

ISSN : 2286-8755

วารสาร

ศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้

Journal of Liberal Arts, Maejo University

ปีที่ 4 ฉบับที่ 1 ประจำเดือน มกราคม-มิถุนายน 2559
Vol.4, No.1 January-June 2016

วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้

เจ้าของผลงาน

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้

วัตถุประสงค์

1. เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้คณาจารย์ นักวิชาการ นักศึกษา และผู้สนใจทั่วไป ได้เผยแพร่ผลงานวิชาการ งานวิจัย
2. เพื่อเป็นแหล่งแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ข้อคิดเห็นทางวิชาการในสาขาวิชา มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ ภาษาและภาษาศาสตร์ นิเทศศาสตร์และการสื่อสาร และด้านการพัฒนาสุขภาพ
3. เพื่อเป็นการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้
4. เพื่อเป็นการให้บริการทางวิชาการแก่สังคม

ขอบเขต

องค์ความรู้ทางด้านมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ ภาษาและภาษาศาสตร์ นิเทศศาสตร์ และการสื่อสาร และด้านการพัฒนาสุขภาพ

บรรณาธิการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิคม มูลเมือง

คณบดีคณะศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยแม่โจ้

รองบรรณาธิการ

อาจารย์สุวรรณ เลียงหิรัญถาวร

มหาวิทยาลัยแม่โจ้

กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ

ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร.นายแพทย์ศาสตรี เสาวคนธ์	มหาวิทยาลัยบูรพา
ศาสตราจารย์ ดร.สุภา เพ่งพิศ	มหาวิทยาลัยมหิดล
รองศาสตราจารย์พิเศษ นายแพทย์อัมพร จงเสรีจิตต์	โรงพยาบาลลาดพร้าว
รองศาสตราจารย์ ดร.พรสุข หุ่นนิรันดร์	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
รองศาสตราจารย์ ดร.เอมอัชฌา วัฒนบุรานนท์	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.จินตนา วัชรสินธุ์	มหาวิทยาลัยบูรพา
รองศาสตราจารย์ ดร.สมพงศ์ วิทยศักดิ์พันธุ์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
รองศาสตราจารย์ ดร.ชัชวดี ศรีลัมพ์	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
รองศาสตราจารย์ ดร.นิรุต ถึงนาค	มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
รองศาสตราจารย์ ดร.บุผา อนันต์สุชาติกุล	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
รองศาสตราจารย์ ดร.อิทธิพัฒน์ เอี่ยมนิรันดร์	มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
รองศาสตราจารย์ ดร.นิรัช สุดสังข์	มหาวิทยาลัยนครสวรรค์
รองศาสตราจารย์ ดร.สุวิทย์ ฤกษ์จारी	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
รองศาสตราจารย์ ดร.เรือโท นกตล ขาติประเสริฐ	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
รองศาสตราจารย์ ดร.ชูชีพ พุทธประเสริฐ	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
รองศาสตราจารย์ ดร.จักรพงษ์ พวงงามชื่น	มหาวิทยาลัยแม่โจ้
รองศาสตราจารย์ ทรงศักดิ์ ปรารงค์วัฒนากุล	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
รองศาสตราจารย์ มธุรส สว่างบำรุง	มหาวิทยาลัยแม่โจ้
รองศาสตราจารย์ มาลี บุญศิริพันธ์	มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย
รองศาสตราจารย์ วาสนา จันทร์สว่าง	มหาวิทยาลัยมหิดล
รองศาสตราจารย์ อ้อมทิพย์ เมฆรักขาวนิช แคมป์	มหาวิทยาลัยแม่โจ้
รองศาสตราจารย์ ฤชญา ศรีธรรมมา	มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
รองศาสตราจารย์รังสรรค์ จันตะ	นักวิชาการอิสระ
รองศาสตราจารย์ เปรมวิทย์ วิวัฒน์เศรษฐ์	มหาวิทยาลัยพะเยา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พรนภา หอมสินธุ์	มหาวิทยาลัยบูรพา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จุฑารัตน์ สติธิปัญญา	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิคม มูลเมือง	มหาวิทยาลัยแม่โจ้
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นราภรณ์ ชันธบุตร	มหาวิทยาลัยแม่โจ้
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อรองค์ ขาคร	สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รังสรรค์ สิงห์เลิศ	มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิรัตน์ คำศรีจันทร์	มหาวิทยาลัยแม่โจ้
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นลินี ต้นธวณิช	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พนมสิทธิ์ สอนประจักษ์	มหาวิทยาลัยนเรศวร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชมพูนุท เมฆเมืองทอง	มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประภาส ณ พิกุล	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ หทยา อนันต์สุขาติกุล	มหาวิทยาลัยแม่โจ้
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ เขียรชาย อักษรดิษฐ์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
อาจารย์ ดร.สุรสม กฤษณะจุฑะ	มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
อาจารย์ ดร.อิสระ ชูศรี	มหาวิทยาลัยมหิดล
อาจารย์ ดร.พลวัฒน์ ประพัฒน์ทอง	มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง
อาจารย์ ดร.บงอร ศิริสัญลักษณ์	มหาวิทยาลัยแม่โจ้
อาจารย์ ดร.พรรณิดา ชันธพัทธ์	มหาวิทยาลัยแม่โจ้
อาจารย์ ดร.เมธี เมธา สิทธิสุขสำเร็จ	มหาวิทยาลัยแม่โจ้
อาจารย์ ดร.กิตยุมม์ กิตติธรรสกุล	มหาวิทยาลัยแม่โจ้

กองบรรณาธิการ

ศาสตราจารย์เกียรติคุณ นายแพทย์ ดร.ศาสตรี เสาวคนธ์	มหาวิทยาลัยบูรพา
รองศาสตราจารย์ ดร.ถนอมวงศ์ กฤษณ์เพชร	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.สมพงศ์ วิทยศักดิ์พันธ์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
รองศาสตราจารย์ ดร. อังคินันท์ อินทรกำแหง	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อรองค์ ชาคร	สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
รองศาสตราจารย์ ดร.ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นราภรณ์ ชันธบุตร	มหาวิทยาลัยแม่โจ้
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ วัสพล วงศ์ดีไทย	มหาวิทยาลัยแม่โจ้
อาจารย์สุวรรณ เลียงศิริญถาวร	มหาวิทยาลัยแม่โจ้
อาจารย์พงษ์ศักดิ์ รวมทรัพย์	มหาวิทยาลัยแม่โจ้
อาจารย์ณัฐพงษ์ สายพิน	มหาวิทยาลัยแม่โจ้
อาจารย์พสุณิต สารมาศ	มหาวิทยาลัยแม่โจ้
อาจารย์มนฤทัย ไชยวิเศษ	มหาวิทยาลัยแม่โจ้
อาจารย์ดวงหทัย ลือดัง	มหาวิทยาลัยแม่โจ้
อาจารย์อำภาลัย สุขสำราญ	มหาวิทยาลัยแม่โจ้

อาจารย์ลักษณ์ ขาปู่
นางสาวศุภลักษณ์ ดิน้อย
นางวิภารัตน์ สุวรรณสิงห์

มหาวิทยาลัยแม่โจ้
มหาวิทยาลัยแม่โจ้
มหาวิทยาลัยแม่โจ้

กำหนดออก

2 ฉบับต่อปี (ม.ค.-มิ.ย. และ ก.ค.-ธ.ค.)

ออกแบบปก

อาจารย์ณัฐพงษ์ สายพิณ

เลขานุการ

นางสาวศุภลักษณ์ ดิน้อย

ผู้ช่วยเลขานุการ

นางวิภารัตน์ สุวรรณสิงห์

พิมพ์ที่ ห้างหุ้นส่วนจำกัด นันทกานต์ กราฟฟิค/การพิมพ์

120 ซอย 7 ถนนช้างเผือก ตำบลศรีภูมิ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ 50200

โทร. 053-217014, 053-410009 โทรสาร 053-410009

E-mail : nantakarngraphic@gmail.com www.nantakarngraphic.com

ข้อความหรือบทความในวารสารฉบับนี้เป็นความคิดเห็นของผู้เขียนโดยเฉพาะ
ไม่จำเป็นต้องสอดคล้องกับทัศนะของคณะผู้จัดทำ
และไม่ใช้ความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการ

Journal of Liberal Arts Maejo University

Owner:

Faculty of Liberal Arts, Maejo University

Objectives:

1. to promote and distribute academic work and research of academicians, students and the interested individuals
2. to be the platform of exchange of knowledge and academic findings in the Humanities, Social Sciences, Languages and Liaguistics, Mass Communication and Health Science
3. to publicise the Faculty of Liberal Arts, Maejo University
4. to offer academic service to the general public

Areas of Interest

Humanities, Social Sciences, Languages and Liaguistics, Mass Communication and Health Sciences

Editor

Asst. Prof. Nikom Moonmuang, Ph.D.

Dean, Faculty of Liberal Arts

Associate Editor

Suwan Lianghiranthaworn

Maejo University

Advisory Board of Honour

Prof. Emeritus, M.D. Sasthi Saowakontha, Ph.D. Burapha University

Prof. Supa Pengpid, Ph.D.	Mahidol University
Assoc. Prof. M.D. Amporn Jongsareejit	Ladprao General Hospital
Assoc. Prof. Pornsuk Hunniran, Ph.D.	Srinakharinwirot University
Assoc. Prof. Aimutcha Wattanaburanon, Ph.D.	Chulalongkorn University
Assoc. Prof. Thanomwong Kritpet, Ph.D.	Chulalongkorn University
Assoc. Prof. Chintana Waeharasin, Ph.D.	Burapha University
Assoc. Prof. Sompong Witayasakpan, Ph.D.	Chiang Mai University
Assoc. Prof. Chatchawadee Saralamba, Ph.D.	Thammasat University
Assoc. Prof. Nirut Thuengnak, Ph.D.	Rajabhat Maha Sarakham University
Assoc. Prof. Buppa Anansuchatkul, Ph.D.	Chiang Mai University
Assoc. Prof. Titipat Iamnirun, Ph.D.	Sukhothai Thammathirat Open University
Assoc. Prof. Nirat Soodsang, Ph.D.	Naresuan University
Assoc. Prof. Suwaree Rerkjaree, Ph.D.	Khon Kaen University
Assoc. Prof. Lt.JG. Nophadol Chartprasert	Thammasat University
Assoc. Prof. Choocheep Puthaprasert, Ph.D.	Chiang Mai University
Assoc. Prof. Jukkaphong Pong-ngamchuen, Ph.D.	Maejo University
Assoc. Prof. Songsak Prangwatthanakun	Chiang Mai University
Assoc. Prof. Maturose Sawangbumrung	Maejo University
Assoc. Prof. Malee Boonsiriphan	University of the Thai Chamber of Commerce
Assoc. Prof. Wasana Junsawang	Mahidol University
Assoc. Prof. Omtip Mekrugsawanich-Kampe	Maejo University
Assoc. Prof. Krisada Srithamat	Rajabhat Maha Sarakham University
Assoc. Prof. Rangsana Chandra	Independent scholars
Assoc. Prof. Premwit Vivattanaseth	University of Phayao
Asst. Prof. Pornnapa Homsin, Ph.D.	Burapha University
Asst. Prof. Chutarat Sathirapanya, Ph.D.	Prince of Songkla University
Asst. Prof. Nikom Moonmuang, Ph.D.	Maejo University

Asst. Prof. Ora-Ong Chakorn, Ph.D.	National Institute of Development Administration
Asst. Prof. rungson Singhalert, Ph.D.	Rajabhat Maha Sarakham University
Asst. Prof. Wirat Kamsrichan, Ph.D.	Maejo University
Asst. Prof. Nalinee Tanthuvanit, Ph.D.	Thammasat University
Asst. Prof. Pnomsit Sonprajuk, Ph.D.	Naresuan University
Asst. Prof. Chomphunut Makemuengthong, Ph.D.	Rajabhat Maha Sarakham Universit
Asst. Prof. Praphat Na Phikun, Ph.D.	Chiangrai Rajabhat University
Asst. Prof. Hataya Anansuchatkul	Maejo University
Asst. Prof. Thianchai Aksrondit	Chiang Mai University
Surasom Krisnachuta	Ubon Ratchathani University
Isara Choosri, Ph.D.	Mahidol University
Pollavat Praphattong	Mae Fah Luang University
Bangon Sirisunyaluck	Maejo University
Phannida Khanthaphad	Maejo University
Metee Medhasith Suksumret	Maejo University
Kittayut Kittitornsakul	Maejo University

Editorial Board

Prof. Emeritus, M.D.Sasthi Saowakontha, Ph.D.	Burapha University
Assoc. Prof. Thanomwong Kritpet, Ph.D.	Chulalongkorn University
Assoc. Prof. Sompong Witayasakpan, Ph.D.	Chiang Mai University
Assoc. Prof. Ungsinun Intarakamhang, Ph.D.	Srinakharinwirot University
Asst. Prof. Ora-Ong Chakorn, Ph.D.	National Institute of Development Administration
Assoc. Prof. Pinkaew Laungaramsri, Ph.D.	Chiang Mai University
Asst. Prof. Naraporn Khantabut, Ph.D.	Maejo University
Asst. Prof. Wasapol Wongdeethai	Maejo University
Suwan Lianghiranthaworn	Maejo University

Pongsak Ruamsap
Natthapong Sapin
Pasunit Saramad
Monruetai Chaivisate
Duanghatai Luedung
Apalai Suksamran
Lakkhana Chapoo
Supaluck Deenoi
Wiparat Suwannasing

Maejo University
Maejo University
Maejo University
Maejo University
Maejo University
Maejo University
Maejo University
Maejo University
Maejo University

Issuing Dates

The journal launches two issues a year (Issue 1: January-June, Issue 2: July-December).

Cover Design

Natthapong Sapin

Secretary

Supaluck Deenoi

Assistant Secretary

Wiparat Suwannasing

Printed by

Nantakarngraphic, Limited Partnership
120 Soi 7 Changpuak Road. Tambol. Sripum Amphur. Muang. Chiang Mai 50200
Tel. 053-217014, 053-410009 Fax. 053-410009
E-mail : nantakarngraphic@gmail.com www.nantakarngraphic.com

All articles in this journal belong to their authors solely and are without responsibilities of the editorial board

Journal of

Liberal Arts

Maejo University

บทบรรณาธิการ

วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ได้เข้าสู่ปีที่ 4 พร้อมกับการประกาศผลการรับรองคุณภาพวารสารเข้าสู่ฐานข้อมูล TCI (วารสารกลุ่มที่ 2) จากศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (TCI: Thai-Journal Citation Index Centre) ด้วยความภาคภูมิใจของคณะทำงานเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งส่วนหนึ่งมาจากผลงานคุณภาพของทุกท่านที่ส่งมาตีพิมพ์ จึงขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

ในฉบับแห่งการฉลองการเข้าสู่การรับรองคุณภาพวารสาร จึงยังคงความเข้มข้นเชิงคุณภาพ และความหลากหลายทางวิชาการเช่นเคย บทความวิจัย เรื่อง การพัฒนาทักษะการคิดเพื่อสร้างภาวะผู้นำโดยใช้กิจกรรมทางกายของนิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เป็นบทความที่เน้นการพัฒนาทักษะการคิดผ่านกิจกรรมทางกาย ซึ่งเป็นกิจกรรมพื้นฐานสำคัญแห่งชีวิต สอดคล้องกับบทความวิจัยเรื่อง กิจกรรมทางกายของนักศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยแม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่ ที่ให้ความสำคัญกับการออกกำลังกายของนักศึกษาในระดับอุดมศึกษา บทความวิจัยเรื่อง การศึกษาภาพตุงคำธรรม ผ่านงานบริการวิชาการ ว่าด้วยการสำรวจและอนุรักษ์ซ่อมแซมมรดกทางวัฒนธรรมแห่งนครลำปาง เป็นอีกหนึ่งงานวิจัยคุณภาพเกี่ยวกับตุงคำธรรมแห่งวัฒนธรรมล้านนา ส่วนการต่อยอดเชิงวัฒนธรรมสู่ธุรกิจ นับเป็นอีกบทความวิจัยที่น่าสนใจยิ่งในโลกที่เน้นเศรษฐกิจในปัจจุบัน คือเรื่องจากภูมิปัญญาลวดลายผ้าทอพื้นเมืองสู่ธุรกิจ SME และบทความวิจัย เรื่อง ลูกหลานกุลาบ้านโนนใหญ่จากครอบครัวพ่อค้าเร่สู่วิถีแรงงานอีสาน พ.ศ.2500-2525 ที่ศึกษาวิถีแรงงานในฐานเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไปในปัจจุบัน ปิดท้ายฉบับด้วยบทความวิชาการ เรื่อง บทบาทของประเทศไทยกับ COP21: การปรับตัวของภาคประชาสังคมต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ บทความทันสมัย เข้ากับภาวะการณ์การเปลี่ยนแปลงในภาวะการณ์สิ่งแวดล้อมในปัจจุบัน

ในการนี้ ทางกองบรรณาธิการ ขอเชิญชวนทุกท่านร่วมเฉลิมฉลองการเข้าสู่
ฐาน TCI ของวารสาร ด้วยการส่งบทความเข้าร่วมตีพิมพ์ในฉบับต่อไป ตลอดจนน้อมรับข้อคิด
เห็นและข้อเสนอแนะเพื่อนำไปสู่การพัฒนามาตรฐานของวารสารให้มีคุณภาพยิ่ง ๆ ขึ้นไป

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิคม มูลเมือง
บรรณาธิการ

สารบัญ

บทความวิจัย	หน้า
การพัฒนาทักษะการคิดเพื่อสร้างภาวะผู้นำโดยใช้กิจกรรมทางกายของนิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (Development of thinking skills for leadership building by using physical activities of Kasetsart University students)	14
สมบัติ อ่อนศิริ ชาติชาย อมิตรพ่าย ณัฐยา แก้วมุกดา ณัฐพงษ์ สุธโกมล ไพวัลย์ ตัณลาพุด	
การศึกษาภาพตุงค่าวธรรม ผ่านงานบริการวิชาการว่าด้วยการสำรวจและอนุรักษ์ซ่อมแซมมรดกทางวัฒนธรรมแห่งนครลำปาง(The Study of Tung Painting of VessantaraJakata Tale through Academic Service in Survey and Conservation on Cultural Heritage of Nakhon Lampang)	28
ฐาปกรณ์ เครือระยา	
กิจกรรมทางกายของนักศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยแม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่ (Physical Activity of Maejo University Undergraduates, Chiang Mai Province)	46
กิตติพงษ์ ชติยะ	
จากภูมิปัญญาลวดลายผ้าทอพื้นเมืองสู่ธุรกิจ SME (From the Local Wisdom of Local Textile Patterns to SMEs)	59
ชนิษฐา จิตชินะกุล	
ลูกหลานกุลชาบ้านโนนใหญ่จากครอบครัวพ่อค้าเร่สู่วิถีแรงงานอีสาน พ.ศ.2500-2525 (Descendents of the Kula of Non Yai Village: From Families of Travelling Merchants to the Isan Labor Force between BE 2500-2525)	82
ธิดา ตันเลิศ พัชรี ธานี	

อนันต์ธนา เมธานนท์
 สุรัชดา คะนิงเพียร
 เมธิ เมธาสิทธิ สุขสำเร็จ
 เสาวณีย์ ตรีรัตน์ เอกลักษณ์เดออร์

บทความทางวิชาการ

บทบาทของประเทศไทยกับ COP21: การปรับตัวของภาคประชาสังคม
 ต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ 109

ไกรชาติ ตันตระการอาภา
 วิธิตา พัฒนอิสรานุกูล
 วิษณุพงศ์ เกลี้ยงช่วย

การพัฒนาทักษะการคิดเพื่อสร้างภาวะผู้นำโดยใช้กิจกรรมทางกาย
ของนิสิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
Development of Thinking Skills for Leadership Building by Using
Physical Activities of Kasetsart University Students

สมบัติ อ่อนศิริ ขาดิชาช อมิตรพ่าย ณัฐยา แก้วมุกดา ณัฐพงษ์ สุกโสมล ไพวัลย์ ตันลาพุดิ¹

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เป็นงานวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi- Experimental Research) แบบ Pretest-Posttest Control Group Design มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาการพัฒนาทักษะการคิดเพื่อสร้างภาวะผู้นำโดยใช้กิจกรรมทางกายของนิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ นิสิตชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์จำนวน 365 คน โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่แบบวัดภาวะผู้นำ และโปรแกรมกิจกรรมทางกาย วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยด้วยสถิติ t-test dependent ผลการวิจัยพบว่า

1. ภาวะผู้นำของกลุ่มตัวอย่างก่อนการทดลองและหลังการทดลองแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ ระดับ .05
2. ภาวะผู้นำของนิสิตชายระหว่างก่อนการทดลองและหลังการทดลองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05
3. ภาวะผู้นำของนิสิตหญิงระหว่างก่อนการทดลองและหลังการทดลองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05

คำสำคัญ: ทักษะการคิด ภาวะผู้นำ กิจกรรมทางกาย

¹ภาควิชาพลศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

Abstract

This quasi- experimental research (Pretest-Posttest Control Group Design) aimed to examine the Development of thinking skills for leadership building by using physical activities of Kasetsart University students. The samples were 365 first year Kasetsart University students who were taking physical activity class for the summer semester 2014 and they were selected by purposive sampling methods. The research instruments were the leadership test and physical activity programs. The collected data then were analyzed by percentage, mean, standard deviation, and t-test dependent. The results revealed that:

1. The average of the leadership scores were at statistically different at significant point of 0.5 in sample group before experiment and after 8 weeks
2. The average of the leadership scores were at statistically different at significant point of 0.5 in male group before experiment and after 8 weeks
3. The average of the leadership scores were at statistically different at significant point of 0.5 in female group before experiment and after 8 weeks

Keywords: Thinking Method, Leadership, Physical Activity

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ผู้นำเป็นบุคคลที่มีศิลปะที่สามารถมีอิทธิพลเหนือและนำคนอื่น โดยได้รับความไว้วางใจ และเชื่อมั่นอย่างเต็มที่พร้อมทั้งให้ความเคารพนับถือ ให้ความร่วมมือ และให้ความเชื่อมั่นในตัวผู้นำอย่างจริงจัง และเป็นบุคคลที่เป็นศูนย์กลางที่สำคัญในทุกสังคม ไม่ว่าจะเป็นสังคมขนาดเล็ก เช่น สังคมครอบครัว สังคมขนาดกลาง เช่น โรงเรียน มหาวิทยาลัย หรือสังคมขนาดใหญ่เช่น ประเทศ หรือรัฐ ในสังคมที่กล่าวมาย่อมต้องมีผู้นำที่ทำหน้าที่ตัดสินใจในจรรยาบรรณ การกำหนดนโยบาย วางแผนและจงใจให้สมาชิกในกลุ่มร่วมกันปฏิบัติการกิจของกลุ่มให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ดังนั้นการที่สังคมใดๆ มีผู้นำที่มีลักษณะของภาวะผู้นำที่ดีก็ย่อมจะทำให้การทำการกิจกรรมต่างๆ ของกลุ่มสังคมนั้นๆ ประสบความสำเร็จและบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กลุ่มต้องการ ซึ่งสอดคล้องกับ สมาพันธ์การฝึกอบรมและพัฒนาแห่งอเมริกา หรือ American Society for Training and Development (ASTD) อ้างถึงใน สายฝน วังสระ, 2552) ได้สรุปว่าในช่วงศตวรรษที่ 21 ภาวะผู้นำกลายเป็นองค์ประกอบที่มี

ความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาและบริหารงานขององค์กรในประเทศต่างๆ ได้มีการสำรวจพบว่าประเทศที่มีความเจริญก้าวหน้าเหนือานอารยะประเทศนั้นเป็นผลมาจากกระบวนการในการพัฒนาบุคคลให้มีภาวะผู้นำและการพัฒนากระบวนการในการบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพเป็นสำคัญ Drucker (1968: 272) ได้กล่าวถึงความสำคัญของภาวะผู้นำว่า ในสังคมปัจจุบันเป็นสังคมที่ขึ้นอยู่กับภาวะผู้นำ การบริหารองค์กรจำเป็นต้องขึ้นอยู่กับความรู้ความสามารถ จินตนาการและความรับผิดชอบของผู้นำ แม้ว่าภาวะผู้นำจะทำให้เกิดสิ่งที่ทำให้เกิดความแตกต่างในการปฏิบัติขององค์กร แต่ปัจจุบันภาวะผู้นำกำลังเป็นสิ่งที่ขาดแคลนมากในเกือบทุกองค์กร และการเสริมสร้างภาวะผู้นำให้แก่บุคคลควรเริ่มตั้งแต่เยาว์วัยเพราะจะเป็นการมุ่งเน้นให้เยาวชนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ทำให้สามารถเป็นผู้นำในฐานะนักวางแผน รู้จักการแก้ไขปัญหา เพิ่มพูนทักษะการสื่อสาร และการสร้างความสัมพันธ์รวมถึงสามารถตัดสินใจได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับ รังสรรค์ ประเสริฐศรี (2551: 25) ที่กล่าวว่า ถ้าผู้เรียนได้รับการพัฒนาฝึกฝนทักษะความเป็นผู้นำตั้งแต่วัยเด็กแล้ว จะส่งผลให้ผู้เรียนสามารถบริหารจัดการงานต่างๆ ในฐานะผู้นำได้ โดยใช้การตัดสินใจ ใช้อิทธิพลสร้างความสัมพันธ์ หรือแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร แต่ในปัจจุบันวัยรุ่นไทยอยู่ภายใต้สังคมที่เคยชินกับการเป็นผู้ตามมากกว่าผู้นำ อันเนื่องมาจากวัฒนธรรมการเลี้ยงดูเด็กๆ ของครอบครัวไทย ที่เอาใจใส ดูแลอย่างใกล้ชิดจนมากเกินไป ถึงแม้ว่าเด็กจะโตจนเรียนระดับมหาวิทยาลัย รวมถึงระบบการศึกษาไทยที่ครูจำนวนมากสอนโดยมีครูเป็นศูนย์กลาง เด็กต้องคิดตามกรอบที่กำหนด รวมถึงการที่ระบบการศึกษาไทยที่ไม่ได้ให้ความสำคัญในการพัฒนาผู้เรียนให้มีภาวะผู้นำเท่าที่ควร สอดคล้องกับ เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2550) กล่าวว่า วิถีเด็กและเยาวชนขาดภาวะผู้นำกำลังเป็นปัญหาสำคัญที่เกิดขึ้นในสังคมไทยเด็กและเยาวชนจำนวนมากขาดวุฒิภาวะ ขาดทักษะ และขาดมุมมองความเข้าใจในความหมายที่แท้จริงของการเป็น “ผู้นำ” ซึ่งภาวะผู้นำนับเป็นรากฐานสำคัญที่นำไปสู่ความสำเร็จในชีวิต ทั้งชีวิตส่วนตัว ครอบครัว และการทำงาน สังคมไทยต้องการคนรุ่นใหม่ที่มีภาวะผู้นำเพื่อเป็นกำลังสำคัญในการนำทิศทางและพัฒนาประเทศ (สุเวศ กลับศรี, 2556) ซึ่งลักษณะของผู้นำเป็นสิ่งที่สามารถพัฒนาทักษะของความเป็นผู้นำโดยการเรียนรู้ สังสมประสบการณ์ ฝึกฝน พัฒนาตนเองให้เป็นผู้ผู้นำที่ดีได้ (วิเชียร วิทย์อุดม, 2558)

การพัฒนาภาวะผู้นำในเยาวชนจึงมีความจำเป็นอย่างเร่งด่วนที่ควรจะมีการสนับสนุนและพัฒนาเป็นอันดับต้นๆ ดังนั้นโรงเรียนหรือมหาวิทยาลัยจึงเป็นสถานที่สำคัญในการพัฒนาภาวะผู้นำให้กับเยาวชน มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ก็เป็นมหาวิทยาลัยหนึ่งที่มีภารกิจในการผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพออกสู่สังคมและประเทศชาติ ตามปรัชญาของมหาวิทยาลัย

ที่ว่า มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เป็น สถาบันที่มีปณิธานมุ่งมั่นในการส่งเสริม เสาะแสวงหา และพัฒนาความรู้ให้เกิดความเจริญงอกงาม ทางภูมิปัญญา ที่เพียบพร้อมด้วยวิชาการ จริยธรรม และคุณธรรม ตลอดจนเป็นผู้ชี้นำทิศทางสืบทอดเจตนารมณ์ที่ดีของสังคม เพื่อความคงอยู่ ความเจริญ และความเป็นอารยะของชาติ และมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ยังมุ่งหวังให้บัณฑิตของมหาวิทยาลัย มีภาวะผู้นำในตนเองและสามารถปฏิบัติงานร่วมกันในฐานะ สมาชิกในทีมและเป็นหัวหน้าทีมได้ ดังปรากฏในคำคำนิยมของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์: 2556)

ในการจะพัฒนาภาวะผู้นำนั้นทักษะการคิดก็จะเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญ องค์ประกอบหนึ่งของผู้ที่มีความรู้สูง สอดคล้องกับ Peter Senge (อ้างในเนตรพัฒนายาราช: 2552) ได้กล่าวว่า ผู้นำที่มุ่งจะเป็นเลิศได้นั้น จะต้องมีส่วนต่อไปนี้เป็น ความคาดหวังความสำเร็จ ในอนาคต ความมุ่งมั่นที่จะทำให้สำเร็จ การใช้จิตใต้สำนึกพิจารณาได้ด้วยความชำนาญ และทักษะการคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล ทักษะการคิดหมายถึงกระบวนการทำงาน ของสมองโดยใช้ประสบการณ์มาสัมพันธ์กับสิ่งเร้า และสภาพแวดล้อมโดยนำมาวิเคราะห์ เปรียบเทียบ สังเคราะห์และประเมินอย่างมีระบบและเหตุผล เพื่อให้ได้แนวทางในการแก้ปัญหา อย่างเหมาะสมหรือสร้างสรรค์สิ่งใหม่ (ทิตินา แชมมณี: 2544) การพัฒนาสมองเพื่อ พัฒนาทักษะการคิดนั้นมีด้วยกันหลายวิธีและวิธีหนึ่งที่ได้ผลดีวิธีหนึ่งคือการออกกำลังกาย และการใช้กิจกรรมทางกาย ซึ่งสอดคล้องกับจักรพันธ์ ศรีมกุฏ (2552:10-11) กล่าวว่า พลศึกษาเป็นกิจกรรมทางกายที่ช่วยพัฒนาสมรรถภาพทางกาย สมรรถภาพทางจิตใจ และคุณภาพชีวิต...อีกทั้งการมีคุณธรรม ได้แก่ ความมีน้ำใจเป็นนักกีฬา ความรักในหมู่คณะ ความเป็นผู้มีระเบียบวินัย มารยาทในการเล่นและการดูกีฬา การเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี และ การออกกำลังกายส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมและการพัฒนาของสมองโดยตรง “อาจเป็นไปได้ว่าผลกระทบของกิจกรรมทางกายที่มีต่อความรู้ทางสติปัญญาจะมีความสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการพัฒนาสมองของเยาวชน” และการออกกำลังกายจัดเป็นกิจกรรมที่มีประโยชน์ทั้งต่อสุขภาพกายและจิต มีรายงานว่า การออกกำลังกายจะช่วยให้มีอารมณ์ดีขึ้น (Schneider et al., 2009; Yueng, 1996) มีสมรรถนะของการรู้คิด (Cognitive Function) ซึ่งรวมทั้ง ความจำ สมอง การรับรู้ ที่ทำให้เกิดพฤติกรรมการแสดงออก รวมไปถึงการทำงานของสมอง ระดับสูง (Executive Function) คือ การคิด แก้ปัญหา การตัดสินใจ และการวางแผนดีขึ้น (Lo Bue-Estes et al., 2008; Mierau et al., 2009)

กิจกรรมทางกายประเภทกีฬานั้นเป็นกิจกรรมที่มีรูปแบบการเล่นตามกติกา ที่กำหนด มีความท้าทาย ผู้ที่เล่นกีฬาจะต้องมีการคิด วิเคราะห์ การตัดสินใจและการ แก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้ดีต้องซึ่งมีรูปแบบการเล่นที่มีแบบแผน ในฐานะที่คณะผู้วิจัย

เป็นอาจารย์ผู้สอนในสาขาวิชาพลศึกษา มีหน้าที่ในการสอนกิจกรรมทางกายซึ่งเลือกการสอนการเล่นกีฬาเพื่อพัฒนาสมรรถภาพทางกายให้กับนิสิต ซึ่งคณะผู้วิจัยคิดว่ากิจกรรมทางกายที่คณะผู้วิจัยได้ใช้ในการสอนรายวิชากิจกรรมทางกายนั้นนอกจากจะสามารถพัฒนาสมรรถภาพทางกายให้แก่นิสิตแล้ว ด้วยรูปแบบการเล่นและการฝึกงานจะสามารถช่วยพัฒนาทักษะการคิดเพื่อสร้างภาวะผู้นำให้กับนิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ได้ จึงมีความสนใจที่จะศึกษาและพัฒนาทักษะการคิดเพื่อสร้างภาวะผู้นำโดยใช้กิจกรรมทางกายสำหรับนิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ชั้นปีที่ 1 เพื่อให้เป็นบัณฑิตที่สมบูรณ์ มีโลกทัศน์กว้างไกล สอดรับกับสภาพเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ซึ่งจะเพิกกำลังสำคัญของชาติในอนาคตต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาการพัฒนาทักษะการคิดเพื่อสร้างภาวะผู้นำโดยใช้กิจกรรมทางกายของนิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงกึ่งทดลอง (Quasi- Experimental Research) แบบ Pretest-Posttest Control Group Design

ประชากรกลุ่มตัวอย่างและสถานที่ทำวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ นิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ชั้นปีที่ 1 ลงทะเบียนรายวิชากิจกรรมพลศึกษาในภาคฤดูร้อน ปีการศึกษา 2557 จำนวน 1,250 คน กลุ่มตัวอย่างได้มาจากการสุ่มแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 375 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย

1. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

แบบวัดภาวะผู้นำ เป็นแบบวัดภาวะผู้นำของ สายฝน วังสระ (2552) พัฒนามาจากแบบวัดภาวะผู้นำ Al-omari และคณะ (2008)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง

โปรแกรมกิจกรรมทางกาย เป็นโปรแกรมที่คณะผู้วิจัยประยุกต์รูปแบบการเรียนรู้ทักษะกีฬาบาสเกตบอล ฟุตบอล รักบี้ฟุตบอล และเทเบิลเทนนิส โดยกิจกรรมทั้ง 4 กิจกรรม

จะมีรูปแบบเป็นกิจกรรมที่มีกติกากำหนดเพื่อให้เกิดความท้าทาย ต้องมีการคิดวางแผนในการปฏิบัติกิจกรรมเป็นกลุ่มเพื่อให้การทำกิจกรรมสำเร็จ เป็นกิจกรรมที่ใช้พัฒนาทักษะการคิดเพื่อสร้างภาวะผู้นำ โดยโปรแกรมดังกล่าวได้ผ่านการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือด้านความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) จากผู้เชี่ยวชาญทางด้านกิจกรรมทางกาย และจิตวิทยาการกีฬาจำนวน 5 ท่าน

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการตามขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

1. กลุ่มตัวอย่างทั้งหมดจะได้รับการวัดภาวะผู้นำด้วยแบบวัดภาวะผู้นำของ สายฝน วังสระ (2552) ก่อนการทดลองสัปดาห์ที่ 1 และหลังการทดลองสัปดาห์ที่ 8
2. กลุ่มการทดลองจะได้รับโปรแกรมกิจกรรมทางกายที่คณะผู้วิจัยสร้างขึ้นจำนวน 8 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 3 วันๆ ละ 2 ชั่วโมง

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ค่าร้อยละ (Percentage) ของสถานภาพของกลุ่มตัวอย่างแยกตามเพศและคณะ
2. ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของคะแนนจากแบบทดสอบภาวะผู้นำของกลุ่มฝึกด้วยโปรแกรมกิจกรรมทางกายก่อนและหลังการฝึก ตามลำดับ
3. ทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยคะแนนภาวะผู้นำของกลุ่มตัวอย่าง ระหว่างก่อนการทดลองและหลังการทดลอง ด้วยสถิติทดสอบค่าที่ ชนิดกลุ่มตัวอย่างมีความสัมพันธ์กัน (t-test dependent) ที่ คำนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05
4. ทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยคะแนนภาวะผู้นำของกลุ่มตัวอย่าง นิสิตชาย ระหว่างก่อนการทดลองและหลังการทดลอง ด้วยสถิติทดสอบที่ ชนิดกลุ่มตัวอย่างมีความสัมพันธ์กัน (t-test dependent) ที่ คำนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05
5. ทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยคะแนนภาวะผู้นำของกลุ่มตัวอย่าง นิสิตหญิง ระหว่างก่อนการทดลองและหลังการทดลอง ด้วยสถิติทดสอบที่ ชนิดกลุ่มตัวอย่างมีความสัมพันธ์กัน (t-test dependent) ที่ คำนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ย ก่อนการทดลองสัปดาห์ที่1 และหลังการทดลอง สัปดาห์ที่ 8 ของคะแนนภาวะผู้นำในกลุ่มการทดลอง กลุ่มนิสิตชายและกลุ่มนิสิตหญิง

ตัวแปร	กลุ่ม	n	$\bar{X}$	SD	t
กลุ่มการทดลอง	ก่อน	365	3.73	.42	-22.05*
	หลัง	365	4.31	.27	
นิสิตชาย	ก่อน	151	3.71	.43	-14.29*
	หลัง	151	4.32	.26	
นิสิตหญิง	ก่อน	214	3.74	.42	-16.76*
	หลัง	214	4.30	.28	

* นัยสำคัญที่ระดับ .05

ผลการวิจัยพบว่า

1. ผลการวิเคราะห์สถานการณ์ภาพของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ส่วนมากเป็นนิสิตหญิง คิดเป็นร้อยละ 58.60 เป็นนิสิตชาย คิดเป็นร้อยละ 41.40 ส่วนมากกลุ่มตัวอย่างจะมีอายุ 19 ปี คิดเป็นร้อยละ 65.50 รองลงมาคืออายุ 18 ปี คิดเป็นร้อยละ 32.10 และน้อยที่สุดอายุ 20 ปี คิดเป็นร้อยละ 2.50 โดยส่วนมากเป็นนิสิตจากคณะวิศวกรรมศาสตร์ คิดเป็นร้อยละ 17.50 รองลงมาเป็นนิสิตจากคณะวนศาสตร์ คิดเป็นร้อยละ 12.30 และน้อยที่สุดเป็นนิสิตจากคณะสิ่งแวดล้อม คิดเป็นร้อยละ 0.80

2. ผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนภาวะผู้นำของกลุ่มตัวอย่างก่อนการทดลอง และหลังการทดลอง พบว่า ค่าเฉลี่ยคะแนนภาวะผู้นำของกลุ่มตัวอย่างก่อนการทดลอง ($\bar{X} = 3.73$) และหลังการทดลอง ($\bar{X} = 4.31$) แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. ผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนภาวะผู้นำของนิสิตชายก่อนการทดลอง และหลังการทดลอง พบว่า ค่าเฉลี่ยคะแนนภาวะผู้นำของนิสิตชายก่อนการทดลอง ($\bar{X} = 3.71$) และหลังการทดลอง ($\bar{X} = 4.32$) แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

4. ผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนภาวะผู้นำของนิสิตหญิงก่อนการทดลอง และหลังการทดลอง พบว่า ค่าเฉลี่ยคะแนนภาวะผู้นำของนิสิตหญิงก่อนการทดลอง ($\bar{X} = 3.74$) และหลังการทดลอง ($\bar{X} = 4.30$) แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

อภิปรายผล

จากการศึกษาการพัฒนาทักษะการคิดเพื่อสร้างภาวะผู้นำโดยใช้กิจกรรมทางกายของนิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ พบว่าคะแนนภาวะผู้นำของกลุ่มตัวอย่างก่อนเข้าโปรแกรมกิจกรรมทางกาย ($\bar{X} = 3.73$) และหลังการเข้าโปรแกรมกิจกรรมทางกาย ($\bar{X} = 4.31$) แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ค่าเฉลี่ยคะแนนภาวะผู้นำของนิสิตชายก่อนการทดลอง ($\bar{X} = 3.71$) และหลังการทดลอง ($\bar{X} = 4.32$) แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และค่าเฉลี่ยคะแนนภาวะผู้นำของนิสิตหญิงก่อนการทดลอง ($\bar{X} = 3.74$) และหลังการทดลอง ($\bar{X} = 4.30$) แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (ตารางที่ 1) แสดงให้เห็นว่าโปรแกรมกิจกรรมทางกายที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นนั้นสามารถสร้างภาวะผู้นำได้โดยผ่านการพัฒนาระบบการคิด เนื่องจากโปรแกรมกิจกรรมทางกายที่สร้างขึ้นนั้นเป็นกิจกรรมการฝึกปฏิบัติด้านกีฬา เป็นโปรแกรมที่ออกแบบให้เป็นกิจกรรมที่มีกติกาที่ค่อนข้างท้าทายความสามารถ มีความยากที่จะต้องปฏิบัติเป็นกลุ่ม ดังนั้นก่อนการปฏิบัติินิสิตที่อยู่ในกลุ่มจะต้องร่วมมือกันคิด วางแผนรูปแบบการเล่นตามกติกาที่กำหนด ในการวางแผน ในการคิดในลักษณะเป็นกลุ่มหรือเป็นทีม จะเกิดความคิดที่หลากหลายและแตกต่างซึ่งจะยากในการปฏิบัติกิจกรรมให้สำเร็จดังนั้นนิสิตในกลุ่มจำเป็นต้องแสดงภาวะผู้นำเพื่อที่จะรวบรวมความคิดที่หลากหลายมาประกอบการตัดสินใจ ในความคิดที่มีโอกาสเป็นไปได้มากที่สุดและลองปฏิบัติตามกระทั่งสามารถปฏิบัติตามกิจกรรมได้สำเร็จ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Gould (2011) ที่กล่าวว่า ในบริบทและสภาพการหรือสิ่งแวดล้อมในทางกีฬาและกิจกรรมทางกายเป็นกิจกรรมที่ต้องมีการปฏิสัมพันธ์ การโต้ตอบที่สูงกว่า เป็นการเปิดโอกาสให้เยาวชนได้แสดงออกและเพิ่มประสบการณ์ภาวะผู้นำอย่างหลากหลาย กีฬาและกิจกรรมทางกายสนับสนุนให้เยาวชนได้มีโอกาสเรียนรู้ภาวะผู้นำอย่างสนุกสนาน และเป็นวิถีทางการสร้างแรงจูงใจ สอดคล้องกับ ทิศนา ขัมมณี (2544) การพัฒนาสมองเพื่อพัฒนาทักษะการคิดนั้นมีด้วยกันหลายวิธี และวิธีหนึ่งที่ได้ผลดีคือการออกกำลังกายและการใช้กิจกรรมทางกาย ดังที่ Department of Education Fredericton, New Brunswick E3B 5H1 ได้เปิดหลักสูตร “Leadership through Physical Education and Recreation” ในปี ค.ศ. 1979 (ทิศนา ขัมมณี, 2544) โดยให้เหตุผลว่า สุขศึกษา และพลศึกษาเป็นรายวิชาแรกของรายวิชาภาวะผู้นำที่ถูกสร้างขึ้นมาโดยระบบการศึกษา ในโรงเรียนของประเทศแคนาดา และจึงได้มีรายวิชา ภาวะผู้นำผ่านทางกิจกรรมพลศึกษา และนันทนาการ โดยการใช้กิจกรรมทางพลศึกษา กิจกรรมนันทนาการเป็นเครื่องมือในการสร้างภาวะผู้นำซึ่งสอดคล้องกับ Basch (2010) ที่กล่าวว่าการออกกำลังกายส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมและการพัฒนาของสมองโดยตรง อาจเป็นไปได้ว่าผลกระทบของ

กิจกรรมทางกายที่มีต่อความรู้ทางสติปัญญาจะมีความสำคัญโดยเฉพาะอย่างยิ่งในการพัฒนาสมองของเยาวชน และการออกกำลังกายจัดเป็นกิจกรรมที่มีประโยชน์ทั้งต่อสุขภาพกายและจิต จากรายงานการวิจัยพบว่าการออกกำลังกายจะช่วยให้มีอารมณ์ดีขึ้น (Schneider et al., 2009; Yueng, 1996) มีสมรรถนะของการรู้คิด (cognitive function) ซึ่งรวมทั้งความจำ สมาธิ การรับรู้ ที่ทำให้เกิดพฤติกรรมการแสดงออก รวมไปถึงการทำงานของสมองระดับสูง (executive function) คือ การคิด แก้ปัญหา การตัดสินใจ และการวางแผนที่ดีขึ้น (Lo Bue-Estes et al., 2008; Mierau et al., 2008)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเด็กและเยาวชนในประเทศอเมริกาพบว่า แนวคิดที่นิยมนำมาใช้ในการพัฒนาทักษะชีวิตและภาวะผู้นำของเด็กและเยาวชนคือ แนวคิด 4-เอช ซึ่งได้ถูกนำไปประยุกต์ใช้อย่างต่อเนื่องเพื่อเป็นเครื่องมือในการพัฒนาทักษะชีวิตเด็กและเยาวชนโดยมีหลักสำคัญ 4 ประการที่เรียกว่า 4-H clover ได้แก่ 1) การพัฒนาด้านความคิดและการจัดการ (Head) 2) การพัฒนาด้านการสร้างสัมพันธ์ภาพกับผู้อื่น (Heart) 3) การพัฒนาด้านการทำงานและการเป็นพลเมืองดี (Hand) และ 4) การพัฒนาด้านการใช้ชีวิตและการดูแลตนเอง (Health) (Baker, 2006) และสอดคล้องกับ Mumford และคณะ (2007) ได้ทำการศึกษาทักษะที่มีความจำเป็นต่อการพัฒนาภาวะผู้นำ โดยได้สร้างโมเดลทักษะที่จำเป็นในการพัฒนาภาวะผู้นำซึ่ง Mumford ได้เสนอว่าในการพัฒนาภาวะผู้นำนั้น ทักษะการคิดวิเคราะห์เป็นทักษะหนึ่งที่จะเอื้อให้ผู้นำได้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและกลวิธีการจัดการกับการทำงานจัดเป็นส่วนสำคัญของภาวะผู้นำในการวิเคราะห์จุดแข็งจุดอ่อนของวิธีการปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมาย

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากการวิจัยครั้งนี้

จากผลการวิจัยเรื่อง การสร้างทักษะการคิดเพื่อพัฒนาภาวะผู้นำด้วยกิจกรรมทางกายของนิสิตชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ คณะผู้วิจัยขอเสนอความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. จากข้อค้นพบหลังการทดลอง นิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ที่เป็นกลุ่มทดลองมีภาวะผู้นำที่ดีขึ้น ทางมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ควรกระตุ้นให้นิสิตเข้าร่วมกิจกรรมทางกายและออกกำลังกายให้มากขึ้น

2. ควรจัดกิจกรรมทางกายเพื่อสร้างภาวะผู้นำของนิสิตโดยนำโปรแกรมจัดกิจกรรมทางกายนี้ไปปรับใช้ให้สอดคล้องกับบริบทของมหาวิทยาลัย

3. ผู้บริหารของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ควรจัดให้มีโครงการรณรงค์การออกกำลังกายเพื่อจะได้ส่งเสริมให้นิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์เห็นความสำคัญของกิจกรรมทางกาย

การออกกำลังกายและเล่นกีฬา เพื่อเสริมสร้างการมีภาวะผู้นำ ปลุกฝังให้เป็นคนมีระเบียบวินัย
รับผิดชอบ เคารพกฎ กติกา และมีน้ำใจนักกีฬา

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

คณะผู้วิจัยขอเสนอแนะแนวทางสำหรับผู้สนใจที่จะทำการวิจัยในครั้งต่อไป ดังนี้

1. การวิจัยในครั้งต่อไป ควรมีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยวิธีการอื่นๆ นอกจากการใช้แบบสอบถาม เช่น การสัมภาษณ์ และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม รวมทั้งควรมีการเพิ่มระยะเวลาในการรวบรวมข้อมูลให้มากขึ้น เพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่างที่ครอบคลุมและมีความแม่นยำมากยิ่งขึ้น
2. ควรมีการทดลองใช้กิจกรรมทางกายนี้กับนิสิตในระดับชั้นอื่นๆ ซึ่งมีบริบทต่างกันไปเพื่อเป็นประโยชน์ในการปลุกฝังภาวะผู้นำให้กับนิสิต
3. ควรมีการวัดทักษะกระบวนการคิดที่เกิดจากการปฏิบัติกิจกรรมทางกายโดยตรงด้วยแบบวัดทักษะการคิด
4. การทำวิจัยในครั้งนี เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างเป็นเพียงกลุ่มนิสิตปีที่ 1 ของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตบางเขนเท่านั้น ดังนั้น ควรเพิ่มจำนวนของกลุ่มตัวอย่างให้มากขึ้น เพื่อที่จะได้ข้อมูลที่ชัดเจนและจะได้นำมาวิเคราะห์ผลได้อย่างละเอียด

บรรณานุกรม

- กวี วงศ์พุม. (2542). ภาวะผู้นำ. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: ปิเคอินเตอร์พรีนซ์ จำกัด.
- กองวิจัยทางการศึกษา, กรมวิชาการ. (2542). การสังเคราะห์รูปแบบการพัฒนาศักยภาพของเด็กไทยด้านการศึกษา. กระทรวงศึกษาธิการ : โรงพิมพ์การศาสนา.
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2546). การคิดเชิงบูรณาการ = Integrative Thinking. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : ชัคเชส มีเดีย.
- _____. (2550). สูดยอดภาวะผู้นำ. กรุงเทพฯ: ชัคเชส มีเดีย.
- _____. (2551). ทำงานอย่างไรให้ก้าวหน้า. กรุงเทพฯ: ชัคเชส มีเดีย.
- จักรพันธ์ ศรีมกฏ. (2552). ความคิดเห็นที่มีต่อการจัดการเรียนรู้สาระพลศึกษาของนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 ในเขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่ ปีการศึกษา 2551. ปรินญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาพลศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- เจริญ กระบวนรัตน์. (2556). กิจกรรมทางกาย. วารสารสุขศึกษาพลศึกษาและสันทนาการ. 39(1):5-6.
- ชาญชัยอาจินสมาจาร. (2550). ภาวะผู้นำในองค์กร. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ปัญญาชน.
- ณัฐพันธ์เชรนนท์. (2551). พฤติกรรมองค์กร. กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดยูเคชั่น.
- ณัฐนรี ศรีทอง. (2552). การเพิ่มศักยภาพภาวะความเป็นผู้นำในงานพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- ณัฐยา แก้วมุกดา. (2549). พื้นฐานทางการพลศึกษาและการกีฬา. ภาควิชาพลศึกษา คณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. (เอกสารประกอบการสอนอัดสำเนา).
- ดวงพร ศรีจันทวงศ์. (2540). ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของนักศึกษาสภาพแวดล้อมของมหาวิทยาลัย กับภาวะผู้นำของนักศึกษาพยาบาล วิทยาลัยพยาบาล สังกัดกระทรวงสาธารณสุข. ปรินญามหาบัณฑิต ภาควิชาการบริหารการพยาบาล คณะพยาบาลศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทองฟูศิริวงศ์. (2554). พฤติกรรมองค์กร. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สำนักส่งเสริมและฝึกอบรมมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ทีศนา แชมมณี. (2544). วิทยาการด้านการคิด. กรุงเทพฯ: เดอะมาสเตอร์กรุ๊ปแมนเนจเม้นท์.
- _____. (2554). ศาสตร์ การสอน: องค์ความรู้ เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทีศนา แชมมณีและคณะ. (2549). การนำเสนอรูปแบบเสริมสร้างทักษะการคิดขั้นสูงของนิสิตนักศึกษาครูระดับปริญญาตรีสำหรับหลักสูตรครุศึกษา. เอกสารอัดสำเนา.

- นฤพนธ์ วงศ์จตุรภัทรและจิรกรณ์ศิริประเสริฐ. (2541). “ความแตกต่างทางเพศในเกมและกิจกรรมพลศึกษา สำหรับเด็ก” วารสารวิทยาศาสตร์การออกกำลังกายและกีฬา . ปีที่ 2 ฉบับที่ 1 เดือน มกราคม – มิถุนายน (2541).
- เนตร์ พัฒนายาวราช. (2552). ภาวะผู้นำและผู้นำเชิงกลยุทธ์. ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- พิบูลย์ ปะปาล. (2550). พฤติกรรมองค์การสมัยใหม่. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: อมรการพิมพ์.
- เพลินใจ พุกษชาติรัตน์. (2549). การพัฒนารูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาบริหารการศึกษา กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- รังสรรค์ ประเสริฐ. (2548). พฤติกรรมองค์การ. กรุงเทพฯ: เพียร์สันเอดดูเคชั่นอินโดไชน่า.
- รัตติกรณ์ จงวิศาล. (2551). มนุษย์สัมพันธ์: พฤติกรรมมนุษย์ในองค์การ. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ลาวัลย์ ทองศรีสมบูรณ์. (2547). ปัจจัยคัดสรรที่สัมพันธ์กับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายที่มีภาวะผู้นำสูงทั้งมีดีงานและมีดีการรักษาสัมพันธ์. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิเชียร วิทยอุดม. (2547). พฤติกรรมองค์การ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: บริษัท ธีระฟิล์มและโซเท็กซ์จำกัด.
- _____ . (2558). ภาวะผู้นำ (ฉบับแนวใหม่). พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: บริษัท ธนัชการพิมพ์จำกัด.
- วันทนา ถิ่นกาญจน์. (2538). ศึกษาสมรรถนะภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ของบัณฑิตสาขาพยาบาลศาสตร์. วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทบริหารการพยาบาล คณะพยาบาลศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมคิด บางโม. (2550). องค์การและการจัดการ. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิทย์พัฒน์.
- สมพร เพื่องจันทร์. (2547). แนวคิดและหลักการจัดการในองค์การสาธารณะ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมาคมสุขศึกษา พลศึกษา และสันทนาการแห่งประเทศไทย. (2557). บทบาทของกิจกรรมทางกายกับการพัฒนาเยาวชน. เอกสารประกอบการประชุมวิชาการแห่งชาติ. นครราชสีมา, 26-28 พฤศจิกายน : 1.
- สร้อยตระกูล (ตียานนท์) อรรถมานะ. (2550). พฤติกรรมองค์การ ทฤษฎีและการประยุกต์. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุตา สุวรรณภิรมย์. (2551). The Leadership ภาวะผู้นำ. กรุงเทพฯ: เอ อาร์. อินฟอร์เมชั่นแอนด์พับลิเคชั่น.

- สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์. (2550). ภาวะความเป็นผู้นำ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์บริษัทเอ็กซ์เปอร์เน็ทจำกัด.
- สุวิทย์ มูลคำ. (2547). ครบเครื่องเรื่องการคิด. พิมพ์ครั้งที่3. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์.
- _____. (2551). กลยุทธ์...การสอนคิดเปรียบเทียบเล่ม3. พิมพ์ครั้งที่4. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์.
- สุภรดี มั่นยืน. (2541). ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล คุณลักษณะความเป็นหญิง-ชาย การได้รับการเสริมพลังอำนาจจากอาจารย์กับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ของนักศึกษาพยาบาล วิทยาลัยพยาบาล สังกัดกระทรวงสาธารณสุข. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศาสตรบัณฑิตภาควิชาการพยาบาล คณะพยาบาลศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุเวศ กลับศรี. (2556). การพัฒนากิจกรรมลูกเสือเพื่อสร้างภาวะผู้นำของเยาวชนไทย. ดุษฎีนิพนธ์สาขาวิชาการบริหาร การศึกษา, มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล.
- สายฝน วังสระ. (2552). การวิจัยและพัฒนาโปรแกรม4-เอช เพื่อพัฒนาภาวะผู้นำ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศาสตรบัณฑิตภาควิชาการศึกษาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สร้อยตระกูล (ติวยานนท์) อรรถมานะ. (2545). พฤติกรรมองค์การ: ทฤษฎีและการประยุกต์. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อติญาณ ศรีเกษตริณ. (2543). การสร้างหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อส่งเสริมสร้างความเป็นผู้นำ สำหรับนักศึกษาพยาบาล. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศาสตรบัณฑิตภาควิชาการพยาบาล คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- อำนาจ ธีระวนิช. (2552). หลักการจัดการ. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์บริษัท มาเธอร์บอสแพคเกจจิ้งจำกัด.
- Al-omari, A. A., Abu Tineh, A. M., & khasawneh, S. M. (2008). Leadership skill of first Year student at public universities in Jordan. [online]. Available from: <http://www.informaword.com> [2009, August 15].
- Allen and Meyer. (1990). "The Measure and Antecedents of Affective, Continuance and Normative Commitment" . Journal of Occupational Psychology. 1-18.
- Baker, D. Z. (2006). 4-H Volunteer Leaders' Series: Life Skills Through 4-H. [online]. Available from: <http://www.uaex.edu> [2009, May 21]

- Biddle, S. J. H., & Mutrie, N. (2008). Psychology of physical activity. In Determinants, well-being and interventions (2nd ed.). New York: Routledge.
- Corbin, C.B., R.P. Pangrazi and B.D. Franks. (2000). "Definitions: Health, Fitness, and Physical Activity". Physical Activity and Fitness Research. Available: <http://www.indiana.edu/~preschal/resource/digests/march/march00/digestmarch00.html>, 9 October 2015.
- Daft, R.L. (1999). Leadership: Theory and practice. Forth Worth, TX: Dryden Press.
- Greenberg, J., & Baron, R. A. (2000). Behavior in Organizations. (7th ed.). New jersey : Prentice - hall.
- National Association for Sport and Physical Education: <http://www.aahperd.org/naspe/publications/teachingTools/whyPE.cfm>
- Yukl, G. (2006). Leadership in Organizations. Prentice-Hall.

การศึกษาภาพตุ่งค่าธรรม ผ่านงานบริการวิชาการว่าด้วยการสำรวจและอนุรักษ์ซ่อมแซม
มรดกทางวัฒนธรรมแห่งนครลำปาง¹

The Study of Tung Painting of VessantaraJakata Tale through Academic
Service in Survey and Conservation on Cultural Heritage
of Nakhon Lampang

ฐาปกรณ์ เครือระยา²

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบของภาพจิตรกรรม เทคนิควิธีการเขียนภาพ และลวดลายต่างๆ ที่มีคุณค่าความสำคัญในด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยการสำรวจเก็บข้อมูล โดยการบันทึกภาพถ่าย จากนั้นจะอธิบายให้ความรู้เรื่องคุณค่าความสำคัญของภาพตุ่งค่าธรรม อันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่น ก่อนจะทำการอนุรักษ์ซ่อมแซมภาพตุ่งค่าธรรมที่มีการสำรวจพบให้กับคนในชุมชนนั้นๆ ร่วมกับคนในชุมชนซึ่งเป็นเจ้าของมรดกทางวัฒนธรรมเอง

จากการศึกษาเก็บข้อมูล ผ่านกระบวนการบริการวิชาการด้วยการอนุรักษ์ซ่อมแซมภาพตุ่งค่าธรรม ระหว่างปี พ.ศ. 2550 - ปี พ.ศ. 2558 ปรากฏชุมชน/วัด ที่มีภาพตุ่งค่าธรรม จำนวน 12 ชุมชน/วัด รวมแล้วกว่า 270 ผืน ที่ปรากฏในจังหวัดลำปาง ถือเป็นงานพุทธศิลป์ที่ทรงคุณค่า เป็นหลักฐานทางสังคมและวัฒนธรรมที่สำคัญ ซึ่งทุกผืนล้วนมีสภาพที่ชำรุดทรุดโทรม ต้องทำการอนุรักษ์ ซ่อมแซม เพื่อชะลอความเสียหายให้ได้ระยะหนึ่ง

¹บทความวิชาการนี้เรียบเรียงมาจากวิจัยเรื่อง “ศิลปกรรมท้องถิ่นทางพุทธศาสนาในเขตอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง” สนับสนุนทุนวิจัยโดย ศูนย์โบราณคดีภาคเหนือ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ประจำปี 2551 และเป็นส่วนหนึ่งของข้อมูลที่ได้ลงพื้นที่ทำงานบริการวิชาการ ด้านการทำทะเบียนและการอนุรักษ์งานพุทธศิลป์ในนครลำปาง ระหว่างปี พ.ศ. 2550- พ.ศ. 2558 จัดพิมพ์โดย ศูนย์โบราณคดีภาคเหนือ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ร่วมกับวิทยาลัยอินเตอร์เทคลำปางและเครือข่ายด้านวัฒนธรรมในพื้นที่จังหวัดลำปาง

²คณะศิลปศาสตร์ วิทยาลัยอินเตอร์เทคลำปาง

นอกจากการอนุรักษ์ซ่อมแซมแล้ว สิ่งสำคัญคือการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมขึ้นดัง
กล่าว โดยให้เก็บรักษาภาพตุ่งคำธรรมของเดิมไว้ให้ลูกหลานวิชาการ และได้มีการเสนอแนะ
ให้ชุมชนคัดลอกภาพตุ่งคำธรรมต้นฉบับไว้ ลงบนผืนผ้าใบเพื่อการนำไปใช้งานในยุคปัจจุบัน
ทั้งนี้ยังมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูประเพณีตั้งธรรมหลวง ประเพณีที่สำคัญที่ทำให้ภาพตุ่งคำธรรม
ในอดีตกลับมามีบทบาทหน้าที่อีกครั้งในยุคปัจจุบัน ถือเป็นอีกหนึ่งของการศึกษา
งานศิลปกรรม ผ่านงานบริการวิชาการอย่างมีส่วนร่วมกับหลายชุมชนในเขตจังหวัดลำปาง
ตลอด 8 ปี ที่ผ่านมา

คำสำคัญ

ตุ่งคำธรรม คือ ภาพจิตรกรรมบนผืนผ้าที่เขียนเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติพระเวสสันดร
เพื่อใช้ในพิธีตั้งธรรมหลวง (เทศน์มหาชาติ)

Abstract

The purpose of this academic research is to study types of painting, patterns and techniques that reflect folk wisdom. The information was collected and shared through photos followed by lectures on the significance of Tung Painting of VessantaraJataka Tale which is the cultural heritage. The villagers can take part in the preservation process.

Records from the academic service during 2007 - 2015 showed that 270 Tung Painting of VessantaraJataka Tale discovered in 12 villages/ temples in Lampang were damaged and in poor conditions and preservation process were required.

Besides the preservation, the management of this cultural heritage was also required. The Tung Painting of VessantaraJataka Tale should be preserved in a good condition according to the academic requirements and it was recommended that the patterns on the original paintings were copied on canvas for use or presentation. The discovery and preservation of Tung Painting of VessantaraJataka Tale was also the opportunity to restore and promote “Tang Dhamma Luang” Buddhist ceremony. which was part of the study on art/painting through the academic service with several communities/ villages in Lampang in the past 8 years.

Keyword

Tung Painting of VessantaraJakata Tale : the painting on long rolls of cotton cloth to tell a story of pre-incarnation of Siddhartha Gautama, the historical Buddha who gained more and more karmic merit, use in “Tung Dhamma Luang” Buddhism ceremony.

บทนำ

ล้านนา เป็นพื้นที่ที่อุดมไปด้วยศิลปวัฒนธรรมและงานศิลปกรรมที่มีคุณค่า มีความหลากหลายในด้านรูปแบบ และยุคสมัย โดยงานศิลปกรรมทั้งหลายไม่ว่าจะเป็น พระพุทธรูป สัตตภัณฑ์ ธรรมาสถ์ อาสนะ รวมไปถึงส่วนประกอบทางสถาปัตยกรรมอื่นๆ ภายในวัด งานศิลปะเหล่านี้เชื่อมโยงความเชื่อ ศรัทธา ในพระพุทธศาสนาและการดำเนินชีวิตประจำวัน ของชาวล้านนาในอดีต สะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว อันโดดเด่นล้วนแล้วแต่มีความสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจ สังคม ของชุมชนนั้นๆ ซึ่งควรจะต้องอยู่ต่อไปเพื่อเติมเต็มคุณค่าและความสำคัญของท้องถิ่น พร้อมทั้งถ่ายทอด ภูมิปัญญา ศรัทธา ความเชื่อ แก่คนรุ่นถัดไป

พระบฏ คือจิตรกรรมประเภทหนึ่งที่เขียนขึ้นบนผืนผ้า ลักษณะการใช้งาน คือ ห้อยตามความยาวของผืนผ้า ส่วนหัวและส่วนท้ายมีไม้สอดให้ตั้งคล้ายภาพเขียนของจีน ในอดีต ผ้าที่นำมาเขียนภาพมักเป็นของคนตายหรือเป็นผ้าขาวสำหรับคลุมหีบศพ โดยเชื่อว่าผู้ตาย จะได้กุศลจากภาพที่วาดขึ้นเพื่อถวายแก่วัด โดยทั่วไปมักจะเขียนรูปพระพุทธเจ้า เพื่อใช้ประดับภายในวิหารหรืออุโบสถ ชาวล้านนามักจะประดับพระบฏไว้ด้านหลัง ทั้งสองข้างของพระประธาน นอกจากนี้ยังใช้พระบฏแทนพระพุทธรูปเมื่อมีการประกอบพิธีกรรม นอกสถานที่ ดังเช่น พิธีเลี้ยงผีปู่แสะย่าแสะ ซึ่งบริเวณชายผืนผ้าด้านนั้นมีข้อความว่า “พุทธพิมพา” แปลว่าพระพุทธรูป (ณัฐภัทร และเรียบ, 2547: 432)

นอกจากพระบฏที่นิยมเขียนเป็นรูปพระพุทธเจ้าแล้ว ยังพบว่ามีนิยมนิยมนเขียนภาพพระบฏเป็นเรื่องราวต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา เช่น พุทธประวัติหรือชาดก เป็นต้น ในสังคมล้านนาเรียกว่า “ตุ่งค่าธรรม” ส่วนใหญ่มักจะเขียนเรื่องราวเวสสันดรชาดก แบ่งเป็นตอน ตอนละ 1 ผืน ชุดหนึ่งมี 24 ถึง 35 ผืน ขึ้นอยู่กับการจัดสร้างของแต่ละวัด ภาพตุ่งค่าธรรมมักจะนำมาแขวนรอบพระวิหารด้านนอกในงานเทศน์มหาชาติ หรือประเพณีตั้งธรรมหลวงในช่วงเดือนยี่เป็ง หน้าที่การใช้สอยคล้ายกับจิตรกรรมฝาผนังชั่วคราว เพื่อสร้างพื้นที่ประกอบพิธีกรรมให้มีความหมายเฉพาะ รวมถึงช่วยให้พิธีการเทศน์ มีบรรยากาศและอารมณ์ครบถ้วนสมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยหลังจากเสร็จพิธีตั้งค่าธรรมจะถูกม้วนเก็บ

และจะไม่นำมาแขวนประดับในที่ใดๆ ภาพตุ่ค่าวธรรมจึงเป็นพุทธศิลป์เนื่องในพิธีการตั้งธรรมหลวงอย่างแท้จริง (ศูนย์โบราณคดีภาคเหนือ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2551: 113-114)

“ตุ่ค่าวธรรม” คืองานพุทธศิลป์อีกชนิดหนึ่งในรูปของภาพพระบฏ ซึ่งมีลักษณะเป็นจิตรกรรมบนผืนผ้า เขียนเล่าเรื่องเวสสันดรชาดก หรือมหาชาติ มีทั้งแบบที่เป็นภาพเขียนเล่าเรื่องจบบนผืนผ้าเดียวกันที่มีความยาวหลายสิบเมตร และเล่าเรื่องจบเป็นตอนๆ บนผ้าผืนเล็กรวมกันเป็นภาพชุดๆ ละ 24 ผืน บ้าง 35 ผืนบ้าง ตุ่ค่าวธรรมทำขึ้นเพื่อใช้ในพิธีกรรมตั้งธรรมหลวงในล้านนาที่จัดขึ้นเป็นประจำในช่วงเดือนพฤศจิกายน-มกราคม ของทุกปี ในการทำพิธีตั้งธรรมหลวงจะมีประเพณีเทศน์มหาชาติทั้ง 13 กัณฑ์ ภายในวันเดียวกัน คนล้านนาเชื่อว่าใครได้ฟังเทศน์มหาชาติจบทั้ง 13 กัณฑ์ จะได้ขึ้นสวรรค์ ภาพเหล่านี้จะถูกนำไปแขวนไว้ในวิหารเพื่อให้ผู้ฟังเทศน์ได้ซึมซับภาพไปพร้อมกับการฟังเทศน์

ภาพที่ 1-3 ตุ่ค่าวธรรมวัดปงสนุกเหนือ อ.เมือง จ.ลำปาง

งานศึกษาเกี่ยวกับพระพุทธรูปหรือตุ๊กตาธรรมในดินแดนล้านนายังคงมีไม่มากนัก เนื่องจากภาพพระพุทธรูปเป็นจิตรกรรมที่สร้างสรรค์ขึ้นบนผืนผ้า ซึ่งเป็นวัสดุที่เกิดความชำรุดเสียหายและเสื่อมสภาพได้ง่าย อีกทั้งพระพุทธรูปเป็นพุทธศิลป์ที่ใช้ประกอบในพิธีกรรม เช่น พิธีเทศน์มหาชาติหรือตั้งธรรมหลวง พิธีเลี้ยงผีปู่และย่าแสะ ฯลฯ ทำให้พระพุทธรูปมีบทบาทและหน้าที่การใช้งานตามวาระโอกาส หากไม่มีการประกอบพิธีต่างๆ ที่กล่าวถึงข้างต้น ทางวัดมักจะเก็บรักษาพระพุทธรูปไว้รวมถึงปัจจุบันไม่นิยมแขวนพระพุทธรูปประดับอาคารศาสนสถานดังเช่นในอดีต จึงทำให้หลักฐานเกี่ยวกับจิตรกรรมบนผืนผ้าหลงเหลืออยู่ไม่มากนัก

ดังที่กล่าวแล้วว่า ตุ๊กตาธรรมเป็นงานเขียนภาพเล่าเรื่องเวสสันดรชาดกเป็นองค์ประกอบหลัก แต่เพื่อให้ภาพมีความสมบูรณ์ผู้เขียนมักจะแทรกภาพวิถีชีวิตของชุมชนที่ตนเองพบเห็นอยู่ทุกเมื่อเชื่อวันลงไปด้วย เช่น ลักษณะบ้านเรือน ผู้คน การแต่งกาย อาหารการกิน สภาพแวดล้อม ความเชื่อและขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชน เป็นต้น ภาพองค์ประกอบย่อยเหล่านี้ เรียกว่า ภาพฉาก ซึ่งเป็นทั้งภาพฉากและเทคนิควิธีการสร้างภาพ ต่อมาได้กลายเป็นหลักฐานสำคัญในการศึกษาเรื่องราวต่างๆ ของชุมชน ทั้งเรื่องวิถีชีวิต รูปแบบศิลปะและความสัมพันธ์กับชุมชนภายนอก ในสมัยที่มีการเขียนภาพตุ๊กตาธรรมนั้นๆ ได้เป็นอย่างดี

ฉะนั้นตุ๊กตาธรรมจึงมีความสำคัญอย่างสูงทั้งในฐานะมรดกทางวัฒนธรรมของชาติ และในฐานะหลักฐานที่ใช้ในการศึกษาเรื่องราวต่างๆ ของชุมชนในสมัยที่ภาพเหล่านั้นได้ถูกสร้างขึ้นมา ภาพตุ๊กตาธรรมเหล่านี้จึงควรค่าที่จะต้องดูแลรักษาและวางแผนไว้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญ เพื่อให้คนรุ่นหลังได้เรียนรู้และเข้าใจถึงความเป็นมาของผู้คนในอดีตแต่ละยุคสมัย

ภาพที่ 4-6 ตุ๊กตาธรรมวัดบ้านเอี่ยม อ.เมือง จ.ลำปาง

จากการสำรวจเบื้องต้นพบว่าในภาคเหนือของประเทศไทย พบภาพตุ๊กตาธรรม
ในจังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดแพร่ และจังหวัดลำปาง ซึ่งในจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดแพร่
มีจำนวนน้อยมากเมื่อเทียบกับจังหวัดลำปางที่มีการเก็บรักษาภาพตุ๊กตาธรรมไว้ในวัด
จำนวนสิบกว่าแห่ง แต่ละพื้นมีอายุราว 100 – 200 ปี อยู่ในเขตอำเภอเมือง อำเภอแม่ทะ
อำเภอเมืองปาน อำเภอแจ้ห่ม และอำเภอวังเหนือ ภาพตุ๊กตาธรรมที่พบบางภาพได้บันทึก
เหตุการณ์ในช่วงยุคสมัยสงครามโลก การเดินทางเข้ามาค้าขายของกลุ่มชนต่างๆ เช่น
ชาวต่างชาติ ชาวไทใหญ่ และชาวจีนฮ่อ ซึ่งสังเกตได้จากการแต่งกายและรูปร่างลักษณะ
 อีกทั้งยังแสดงภาพวิถีชีวิตของชาวล้านนาด้านการแต่งกายและการรับประทานอาหาร
โดยใช้ขันโตก เป็นต้น จึงควรเร่งทำการศึกษารักษาภาพตุ๊กตาธรรมไว้เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐาน
เนื่องจากภาพตุ๊กตาธรรมอยู่ในสภาพชำรุด ตัวผ้าฉีกขาดและมีร่องรอยถูกแมลงกัดกิน
 อีกทั้งสีของภาพก็เลือนหายไป เพราะผ่านการใช้งานมานานและไม่มีการเก็บรักษาที่ดี

ด้วยเหตุนี้จึงสมควรที่จะสำรวจข้อมูลและหลักฐานเชิงลึกของรูปแบบศิลปกรรม
ภาพตุ๊กตาธรรม เพื่อให้คนในชุมชนได้เห็นถึงคุณค่าความสำคัญ นำเสนอให้กับชุมชนนั้นๆ
 ให้ได้รับรู้ พร้อมกับการพัฒนาภาพตุ๊กตาธรรมต่อยอดจากองค์ความรู้เดิม โดยการจัดหา
แนวทางปลูกจิตสำนึกของคนในชุมชนและเยาวชนรุ่นใหม่ให้ตระหนักถึงคุณค่าและการอนุรักษ์
ดูแลรักษา หางหาผลงานพุทธศิลป์ที่มีอยู่ในชุมชนของตนเอง รวมถึงเป็นแรงผลักดัน
ให้คนเข้ามาศึกษาเรียนรู้ พร้อมทั้งขวนอนุรักษภาพตุ๊กตาธรรม การส่งเสริมประเพณีท้องถิ่น
 ตลอดจนถึงเครื่องประกอบพิธีกรรมที่ใช้ในการตั้งธรรมหลวง นำไปสู่การพัฒนาเพื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้
 ทางด้านศิลปกรรมทางพุทธศาสนาในชุมชนต่อไป

ความสำคัญของการ

โครงการนี้ก่อให้เกิดการอนุรักษ์และรักษาภาพตุ๊กตาธรรม มรดกทางวัฒนธรรม
ที่แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิต สภาพแวดล้อมและสังคมวัฒนธรรมของชุมชนลำปาง
 ที่สร้างตุ๊กตาธรรม ในช่วง 100 – 200 ปีที่ผ่านมา ทำให้เกิดเป็นองค์ความรู้ใหม่
 ที่ได้รับการรื้อฟื้นให้กับคนในชุมชน ได้ตระหนักถึงคุณค่าแห่งภูมิปัญญา
 ของบรรพบุรุษ เกิดความหวงแหนและให้ความสนใจต่อการทำนุบำรุงรักษามรดกต่างๆ
 เอาไว้อย่างยั่งยืนสืบไปพร้อมทั้งสามารถถ่ายทอดหรือส่งต่อแนวคิดเหล่านี้
 แก่ชุมชนอื่น

นอกจากนี้ยังมีการอนุรักษ์ซ่อมแซมภาพตุ้กว่าธรรม ที่พบในจังหวัดลำปาง เพื่อให้ยังคงสภาพ ชะลออายุการใช้งาน เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อไป

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

วัดและสถาบันการศึกษา ได้มีส่วนร่วมในการสร้างจิตสำนึกให้กับคนในชุมชน ในการอนุรักษ์ภาพตุ้กว่าธรรม อันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญ

หน่วยงานราชการระดับจังหวัด สามารถจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ศิลปกรรมทางพุทธศาสนา และพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่เพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในอนาคตได้

ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชุมชน และสถานศึกษาของชุมชน ได้รับความรู้และเห็นความสำคัญของภาพตุ้กว่าธรรม (พระพุทธรูป) ในด้านภูมิปัญญาและคุณค่าทางความงามอันเป็นมรดกทางวัฒนธรรม และสามารถนำไปพัฒนาต่อยอดกิจกรรมการอนุรักษ์ศิลปกรรมทางพุทธศาสนาต่อไป

นักเรียนและนักศึกษาที่เข้าร่วมโครงการวิจัย ได้มีความตระหนักและรับรู้ในงานอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมทางพุทธศาสนา ตลอดจนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหน้าที่การใช้งานของภาพตุ้กว่าธรรมและประเพณีตั้งธรรมหลวง

ขอบเขตการดำเนินงาน

ด้านเนื้อหา ศึกษาคิดแนวความคิด ความเชื่อ วิถีชีวิตความเป็นอยู่และการเปลี่ยนแปลงของบ้านเมืองในแต่ละยุคสมัยที่ถูกบันทึกลงบนภาพตุ้กว่าธรรม รวมทั้งหาคุณค่าและความสำคัญของภาพตุ้กว่าธรรมจากอานิสงส์ของการสร้างถวาย ตลอดจนค่านิยมของสังคมเกี่ยวกับคติความเชื่อ ประเพณีและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับตุ้กว่าธรรม รวมถึงศึกษางานจิตรกรรมที่ปรากฏบนภาพตุ้กว่าธรรม เกี่ยวกับคุณลักษณะทางกายภาพของตัวงานศิลปกรรม ตำแหน่งที่ตั้ง วัสดุ เทคนิค วิธีการสร้าง การประดับตกแต่ง หน้าที่ใช้สอย และอนุรักษ์ซ่อมแซมเพื่อการชะลออายุการใช้งาน

ด้านขอบเขตพื้นที่ โครงการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพสังคมและวัฒนธรรมพื้นบ้าน ผ่านงานจิตรกรรมบนผืนผ้า (ภาพตุ้กว่าธรรม) ประวัติความเป็นมาตลอดจนศึกษาการใช้งานผ้าตุ้กว่าธรรมในงานประเพณีตั้งธรรมหลวง ที่ปรากฏขึ้นในปัจจุบัน โดยมีขอบเขตพื้นที่ศึกษาในเขตจังหวัดลำปาง

ด้านประชากร กลุ่มประชากรในโครงการครั้งนี้ แบ่งออกเป็น 2 ส่วน โดยใช้กลุ่มประชากรตัวอย่างที่เป็นรายบุคคลเพื่อการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

กลุ่มผู้รู้ (Key Informant) ได้แก่ กลุ่มผู้ที่มีความรู้ ความสามารถที่จะให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์และถูกต้อง ได้แก่ พระสงฆ์ ผู้นำท้องถิ่น (Local leaders) ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน

นายกองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้ทรงคุณวุฒิ ได้แก่ผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับประวัติ และความเป็นมาต่างๆของชุมชน และประชาชนทั่วไป (General Informant) ชาวบ้าน ทั้งชายและหญิง มีภูมิลำเนาอยู่ในพื้นที่ที่เข้าไปบริการวิชาการ

กลุ่มตัวอย่างคือวัดในเขตจังหวัดลำปาง ที่ปรากฏภาพตุ๊กตาธรรม จำนวน 12 วัด ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นการสำรวจเบื้องต้นในงานบริการวิชาการสู่ชุมชน โดยศูนย์โบราณคดีภาคเหนือ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ร่วมกับวิทยาลัยอินเตอร์เทคโนโลยี (2550-2558) ได้ทำการอนุรักษ์งานจิตรกรรมภาพพระพุทธรูปซึ่งค้นพบจากการออกสำรวจ ในเขตจังหวัดลำปาง จำนวน 10 วัด ซึ่งภาพตุ๊กตาธรรมทั้งหมด เขียนด้วยสีฝุ่นบนผืนผ้า โดยใช้สีแดง ส้ม เขียว ดำ ขาว น้ำตาล น้ำเงิน เขียวและม่วง โดยเขียนเรื่องเวสสันดรชาดก อันเป็นชาดกเรื่องสำคัญที่สุดของพุทธศาสนาและมีการแต่งขยายความเพิ่มเติมขึ้นในคัมภีร์ อรรถกถาชาดก ซึ่งเป็นที่มาสำคัญส่วนหนึ่งของเวสสันดรชาดกสำนวนท้องถิ่นในภายหลัง ในล้านนา ถือเป็นจิตรกรรมล้านนาที่มีความงดงามของฝีมือช่างพื้นบ้าน

ภาพที่ 7 การให้ความรู้ความเข้าใจถึงคุณค่าความสำคัญของตุ๊กตาธรรม ก่อนร่วมกันทำการอนุรักษ์

วิธีการดำเนินงานและการรวบรวมข้อมูล

สำรวจหาวัดต่างๆ ในเขตจังหวัดลำปาง ที่มีภาพตุ๊กตาธรรม โดยศึกษาจากเอกสารรายงานที่เกี่ยวข้อง และการสอบถามผู้รู้ในท้องถิ่น ทำการบันทึกและจัดทำฐานข้อมูล แหล่งที่จัดเก็บภาพตุ๊กตาธรรม

ลงพื้นที่ศึกษาข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับคุณค่าและความสำคัญของภาพตุ๊กตาธรรม โดยการบรรยายเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจ คุณค่าและความสำคัญของภาพตุ๊กตาธรรม ให้เกิดความรู้สึกร่วมในการทวงถามมรดกทางวัฒนธรรมของตน จากนั้นทำการสัมภาษณ์คนในชุมชน พร้อมทั้งจัดบันทึกขนาดและถ่ายภาพตุ๊กตาธรรม ศึกษารูปแบบภาพตุ๊กตาธรรม รวมถึงศึกษางานจิตรกรรมที่ปรากฏบนภาพตุ๊กตาธรรม เกี่ยวกับคุณลักษณะทางกายภาพของตัวงานศิลปกรรม ตำแหน่งที่ตั้ง วัสดุ เทคนิค วิธีการสร้าง การประดับตกแต่ง

หน้าที่ใช้สอย คติ แนวความคิดความเชื่อ วิถีชีวิตความเป็นอยู่และความเปลี่ยนแปลง
 ของบ้านเมืองในแต่ละยุคสมัยที่ถูกบันทึกลงบนภาพตุ๊กตาธรรม รวมถึงการอนุรักษ์ซ่อมแซม
 ภาพตุ๊กตาธรรมร่วมกับชุมชนโดยการดำเนินการดังกล่าว จะให้สิทธิกับคนในชุมชน
 ในการเข้ามาร่วมบูรณะซ่อมแซม ในฐานะเจ้าของมรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งกระบวนการนี้เอง
 นำไปสู่กระบวนการการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนอย่างแท้จริง ผลที่ตามมาคือการมีความรู้สึกร่วม
 ในการเป็นเจ้าของมรดกทางวัฒนธรรมนั้นๆ ก่อเกิดความผูกพัน การเห็นคุณค่าและความสำคัญ
 ตลอดจนการมีสำนึกีร่วมของคนในชุมชนและคณะทำงาน

ภาพที่ 8 สัมภาษณ์ สอบถามประวัติความเป็นมาจากคนในชุมชน

พื้นที่ที่เข้าไปบริการวิชาการ

งานบริการวิชาการสู่ชุมชนโดยความร่วมมือในหลายๆส่วน ทั้งในหน่วยงานภาครัฐ
 และเอกชน โดยมีหน่วยงานหลักคือ ศูนย์โบราณคดีภาคเหนือ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
 คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และวิทยาลัยอินเตอร์เทคลำปาง ลงพื้นที่สำรวจและ
 อนุรักษ์ซ่อมแซมตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550-2558 ได้ทำการอนุรักษ์งานจิตรกรรมภาพพระบฏซึ่ง
 ค้นพบจากการออกสำรวจในเขตจังหวัดลำปาง จำนวน 12 วัด ได้แก่

ลำดับ	ชื่อวัด	ที่ตั้ง	จำนวน/ ผืน	ลักษณะ	ปีที่ทำการ สำรวจ/ อนุรักษ์ซ่อมแซม
1.	วัดปงสนุกเหนือ	อำเภอเมือง	59	ผืนสั้น/ชุด	2550
2.	วัดนาคตหลวง	อำเภอแม่ทะ	1	ผืนยาว (เครือ)	2551
3.	วัดบ้านสัก	อำเภอเมือง	25	ผืนสั้น/ชุด	2552
4.	วัดศรีดอนมูล(ทุ่งฮ้าง)	อำเภอแจ้ห่ม	2	ผืนยาว (เครือ)	2553
5.	วัดทุ่งฝิ่ง	อำเภอแจ้ห่ม	23	ผืนสั้น/ชุด	2553
6.	วัดทุ่งคา	อำเภอแจ้ห่ม	28	ผืนสั้น/ชุด	2553
7.	วัดป่าแขม	อำเภอลำปาง	14	ผืนสั้น/ชุด	2553
8.	วัดสบลี	อำเภอเมืองปาน	12	ผืนสั้น/ชุด	2553
9.	วัดบ้านเอื้อม	อำเภอเมือง	35	ผืนสั้น/ชุด	2554
10.	วัดลำปางกลางตะวันออก	อำเภอเมือง	32	ผืนสั้น/ชุด	2554
11.	วัดทุ่งม่านเหนือ	อำเภอเมือง	14	ผืนสั้น/ชุด	2558
12.	วัดวอแก้ว	อำเภอลำปาง	25	ผืนสั้น/ชุด	แผนในอนาคต

ตารางที่ 1 แสดงข้อมูลรายชื่อวัดและจำนวนตุ๊กตาธรรม จากการลงพื้นที่สำรวจและอนุรักษ์ซ่อมแซม ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550-2558 ในพื้นที่จังหวัดลำปาง

นอกจากภายในจังหวัดลำปางแล้ว ยังปรากฏวัฒนธรรมร่วมที่ใช้ภาพตุ๊กตาธรรม ประกอบกับการตั้งธรรมหลวงอีกหลายพื้นที่ในเขตจังหวัดภาคเหนือตอนบน เช่น วัดพญาวัด อำเภอเมือง จันทวนัน วัดพระหลวง อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่ วัดดอกบัว อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา วัดเจริญเมือง อ.พาน จังหวัดเชียงราย เป็นต้น ซึ่งพื้นที่ดังกล่าว ได้มีการสำรวจแล้วเบื้องต้น แต่ยังไม่ได้นำมาดำเนินการอนุรักษ์อย่างเป็นรูปธรรม

หน่วยงานที่มีส่วนร่วม

จากการทำงานสำรวจทำทะเบียน รวมไปถึงการบริการวิชาการโดยการอนุรักษ์งานจิตรกรรมภาพตุ่งค่าธรรม ระหว่างปี พ.ศ. 2550-ปัจจุบันนั้น ได้มีหลายหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนเข้าร่วมให้การช่วยเหลือในด้านต่างๆ ทั้งบุคลากร องค์ความรู้ด้านการอนุรักษ์จากศูนย์โบราณคดีภาคเหนือ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ รวมไปถึงคณะจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ วิทยาลัยอินเทอร์เน็ตเทคโนโลยี สถาบันศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง และวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง นอกจากนี้ยังมีพระสงฆ์และคนในชุมชนบ้านปงสนุก ในนามศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านปงสนุก วัดปงสนุกเหนือ ให้ความช่วยเหลือด้านอุปกรณ์และคำแนะนำด้านต่างๆ อันเกี่ยวข้องกับการจัดเก็บภาพตุ่งค่าธรรมที่ถูกหลักวิชาการอีกด้วย ซึ่งชุมชนปงสนุกจัดได้ว่าเป็นชุมชนต้นแบบในการจัดการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมด้านตุ่งค่าธรรมที่ดีที่สุดในล้านนายยุคปัจจุบัน

โดยปกติแล้ว “ตุ่งค่าธรรม” จะใช้แขวนไว้ภายในวิหารระหว่างพิธีตั้งธรรมหลวงหรือเทศน์มหาชาติ เพื่อใช้อธิบายบรรยายภาพประกอบธรรมในท้องเรื่องเวสสันดรชาดก เพื่อเสริมจินตนาการให้กับชาวบ้านที่มาร่วมฟังธรรม ในประเพณีตั้งธรรมหลวง แต่ปัจจุบันวัดส่วนใหญ่ในจังหวัดลำปางไม่มีการจัดพิธีตั้งธรรมหลวงแล้ว ตุ่งค่าธรรมจึงถูกเก็บไว้โดยไม่ได้เปิดใช้งานเป็นเวลานานหลายสิบปี

เวสสันดรชาดกเป็นชาดกเรื่องสุดท้ายของนิบาตนอกชาดก ในมหาชาติชาดก ขุททกนิกาย ชาดกพระสุตตันตปิฎก และมีการแต่งขยายความเพิ่มเติมขึ้นในคัมภีร์อรรถกถาชาดก ซึ่งเป็นที่มาสำคัญส่วนหนึ่งของเวสสันดรชาดกสำนวนท้องถิ่นในภายหลังในล้านนาค้นพบคัมภีร์ใบลานเรื่องเวสสันดรชาดกสำนวนท้องถิ่นจำนวนมาก เป็นหลักฐานยืนยันความนิยมเรื่องเวสสันดรชาดก เวสสันดรชาดกเป็นชาดกที่พระโพธิสัตว์พระเวสสันดรทรงบำเพ็ญทานบารมี ถือว่าเป็นชาดกสำคัญที่สุด เพราะเป็นพระชาดกที่ได้ทรงบำเพ็ญบารมีเต็มเปี่ยมก่อนจะได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในชาติต่อมา และนิยมกันแพร่หลายในศิลปกรรมอันเนื่องในพุทธศาสนา

รูปแบบศิลปกรรมของจิตรกรรมภาพตุ่งค่าธรรมในเมืองลำปางนั้น ตั้งข้อสังเกตเบื้องต้นได้ว่าแสดงถึงที่มาทางศิลปกรรมหลากหลาย ทั้งความสัมพันธ์เชิงรูปแบบจากจิตรกรรมในศิลปะรัตนโกสินทร์ของสยาม ผสมผสานอิทธิพลจิตรกรรมศิลปะพม่าที่แพร่หลายในเมืองลำปาง ในช่วงครึ่งแรกของพุทธศตวรรษที่ 25 ทั้งยังสะท้อนถึงวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ของล้านนาในช่วงกลางพุทธศตวรรษที่ 25 ผ่านเรื่องราวการแต่งกาย สถาปัตยกรรม และวิถีชีวิตแบบพื้นเมืองล้านนาที่ไม่ปรากฏแล้วในปัจจุบัน โดยงานจิตรกรรมภาพตุ่งค่าธรรมนี้ นิยมเขียนด้วยสีฝุ่นบนผืนผ้าด้วยสีแดง ส้ม เขียว ดำ ขาว น้ำตาล น้ำเงิน และม่วง

ซึ่งในอดีตระหว่างพิธีตั้งธรรมหลวงหรือเทศน์มหาชาติ ช่วงเดือนยี่เป็ง ตุงค่าธรรมดังกล่าวจะถูกแขวนไว้ภายในวิหารตลอดช่วงการเทศน์มหาชาติ 13 กัณฑ์ ประเพณีนี้ปฏิบัติสืบเนื่องมาอย่างยาวนาน เชื่อกันว่าผู้ที่ฟังครบทั้งหมดจะได้อันสูงส่งยิ่ง

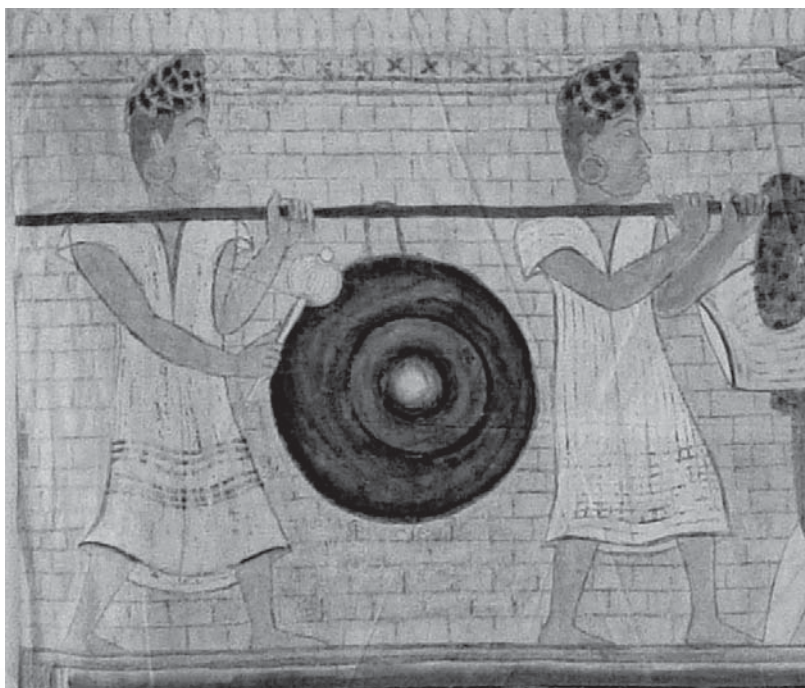

ภาพที่ 9 ภาพงานสถาปัตยกรรมที่ปรากฏบนตุงค่าธรรมวัดปงสนุกเหนือ

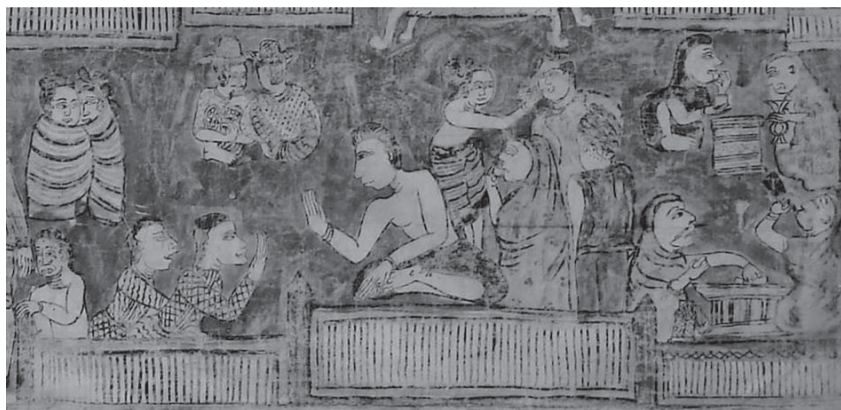
รูปแบบของงานจิตรกรรมภาพตุงค่าธรรมในพื้นที่จังหวัดลำปางนั้นค่อนข้างที่จะได้รับอิทธิพลมาจากศิลปะพื้นที่รอบข้าง ทั้งในส่วนของช่างไทยจากสยาม ช่างจากจีน ซึ่งในส่วนนี้เอง ช่างพื้นเมืองได้นำมาปรับใช้แบบผสมผสานเข้าไว้ด้วยกัน ทั้งในเรื่องของประเพณีวัฒนธรรม ขาวของเครื่องใช้ รูปแบบงานสถาปัตยกรรม เครื่องแต่งกาย และลักษณะบุคลิกตัวภาพในแต่ละแบบ

ภาพที่ 10 ภาพวาดหญิงชาวไทยวน(คนเมือง) ใส่ชินลายดำ ภาพตุ่งค่าธรรมวัดบ้านเอื้อม

ภาพที่ 11 ภาพวาดชาวกะเหรี่ยง ที่ปรากฏบนภาพตุ่งค่าธรรมวัดบ้านเอื้อม

ภาพที่ 12 ภาพชาวบ้าน ห่มคลุมผ้าตุ้มในช่วงฤดูหนาว ปรากฏบนภาพตุ่งคำวธรรมวัดทุ่งคา

ภาพวาดวิถีชีวิตที่ปรากฏในภาพตุ่งคำวธรรมนั้น แสดงถึงความหลากหลายทางสังคม ไม่ว่าจะเป็นบริบททางด้านสังคมและวัฒนธรรม กลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่ปรากฏในรูปแบบของเครือญาติในล้านนา ไม่ว่าจะเป็นชาวยาง (กะเหรี่ยง) ชาวจีน (จีน) ชาวขมุ ชาวไทใหญ่ เป็นต้น ซึ่งแต่ละชาติพันธุ์จะถูกวาดออกมาในรูปแบบตัวภาพอันมีอัตลักษณ์บุคคลที่ระบุได้โดยการแต่งกาย สีผิวและข้าวของเครื่องใช้ ในส่วนของเครื่องแต่งกายและเครื่องนุ่งห่มที่ปรากฏในภาพวาดตุ่งคำวธรรม ก็จะเป็นลักษณะของผ้าทอพื้นเมืองที่มีใช้และถักทอภายในท้องถิ่น เช่นผ้าตุ้ม ที่คนในท้องถิ่นยังมีให้เห็น เช่นในเขตอำเภอเมืองปาน อำเภอแจ้ห่ม และอำเภอวังเหนือ ที่เรียกผ้าเหล่านี้ว่า ผ้าแซงแดง ผ้าแซงดำ เป็นต้น ดังนั้นไม่แปลกใจเลยว่า ภาพของสังคมและวัฒนธรรมล้านนาจะถูกสื่อออกมาตามแบบวัฒนธรรมการใช้ชีวิตจริงที่ปรากฏขึ้นในชีวิตประจำวัน

การแขวนภาพตุ่งคำวธรรมประกอบกับการตั้งธรรมหลวงหรือเทศน์มหาชาตินั้นถือเป็นหนึ่งในกระบวนการช่วยสร้างจิตนาการในการฟังเทศน์มหาชาติ โดยการดูรูปภาพบรรยายประกอบการฟังเทศน์ของคนล้านนา อย่างไรก็ตาม ทุกวันนี้ทั้งประเพณีการเทศน์มหาชาติและการแขวนภาพตุ่งคำวธรรมในระหว่างพิธีการเทศน์มหาชาติ ไม่มีอีกแล้ว แต่เมื่อผู้ศึกษาและคณะทำงานร่วมกันให้ความรู้กับคนในชุมชน ให้รับรู้ถึงคุณค่า หน้าที่ที่แท้จริงของตุ่งคำวธรรม รวมไปถึงการสนับสนุนและผลักดันให้มีการรื้อฟื้นประเพณีตั้งธรรมหลวงขึ้นมาใหม่อีกครั้ง เพื่อให้มรดกทางวัฒนธรรมดังกล่าวสื่อความหมายได้อย่างสมบูรณ์ นอกเหนือจากการอนุรักษ์จิตรกรรมภาพตุ่งคำวธรรมในเชิงกายภาพตามหลักวิชาการแล้ว บางวัดบางพื้นที่คณะวิจิตรได้ทำการวาดภาพจิตรกรรมตุ่งคำวธรรมขึ้นใหม่อีกหนึ่งชุด ดังที่ปรากฏในชุมชนบ้านวังหม้อ อ.เมือง จ.พิจิตรลำปาง เพื่อใช้ฟื้นฟูประเพณีตั้งธรรมหลวง หรือเทศน์มหาชาติ

ซึ่งเป็นประเพณีท้องถิ่นล้านนาที่หาชมไม่ได้ในปัจจุบัน และได้รับการฟื้นฟูขึ้นอีกครั้ง อย่างมีส่วนร่วมระหว่างนักวิชาการและคนในชุมชน แนวคิดดังกล่าวนอกจากจะสามารถรักษาจิตรกรรมอันทรงคุณค่าไว้ได้แล้ว การอนุรักษ์ยังได้คืนชีวิตของงานจิตรกรรมกลับไปสู่วิถีชีวิตของชุมชนโดยผ่านการฟื้นฟูประเพณีท้องถิ่น นับเป็นการอนุรักษ์จิตรกรรมอย่างยั่งยืน

ภาพที่ 13 การรื้อฟื้นประเพณีตั้งธรรมหลวง ชุมชนวัดวังหม้อ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง โดยจัดทำภาพตุ๊กตาธรรมขึ้นมาใหม่เพื่อใช้ประกอบประเพณีขึ้นมาอีก 1 ชุด

บทสรุปของการทำงาน

จากการที่ได้ลงเก็บข้อมูลแล้ว สามารถทำให้คณะทำงานรับรู้ถึงสภาพ และสาเหตุของการขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องศิลปกรรมท้องถิ่นของคนในชุมชน ซึ่งเกิดจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคมในชุมชนยุคปัจจุบัน ที่มีการดำรงชีวิตแบบชุมชนเมือง กล่าวคือมีการทำงานนอกบ้าน เด็กและเยาวชนไปศึกษานอกชุมชน ซึ่งทำให้เกิดการลดบทบาทและความสำคัญระหว่างการค้าเดินชีวิตประจำวันกับประเพณีพิธีกรรมที่เกิดขึ้นภายในชุมชน ซึ่งเป็นผลทำให้เกิดสำนึกที่ลดน้อยลงตามมา

โครงการบริการวิชาการสู่ชุมชนดังกล่าว จึงเข้ามามีบทบาทในการอนุรักษ์ ช่อมแซมและสร้างจิตสำนึก ด้วยการให้เข้ามาทำความรู้จักงานศิลปกรรมภายในชุมชน

และมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ศิลปกรรมที่มีในท้องถิ่น ดังโครงการ ที่ได้จัดทำขึ้นตามชุมชนต่างๆ เช่น การอนุรักษ์และทำทะเบียน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ ที่พบภายในวัดวังหม้อ โดยอาศัยคนในชุมชน โดยเฉพาะกลุ่มเยาวชนรุ่นใหม่เข้ามามีบทบาทสำคัญในการอนุรักษ์งานศิลปกรรมดังกล่าว ทั้งนี้ยังเปิดโอกาสให้ผู้อาวุโสภายในชุมชน เข้ามาร่วมวิพากษ์และแสดงความคิดเห็น รวมทั้งเล่าเกร็ดประวัติศาสตร์ของชุมชน เพื่อให้รับรู้และเข้าใจร่วมกัน อันเป็นการกระบวนกรปลูกจิตสำนึกร่วมกับชุมชน

ภาพที่ 14 การลงพื้นที่สำรวจและร่วมกันอนุรักษ์ ชะลอความเสื่อมของภาพตุ้งค่าธรรมวัดบ้านสัก

ภาพที่ 15 คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ รักษามรดกทางวัฒนธรรมของตนเอง

นอกจากนี้งานบริการวิชาการยังได้สร้างกลุ่มผู้นำในการอนุรักษ์ศิลปกรรมในท้องถิ่น โดยส่งผลให้เกิดกระบวนการอนุรักษ์ต่อไปได้อย่างมีระบบ โดยอาศัยกลุ่มประธานชุมชน กลุ่มแม่บ้าน และกลุ่มเยาวชน เข้ามามีบทบาทหน้าที่ในการแสดงความสามารถ และแสดงความคิดเห็นในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมภายในชุมชน มีสิทธิ เสรีภาพ ในการจัดกิจกรรมต่างๆ โดยอาศัยแนวทางการปฏิบัติตามที่คณะวิจัยได้เสนอแนะ คือการทำงานร่วมกับชุมชน

บทเรียนสำคัญจากการทำงานร่วมกับชุมชนนั้น คือการสร้างความรู้สึกร่วมให้ได้ โดยลำดับแรกของการทำงานนั้น ต้องทำให้คนในชุมชนเห็นคุณค่าและความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรมที่ตนมีให้ได้ โดยอธิบายทั้งในด้านรูปแบบทางศิลปกรรม สถานะภาพในปัจจุบัน และการใช้งานในอดีต รวมไปถึงสร้างความรู้สึกรักและหวงแหนในงานศิลปกรรม ว่าชุมชนดังกล่าวเป็นหนึ่งในชุมชนที่มีเพียงไม่กี่แห่ง ที่มีภาพตุงค่าธรรมเนียมชุดนั้น ซึ่งมีความสำคัญมากในทางวิชาการ

ต่อจากนั้นจะเป็นกระบวนการสร้างความไว้วางใจระหว่างคนในชุมชน และทีมงาน วิจัยว่าที่ผ่านมาได้เข้าไปทำงานในพื้นที่ใดแล้วบ้าง รวมไปถึงแสดงรูปแบบของการทำงานในชุมชนต่างๆ ที่ผ่านมา ให้คนในชุมชนรับรู้และเข้าใจถึงกระบวนการการทำงานทั้งหมด นอกจากนี้การมีพระสงฆ์เข้าเป็นหนึ่งในทีมงานวิจัย สามารถสร้างความเชื่อมั่นในวงการสงฆ์ได้ในระดับหนึ่ง ซึ่งเมื่อพระสงฆ์ในชุมชนนั้นไว้วางใจแล้ว นั้นหมายถึงความไว้วางใจจากคนในชุมชนนั้นๆ ด้วย

การสร้างสำนึกร่วมถึงเป็นการกระตุ้นให้ตระหนักถึงคุณค่าและอยากเป็นส่วนหนึ่งในการดูแลรักษามรดกทางวัฒนธรรมตนเอง ทั้งนี้ส่วนหนึ่งเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อคนในชุมชนมีส่วนร่วมในการดูแลรักษา ในการทำงานแต่ละครั้ง ทีมนักวิจัยจะให้เกียรตินิยมในชุมชน ในการซ่อมแซมภาพตุงค่าธรรมด้วยตัวเอง ทั้งนี้ทีมงานจะเป็นผู้แนะนำวิธีการในเบื้องต้น โดยเป็นกระบวนการที่ง่ายไม่สลับซับซ้อน ถือเป็นกระบวนการที่คนในชุมชนคุ้นเคย และสามารถร่วมกับคณะวิจัยในการทำงานได้อย่างมั่นใจ การสร้างสำนึกร่วมดังกล่าวเป็นกระบวนการสำคัญที่สามารถนำไปสู่การรักและหวงแหนมรดกทางวัฒนธรรมตนเองให้กับคนในพื้นที่ได้เป็นอย่างดี

กระบวนการสุดท้ายคือ การสร้างบทบาทหน้าที่ให้คนในชุมชนถือเป็นกระบวนการที่ไม่ได้เน้นความรู้ทางวิชาการ แต่เน้นให้ทุกคนมีหน้าที่ปฏิบัติ ต่องานงานศิลปกรรมขึ้นนั้นๆ เช่น การจัดเก็บในที่ๆ จัดเตรียมไว้ การให้ชาวบ้านช่วยกันถือ เพื่อบันทึกภาพร่วมกัน หรือแม้กระทั่งการขอมาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ดูแลรักษางานศิลปกรรมขึ้นนั้นๆ ก่อนจะนำถวายคืนให้กลับวัด และจัดเก็บเป็นกระบวนการสุดท้าย

ภาพที่ 16 งานบริการวิชาการ อนุรักษ์ซ่อมแซมภาพตุ๊กตาธรรม วัดศรีดอนมูลทุ่งฮ้าง
อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง

ภาพที่ 17 งานบริการวิชาการ อนุรักษ์ซ่อมแซมภาพตุ๊กตาธรรม วัดทุ่งผึ้ง
อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง

จากโครงการบริการวิชาการสู่ชุมชนว่าด้วยการอนุรักษ์ภาพตุ๊กตาธรรม เป็นงานบริการวิชาการที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยการการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมร่วมกับคนในชุมชน เพื่อสร้างจิตสำนึกให้กับคนในท้องถิ่น ด้วยการสนับสนุนให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ศิลปกรรม และมุ่งเน้นการสร้างสื่อด้านการอนุรักษ์ร่วมกับคนในชุมชน เพื่อถ่ายทอดแนวคิดสู่คนภายในและภายนอกชุมชน ซึ่งผลของการทำโครงการนี้ จะสามารถนำไปเป็นต้นแบบสู่การสร้างสรรค์ในการอนุรักษ์ศิลปกรรมท้องถิ่นในชุมชนอื่นๆ รวมถึงการเข้าใจบริบททางวัฒนธรรมและสังคมของเมืองลำปาง ในช่วงหนึ่งของประวัติศาสตร์ภาพตุ๊กตาธรรมที่ปรากฏในนครลำปางต่อไป

เอกสารอ้างอิงการวิจัย

- ณัฐภัทร จันทวิช, เรียม พุ่มพงษ์แพทย์. (2547). ผ้าทอพื้นเมืองภาคเหนือ(ล้านนา). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อิณท์สถานแห่งชาติ.
- ศุณย์โบราณคดีภาคเหนือ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. (2555). พุทธศิลป์ล้านนา คุณค่า ศรัทธาและการอนุรักษ์. เชียงใหม่ : วนิดาการพิมพ์.

กิจกรรมทางกายของนักศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยแม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่

Physical Activity of Maejo University Undergraduates, Chiang Mai Province

กิตติพงษ์ ชิติยะ¹

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องกิจกรรมทางกายของนักศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยแม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษากิจกรรมทางกายในชีวิตประจำวัน และในเวลาว่าง รวมทั้งสถานที่ปฏิบัติกิจกรรมทางกายของนักศึกษา เพื่อศึกษาความบ่อย ความหนัก และระยะเวลาในการปฏิบัติกิจกรรมทางกายของนักศึกษา เพื่อศึกษาปัญหา การแก้ไข้ปัญหา และข้อเสนอแนะในการปฏิบัติกิจกรรมทางกายของนักศึกษา เป็นการศึกษาเชิงสำรวจ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่าง เป็นนักศึกษาภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2557 จำนวน 228 คน วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง สถานที่วิจัย คือ ห้องเรียนสังคม 604 ระยะเวลาวิจัย ระหว่างเดือนตุลาคม 2557 ถึงเดือน กันยายน 2558 เครื่องมือที่ใช้ คือแบบสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้าง การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาและตีความ สร้างข้อสรุป

ผลการวิจัยพบว่า กิจกรรมทางกายของนักศึกษาส่วนใหญ่ ในชีวิตประจำวัน ด้านการเรียน ได้แก่ การเดินทางไปเรียน การเดินขึ้นลงบันได และการปฏิบัติงานฟาร์ม ด้านกิจวัตรประจำวัน ได้แก่ การเดิน การทำงานบ้าน และการขี่จักรยาน ส่วนในเวลาว่าง ด้านการออกกำลังกาย ได้แก่ การวิ่งเหยาะ และการเล่นฟิตเนส ด้านการเล่นกีฬา ได้แก่ แบดมินตัน และฟุตซอล สำหรับสถานที่ปฏิบัติกิจกรรมทางกาย สนามกีฬาอินทนิล และหอพัก นักศึกษา ตามลำดับ ในการปฏิบัติกิจกรรมทางกาย มีความบ่อย 3 - 5 วัน/สัปดาห์ ความหนัก รู้สึกเหนื่อย และใช้ระยะเวลา 30 - 60 นาที/วัน ปัญหาที่ประสบ และการแก้ไข้ปัญหา ได้แก่ ปัญหาปวดเมื่อยกล้ามเนื้อ แก้ไขโดยการอบอุ่นร่างกาย ก่อนออกกำลังกาย และใช้ยานวด ปัญหาเหนื่อยหอบ แก้ไขโดยการวิ่งบ่อยๆ จนเกิดความเคยชิน และปัญหามีฝนตก แก้ไขโดยการไปเล่นกีฬาในร่ม รวมทั้งนักศึกษามีข้อเสนอแนะ คือ ควรออกกำลังกายเป็นประจำสม่ำเสมอ และไม่หักโหม เพื่อให้สุขภาพสมบูรณ์แข็งแรง ไม่มีโรคภัย

¹ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่

Abstract

The research on the physical activities of undergraduates at Maejo University, Chiang Mai aims to study types of physical activities practiced by the undergraduates in their everyday life and leisure times and the setting of the physical activities, frequency, intensity, and duration of the physical activities practiced by the students, and problems about physical activity practicing, solutions to and recommendations on the physical activity practicing. It is a survey research with qualitative methodology in which 228 undergraduates were chosen purposely as a sample group during the first semester of the academic year 2014. The research site was the classroom Sangkhom 604 at the Faculty of Liberal Arts, Maejo University, and it occurred from October 2014 to September 2015. Structured interview was employed as the main research tool. Data collected were examined by means of content analysis and interpretation.

The findings revealed that the physical activities in the undergraduates' daily life related to educational activities included walking between classes and upstairs or downstairs in different buildings and doing field tasks. For other daily physical activities included walking, doing household chores, and cycling. In their leisure times, the students did physical exercises including jogging and doing fitness. In terms of playing sport, they played badminton and futsal. The settings of physical activities were Inthanin Sports Complex and the University's dormitory compounds. The frequency of physical activity practicing was 3-5 days a week, and the intensity and duration were 30-60 minutes a day. The problems found included muscle aches or strain. Aid solutions were to introduce a warm-up session before doing the physical exercises and massage treatment. Overtiredness was frequently found, and the solution was by way of frequent workout until the body was accustomed to it. Rains were another obstacle for doing exercises of the students. So, they turned to indoor exercises. Recommendations by students were raised, including frequent exercises but not overdoing so as to keep the body fit and in good health.

บทนำ

จากรายงานสุขภาพโลก 2002 ได้กล่าวถึงแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงความเสี่ยงต่อสุขภาพที่ประชากรโลกมีวิถีชีวิตที่มีการเคลื่อนไหว หรือมีกิจกรรมทางกายน้อยลงไว้ว่า “การเปลี่ยนแปลงความเป็นอยู่และการทำงานซึ่งนำไปสู่วิถีชีวิตที่มีการเคลื่อนไหวน้อยลงและใช้แรงงานน้อยลง โทรทัศน์/คอมพิวเตอร์ ที่ทำให้คนใช้เวลาวันละหลายชั่วโมง และการเคลื่อนไหวที่น้อยกว่าคนในยุคก่อน ประจวบเหมาะับวิถีชีวิตที่มีการบริโภคบุหรื/สุรา อาหารสำเร็จรูป อาหารจานด่วน ผนวกกับการที่ประชากรโลกมีอายุสูงขึ้น ล้วนสัมพันธ์กับการเพิ่มขึ้นของโรคมะเร็ง โรคหัวใจ และหลอดเลือด โรคจิตประสาท โรคเบาหวาน และอาการอื่นที่เกี่ยวข้องกับโรคอ้วน ในประเทศที่พัฒนาแล้ว...” (ปฐม สวรรค์ปัญญาเลิศ, 2546: 2-3)

กิจกรรมทางกาย (Physical Activity-PA) ซึ่งหมายถึงกิจกรรมทางกายในการดำเนินชีวิตประจำวันทั้งที่บ้านและในการทำงาน รวมถึงรูปแบบของการเดินทาง ไปมาอย่างต่างๆ และการใช้เวลาว่างทำกิจกรรมเชิงนันทนาการ ด้วยการเล่นกีฬา/ออกกำลังกาย อันมีเป้าหมายเพื่อให้เกิดการเคลื่อนไหวร่างกายนำไปสู่การเผาผลาญพลังงานที่ได้จากการบริโภคอาหาร กิจกรรมทางกายมีความสัมพันธ์กับภาวะสุขภาพและถือเป็นรากฐานที่สำคัญของชีวิต ถ้ามีการใช้ร่างกายอย่างเพียงพอ่อมมีผลดีต่อสมรรถภาพและสุขภาพ (สนธยา สีละมัต, 2557: 5) สำหรับปัจจุบันเรื่องของกิจกรรมทางกายได้มีการเคลื่อนไหวในระดับสากล (Global Movement) อย่างเข้มข้น เนื่องจากพบว่าประชากรโลกโดยเฉพาะประเทศกำลังพัฒนามีผู้เสียชีวิตจากโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง (Non-communicable Disease-NCD) ได้แก่ โรคหัวใจขาดเลือด เบาหวาน ความดันโลหิตสูง โรคหลอดเลือดสมอง มะเร็ง ฯลฯ สูงถึงร้อยละ 63 ของจำนวนผู้เสียชีวิตทั้งหมด สาเหตุสำคัญของการเกิดโรคดังกล่าวจะต้องเสียชีวิต คือการมีกิจกรรมทางกายไม่เพียงพอ (Physical Inactivity) ขณะที่มีการบริโภคอาหารไม่ถูกต้อง ประชากรจำนวนมากจึงมีภาวะไขมันและน้ำตาลสะสมในเลือด และในร่างกายสูง จนถึงขั้นเป็นอันตรายต่อสุขภาพ (สมาคมสุขศึกษา พลศึกษา และ สันทนาการแห่งประเทศไทย, 2557: 1)

จากการศึกษางานวิจัยของ นราภรณ์ ชันธบุตร (2548: 52) ที่ได้ศึกษาพฤติกรรมการออกกำลังกายและการเล่นกีฬาของนักศึกษามหาวิทยาลัยแม่โจ้ และอานนท์ สีดาเพ็ง (2551: 72) ศึกษาพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพของนักศึกษามหาวิทยาลัยแม่โจ้ พบว่ากิจกรรมที่นักศึกษาส่วนใหญ่ทำในวันหยุด ได้แก่ ฟังเพลงและดูโทรทัศน์ ร้อยละ 82.6 นอน ร้อยละ 51.8 และร้อยละ 42.7 ที่ทำกิจกรรมในวันหยุดด้วยการออกกำลังกาย ส่วนความถี่ในการออกกำลังกายนักศึกษาส่วนใหญ่ออกกำลังกายสัปดาห์ละ 1 ครั้ง

คิดเป็นร้อยละ 28.0 และมีพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพด้านการรับประทานอาหารและออกกำลังกายอยู่ในระดับปานกลาง สถานที่ออกกำลังกายของนักศึกษาส่วนใหญ่ ได้แก่ สนามกีฬามหาวิทยาลัย ร้อยละ 72.9 รองลงมา คือ บ้าน ร้อยละ 38.0 จากผลการวิจัยจะเห็นได้ว่า นักศึกษาออกกำลังกายหรือมีกิจกรรมทางกายไม่เพียงพอ สอดคล้องกับคำกล่าวของ ศรีเสาวลักษณ์ อุ่นพรมมี และสินศักดิ์ชนม์ อุ่นพรมมี (2555: 22-23) พบว่า คนไทยโดยเฉพาะนักศึกษามีกิจกรรมทางกายในระดับปานกลางถึงระดับต่ำ ซึ่งจะส่งผลเสียต่อสุขภาพ และสมรรถภาพทางกาย รวมทั้งเสี่ยงต่อการเกิดโรคไม่ติดต่อดังกล่าวข้างต้น ดังที่ เจริญ กระบวนรัตน์ (2556: 5) พบว่า พฤติกรรมที่ขาดการเคลื่อนไหวหรือกิจกรรมทางกาย (Sedentary Behavior) และขาดการออกกำลังกาย (Exercise) ล้วนแต่ก่อให้เกิดปัญหาต่อสุขภาพ และโครงสร้างของร่างกาย ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นที่นำไปสู่ภาวะการเจ็บป่วย และ การเสียชีวิตก่อนวัยอันควร

การศึกษาเรื่องกิจกรรมทางกายของนักศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยแม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่ ในสภาวะสังคมและสิ่งแวดล้อมปัจจุบันที่มีการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก และเครื่องผ่อนแรงมากมาย เช่น รถจักรยานยนต์ รถยนต์ ลิฟต์ประจำอาคารต่างๆ เครื่องคอมพิวเตอร์ และโทรศัพท์เคลื่อนที่ เป็นต้น ผลการวิจัยสามารถนำไปใช้เป็นแนวทาง ในการวางแผน ให้ความรู้ และส่งเสริมกิจกรรมทางกายให้แก่นักศึกษาอย่างต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาสุขภาพและคุณภาพชีวิตของนักศึกษา

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษากิจกรรมทางกายของนักศึกษาในชีวิตประจำวันและในเวลาว่าง รวมทั้งสถานที่ปฏิบัติกิจกรรมทางกาย
2. เพื่อศึกษาความบ่อย ความหนัก และระยะเวลานานในการปฏิบัติกิจกรรมทางกายของนักศึกษา
3. เพื่อศึกษาปัญหา การแก้ไขปัญหา และข้อเสนอแนะ ในการปฏิบัติกิจกรรมทางกายของนักศึกษา

วิธีการศึกษา

1. รูปแบบการวิจัย

ในการวิจัยเรื่อง กิจกรรมทางกายของนักศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยแม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่ เป็นการวิจัยเชิงสำรวจแบบตัดขวางโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ มีเป้าหมายเพื่อบรรยายและวิเคราะห์กิจกรรมทางกายของนักศึกษา

2. ประชากร และกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย

2.1 ประชากร คือ นักศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยแม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่ ที่ลงทะเบียนเรียน ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2557 จำนวน 15,344 คน (สำนักบริหาร และพัฒนาวิชาการ : ออนไลน์)

2.2 กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย คือ นักศึกษาภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2557 ที่ลงทะเบียนเรียนรายวิชา ศท.013 สุขภาพเพื่อการดำรงชีวิต (Health for Life) วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 228 คน เป็นเพศชาย 85 คน หญิง 143 คน ซึ่งเป็นนักศึกษาในกลุ่มเรียนที่ผู้วิจัยเป็นผู้สอน

3. สถานที่วิจัย และระยะเวลาทำการวิจัย

3.1 สถานที่วิจัย คือ ห้องเรียนสังคม 604 อาคารประเสริฐ ณ นคร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่

3.2 ระยะเวลาวิจัย ตั้งแต่ เดือน ตุลาคม 2557 - กันยายน 2558

4. เครื่องมือที่ใช้

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) โดยแบบสัมภาษณ์เป็นคำถามปลายเปิด (Open- ended Form) แบ่งออกเป็น 2 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 ด้านข้อมูลการปฏิบัติกิจกรรมทางกายของนักศึกษา ประกอบด้วยแนวคำถาม 2 ข้อ ได้แก่

แนวคำถามข้อที่ 1 กิจกรรมทางกายที่นักศึกษาปฏิบัติ

1.1 ในชีวิตประจำวัน แบ่งออกเป็นด้านการเรียน และด้านกิจกรรมประจำวัน มีอะไรบ้าง

1.2 ในเวลาว่าง แบ่งออกเป็นด้านการออกกำลังกาย และด้านการเล่นกีฬา มีอะไรบ้าง

1.3 นักศึกษาใช้สถานที่ใดปฏิบัติกิจกรรมทางกาย

แนวคำถามข้อที่ 2 ในการปฏิบัติกิจกรรมทางกาย

2.1 มีความบ่อย (Frequency) กี่วัน / สัปดาห์

2.2 ความหนัก (Intensity) รู้สึกเหนื่อย/ไม่เหนื่อย

2.3 ใช้ระยะเวลานาน (Time / Duration) กี่นาที / วัน

ตอนที่ 2 ด้านข้อมูลปัญหา การแก้ไขปัญหา และข้อเสนอแนะในการปฏิบัติกิจกรรมทางกาย ของนักศึกษา ประกอบด้วยแนวคำถาม 3 ข้อ ได้แก่

แนวคำถามข้อที่ 1 ในการปฏิบัติกิจกรรมทางกายนักศึกษาประสบปัญหาอะไรบ้าง
แนวคำถามข้อที่ 2 นักศึกษาได้แก้ไขปัญหาดังกล่าวนั้นอย่างไร
แนวคำถามข้อที่ 3 นักศึกษามีข้อเสนอแนะอะไรบ้าง

การทดสอบ และความน่าเชื่อถือของเครื่องมือที่ใช้

ผู้วิจัยได้ทดลองใช้แบบสัมภาษณ์ซึ่งเป็นเครื่องมือในการวิจัยก่อนการสัมภาษณ์จริง กับนักศึกษาทั่วไปของมหาวิทยาลัยแม่โจ้ เชียงใหม่ ระดับปริญญาตรี จำนวน 3 คน ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง เพื่อทดสอบความชัดเจนของคำถาม และเวลารวมที่ใช้ในการสัมภาษณ์ ซึ่งแบบสัมภาษณ์ ได้รับการตรวจสอบ และแก้ไขปรับปรุงโดยที่ปรึกษาผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ได้แก่

1. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ เพ็ญศักดิ์ สุริยจันทร์ สังกัดคณะครุศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ จบการศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาพลศึกษา จากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
2. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นราภรณ์ ชันธบุตร สังกัดกลุ่มวิชาพัฒนาสุขภาพ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่ จบการศึกษาระดับปริญญาเอก สาขาวิชาพลศึกษา จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
3. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ วรวิญญู วีรมย์ สังกัดกลุ่มวิชาพื้นฐานศึกษาทั่วไป มหาวิทยาลัย แม่โจ้-แพร่ เฉลิมพระเกียรติ จบการศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาพลศึกษา จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
4. ดร.ชาญวิทย์ยุทธ์ อินทร์แก้ว ปฏิบัติงานเป็นหัวหน้างานการกีฬา สังกัดกองกิจการนักศึกษา สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยแม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่ จบการศึกษาระดับปริญญาเอก สาขาผู้นำทางการศึกษาและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ จากมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

การเก็บและรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเป็นผู้เก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ จากกลุ่มตัวอย่าง โดยการสัมภาษณ์ตามแนวคำถามของแบบสัมภาษณ์ กลุ่มละ 3 คน ซึ่ง นักศึกษาแต่ละกลุ่มได้ช่วยกันระดมความคิดเพื่อตอบแบบสัมภาษณ์ ใช้เวลาประมาณ 1 ชั่วโมง และเก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ จากการศึกษาค้นคว้าเอกสาร วารสาร รายงานการวิจัย และเว็บไซต์ต่าง ๆ รวมทั้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาและตีความเพื่อสร้างข้อสรุป ผลการวิเคราะห์ข้อมูลนำเสนอในรูปคำบรรยาย

สรุปผลการวิจัย

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูล ปรากฏดังต่อไปนี้

1. กิจกรรมทางกายที่นักศึกษาส่วนใหญ่ปฏิบัติในชีวิตประจำวัน และในเวลารวมทั้งสถานที่ปฏิบัติกิจกรรมทางกาย

1.1 ปฏิบัติในชีวิตประจำวัน แบ่งออกเป็น 2 ด้าน ได้แก่

1.1.1 ด้านการเรียน ได้แก่ การเดินไปเรียน การเดินขึ้นลงบันได และการปฏิบัติงานฟาร์ม ตามลำดับ

1.1.2 ด้านกิจวัตรประจำวัน ได้แก่ การเดิน การทำงานบ้าน และการขี่จักรยาน ตามลำดับ

1.2 ปฏิบัติในเวลารว่าง แบ่งเป็น 2 ด้าน ได้แก่

1.2.1 ด้านการออกกำลังกาย (Exercise) ได้แก่ การวิ่งเหยาะ การเล่นฟิตเนส การดันพื้นการลูกนั่ง การเต้นแอโรบิค การกระโดดตบ การเดินเร็ว การกระโดดเชือก และการพายเรือ ตามลำดับ

1.2.2 ด้านการเล่นกีฬา (Sport) ได้แก่ แบดมินตัน ฟุตบอล วอลเลย์บอล วูตบอล และเทเบิลเทนนิส ตามลำดับ

1.3 สถานที่ปฏิบัติกิจกรรมทางกาย ได้แก่ สนามกีฬาอินทนิล หอพักนักศึกษา อาคารเรียน ฟาร์มของสาขา ถนนภายในมหาวิทยาลัย สนามกีฬาน้ำอาคารของสาขา ศูนย์กีฬากาญจนาภิเษกรัชกาลที่ 9 สนามกีฬาวังช้างและสระว่ายน้ำอูบลรัตน์ ตามลำดับ

2. มีความบ่อย (Frequency) 3-5 วัน/สัปดาห์ ความหนัก (Intensity) รู้สึกเหนื่อย และใช้ระยะเวลานาน (Time / Duration) 30-60 นาที/วัน

3. ปัญหาที่ประสบในการปฏิบัติกิจกรรมทางกายของนักศึกษา ส่วนใหญ่ ได้แก่ ปัญหาปวดเมื่อยกล้ามเนื้อ เหนื่อยหอบ และมีผื่นตก ตามลำดับ การแก้ไขปัญหา ได้แก่ ปัญหาปวดเมื่อยกล้ามเนื้อ แก้ไขโดยการอบอุ่นร่างกายก่อนออกกำลังกาย และใช้ยานวด ปัญหาเหนื่อยหอบ แก้ไขโดยการวิ่งบ่อยๆ จนเกิดความเคยชิน ปัญหาผื่นตก แก้ไขโดยการไปเล่นกีฬาในร่ม รวมทั้งนักศึกษามีข้อเสนอแนะในการปฏิบัติกิจกรรมทางกาย คือ ควรออกกำลังกายเป็นประจำสม่ำเสมอ และไม่หักโหม เพื่อให้สุขภาพสมบูรณ์แข็งแรง ไม่มีโรคภัย

จากผลการวิจัยครั้งนี้ สรุปได้ว่านักศึกษาที่มีกิจกรรมทางกายในชีวิตประจำวัน และในเวลาว่างเพียงพอและถูกต้อง มีการแก้ไขปัญหาในการปฏิบัติกิจกรรมทางกาย ได้อย่างถูกต้อง และมีข้อเสนอแนะที่สามารถนำไปปฏิบัติได้

อภิปรายผล

1. จากผลการวิจัยที่พบว่ากิจกรรมทางกายของนักศึกษาในชีวิตประจำวัน ด้านการเรียน ได้แก่ การเดินทางไปเรียน การเดินขึ้นลงบันได และการปฏิบัติงานฟาร์ม ด้านกิจวัตรประจำวัน ได้แก่ การเดิน การทำงานบ้าน และการขี่จักรยาน ส่วนในเวลาว่าง ด้านการออกกำลังกาย ได้แก่ การวิ่งเหยาะ การเล่นฟิตเนส การเดินพื้น การลู่ก้น การเต้นแอโรบิค การกระโดดตบ การเดินเร็ว การกระโดดเชือก และการพายเรือ ด้านการเล่นกีฬา ได้แก่ แบดมินตัน ฟุตบอล วอลเลย์บอล วูตวู้ น้ำ ฟุตบอล และเทเบิลเทนนิส ตามลำดับ ซึ่งจะเห็นได้ว่า นักศึกษามีกิจกรรมทางกายในชีวิตประจำวัน ทั้งด้านการเรียน และด้านกิจวัตรประจำวัน ที่เป็นการเคลื่อนไหวร่างกาย ด้วยการเดินทางไปเรียนและการเดินในกิจวัตรประจำวัน เป็นส่วนใหญ่ ทั้งนี้เนื่องจากมหาวิทยาลัยแม่โจ้ มีภาพลักษณ์ในการเรียนการสอนทางด้านการเกษตรแม้จะไม่ใช่ว่า คณะด้านการเกษตร และมีข้อปฏิบัติที่เป็นประเพณีให้นักศึกษาใหม่ได้เดินทางไปเรียน หรือเดินทางไปกลับสถานที่ต่างๆ ภายในมหาวิทยาลัยด้วยการเดิน ส่วนการปฏิบัติกิจกรรมทางกายในเวลาว่างของนักศึกษา ส่วนใหญ่จะออกกำลังกายด้วยการวิ่งเหยาะ โดยหลังจากเลิกเรียน ตอนเย็น นักศึกษารุ่นพี่จะพานักศึกษาใหม่รุ่นน้องของสาขา วิ่งออกกำลังกาย และฝึกซ้อมกีฬา เพื่อเตรียมความพร้อมของร่างกาย และเตรียมแข่งขันกีฬากายในแม่โจ้สัมพันธ์ สำหรับกีฬาที่เล่นส่วนใหญ่ คือ แบดมินตัน เนื่องจากเป็นกีฬาที่นิยม สามารถเล่นได้ทุกเพศทุกวัย ทุกพื้นที่สนาม ทั้งสนามในร่ม และกลางแจ้ง เป็นกีฬาที่ให้ความสนุกสนานเพลิดเพลิน และช่วยให้ร่างกาย สมบูรณ์แข็งแรง ดังนั้นจึงทำให้นักศึกษามีกิจกรรมทางกายที่ปฏิบัติในชีวิตประจำวัน และในเวลาว่าง ด้วยการเดินทางไปเรียน การเดินในกิจวัตรประจำวัน การวิ่งออกกำลังกาย และการเล่นกีฬาอยู่เป็นประจำ ซึ่งเกิดผลดีต่อสุขภาพของนักศึกษา สอดคล้องกับคำกล่าวของ เจริญ กระบวนรัตน์ (2556: 6) กล่าวว่า “กิจกรรมทางกายที่กระทำในชีวิตประจำวัน ได้แก่ การประกอบกิจวัตรประจำวัน เช่น การเดิน ขี่จักรยาน ขี่รถยนต์ไปทำงาน การทำงานบ้าน เป็นต้น กิจกรรมทางกายในลักษณะดังกล่าวนี้ หากมีการกระทำหรือดำเนินการเป็นประจำสม่ำเสมอ สามารถช่วยประคับประคองสุขภาพพื้นฐาน ให้คงสภาพได้ยาวนานขึ้น” สอดคล้องกับคำกล่าวของ Corbin & Pangrazi (2015: 2) กล่าวว่า “การรวมกิจกรรมทางกายอยู่ในวิถีชีวิตมีความสำคัญในการส่งเสริมสุขภาพที่ดีเป็นที่ชัดเจนในขณะนี้” นอกจากนี้ การที่นักศึกษาได้ปฏิบัติกิจกรรมทางกายอยู่เป็นประจำ ยังเป็นการปฏิบัติที่สนองต่อปรัชญาการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาของสำนักงาน

คณะกรรมการการอุดมศึกษาด้านพัฒนาเป็นคนที่สมบูรณ์ (Manhood) คือ ให้เป็นบุคคลที่มีความสมบูรณ์พร้อมมีสุขภาพและบุคลิกภาพที่ดี มีสมรรถภาพสูง และเป็นบุคคลที่พึงประสงค์ของสังคมอย่างน้อยมีคุณลักษณะ 4 ประการคือ เก่ง ดี มีความสุข คือ อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขทั้งทางกายทางใจ เบิกบานแจ่มใส ไม่เครียดแค้นชิงชังสังคมและมีสุขภาพดีคือมีร่างกายสมบูรณ์แข็งแรง (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2558: 2)

สำหรับสถานที่ปฏิบัติกิจกรรมทางกายของนักศึกษา ได้แก่ สนามกีฬาอินทนิล หอพักนักศึกษา อาคารเรียน ฟาร์มของสาขา ถนนภายในมหาวิทยาลัย สนามกีฬาน้ำอาคารของสาขาศูนย์กีฬากาญจนากิเษรรัชกาลที่ 9 สนามกีฬาวังซ้าย และสระว่ายน้ำอุบลรัตน์ ตามลำดับ สอดคล้องกับงานวิจัยของ นราภรณ์ ชันธุบุตร (2548: 35) ที่พบว่า สถานที่ออกกำลังกายของนักศึกษาส่วนใหญ่ ได้แก่ สนามกีฬามหาวิทยาลัย ร้อยละ 72.9 รองลงมา คือ บ้าน ร้อยละ 38.0 แสดงให้เห็นว่าสนามกีฬาอินทนิลซึ่งเป็นสนามกีฬากลางของมหาวิทยาลัย นักศึกษาจะใช้เป็นสถานที่ปฏิบัติกิจกรรมทางกายเป็นส่วนใหญ่ ทั้งนี้เนื่องจากตั้งอยู่บริเวณศูนย์กลางของมหาวิทยาลัย และไม่ไกลจากหอพักนักศึกษา มีพื้นที่รองรับนักศึกษาได้จำนวนมาก อีกทั้งยังมีไฟฟ้าส่องสว่างเพื่ออำนวยความสะดวกต่อการวิ่งออกกำลังกาย หรือเล่นกีฬาในตอนกลางคืนได้อย่างปลอดภัย ซึ่งนับว่ามีพื้นที่เพียงพอต่อจำนวนนักศึกษา แต่ควรวางแผนรองรับการพัฒนาต่อไปเพราะจำนวนนักศึกษาจะเพิ่มขึ้น

2. จากผลการวิจัยที่พบว่า ในการปฏิบัติกิจกรรมทางกายของนักศึกษา มีความบ่อย 3-5 วัน/สัปดาห์ ความหนัก รู้สึกเหนื่อย และใช้ระยะเวลานาน 30-60 นาที/วัน ซึ่งจะเห็นได้ว่านักศึกษามีความรู้ความเข้าใจถึงหลักการออกกำลังกาย ที่มีข้อควรคำนึงได้แก่ ความบ่อย ความหนัก และระยะเวลานานในการออกกำลังกาย และได้นำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันอย่างเหมาะสมและเพียงพอ สอดคล้องกับคำกล่าวของ เกษม นครเขตต์ (2558 : 1-2) กล่าวว่า “ ผู้ใหญ่ (อายุ 18 – 64 ปี) วัยนี้ควรมีกิจกรรมทางกายที่ออกแรงระดับปานกลางอย่างน้อย 150 นาที / สัปดาห์ หรือ 75 นาที / สัปดาห์ ของกิจกรรมที่ออกแรงอย่างหนักหรืออาจจะใช้วิธีการผสมผสานทั้งกิจกรรมออกแรงปานกลาง และหนักในเวลาเท่าๆ กันได้ โดยควรมีกิจกรรมในลักษณะแอโรบิคร่วมด้วยอย่างน้อยครั้งละ 10 นาที” และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ดวงพร ศุภพิชน์ (2555 : 246) ที่พบว่า การเพิ่มกิจกรรมทางกายของเด็กวัยรุ่นในโรงเรียน ก่อให้เกิดผลลัพธ์ในด้านบวกแก่ผู้เข้าร่วมโครงการทั้งทางด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านสังคม ด้านปัญญา หรือด้านจิตวิญญาณ โดยเฉพาะด้านจิตวิญญาณ ครู นักเรียนและผู้ปกครองมีความศรัทธาและเชื่อว่าการปฏิบัติกิจกรรมทางกายอย่างเหมาะสมและเพียงพอเป็นหนทางนำไปสู่การมีสุขภาพหรือสุขภาวะที่ดี

3. จากผลการวิจัยที่พบว่า ปัญหาที่ประสบ และการแก้ไขปัญหานั้นได้แก่ ปัญหาปวดเมื่อยกล้ามเนื้อ แก้ไขโดยการอบอุ่นร่างกายก่อนออกกำลังกาย และใช้น้ำอุ่น ปัญหาเหนียวเหนอะหนะ แก้ไขโดยการวิ่งบ่อยๆ จนเกิดความเคยชิน และปัญหาที่ผื่นตก แก้ไขโดยการไปเล่นกีฬาในร่ม จะเห็นได้ว่านักศึกษาส่วนใหญ่ ประสบปัญหาในการปฏิบัติกิจกรรมทางกายซึ่งเป็นปัญหส่วนบุคคล และได้แก้ไขปัญหาดังกล่าวได้อย่างถูกต้อง โดยเฉพาะการแก้ไขปัญหาวัดเมื่อยกล้ามเนื้อ สอดคล้องกับคำกล่าวของ ชูศักดิ์ กิจคุณาเสถียร (2558 : 6) กล่าวว่า “อาการปวดกล้ามเนื้อหลังจากการออกกำลังกายสามารถเกิดได้หลังจากออกกำลังกายอย่างหนัก โดยไม่เคยได้รับการฝึกมาก่อน การรักษามักจะหายเองได้ภายใน 2-3 วัน ไม่จำเป็นต้องหยุดการออกกำลังกายหรือการฝึก แต่ควรลดระดับความรุนแรง และระยะเวลาของการออกกำลังกายหรือการฝึกลง การนวด ยืดกล้ามเนื้อ และอบอุ่นร่างกายก่อน และหลังการออกกำลังกายหรือการฝึกจะช่วยลดอาการได้” รวมทั้งนักศึกษามีข้อเสนอแนะ คือ ควรออกกำลังกายเป็นประจำสม่ำเสมอ และไม่หักโหม เพื่อให้สุขภาพสมบูรณ์แข็งแรง ไม่มีโรคภัย ซึ่งสามารถนำไปปฏิบัติได้ สอดคล้องกับคำกล่าวของ เกษม นครเขตต์ และอัจฉรา ปุราคม (2554: 72-73) ที่ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการออกกำลังกาย การเล่นกีฬา และการมีกิจกรรมทางกายที่เป็นกิจวัตรประจำวัน กล่าวว่า “ในระดับบุคคล การออกกำลังกายและการเล่นกีฬา และมีกิจกรรมทางกายของบุคคลเหล่านั้น สามารถช่วยป้องกันโรคได้ดียิ่งโดยเฉพาะโรคไม่เรื้อรัง” และสอดคล้องกับคำกล่าวของ เจริญ กระบวนรัตน์ (2556: 19) ที่ได้กล่าวถึงประโยชน์และคุณค่าของการออกกำลังกาย ที่มีต่อร่างกาย กล่าวว่า “การออกกำลังกายเป็นประจำสม่ำเสมอ มีประโยชน์และก่อให้เกิดคุณค่าต่อร่างกายนานัปการ ช่วยสร้างเสริมสุขภาพและสมรรถภาพทางกายเพิ่มขึ้น ในส่วนของผู้ที่ปัญหาสุขภาพและผู้ป่วยด้วยโรคภัยไข้เจ็บ การออกกำลังกายช่วยป้องกัน บำบัดรักษาและฟื้นฟูอาการเจ็บป่วยให้ทุเลาบรรเทาลง ทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ”

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1.1 สำหรับนักศึกษา

1.1.1 ข้อเสนอแนะสำหรับกิจกรรมทางกายของนักศึกษา คือ ควรออกกำลังกายเป็นประจำสม่ำเสมอ และไม่หักโหม เพื่อให้สุขภาพสมบูรณ์แข็งแรง ไม่มีโรคภัย ซึ่งเป็นข้อเสนอแนะที่สามารถนำไปปฏิบัติได้ เช่น การวิ่งเหยาะๆ การเล่นฟิตเนส และการเล่นกีฬาที่เหมาะสมกับวัย เช่น แบดมินตัน และฟุตซอล เป็นต้น ถ้าหากปฏิบัติเป็นประจำ จะช่วยสร้างเสริมสุขภาพและสมรรถภาพทางกายเพิ่มขึ้น

1.1.2 นักศึกษาระดับปริญญาตรีของทุกหลักสูตรควรได้เรียนรายวิชา ศท 013 สุขภาพเพื่อการดำรงชีวิต เป็นวิชาเลือกบังคับ ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ต่อสุขภาพ และความสำเร็จในวิถีชีวิตด้านการเรียนของนักศึกษา

1.2. สำหรับคณาจารย์

1.2.1 ในการบูรณาการผลการวิจัยสู่ภารกิจหลักด้านการเรียนการสอน สามารถทำได้โดยการส่งเสริมให้นักศึกษาที่เรียนรายวิชา ศท 013 สุขภาพเพื่อการดำรงชีวิต ได้ออกกำลังกาย หรือเล่นกีฬาในช่วงโมเรียน และในเวลาว่างหลังเลิกเรียนตอนเย็นตลอดภาคเรียน รวมทั้งมีกิจกรรมระดับคณะที่เอื้อต่อการออกกำลังกายและกิจกรรมทางกาย เช่น การวิ่งเหยาะ การขี่จักรยาน การเล่นกีฬา เช่น แบดมินตัน ฟุตบอล วอลเลย์บอล และเทเบิลเทนนิส เป็นต้น ซึ่งจะส่งผลถึงสมรรถภาพทางกายเพื่อสุขภาพของนักศึกษามีการพัฒนาขึ้น เมื่อเปรียบเทียบกับผลการทดสอบก่อนเรียน (Pre-test) กับหลังเรียน (Post-test)

1.2.2 ควรผสมผสานความรู้และการปฏิบัติเกี่ยวกับกิจกรรมทางกายที่เหมาะสม หรือการจัดกิจกรรมพิเศษ การฝึกอบรมเฉพาะทาง จากผลการวิจัยที่พบว่า ปัญหาที่นักศึกษาประสบในการปฏิบัติกิจกรรมทางกาย คือ ปวดเมื่อยกล้ามเนื้อ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าในการเรียนการสอน นักศึกษาได้รับความรู้เกี่ยวกับเรื่องการป้องกัน และการรักษาการบาดเจ็บจากการกีฬา แต่นักศึกษายังขาดความตระหนักและการปฏิบัติที่ถูกต้อง

1.2.3 สร้างเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการกับชุมชน สร้างนวัตกรรมใหม่ที่เหมาะสมกับกิจกรรมทางกายของนักศึกษาและชุมชน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่างนักศึกษาและชุมชน และการถ่ายทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับกิจกรรมทางกายให้แก่ประชาชนแต่ละวัยในชุมชนได้นำไปปฏิบัติ เพื่อสุขภาพ เศรษฐกิจส่วนบุคคลและครอบครัว และคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

1.3. สำหรับมหาวิทยาลัย

1.3.1 งานการกีฬา กองกิจการนักศึกษา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องระดับคณะ ควรวางแผนระยะยาวเกี่ยวกับการใช้สนามกีฬาในร่มของนักศึกษา โดยเฉพาะในช่วงฤดูฝนให้เพียงพอ จากผลการวิจัยที่พบว่า ปัญหาที่นักศึกษาประสบในการปฏิบัติกิจกรรมทางกาย คือมีฝนตก และได้มีการแก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยการไปเล่นกีฬาในร่ม ซึ่งแสดงให้เห็นว่านักศึกษาแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้ถูกต้อง

1.3.2 กองอาคารและสถานที่ ควรวางแผนเพื่อจัดทำทางเดินเท้า ทางม้าลาย เส้นทางจักรยาน และที่จอดจักรยานภายในมหาวิทยาลัยอย่างเพียงพอ ทั้งนี้เพื่อให้นักศึกษาได้ใช้ในการเดินทางไปกลับตามสถานที่ต่างๆ ด้วยความสะดวก และปลอดภัย

อีกทั้งยังเป็นการสนองต่อยุทธศาสตร์การพัฒนามหาวิทยาลัยแม่โจ้ เป็นมหาวิทยาลัยเชิงนิเวศ (Eco University) ด้านการประหยัดพลังงาน และเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม จากผลการวิจัยที่พบว่า กิจกรรมทางกายของนักศึกษาในชีวิตประจำวัน ด้านการเรียนรู้ และด้านกิจกรรมประจำวัน เช่น การเดินไปเรียน การเดินในกิจกรรมประจำวัน และการขี่จักรยาน เป็นต้น ซึ่งเป็นกิจกรรมทางกายที่ประหยัดพลังงาน

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยต่อไป

- 2.1. ศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับกิจกรรมทางกายของนักเรียน นิสิต นักศึกษา ในสถานศึกษาต่าง ๆ
- 2.2. ศึกษากิจกรรมทางกายของบุคลากร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ เชียงใหม่ มหาวิทยาลัยแม่โจ้-แพร่เฉลิมพระเกียรติ และมหาวิทยาลัยแม่โจ้-ชุมพร
- 2.3. ศึกษากิจกรรมทางกายในวิถีชีวิตของประชาชนแต่ละวัยในชุมชน ไกล่ล้อมมหาวิทยาลัย และชุมชนเครือข่ายพื้นที่ฝึกปฏิบัติงานของนักศึกษา

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบคุณ ผู้อ่านบทความวิจัย และผู้เชี่ยวชาญทุกท่านที่ได้กรุณาให้คำปรึกษาและข้อเสนอแนะในเรื่องต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ รวมทั้ง คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ที่สนับสนุนทุนวิจัย ประจำปี พ.ศ. 2558 จึงขอขอบคุณมา ณ ที่นี้

เอกสารอ้างอิง

- เกษม นครเขตต์ และอัจฉรา ปุราคม. (2554). ความเคลื่อนไหวระดับสากล : หลักและแนวทางการจัดกิจกรรมทางกายเพื่อสุขภาพ. วารสารสุขศึกษา พลศึกษา และสันทนาการ, ปีที่ 37 (ฉบับที่ 3), 71-76.
- เกษม นครเขตต์. (2558 กรกฎาคม 19). กิจกรรมทางกายและคำแนะนำสำหรับการมีกิจกรรมทางกายในช่วงอายุต่างๆ. 2 หน้า. แหล่งที่มา : <http://www.thaicyclingclub.org>.
- เจริญ กระบวนรัตน์. (2556). กิจกรรมทางกาย. วารสารสุขศึกษา พลศึกษา และสันทนาการ, ปีที่ 39 (ฉบับที่ 1), 5-6.
- _____. (2556). ประโยชน์และคุณค่าของการออกกำลังกายที่มีต่อร่างกาย. วารสารสุขศึกษา พลศึกษา และสันทนาการ. ปีที่ 39 (ฉบับที่ 2), 19.
- ชูศักดิ์ กิจคุณาเสถียร. (2558 มิถุนายน 29). การบาดเจ็บจากการเล่นกีฬา. 6 หน้า. แหล่งที่มา : www.med.mahidol.ac.th.

- ดวงพร ศุภพิชน์. (2555). การพัฒนารูปแบบการเพิ่มกิจกรรมทางกายของเด็กวัยรุ่น
ในโรงเรียน : การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม. วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต.
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- นราภรณ์ ชันชูบุตร. (2548). การศึกษาพฤติกรรมการออกกำลังกายและการเล่นกีฬา
ของนักศึกษามหาวิทยาลัยแม่โจ้. เชียงใหม่ : คณะธุรกิจการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- ปฐม สวรรค์ปัญญาเลิศ. (2546). รายงานสุขภาพโลก 2002 ลดปัจจัยเสี่ยงสร้างเสริมสุขภาพ.
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สามเจริญพาณิชย์.
- ศรีเสาวลักษณ์ อุ่นพรมมี และ สันศักดิ์ชนม์ อุ่นพรมมี. (2555). การรับรู้ความสามารถแห่งตน
สมดุลงของการตัดสินใจ และระดับในการปฏิบัติกิจกรรมทางกาย
ของนักศึกษาพยาบาล ชั้นปีที่1.วารสารสมาคมพยาบาล สาขากาตะวันออก
เฉียงเหนือ. ปีที่30 (ฉบับที่ 4), 22-23.
- สนธยา สีละมอด. (2557). กิจกรรมทางกายเพื่อสุขภาพ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมาคมสุศึกษา พลศึกษา และสันทนการแห่งประเทศไทย. (2557). บทบาทของกิจกรรม
ทางกายกับการพัฒนาเยาวชน. 26-28 พฤศจิกายน 2557. นครราชสีมา. หน้า 1.
- สำนักบริหาร และพัฒนาวิชาการ.(2558 มิถุนายน 4). สถิติจำนวนนักศึกษาที่ลงทะเบียน
ในแต่ละภาคการศึกษา. หน้า. แหล่งที่มา : <http://www.education.mju.ac.th>.
- สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา.(2558 กรกฎาคม 25). กิจกรรมนักศึกษากับการพัฒนา
คุณภาพบัณฑิต. หน้า. แหล่งที่มา : www.km.thaicyberu.go.th.
- อานนท์ สีดาเพ็ง.(2551). พฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพของนักศึกษามหาวิทยาลัยแม่โจ้. เชียงใหม่
: คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- Corbin,c.b. & Pangrazi,r.p. (2015 September 2). The Health Benefits
of Physical Activity. 2p. Available from : <http://www. presidentschallenge.org>.

จากภูมิปัญญาลวดลายผ้าทอพื้นเมืองสู่ธุรกิจ SME¹

From the Local Wisdom of Local Textile Patterns to SMEs

ชนิษฐา จิตชนะกุล²

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง “จากภูมิปัญญาลวดลายผ้าทอพื้นเมืองสู่ธุรกิจ SME” มีวัตถุประสงค์ 2 ประการคือ เพื่อศึกษาลวดลายผ้าทอพื้นเมืองที่เป็นเอกลักษณ์ และเพื่อศึกษาภูมิปัญญาในลวดลายผ้าทอพื้นเมือง

การศึกษาค้นคว้าวิจัยกำหนดขอบเขตการศึกษาลวดลายผ้าพื้นเมืองในท้องถิ่นภาคกลางตอนบนจาก 4 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดพิษณุโลก สุโขทัย พิษณุโลก และอุดรดิตถ์ ขั้นตอนการดำเนินการศึกษาผู้วิจัยได้สำรวจลวดลายผ้าแต่ละท้องถิ่นโดยการสังเกต สัมภาษณ์ จัดบันทึกและถ่ายภาพ ผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้

1. ลวดลายผ้าพื้นเมืองในภาคกลางตอนบนทั้ง 4 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดพิษณุโลก สุโขทัย พิษณุโลก และอุดรดิตถ์ พบว่า

1.1 ผ้าทอพื้นเมืองจังหวัดพิษณุโลก ลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์ คือ ลายดอกปี่เป่า แหล่งทอที่สำคัญคือบ้านม่วงหอม อำเภอวังทอง และบ้านนาเมือง อำเภอชาติตระการ

1.2 ผ้าทอพื้นเมืองจังหวัดสุโขทัย ลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์ คือ ลวดลายโบราณที่มีทั้งหมด 9 ลาย คือ ลายเครือวัลย์ ลายเครือกลาง ลายเครือใหญ่ ลายสี่ขอ ลายแปดขอ ลายสิบสองหน่วย ลายดอกมณฑิลา ลายน้ำอ่าง ลายสองทอ แหล่งทอที่สำคัญคือ ตำบลหาดเสี้ยว อำเภอศรีสัชนาลัย และเรียกผ้าทอนี้ว่า ผ้าขึ้นดินจากหาดเสี้ยว

1.3 ผ้าทอพื้นเมืองจังหวัดพิษณุโลก ลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์ คือ ลายเปาปูนจัน แหล่งทอที่สำคัญคือ บ้านป่าแดง อำเภอตะพานหิน

1.4 ผ้าทอพื้นเมืองจังหวัดอุดรดิตถ์ ลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์ได้แก่ ลายพันก้อน ลายข้าวพันก้อน และที่เชิงผ้าขึ้นดินจากทุกพื้นที่จะต้องมีลายขอซ้อน ลายเตยเกาะ และลายพญานาค แหล่งทอที่สำคัญคือ บ้านกกตอง อำเภอปากทำ

¹บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยเรื่อง ลวดลายผ้าไทยในท้องถิ่นภาคกลางตอนบน โดยได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากมูลนิธิเจมส์ เอช ดับเบิลยู ทอมป์สัน

²สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และประยุกต์ศิลป์ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย

2. ภูมิปัญญาในลวดลายผ้าทอพื้นเมือง ผ้าทอพื้นเมืองแต่ละท้องถิ่นต่างมีลวดลายที่แตกต่างกันและลวดลายที่ปรากฏนั้นถือว่าการแสดงออกทางภูมิปัญญาท้องถิ่นบนงานหัตถกรรมผ้าทออันทรงคุณค่า ซึ่งภูมิปัญญาที่ปรากฏในลวดลายผ้าทอพื้นเมืองภาคกลางตอนบนแบ่งได้ 3 ลักษณะคือ ภูมิปัญญาที่แสดงออกโดยการเลียนแบบธรรมชาติ ภูมิปัญญาที่แสดงออกเป็นนามธรรม และภูมิปัญญาที่แสดงออกทางสังคม ทั้งนี้ภูมิปัญญาของลวดลายผ้าทอพื้นเมืองในภาคกลางตอนบน มีดังนี้

2.1 ภูมิปัญญาผ้าทอพื้นเมืองจังหวัดพิษณุโลก พบว่า ลวดลายผ้าทอที่จังหวัดพิษณุโลกมีภูมิปัญญาที่แสดงออกโดยการเลียนแบบธรรมชาติ

2.2 ภูมิปัญญาผ้าทอพื้นเมืองจังหวัดสุโขทัย พบว่าลวดลายผ้าทอที่จังหวัดสุโขทัยมีภูมิปัญญาที่แสดงออกโดยการเลียนแบบธรรมชาติผสมผสานกับภูมิปัญญาที่แสดงออกเป็นนามธรรมและภูมิปัญญาที่แสดงออกทางสังคม

2.3 ภูมิปัญญาผ้าทอพื้นเมืองจังหวัดพิจิตร พบว่า ลวดลายผ้าทอที่จังหวัดพิจิตรมีภูมิปัญญาที่แสดงออกเป็นนามธรรม

2.4 ภูมิปัญญาผ้าทอพื้นเมืองจังหวัดอุตรดิตถ์ พบว่า ลวดลายผ้าทอที่จังหวัดอุตรดิตถ์มีภูมิปัญญาที่แสดงออกโดยการเลียนแบบธรรมชาติผสมผสานกับภูมิปัญญาที่แสดงออกเป็นนามธรรม

Abstract

The research entitled “From the Local Wisdom of Local Textile Patterns to SMEs” aimed to investigate the unique ness of the local textile patterns and the local wisdom in local textile patterns.

The researcher specifised the area of this study in 4 provinces in the upper central region which are Pitsanulok, Sukothai, Pichit, and Utaradit. The researcher has surveyed the textile patterns of each area through observation, interview, written record, and photographing.

The findings can be summarized as follows:

1. Regarding of the local textile patterns produced in the upper-central region of Thailand, the findings are as follows:

1.1 Pitsanulok’s local textile – The unique pattern of Pitsanulok’s local textiles is ‘Dok Peep’ and it is mainly produced in Ban Muang Hom, Wang Thong District and in Ban Na Muang, Chart Trakarn District.

1.2 Sukhothai's local textile – There were 9 unique patterns of Sukhothai's local textiles as follows: Lai Krua Noi, Lai Krua Klang, Lai Krua Yai, Lai Si Khaw, Lai Paed Khaw, Lai Sibsong Nuai Lai Dok Mon Sib Hok, Lai Nam Ang, and Lai Song Thong. These patterns were mainly produced in Tambon Hartsiew, Sristchanalai district; consequently, these textiles were so called 'Pha Sin Tin Jok Hartsiew'.

1.3 Pichit's local textile – The unique pattern of Pichit's local textile was 'Lai Pao Bun Chin'. The pattern was mainly produced in Baan Paa Daeng, Tapanhin District.

1.4 Utaradit's local textile – The unique patterns of Utaradit's local textiles were 'Lai Pan Korn' and 'Lai Kao Pan Korn'. What made Ban Kok Tong's Tin Jok distinctive from the others was that there were the patterns of Khaw Sorn, Toey Koh, and Phya Nak at the edge of all Pha Sin Tin Jok. These patterns were mainly produced in Baan Kok Tong, Faak Taa district.

2. Local textile in each area showed the different patterns that reflected the local wisdom on the valuable textile handicraft. There were three categories of the local wisdom appearing on the local textile patterns in the upper central region: the local wisdom inspired by the nature, the local wisdom showing an abstract pattern and the local wisdom related to social function, The local wisdom of local textile patterns in the upper central region were as follows:

2.1 The local wisdom of Pitsanulok's local textile was inspired by the nature.

2.2 The local wisdom of Sukhothai's local textile showed the combination of the inspiration from nature and the abstract local wisdom with the one relating to social function.

2.3 The local wisdom of Pichit's local textile expressed the abstract local wisdom.

2.4 The local wisdom of Utaradit's local textile was the combination of the local wisdom inspired by the nature and the abstract local wisdom.

ความนำ

ผ้าเป็นหัตถกรรมพื้นบ้านประเภทหนึ่งที่ผู้หญิงไทยจะถักทอขึ้นมาเป็นเครื่องนุ่งห่มเพื่อใช้ในชีวิตประจำวันโดยผ้าที่ทอขึ้นมาชิ้นข้างทอจะประดิษฐ์คิดค้นรูปแบบและลวดลายให้มีความสวยงามอันแสดงถึงภูมิปัญญาและความสามารถของช่างทอได้เป็นอย่างดี ซึ่งการทอผ้าของแต่ละชุมชนจะมีรูปแบบและลวดลายที่แตกต่างกันออกไปจนกลายเป็นเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่ม ตลอดจนได้มีการสืบทอดกันมาจนกลายเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น

สำหรับการทอผ้าในประเทศไทยไม่มีหลักฐานปรากฏอย่างแน่ชัดทราบแต่เพียงว่าคนไทยรู้จักนำฝ้าย ปอ ไหมมาทอเป็นผ้านานแล้วโดยกระจายตัวอยู่ในภูมิภาคต่างๆ ของประเทศ แต่ละท้องถิ่นก็จะมีลักษณะการทอที่แตกต่างกันออกไปตามคติความเชื่อ ค่านิยม

ทั้งนี้จากการศึกษาประวัติการทอผ้าพื้นเมืองในประเทศไทยพบว่าแหล่งทอผ้ากระจายอยู่ตามภูมิภาคต่างๆ แต่ละภูมิภาคจะประกอบไปด้วยกลุ่มชนหลายเชื้อชาติหลายภาษา และต่างก็มีวัฒนธรรมเป็นของตนเองรวมถึงวัฒนธรรมการทอผ้าที่จะมีการบวนการผลิต นับตั้งแต่รูปแบบ วัตถุดิบที่ใช้และลวดลายหรือแม้กระทั่งการนำผ้าทอมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันที่ต่างกัน และหากแบ่งการทอผ้าของกลุ่มชนตามภูมิภาคในประเทศไทยแล้วสามารถแบ่งได้ดังนี้

1. ผ้าทอภาคเหนือแถบล้านนาไทย ได้แก่ จังหวัดเชียงราย พะเยา ลำพูน ลำปาง แพร่ น่าน เชียงใหม่และแม่ฮ่องสอน จะมีกลุ่มชนไทยวนและไทยลื้อที่เป็นกลุ่มชนดั้งเดิมของล้านนาไทยซึ่งผู้หญิงไทยวนและไทยลื้อยังคงรักษาวัฒนธรรมการทอผ้าในรูปแบบและลวดลายที่สืบทอดกันมาช้านานโดยเฉพาะการทอชิ้นตีนจก ผ้าขิด และผ้าที่ใช้เทคนิคเกาะ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีกลุ่มชนชาติพันธุ์อื่นๆ ที่ไม่ได้พูดภาษาตระกูลไทแต่อาศัยอยู่ทางภาคเหนือบริเวณล้านนาไทย เช่น ลื้อ ลัวะ กะเหรี่ยง ไทยใหญ่ มอญ และไทยภูเขาเผ่าต่างๆ เช่น แม้ว มูเซอ อีเกอ เย้า ลีซอ เป็นต้น ทั้งนี้กลุ่มชนดังกล่าวต่างมีวัฒนธรรมการทอผ้าที่ส่วนใหญ่เป็นผ้าฝ้ายและมีการตกแต่งลวดลายที่แสดงออกถึงเผ่าพันธุ์ของตน

ส่วนการทอยกดอกและการทอชิ้นใหม่ต่อตีนจกยกดินจินตันทอนนั้นจะรู้จักกันในหมู่เจ้านายชั้นสูงของภาคเหนือ และได้มีการอบรมให้หญิงชาวบ้านในหลายแห่ง เช่น เชียงใหม่ ลำพูน ได้ทอจนทำเป็นอุตสาหกรรมในหมู่บ้านอยู่หลายแห่งจนถึงทุกวันนี้

2. ผ้าทอในภาคกลาง แบ่งได้ 2 ส่วน คือ ภาคกลางตอนบน ได้แก่ จังหวัด พิษณุโลก พิจิตร อุตรดิตถ์และสุโขทัย ภาคกลางตอนล่างได้แก่ จังหวัดอุทัยธานี ชัยนาท สุพรรณบุรี สระบุรี ลพบุรี นครปฐม ราชบุรีและเพชรบุรี ภูมิภาคนี้จะมีชาวไทยวนและชาวไทยลาวอพยพตั้งถิ่นฐานอยู่ในถิ่นต่างๆ ซึ่งชาวไทยลาวนั้นมีหลายเผ่า เช่น พวน โข่ง ผู้ไท ครั่ง ฯลฯ ชนกลุ่มนี้ก็จะยังคงรักษาวัฒนธรรมและเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นไว้

โดยเฉพาะผ้าทอที่ช่างทอจะยังใช้เทคนิคการทำตีนจกและขีดเพื่อตกแต่งลวดลายบนผ้าที่ใช้พุ่ง ซึ่งลวดลายที่ตกแต่งบนผืนผ้าแต่ละกลุ่มชนจะมีลักษณะและสีสันท่างกัน

3. ผ้าทอในภาคอีสาน ภูมิภาคนี้จะมีกลุ่มคนไทยเชื้อสายลาวเป็นส่วนใหญ่ โดยจะกระจายอยู่ในจังหวัดต่างๆ และมีวัฒนธรรมการทอผ้าอันเป็นประเพณีที่สืบทอดมาช้านาน เกือบทุกชุมชนและแต่ละชุมชนจะมีลักษณะการทอและลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์ โดยเฉพาะผ้ามัดหมี่ ผ้าขีดและผ้าไหมหางกระรอก นอกจากกลุ่มคนไทยเชื้อสายลาวแล้วยังมีกลุ่มชนอื่นๆ เช่น ข่า กระใช้ กระเลิง ส่วย และเขมรสูง โดยเฉพาะคนไทยเชื้อชาติเขมรจะมีวัฒนธรรมการทอผ้าที่สวยงาม เช่น ในจังหวัดสุรินทร์พบว่ามีหมู่บ้านทอผ้าที่มีชื่อเสียงหลายหมู่บ้านและทอผ้าชนิดต่างๆ เช่น ผ้าลายสาคร ผ้าปุมแบบเขมร ผ้าหมี่โฮล เป็นต้น

4. ผ้าทอในภาคใต้ ภูมิภาคนี้ในอดีตเป็นที่รู้จักกันเป็นอย่างดีด้วยมีแหล่งทอผ้า ยกดินเงินดินทองที่เป็นที่นิยมกันในหมู่ชนชั้นสูงของอาณาจักรไทยในภาคกลาง แหล่งทอผ้าที่มีชื่อเสียง ได้แก่ นครศรีธรรมราช เมืองสงขลา อำเภอยะยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ปัจจุบันมีผู้สืบทอดน้อยมากไม่เหมือนสมัยอดีตแต่ก็ได้มีการฟื้นฟูส่งเสริมและทอผ้าเพื่อใช้สอยในชีวิตประจำวัน ผ้าที่ทอได้แก่ ผ้าฝ้ายยกดอก ผ้าขาวม้า ผ้าโสร่ง ผ้าหางกระรอก โดยมีแหล่งทอที่เกาะยอ จังหวัดสงขลา และตำบลพุมเรียง อำเภอยะยา สุราษฎร์ธานี (การทอผ้าแบบพื้นบ้านพื้นเมืองในภูมิภาคต่างๆ , 2553)

อย่างไรก็ตามจะพบว่าผ้าทอพื้นเมืองแต่ละท้องถิ่นจะมีลวดลายที่แตกต่างกัน จนเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นโดยส่วนใหญ่ช่างทอผ้าจะสร้างสรรค์ลวดลายจากสิ่งแวดล้อมที่อยู่ใกล้ตัวและจากวิถีชีวิต รวมทั้งการสร้างลวดลายตามความเชื่อ ทศนคติ ค่านิยม ประเพณีและวัฒนธรรมของคนในท้องถิ่นนั้นๆ ซึ่งถือว่าเป็นการแสดงออกทางภูมิปัญญาของท้องถิ่นบนงานหัตถกรรมประเภทผ้าทอที่ทรงคุณค่า

จากการศึกษาภูมิปัญญาที่ปรากฏบนลวดลายผ้าทอพื้นบ้าน พบว่าจะมีอยู่ด้วยกัน 3 ลักษณะ คือ

1. ภูมิปัญญาที่แสดงออกโดยการเลียนแบบธรรมชาติ เป็นลวดลายที่มีการแสดงออกในเชิงศิลปะแขนงต่างๆ กล่าวคือ สถาปัตยกรรม จิตรกรรม ประติมากรรม วรรณกรรม ดนตรี นาฏศิลป์ รวมทั้งเป็นการแสดงออกในงานช่างฝีมือที่ช่างทอจะทอลวดลายผ้าขึ้นมาเพื่อต้องการแสดงออกถึงความงามของธรรมชาติหรือต้องการเลียนแบบสิ่งที่พบเห็นจากธรรมชาติ เช่น ดอกไม้ ภูเขา แม่น้ำ สัตว์ เป็นต้น

2. ภูมิปัญญาที่แสดงออกเป็นนามธรรม เป็นลวดลายที่เกิดจากการอาศัยจินตนาการของมนุษย์เป็นพื้นฐาน มักปรากฏในรูปของงานศิลปะแขนงต่างๆ และงานช่างฝีมือ เช่น รูปทรงเรขาคณิต เป็นต้น

3. ภูมิปัญญาที่แสดงออกทางสังคม เป็นลวดลายที่เกิดจากช่างทอคิดค้นลวดลายขึ้นมาเพื่อต้องการรับใช้สังคมและเป็นการแสดงออกโดยอาศัยสังคมเป็นพื้นฐาน ซึ่งอาจมีความสัมพันธ์ระหว่างสังคมกับศิลปะหรือสังคมกับงานช่างฝีมือ

เมื่อผ้าทอพื้นเมืองได้รับการฟื้นฟูจากโครงการศิลปาชีพมูลนิธิในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถโดยพระองค์ทรงเป็นผู้นำในการใช้ผ้าไทย จึงก่อให้เกิดกระแสความนิยมผ้าไทยและมีการขยายกลุ่มของผู้ใช้ผ้าไทย ส่งผลให้เกิดการผลิตผ้าทอพื้นเมืองในปริมาณที่เพิ่มมากขึ้นและมีการพัฒนาการผลิตผ้าทอพื้นเมืองอย่างต่อเนื่องทั้งในด้านรูปแบบเทคนิคการย้อม และการออกแบบลวดลาย ซึ่งลวดลายที่ปรากฏบนผืนผ้าจะมีทั้งลวดลายดั้งเดิมและลวดลายที่ช่างทอประดิษฐ์ขึ้นมาใหม่ ทำให้ผ้าทอพื้นเมืองมีลวดลายที่หลากหลายมากขึ้น บางลวดลายช่างทอจะไม่ทราบประวัติที่มาอย่างชัดเจน เพราะได้มีการทอสืบทอดกันมานาน เช่น ลายปลาหมึก ลายแมงมุม หรือบางลายที่มีชื่อเป็นภาษาถิ่นก็ไม่ทราบความหมายแต่เป็นลวดลายที่เป็นที่นิยมของผู้ใช้ผ้า เช่น ลายбакจัน ลายเอี้ย เป็นต้น (การทอผ้าแบบพื้นบ้านพื้นเมืองในภูมิภาคต่างๆ, 2553)

เมื่อกระบวนการผลิตผ้าทอมีลักษณะที่แตกต่างไปจากเดิมโดยมุ่งเน้นการผลิตเพื่อการพาณิชย์มากกว่าการใช้สอยในครัวเรือนจึงส่งผลให้ผ้าทอพื้นเมืองมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องโดยเฉพาะทางด้านลวดลายที่ปรากฏบนผืนผ้าจะมีทั้งลวดลายเก่า ลวดลายใหม่ และลวดลายที่ได้รับการผสมผสานกันทั้งลายดั้งเดิมและลายใหม่ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความสวยงาม และสามารถจำหน่ายได้ ลักษณะการพัฒนาดังกล่าวได้เกิดกับกลุ่มผู้ทอผ้าพื้นเมืองทั่วประเทศ ซึ่งก็รวมถึงภาคกลางตอนบนด้วย ในภูมิภาคนี้จะประกอบไปด้วยคนไทยหลายกลุ่มชนที่ต่างมีวัฒนธรรมการทอผ้าและลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเองซึ่งช่างทอผ้าก็ได้พัฒนากระบวนการผลิตผ้าทอและลวดลายผ้าทออย่างต่อเนื่องเพื่อเข้าสู่ภาคธุรกิจเช่นเดียวกับแหล่งอื่นๆ

ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษา “จากภูมิปัญญาลวดลายผ้าทอพื้นเมืองสู่ธุรกิจ SME” เพื่อเป็นการอนุรักษ์ภูมิปัญญาไทยในงานหัตถกรรมประเภทผ้าทอพื้นบ้านและให้เหินถึงความเปลี่ยนแปลงในลวดลายผ้าทอพื้นเมืองของภาคกลางตอนบน รวมทั้งเป็นการเผยแพร่ลวดลายผ้าทอพื้นเมืองให้เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายมากขึ้น

วัตถุประสงค์ของการศึกษาค้นคว้า

1. เพื่อศึกษาเอกลักษณ์ลวดลายผ้าทอพื้นเมือง
2. เพื่อศึกษาภูมิปัญญาในลวดลายผ้าทอพื้นเมือง

ขอบเขตการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาลวดลายผ้าทอพื้นเมืองสู่ธุรกิจSME ครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกศึกษาจากภูมิปัญญาลวดลายผ้าทอพื้นเมืองในภาคกลางตอนบนสู่ธุรกิจ SME 4 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดพิษณุโลก พิจิตร อุตรดิตถ์ และสุโขทัย

ข้อตกลงเบื้องต้น

คำว่า ผ้าทอพื้นเมือง และ ผ้าทอพื้นบ้าน มีความหมายเดียวกัน

นิยามศัพท์เฉพาะ

ผ้าทอพื้นเมือง หมายถึง ผ้าทอที่คนไทยกลุ่มชนใดกลุ่มชนหนึ่งได้ทอขึ้นและมีเอกลักษณ์ของท้องถิ่น

ภูมิปัญญา หมายถึง การสะท้อนความเชื่อ ความคิด ตลอดจนขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมของคนในภาคกลางตอนบนโดยแสดงออกทางลวดลายผ้า

วิธีการดำเนินการศึกษาค้นคว้า

ผู้วิจัยดำเนินการศึกษาค้นควาลวดลายผ้าไทยในท้องถิ่นภาคกลางตอนบน ดังนี้

1. ศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับลวดลายผ้าทอพื้นเมืองในท้องถิ่นทางภาคกลางตอนบน
2. ศึกษาภูมิปัญญาที่ปรากฏบนลวดลายผ้าไทยแต่ละท้องถิ่น
3. สืบค้นลวดลายผ้าทอพื้นเมืองในแต่ละท้องถิ่นทางภาคกลางตอนบน ได้แก่ จังหวัดพิษณุโลก สุโขทัย พิจิตร และอุตรดิตถ์ โดยการสังเกต สัมภาษณ์ จดบันทึกและถ่ายภาพ
4. นำผลที่รวบรวมได้มาศึกษาในประเด็นต่อไปนี้
 - 4.1 เอกลักษณ์ลวดลายผ้าทอพื้นเมืองที่ก้าวสู่ภาคธุรกิจ
 - 4.2 ศึกษาภูมิปัญญาในลวดลายผ้าพื้นเมืองที่ก้าวสู่ภาคธุรกิจ

ผลการวิจัย

จากการศึกษา จากภูมิปัญญาลวดลายผ้าทอพื้นเมืองสู่ธุรกิจ SME ผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้

1. เกร็ดลวดลายผ้าทอพื้นเมือง

จากการศึกษาเอกลักษณ์ลวดลายผ้าทอพื้นเมืองในท้องถิ่นภาคกลางตอนบน ทั้ง 4 จังหวัดคือ จังหวัดพิษณุโลก สุโขทัย พิษณุโลก และอุตรดิตถ์ พบว่าแหล่งทอผ้าบางแห่งจะยังคงทอในลวดลายดั้งเดิม แต่บางแห่งจะทอในลวดลายที่ช่างทอประดิษฐ์ขึ้นมาใหม่หรือบางแห่งจะทอทั้งลวดลายดั้งเดิมและลวดลายใหม่ผสมผสานกัน ซึ่งลวดลายที่ทอนั้นเป็นที่น่าสนใจที่จะเป็นลวดลายที่เป็นที่ต้องการของตลาดหรือเป็นลวดลายที่สามารถจำหน่ายได้ ซึ่งมีผลทำให้ลวดลายที่ปรากฏบนผืนผ้าถูกจำกัดไปโดยปริยาย ดังที่ปรากฏในผ้าทอพื้นเมืองทั้ง 4 จังหวัด ดังนี้

1.1 จังหวัดพิษณุโลก

พิษณุโลกมีแหล่งทอผ้าทั้งสิ้น 5 อำเภอ คือ อำเภอวังทอง ชาติตระการ บางระกำ เนินมะปราง และอำเภอนครไทย ปัจจุบันอำเภอที่ยังคงมีการทอผ้าอย่างต่อเนื่องมีเพียง 2 อำเภอเท่านั้น คือ อำเภอวังทองและอำเภอชาติตระการ ส่วนอำเภออื่นๆ คงเหลือการทอผ้าอยู่น้อยมาก

แหล่งทอผ้าพื้นเมืองที่มีชื่อเสียงและเป็นที่รู้จักกันดี คือ บ้านม่วงหอม ตำบลแก่งโสภา และที่บ้านม่วงหอมนี้ ยังเป็นแหล่งทอผ้าที่ได้รับการรับรองมาตรฐานจากกลุ่มอุตสาหกรรมสิ่งทอในนามกลุ่มผ้าทอไหมประดิษฐ์ชนิดเส้นด้ายใยประดิษฐ์ ผ้าทอมือลายขัดพื้นฐานโดยผ้าทอพื้นเมืองที่มีชื่อเสียงและเป็นที่รู้จักกัน คือ ผ้าม่วงลายดอกป๊อบ

เดิมบ้านม่วงหอมจะทอผ้าพื้นบ้านในลวดลายเก่าดั้งเดิมและลวดลายที่ประดิษฐ์ขึ้นใหม่ แต่เมื่อทางจังหวัดพิษณุโลก จัดประกวดลวดลายผ้าทอพื้นบ้านขึ้นเพื่อให้เป็นผ้าทอพื้นเมืองประจำจังหวัดและให้เป็นสินค้าพื้นเมือง (OTOP) บ้านม่วงหอมจึงส่งผ้าม่วงลายดอกป๊อบเข้าประกวดและได้รับรางวัลชนะเลิศ

ลักษณะของผ้าม่วงลายดอกป๊อบจะเป็นผ้ามัดหมี่ไหมประดิษฐ์ที่มีด้ายอมกลีบดอกป๊อบเป็นสีขาว และนำสีประจำจังหวัดคือ สีม่วงดอกอัญชันหรือสีม่วงครามมาเป็นสีพื้นของผ้า จึงทำให้ลวดลายดอกป๊อบมีความโดดเด่นสวยงามมากยิ่งขึ้นและเป็นลวดลายผ้าทอพื้นเมืองที่ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายในจังหวัด โดยชาวจังหวัดพิษณุโลกจะนิยมใส่ผ้าม่วงลายดอกป๊อบในงานสำคัญๆ ที่ทางจังหวัดจัดขึ้นเพื่อเป็นเอกลักษณ์และเมื่อผ้าม่วงลายดอกป๊อบของบ้านม่วงหอมเป็นสินค้าหัตถกรรมพื้นเมืองประเภทผ้าทอของจังหวัดที่มียอดจำหน่ายมากกว่าลวดลายอื่นๆ จึงทำให้ช่างทอหันมาทอผ้าลายดอกป๊อบกันเพียงลายเดียว

ส่วนอำเภอชาติตระการแหล่งทอผ้าที่มีชื่อเสียงและเป็นที่รู้จักคือ บ้านนาเมือง ตำบลป่าแดง ที่นี่เป็นแหล่งผลิตผ้าทอพื้นบ้านที่ใหญ่ที่สุดของอำเภอ และได้รับการคัดเลือกให้เป็นหมู่บ้านหัตถกรรมของจังหวัดและเป็นหมู่บ้านเพื่อการท่องเที่ยว

เดิมบ้านนาเมืองมีการทอผ้าส่งออกไปยังต่างประเทศและทอผ้าพื้นบ้านหลากหลายชนิดทั้งผ้ามัดหมี่ไหมประดิษฐ์ ผ้าขิดและผ้าจก แต่เมื่อบ้านนาเมืองได้รับรางวัลชนะเลิศการประกวดผ้าพื้นเมืองของจังหวัด คือผ้าลายดอกป๊อบ ช่างทอจึงหันมาทอลายดอกป๊อบกันมากขึ้น อย่างไรก็ตาม ผ้าลายดอกป๊อบของบ้านนาเมืองจะต่างจากบ้านม่วงหอม เพราะที่นี่จะไม่ได้จำกัดสีของผ้าพื้นว่าต้องเป็นสีม่วงคราม เท่านั้น จึงทำให้ผ้าทอพื้นเมืองลายดอกป๊อบของบ้านนาเมือง มีสีที่หลากหลายมากขึ้น

ปัจจุบันบ้านนาเมืองทอเฉพาะลายดอกป๊อบเพียงลวดลายเดียวเท่านั้น เพราะเป็นที่ต้องการของผู้นิยมใช้ผ้าทอพื้นบ้านโดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มข้าราชการของอำเภอที่จะสั่งทอครวละหลายๆ เพื่อนำไปตัดเย็บเป็นชุดทำงาน

จากความนิยมในการใช้ผ้าทอพื้นเมืองลายดอกป๊อบของชาวจังหวัดพิษณุโลก นี่เองจึงมีผลให้ช่างทอเลิกทอในลวดลายอื่นๆ เพราะไม่เป็นที่ต้องการของตลาดผู้ใช้ แต่ช่างทอจะหันมาทอผ้าลายดอกป๊อบกันเพียงลายเดียวด้วยมีหน่วยงานราชการและร้านค้าในจังหวัดมาสั่งทอเป็นจำนวนมาก อย่างไรก็ตามแหล่งทอผ้าพื้นเมืองทั้งสองแห่งนี้จะไม่ทอผ้าเก็บไว้เพราะมีข้อจำกัดในเรื่องเงินทุนเนื่องจากต้องสั่งซื้อไหมประดิษฐ์และสีที่ใช้อย่างครวละหลายๆ หากแต่หน่วยงานหรือร้านค้ามีความต้องการสั่งทอ สามารถสั่งทอได้โดยตรงที่ประธานของกลุ่ม จากนั้นประธานกลุ่มจะนำไปแบ่งให้แก่สมาชิกภายในกลุ่มในจำนวนเมตรที่เท่ากันทั้งผ้าผืนและผ้าลายดอก

นอกจากนี้จากการศึกษายังพบว่ามีส่วนทออีกส่วนหนึ่งที่ไม่ได้เป็นสมาชิกของกลุ่ม แต่ก็ได้รับการว่าจ้างให้ทอผ้าลายดอกป๊อบส่งให้แก่ร้านค้าในตัวเมืองจังหวัดพิษณุโลก และจังหวัดใกล้เคียง แต่ลักษณะของกลีบดอกจะแตกต่างไปจากกลุ่มทอผ้าบ้านม่วงหอม และกลุ่มทอผ้าบ้านนาเมือง

1.2 จังหวัดสุโขทัย

สุโขทัยมีแหล่งทอผ้าทั้งสิ้น 4 อำเภอคือ อำเภอศรีสำโรง พงษ์เสด็จ บ้านด่านลานหอย และอำเภอศรีสัชนาลัย ปัจจุบันอำเภอที่มีการทอผ้าเพื่อการจำหน่ายและทอเป็นอาชีพมีเพียงอำเภอเดียวเท่านั้นคือ อำเภอศรีสัชนาลัย ส่วนอำเภออื่นๆ คงเหลือการทอผ้าอยู่น้อยมาก

แหล่งทอผ้าที่มีชื่อเสียงและเป็นที่รู้จักมากที่สุดของอำเภอศรีสัชนาลัยอยู่ที่ตำบลหาดเสี้ยว หรือที่รู้จักกันในนาม ผ้าหาดเสี้ยวหรือผ้าขิ้นดินจกหาดเสี้ยว

ลวดลายที่ได้รับความนิยมมากที่สุดคือ ลวดลายโบราณ 9 ลวดลาย ได้แก่ ลายเครือ้อย ลายเครือกลาง ลายเครือใหญ่ ลายสี่ขอ ลายแปดขอ ลายสิบสองหน่วยตัด ลายดอกมันสิบหก ลายน้าอ่าง ลายสองทอ ซึ่งเป็นลวดลายที่สืบทอดมาตั้งแต่โบราณโดยช่างทอจะทอเพียงลวดลายเดียวในผืนผ้าและจะมีลวดลายอื่นๆ เป็นส่วนประกอบเพื่อเพิ่มความงดงาม เช่น ลายนกคู่ ลายนกคุ้ม ลายนกแก้ว ลายโงะ เป็นต้น

ผ้าหาดเสี้ยวหรือผ้าขึ้นตีนจกหาดเสี้ยว เป็นผ้าทอพื้นเมืองที่มีลวดลายเก่าแก่ มาแต่โบราณกาลและเป็นเอกลักษณ์ ตลอดจนเป็นที่นิยมของผู้ใช้ผ้าขึ้นตีนจกหาดเสี้ยวมาโดยตลอด ซึ่งช่างทอบ้านหาดเสี้ยวก็จะไม่ทอในลวดลายอื่นเพราะไม่เป็นที่นิยมของตลาดผู้ใช้ผ้าทอพื้นเมือง

เดิมทีนั้นการทอผ้าขึ้นตีนจกจะสืบทอดกันภายในครอบครัวเท่านั้นเพราะถือว่าเป็นมรดกอันทรงคุณค่า แต่ด้วยปัจจุบันคนรุ่นใหม่หันไปประกอบอาชีพอื่นแทนการทอผ้าขึ้นเป็นจำนวนมาก จึงทำให้คุณสุนทรี ขนานนิต ครูภูมิปัญญารุ่น 3 ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรมได้เล็งเห็นถึงความสำคัญในภูมิปัญญานี้ด้วยเกรงว่ามรดกของชาวไทยพวนจะสูญหายจึงจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ภายในบริเวณบ้านของตนเองและรับสอนการทอผ้าขึ้นตีนจกในลวดลายโบราณทั้ง 9 ลายรวมทั้งได้เปิดร้านจำหน่ายไปพร้อมๆ กัน ที่นี้จึงเป็นแหล่งทอผ้าขึ้นตีนจกที่ใหญ่ที่สุดในอำเภอศรีสขณาสัย

อย่างไรก็ตามช่างทอได้เคยนำลวดลายโบราณทั้ง 9 ลายดังกล่าวมาทอในผ้าขึ้นตีนจกผืนเดียวกันแต่ไม่ได้รับความนิยมเท่ากับมีลวดลายเดียวในผืนผ้าขึ้น เพราะลูกค้าที่มาซื้อมักจะหาซื้อผ้าขึ้นตีนจกหาดเสี้ยวในลวดลายใดลวดลายหนึ่งเท่านั้น นอกจากนี้กลุ่มผู้ทอที่บ้านหาดเสี้ยวยังได้จัดทำเว็บไซต์ขึ้นเพื่อเป็นช่องทางส่งเสริมการขาย นอกเหนือจากการเปิดจำหน่ายโดยตรงซึ่งก็ทำให้มียอดการสั่งซื้อผ้าขึ้นตีนจกทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติอย่างต่อเนื่อง ด้วยเป็นผ้าทอพื้นเมืองที่มีชื่อเสียงมานานและเป็นที่รู้จักกันทั่วไป

ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าผ้าทอพื้นเมืองสุโขทัยที่มียอดการจำหน่ายมากที่สุดคือผ้าขึ้นตีนจกหาดเสี้ยวเพราะมีลวดลายที่เป็นอมตะและมีเอกลักษณ์ แม้ว่าลวดลายของผ้าทอจะมีอายุนานเป็นศตวรรษก็ตามแต่ก็ยังเป็นที่นิยมของผู้ใช้ผ้าทอพื้นเมือง

1.3 จังหวัดพิจิตร

พิจิตรมีแหล่งทอผ้าทั้งสิ้น 3 อำเภอคือ อำเภอตะพานหิน สามง่ามและอำเภอบึงนาราง ส่วนอำเภออื่นๆ ไม่ปรากฏมีการทอผ้าแล้ว

แหล่งทอผ้าพื้นเมืองที่มีชื่อเสียงและเป็นที่รู้จัก คือ บ้านป่าแดง ตำบลหนองพะยอม อำเภอตะพานหิน ที่นี่เป็นศูนย์การเรียนรู้การทอผ้าที่สำคัญของภาคกลางตอนบน โดยช่างทอผ้ามีดหมีหลายถิ่นมักจะมารวมตัวกันเพื่อเรียนรู้และแลกเปลี่ยนความคิดเห็น

เกี่ยวกับวัฒนธรรมการทอผ้ามัดหมี่ตลอดจนกรรมวิธีการมัดย้อมลวดลายจนทำให้ผ้ามัดหมี่ไหมประดิษฐ์ได้รับการพัฒนาทางด้านลวดลายอย่างต่อเนื่องเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดผู้ใช้ผ้าทอพื้นเมือง

อย่างไรก็ตามช่างทอที่บ้านป่าแดงรวมกลุ่มกันเป็นสมาชิกในกลุ่มทอผ้าโดยใช้ชื่อกลุ่มว่า กลุ่มทอผ้าบ้านป่าแดง และทอผ้ามัดหมี่ไหมประดิษฐ์ ลายเปาปูนจัน ซึ่งเป็นลวดลายที่ช่างทอประดิษฐ์ขึ้นมาใหม่และเป็นที่ยอมรับอย่างแพร่หลาย โดยทอตามคำสั่งซื้อ (order) ของร้านค้าในจังหวัดและหน่วยงานราชการเท่านั้น

ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าผ้าทอพื้นบ้านของจังหวัดพิจิตรที่มียอดการจำหน่ายมากที่สุดคือ ผ้ามัดหมี่ไหมประดิษฐ์ ลายเปาปูนจัน และปัจจุบันได้มีการพัฒนาลวดลายเพิ่มทั้งมีการนำลวดลายโบราณมาทอใหม่ หรือนำมาผสมผสานดัดแปลงเพื่อการจำหน่าย

1.4 จังหวัดอุตรดิตถ์

อุตรดิตถ์มีแหล่งทอผ้าทั้งสิ้น 7 อำเภอคือ อำเภอตรอน ทองแสนขัน ลับแล ท่าปลา น้ำปาด ฟากท่าและอำเภอบ้านโคก ผ้าทอที่มีชื่อเสียงของจังหวัดอุตรดิตถ์คือ ผ้ายก ส่วนผ้ามัดหมี่มีเพียงบางอำเภอเท่านั้นแต่ไม่เป็นที่ยอมรับ

แหล่งทอผ้าพื้นเมืองที่สำคัญและมีชื่อเสียงอยู่ใน อำเภอฟากท่า โดยที่นี้ช่างทอผ้ารวมกลุ่มกันขึ้นเป็นกลุ่มทอผ้าย้อมสีธรรมชาติบ้านกกตองหรือที่รู้จักกันในนาม ผ้ายกบ้านกกตอง ลักษณะกลุ่มทอผ้าของที่นี่แตกต่างจากแหล่งอื่นๆ คือช่างทอทุกคนต้องมารวมกันที่กลุ่มเพื่อทอผ้าตามคำสั่งซื้อ (order) ของลูกค้าและทอส่งให้แก่ร้านค้าของกลุ่มที่มีอยู่ในอำเภอและในกรุงเทพฯ ที่เป็นร้านค้าของสมาชิก เพื่อนำไปจำหน่าย

ผ้าทอพื้นเมืองของบ้านกกตอง เป็นผ้าขึ้นดินจกและทอลวดลายลงบนผ้าพื้นสีดำเท่านั้น ทั้งนี้เพื่อให้ลวดลายมีความโดดเด่น ลวดลายที่นิยมคือ ลายข้าวพันก้อน ลายพันก้อน นอกจากนี้ผ้าขึ้นดินจกทุกผืนจะต้องมีลายขอซ้อน ลายเตยเกาะ และลายเชิงพญานาค ประกอบอยู่ในผืนผ้า ซึ่งถือว่าเป็นเอกลักษณ์ของผ้าทอพื้นเมืองของบ้านกกตอง อำเภอฟากท่า จังหวัดอุตรดิตถ์

นอกจากจะมีการทอผ้าขึ้นดินจกแล้วที่นี้มีการทอลวดลายดังกล่าวลงบนผ้าไหมล้วนและผ้าไหมผสมมัดหมี่ที่มีสีสันสวยงามและมีความประณีตมาก โดยจะมีราคาค่อนข้างสูงคือ มีราคาตั้งแต่ 2,500 บาทถึง 10,000 บาทขึ้นไปทั้งนี้แล้วแต่ความยากง่ายของลวดลายที่ลูกค้าสั่งทอและประเภทของผ้า ซึ่งแม้ว่าจะมีราคาสูงแต่ก็มียอดการสั่งซื้อเป็นจำนวนมากอีกประเภทหนึ่งของผ้าทอพื้นเมืองบ้านกกตอง

จากการศึกษาลวดลายผ้าทอพื้นเมืองแต่ละท้องถิ่น พบว่า ปัจจุบันการทอผ้าพื้นบ้านของแต่ละท้องถิ่นส่วนใหญ่จะทอในลวดลายที่สามารถจำหน่ายได้ และเป็นการทอ

เพื่อการจำหน่ายมากกว่าทอเพื่อใช้ในครัวเรือน ซึ่งช่างทอบางท้องถิ่นจะนำลวดลายดั้งเดิมมาทอใหม่และมีการคิดค้นประดิษฐ์ลวดลายใหม่ขึ้น รวมทั้งมีการผสมผสานระหว่างลวดลายเก่าและลวดลายใหม่โดยจะเน้นที่ความประณีตสวยงามของลวดลาย

2. ภูมิปัญญาในลวดลายผ้าพื้นเมือง

การศึกษาภูมิปัญญาที่ปรากฏบนลวดลายผ้าทอพื้นเมืองทั้ง 4 จังหวัดนี้ ผู้วิจัยได้ใช้แนวทางการศึกษาภูมิปัญญาของท้องถิ่นบนงานหัตถกรรมการทอผ้า 3 ลักษณะ คือ ภูมิปัญญาที่แสดงออกโดยการเลียนแบบธรรมชาติ ภูมิปัญญาที่แสดงออกเป็นนามธรรม และภูมิปัญญาที่แสดงออกทางสังคม ดังกล่าวข้างต้นเป็นแนวทางในการศึกษาวิเคราะห์

2.1 จังหวัดพิษณุโลก

ลายดอกป๊อบ เป็นลวดลายที่ปรากฏบนผ้าทอพื้นเมืองประเภทผ้ามัดหมี่ไหมประดิษฐ์ เป็นลวดลายที่แสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาของช่างทอที่สามารถนำสัญลักษณ์ประจำจังหวัดพิษณุโลก คือ ดอกป๊อบและสีม่วง มาสร้างสรรค์ลงบนผืนผ้าได้อย่างกลมกลืนและมีความสวยงาม ดอกป๊อบ มีลักษณะเป็นดอกเล็กๆ สีขาว มีกลิ่นหอม เมื่อนำมาวางบนผ้าพื้นสีม่วงจึงทำให้ผ้าทอพื้นเมืองมีลวดลายที่โดดเด่นสวยงามอย่างยิ่ง นับเป็นภูมิปัญญาของช่างทอที่สามารถผสมผสานสัญลักษณ์ประจำจังหวัดทั้งดอกไม้และสี บนงานหัตถกรรมผ้าทอได้อย่างกลมกลืน นับเป็นภูมิปัญญาที่แสดงออกโดยการเลียนแบบธรรมชาติ

ปัจจุบันผ้าม่วงลายดอกป๊อบของจังหวัดพิษณุโลกได้กลายเป็นสินค้าพื้นเมือง (OTOP) ที่ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายทั้งกลุ่มข้าราชการของจังหวัดที่นำผ้าม่วงลายดอกป๊อบมาตัดเย็บเป็นชุดทำงาน และชาวพิษณุโลกที่นิยมนำผ้าม่วงลายดอกป๊อบมาตัดเย็บใส่ในวันสำคัญๆ จนเป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดพิษณุโลก

2.2 จังหวัดสุโขทัย

ผ้าขึ้นตินจกหาดเสี้ยวเป็นสินค้าพื้นเมืองที่ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายทั้งในระดับจังหวัดและระดับประเทศ เพราะมีลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์และได้รับการสืบทอดกันมาหลายศตวรรษ มีทั้งสิ้น 9 ลวดลาย ได้แก่ ลายเครือ่น้อย ลายเครือกลาง ลายเครือใหญ่ ลายสิบสองหน่วยตัด ลายสี่ขอ ลายแปดขอ ลายสิบหกหน่วยหรือดอกมนสิบหก ลายน้าอ่าง และลายสองท้อง

อย่างไรก็ตามจากการศึกษาลวดลายในผ้าขึ้นตินจกหาดเสี้ยวนี้ พบว่าจะมีลายประกอบเป็นส่วนหนึ่งในลวดลายหลัก นับเป็นภูมิปัญญาของช่างทอที่วางระบบระเบียบในการสร้างสรรค์ความงามบนผืนผ้าและการใช้ลวดลายบนผืนผ้าได้อย่างมีศิลปะจนเป็นเอกลักษณ์ของผ้าทอพื้นเมืองในจังหวัดสุโขทัยดังนี้

1. ลายเครือน้อย (ลายดอกเครือน้อย) ลักษณะของลายจะเป็นรูปดอกไม้ขนาดเล็ก เป็นลายที่ทอได้ง่าย มีโครงสร้างไม่ซับซ้อน จัดเป็นลายหลักที่สามารถนำมาเป็นลายฝึกหัด ให้แก่ผู้ที่เริ่มทอจักได้ เป็นลวดลายที่ช่างทอได้นำธรรมชาติมาเลียนแบบ และในลายเครือน้อย ยังมีลายประกอบคือ ลายนกหมู่ ซึ่งลายนกหมู่นี้จะเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของลายเครือน้อย เท่านั้น โดยช่างทอจะไม่นิยมนำลายนกหมู่นี้ไปทอประกอบอยู่ในลายอื่นเพราะดูไม่สวยงาม นับเป็นภูมิปัญญาที่แสดงออกโดยการเลียนแบบธรรมชาติ

2. ลายเครือกลาง (ลายดอกเครือกลาง) ลักษณะของลายจะคล้ายลายเครือน้อย แต่จะมีความยากในการจักเพิ่มมากขึ้น เป็นลวดลายที่ช่างทอได้นำธรรมชาติมาเลียนแบบ ลายเครือกลางมีลายประกอบ คือ ลายนกคาบ เพื่อความงดงามให้แก่ผ้าชิ้น นับเป็นภูมิปัญญาที่แสดงออกโดยการเลียนแบบธรรมชาติ

3. ลายเครือใหญ่ (ลายดอกเครือใหญ่) ลักษณะของลายจะเป็นรูปดอกไม้ขนาดใหญ่ อยู่ตรงกลาง เป็นลวดลายที่ช่างทอได้นำธรรมชาติมาเลียนแบบ ลายเครือใหญ่มีลายประกอบคือ ลายนกคุ้ม ลายนกคาบ ลายเครือขอ และลายประกอบอื่นๆ ไป ที่นิยม ในผ้าชิ้นตีนจก นับเป็นภูมิปัญญาที่แสดงออกโดยการเลียนแบบธรรมชาติผสมผสาน กับภูมิปัญญาที่แสดงออกเป็นนามธรรม

4. ลายสิบสองหน่วยตัด ลักษณะของลายจะเป็นรูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน ที่มีจำนวนขอบรอบๆ 12 ขอบประกอบกันเป็นดอกไม้ มีขาพันทำเป็นสามเหลี่ยมและ มีนกคาบตัวเล็กหรือหอส้อยตรงกลาง เป็นลวดลายที่ช่างทอได้นำธรรมชาติมาเลียนแบบผสมผสาน กับรูปทรงเรขาคณิตที่เป็นภูมิปัญญาด้านนามธรรม ส่วนลวดลายประกอบคือ จะใช้ลาย ประกอบต่างๆ ไปที่นิยมในผ้าชิ้นตีนจก นับเป็นภูมิปัญญาที่แสดงออกโดยการเลียนแบบ ธรรมชาติผสมผสานกับภูมิปัญญาที่แสดงออกเป็นนามธรรม

5. ลายสี่ขอ ลักษณะของลายคล้ายลายสิบสองหน่วยตัดแต่จะมีขนาดเล็กกว่า ส่วนใหญ่จะทอในผ้าชิ้นสำหรับเด็กผู้หญิง เป็นลวดลายที่ช่างทอได้นำรูปทรงเรขาคณิต มาสร้างเป็นลวดลวดลาย และลายประกอบคือ ลายนกคาบ และลายประกอบต่างๆ ไป นับเป็นภูมิปัญญาที่แสดงออกโดยการเลียนแบบธรรมชาติผสมผสานกับภูมิปัญญา ที่แสดงออกเป็นนามธรรม

6. ลายแปดขอ ลักษณะของลายจะเป็นรูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูนที่มีขอ 8 ขอ ลวดลายจะคล้ายลายดอกมันสิบหกแต่ย่อขนาดให้เล็กลง เป็นลวดลายที่ช่างทอได้นำ รูปทรงเรขาคณิตมาประดิษฐ์เป็นลวดลวดลาย และจะมีลายประกอบคือ ลายนกแถว ซึ่งจะเป็นลายประกอบเฉพาะของลายแปดขอเท่านั้น นับเป็นภูมิปัญญาที่แสดงออกโดย การเลียนแบบธรรมชาติผสมผสานกับภูมิปัญญาที่แสดงออกเป็นนามธรรม

7. ลายสิบหกหน่วย หรือลายดอกมณีสิบหก ลักษณะของลายจะเป็นรูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน คล้ายลายแปดขอแต่มีขนาดใหญ่กว่า เป็นลวดลายที่ช่างทอได้นำรูปทรงเรขาคณิตมาประดิษฐ์เป็นลวดลวดลาย และลายนี้จะมีความสวยงามกว่าลวดลายอื่นๆ ส่วนลายประกอบคือ จะใช้ลายประกอบทั่วๆ ไปที่นิยมในผ้าชิ้นตีนจก นับเป็นภูมิปัญญาที่แสดงออกเป็นนามธรรม

8. ลายน้าอ่าง ลักษณะของลายจะเป็นสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูนที่ภายในจะเป็นรูปนกหรือหงส์สองตัวคาบดอกไม้ร่วมกันในอ่างน้ำ เป็นลวดลายที่ช่างทอได้นำธรรมชาติมาเลียนแบบผสมผสานกับรูปทรงเรขาคณิต และช่างทอยังต้องการสื่อความหมายถึงการอยู่ร่วมกัน ลายนี้ชาวไทยพวนหาได้เสียจะนิยมทอใส่เพราะลวดลายมีความสวยงาม สะดุดตา ส่วนลายประกอบคือ จะใช้ลายประกอบทั่วๆ ไปที่นิยมในผ้าชิ้นตีนจก นับเป็นภูมิปัญญาที่แสดงออกโดยการเลียนแบบธรรมชาติผสมผสานกับภูมิปัญญาที่แสดงออกเป็นนามธรรม

9. ลายสองห้อง ลักษณะของลายจะคล้ายกับลายน้าอ่างแต่มีขนาดใหญ่กว่า กล่าวคือ นอกจากจะมีนกหรือหงส์สองตัวคาบดอกไม้ร่วมกันแล้ว ยังมีนกหรือหงส์อีกสองตัวที่มีขนาดเล็กคาบดอกไม้อยู่ร่วมกันอีกคู่หนึ่ง ทำให้ลายสองห้องนี้มีขนาดใหญ่กว่าลายอื่นๆ และมีความแปลกกว่าลวดลายอื่นๆ เพราะครึ่งหนึ่งของลายจะเป็นสีดำและอีกครึ่งหนึ่งจะเป็นสีแดง อีกทั้งลวดลายยังสื่อความหมายถึงการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันนับเป็นการสร้างความวิจิตรบรรจงในการทอลวดลายบนผืนผ้าที่สวยงามมากที่สุด เพราะเวลาทอจะต้องใช้กระสวย 2 อัน คือสีดำและสีแดง ส่วนลายประกอบของลายสองห้องคือ ลายผีเสื้อ นับเป็นภูมิปัญญาที่แสดงออกโดยการเลียนแบบธรรมชาติผสมผสานกับภูมิปัญญาที่แสดงออกเป็นนามธรรม

ส่วนลวดลายประกอบในผ้าชิ้นตีนจกหาได้เสีย หมายถึง ลายเล็กๆ ที่เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้ผ้าชิ้นตีนจกมีความสมบูรณ์และความงดงามมากยิ่งขึ้น ซึ่งลายประกอบที่ปรากฏในผ้าชิ้นตีนจกมีอยู่ด้วยกัน 3 ประเภทคือ

- ลายที่มีรูปทรงมาจากสัตว์ ได้แก่ ลายนกคุ้ม ลายนกแฉว ลายนกคาบ ลายนกหมู
- ลายที่มีรูปทรงมาจากเรขาคณิต ได้แก่ ลายเครือขอ ลายสร้อยสา ลายพันปลา
- ลายที่มีรูปทรงมาจากพืช ได้แก่ ลายโงะ

ทั้งนี้ลวดลายประกอบแต่ละลวดลายจะสื่อถึงความหมายดังต่อไปนี้

1. ลายนกคุ้ม ลักษณะของลายจะเป็นสี่เหลี่ยมหน้าจั่วที่ภายในจะมีนกคู่ตัวต้องการสื่อถึงการอยู่คุ้มเหย้าคุ้มเรือน คุ้มผัวคุ้มเมียเพื่อให้เป็นสิริมงคลในการครองชีวิต เป็นลวดลายที่ช่างทอได้เลียนแบบการใช้ชีวิตคู่ของมนุษย์หรือการอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัว มาสื่อเป็นสัญลักษณ์ นับว่าเป็นการผสมผสานระหว่างธรรมชาติกับรูปทรงเรขาคณิต ทำให้ลายนี้สื่อความหมายได้อย่างมีนัยสำคัญ และเป็นลวดลายที่มีความงดงาม

ทั้งนี้ลายนี้มักจะสอดแทรกไว้ในลายหลักของผ้าขึ้นตีนจกเกือบทุกลาย เพื่อต้องการสอนและให้ตระหนักถึงการอยู่ครองเรือนกัน ตลอดจนต้องการให้เกิดความเป็นสิริมงคลแก่ผู้สวมใส่นับเป็นภูมิปัญญาที่แสดงออกโดยการเลียนแบบธรรมชาติผสมผสานกับภูมิปัญญาที่แสดงออกเป็นนามธรรม และภูมิปัญญาที่แสดงออกทางสังคม

2. ลายนกแฉก ลักษณะของลายจะเป็นรูปนกที่เรียงกันเป็นแถว มีความหมายถึงการอยู่ร่วมกันอย่างเป็นระเบียบแบบแผนซึ่งจะทำให้สังคมเจริญ เป็นลวดลายที่ช่างทอได้จำลองวิถีชีวิตการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมที่อยู่อย่างเป็นระเบียบมาเลียนแบบโดยนำธรรมชาติมาเป็นสื่อสัญลักษณ์ เพื่อเป็นการสอนและเตือนสติคนในสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ลายนี้มักใช้ประกอบในลายแปดขอเท่านั้น นับเป็นภูมิปัญญาที่แสดงออกโดยการเลียนแบบธรรมชาติผสมผสานกับภูมิปัญญาที่แสดงออกทางสังคม

3. ลายนกคาบ ลักษณะของลายจะเป็นนกสองตัวที่คาบดอกไม้ร่วมกัน หรือทางภาษาเหนือจะเรียกว่ากินน้ำร่วมเต้า สื่อถึงสัจจะในการครองรักร่วมกันอย่างยั่งยืน เป็นลวดลายที่ช่างทอได้เลียนแบบการใช้ชีวิตร่วมกันของคนสองคนโดยนำธรรมชาติมาเป็นสื่อสัญลักษณ์ นับเป็นภูมิปัญญาที่แสดงออกโดยการเลียนแบบธรรมชาติผสมผสานกับภูมิปัญญาที่แสดงออกทางสังคม

4. ลายนกหมู่ ลักษณะของลายนกจะอยู่ร่วมกันเป็นหมู่ ด้วยต้องการสื่อถึงความสามัคคีที่จะไม่มีความขัดแย้งต่อกัน เป็นลวดลายที่ช่างทอได้นำการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมมาเลียนแบบโดยนำธรรมชาติมาเป็นสื่อสัญลักษณ์ ลายนี้มักใช้ประกอบในลายเครือน้อยเท่านั้น นับเป็นภูมิปัญญาที่แสดงออกโดยการเลียนแบบธรรมชาติผสมผสานกับภูมิปัญญาที่แสดงออกทางสังคม

5. ลายเครือขอ ลักษณะของลายจะคล้ายขอที่วางต่อเนื่องกันเป็นเครือในลักษณะเฉียงโดยเกาะเกี่ยวกันไปตามแนว เป็นลวดลายที่ช่างทอได้นำรูปทรงเรขาคณิตมาสร้างเป็นลวดลวดลาย นับเป็นภูมิปัญญาที่แสดงออกเป็นนามธรรม

6. ลายสร้อยสา ลักษณะของลายจะเป็นรูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูนที่ภายในมีจุดอยู่ตรงกลาง เป็นลวดลายที่ช่างทอได้นำรูปทรงเรขาคณิตมาสร้างเป็นลวดลวดลาย และลายนี้มักอยู่ด้านล่างสุดของผ้าขึ้นเพื่อให้เกิดความอ่อนช้อยสวยงาม นับเป็นภูมิปัญญาที่แสดงออกเป็นนามธรรม

7. ลายฟันปลา ลักษณะของลายจะสลับกันไปมา เป็นลวดลายที่ช่างทอได้นำรูปทรงเรขาคณิตมาสร้างเป็นลวดลวดลาย และลายนี้จะใช้ประกอบลายหลักเกือบทุกลายเพื่อให้เกิดความสวยงาม นับเป็นภูมิปัญญาที่แสดงออกเป็นนามธรรม

8. ลายโงะ ลักษณะของลายคล้ายกระจับโดยจะมีลายฟันปลาเป็นกรอบ

และจะเป็นรูปกระจับคว่ำและหงายสลับกัน โดยภายในรูปกระจับจะประกอบด้วยไม้ เป็นลวดลายที่ช่างทอได้นำรูปทรงเรขาคณิตมาผสมผสานกับธรรมชาติ ลายนี้ใช้ประกอบ ลายสองท้องถิ่น ซึ่งถือว่าเป็นการใช้ลวดลายแบบเฉพาะบนผืนผ้า นับเป็นภูมิปัญญา ที่แสดงออกโดยการเลียนแบบธรรมชาติและภูมิปัญญาที่แสดงออกเป็นนามธรรม

อาจกล่าวได้ว่า ลวดลายผ้าทอพื้นเมืองจังหวัดสุโขทัยเป็น ลวดลายที่มีภูมิปัญญา ที่แสดงออกโดยการเลียนแบบธรรมชาติผสมผสานกับภูมิปัญญาที่แสดงออกเป็นนามธรรม และภูมิปัญญาที่แสดงออกทางสังคม

2.3 จังหวัดพิจิตร

ลายเปาปูนจัน เป็นลวดลายผ้าทอพื้นเมืองของจังหวัดพิจิตร ประเภทผ้ามัดหมี่ ไหมประดิษฐ์ ลักษณะของลายจะคล้ายกับหมวกของเปาปูนจันที่ภายในจะมีรูปกากบาท เป็นลวดลายที่แสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาของช่างทอที่นำสิ่งแวดล้อมใกล้ตัวมาดัดแปลง บนผืนผ้าได้อย่างสวยงามและเข้ากับยุคสมัยที่มีภาพยนตร์เรื่องเปาปูนจันกำลังโด่งดัง นับเป็นลวดลายที่มีภูมิปัญญาที่แสดงออกเป็นนามธรรม

2.4 จังหวัดอุดรธานี

ผ้าชิ้นตีนจกของบ้านกกตอง เป็นผ้าทอพื้นเมืองที่ได้รับความนิยมอย่างมาก และเป็นสินค้า (OTOP) ของจังหวัดโดยเฉพาะอย่างยิ่งผ้าจกผสมมัดหมี่ ที่ได้นำเอาวิธีการจก และการมัดหมี่มาผสมผสานทำให้ได้ผ้าชิ้นทั้งดงาม ลวดลายที่นิยมมี 2 ลวดลายได้แก่ ลายพันก่อน ลายข้าวพันก่อน นอกจากนี้ยังพบลายประกอบเป็นบางส่วนในลวดลายหลัก เช่นเดียวกับผ้าชิ้นตีนจกหาดเสี้ยวของจังหวัดสุโขทัย

อย่างไรก็ตามกระบวนการทอจกอาจมีการเพิ่มลวดลายบนผืนผ้า กล่าวคือในผ้า ผืนเดียวกันนอกจากจะทอจกแล้วยังมีการผสมผสานด้วยการมัดย้อมแบบมัดหมี่ ทำให้เกิด ความประณีตสวยงามมากยิ่งขึ้น

1. ลายพันก่อน ลักษณะของลายจะเป็นรูปทรงสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูนที่ภายใน มีรูปกากบาท มีความโดดเด่นสวยงามสะดุดตาด้วยทอบนผ้าพื้นสีดำ เป็นลวดลายที่ช่าง ทอได้นำรูปทรงเรขาคณิตมาดัดแปลงเป็นลวดลาย ลวดลายนี้เป็นลวดลายดั้งเดิม แต่โบราณที่ช่างทอนำมาทอใหม่และได้รับความนิยมอย่างมากจากผู้ซื้อผ้าชิ้นตีนจกบ้านกกตอง นับเป็นภูมิปัญญาที่แสดงออกเป็นนามธรรม

2. ลายข้าวพัน ลักษณะของลายจะคล้ายกับการนำข้าวเหนียวที่ปั่นเป็นลูกกลมๆ มาทอเป็นลวดลายโดยจะนำมาทอบนผ้าพื้นสีดำ เป็นลวดลายที่ช่างทอได้นำเอาสิ่ง แวดล้อมใกล้ตัวมาถ่ายทอดลงบนผืนผ้าได้อย่างสวยงาม ลายนี้จะมีลักษณะที่ใกล้เคียงกับ

ลายพันกันมาก สันนิษฐานว่าลายข้าวพันกันและลายพันกันคือลวดลายเดียวกัน เพียงแต่ช่างทอปรับเปลี่ยนลักษณะรูปทรงของลาย ลายนี้เป็นอีกลวดลายที่ได้รับความนิยมอย่างมากจากผู้ซื้อผ้าขึ้นตีนจกบ้านกต้อง นับเป็นภูมิปัญญาที่แสดงออกโดยการเลียนแบบธรรมชาติ

ส่วนลวดลายประกอบในผ้าขึ้นตีนจกบ้านกต้อง หมายถึง ลายเล็กๆ ที่เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้ผ้าขึ้นตีนจกมีความงดงามมากยิ่งขึ้น ซึ่งลายประกอบที่ปรากฏในผ้าขึ้นตีนจก มีดังนี้

1. ลายขอซ้อน ลักษณะของลายจะเป็นขอพับ ลายนี้พัฒนามาจากลายตัวขอหรือลายกันหอยซึ่งมีมาแต่โบราณ แต่ช่างทอได้นำมาดัดแปลงให้มีลักษณะซ้อนกันโดยจะเน้นที่สีของไหมให้สีตัดกันเพื่อความสวยงามยิ่งขึ้น ลายนี้เป็นลวดลายประกอบที่จะปรากฏอยู่ในผ้าขึ้นตีนจกทุกผืนเพื่อให้เป็นเอกลักษณ์ของผ้าทอบ้านกต้อง นับเป็นภูมิปัญญาที่แสดงออกเป็นนามธรรม

2. ลายเตยเกาะ ลักษณะของลายจะเป็นลายพันปลาหรือภูเขาที่ช่างทอจะทอในแนวเส้นตรงที่พัฒนามาจากรูปทรงเรขาคณิต ลักษณะของการเกาะ สันนิษฐานว่าน่าจะมาจากหนามเตยที่เกาะเกี่ยวกัน ทั้งนี้ช่างทอจะทอลายเตยเกาะควบคู่กับลายขอซ้อน และเป็นลวดลายประกอบที่จะปรากฏอยู่ในผ้าขึ้นตีนจกทุกผืนเช่นกัน เพื่อให้เป็นเอกลักษณ์ของผ้าทอบ้านกต้อง นับเป็นภูมิปัญญาที่แสดงออกเป็นนามธรรม

3. ลายเชิงพญานาค ลักษณะของลายจะมีลักษณะพันปลา เป็นลวดลายที่ช่างทอ นำความเชื่อทางศาสนามาจินตนาการบนผืนผ้า ด้วยเชื่อกันว่าพญานาคเป็นเจ้าแห่งงูที่จะนำความอุดมสมบูรณ์มาให้แก่มวลมนุษย์ชาวโลก ลายพญานาคนี้จึงแสดงให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ นับเป็นภูมิปัญญาที่แสดงออกโดยการเลียนแบบธรรมชาติ

อาจกล่าวได้ว่าลวดลายผ้าทอพื้นเมืองจังหวัดอุดรธานี เป็นลวดลายที่มีภูมิปัญญาที่แสดงออกโดยการเลียนแบบธรรมชาติผสมผสานกับภูมิปัญญาที่แสดงออกเป็นนามธรรม

จะเห็นได้ว่าภูมิปัญญาบนผ้าทอพื้นเมืองแต่ละท้องถิ่นนั้นส่วนใหญ่จะเป็นภูมิปัญญาในด้านการเลียนแบบธรรมชาติและภูมิปัญญาด้านนามธรรม มากที่สุด ทั้งนี้เพราะช่างทอจะนำสิ่งแวดล้อมรอบๆ ตัวมาเป็นลวดลายบนผืนผ้าพร้อมทั้งตั้งชื่อลายตามลักษณะที่พบเห็นรวมทั้งอาจมีการตั้งชื่อตามละครโทรทัศน์ที่กำลังโด่งดังอยู่ในขณะนั้น

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษา “จากภูมิปัญญาลวดลายผ้าทอพื้นเมืองสู่ธุรกิจ SME สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ลวดลายผ้าทอพื้นเมืองที่เป็นเอกลักษณ์

1.1 ผ้าทอพื้นเมืองจังหวัดพิษณุโลก พบว่าลายดอกปิบ เป็นลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์ของผ้าไหมมัดหมี่ไหมประดิษฐ์ประจำจังหวัด และมีการทอเพื่อการจำหน่ายมากที่สุด แหล่งทอที่สำคัญจะอยู่ที่บ้านม่วงหอม อำเภอวังทอง และบ้านนาเมือง อำเภอชาติตระการ โดยช่างทอนำสัญลักษณ์ของจังหวัดคือ สีม่วงและดอกปิบ ซึ่งเป็นดอกไม้ประจำจังหวัดมาผสมผสานบนผืนผ้าจนกลายเป็น ผ้าม่วงลายดอกปิบ สินค้า OTOP ประเภทผ้าทอพื้นเมืองประจำจังหวัดพิษณุโลก ส่วนที่บ้านนาเมือง จะทอลายดอกปิบเช่นกันแต่จะไม่จำกัดสีพื้นของผ้า

1.2 ผ้าทอพื้นเมืองจังหวัดสุโขทัย พบว่า ผ้าชิ้นตีนจกหาดเสี้ยว อำเภอศรีสัชนาลัย เป็นผ้าทอพื้นเมืองที่มีการทอเพื่อการจำหน่ายมากที่สุด โดยจะทอในลวดลายโบราณทั้ง 9 ลวดลายต่อไปนี้คือ ลายเครือ่น้อย ลายเครือกลาง ลายเครือใหญ่ ลายสี่ขอ ลายแปดขอ ลายสิบสองหน่วยตัด ลายดอกมณีสืบหก ลายน้าอ่าง ลายสองห้อง และจะมีลวดลายอื่นๆ ประกอบเป็นส่วนประกอบเพื่อเพิ่มความงดงาม เช่น ลายนกคู่ ลายนกคุ้ม ลายนกแถว ลายโงะ เป็นต้น ซึ่งลวดลายที่ทอบนผ้าชิ้นตีนจกนี้ได้รับการสืบทอดกันมานานนับศตวรรษ แม้ว่าช่างทอจะมีความพยายามในการดัดแปลงและผสมผสานลวดลายบนผ้าชิ้นตีนจก แต่ก็ไม่เป็นที่นิยมเท่ากับลวดลายที่มีมาแต่ดั้งเดิม

อาจกล่าวได้ว่า ผ้าชิ้นตีนจกหาดเสี้ยวเป็นผ้าทอพื้นเมืองที่มียอดการจำหน่ายมากที่สุดของในจังหวัดสุโขทัยและเป็นสินค้า OTOP ประเภทผ้าทอพื้นเมืองที่ยังคงสืบทอดวัฒนธรรมการทอผ้าและลวดลายได้อย่างยาวนาน อีกทั้งยังเป็นผ้าทอพื้นเมืองที่มีชื่อเสียงระดับประเทศด้วย

1.3 ผ้าทอพื้นเมืองจังหวัดพิจิตร พบว่าผ้าทอพื้นเมือง ลายเปาปูนจัน เป็นผ้าทอประเภทผ้ามัดหมี่ไหมประดิษฐ์ ที่มีลวดลายเป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดพิจิตรและมีการทอเพื่อจำหน่ายมากที่สุด แหล่งทออยู่ที่บ้านป่าแดง ตำบลหนองพะยอม และยังเป็นศูนย์การเรียนรู้การทอผ้ามัดหมี่ไหมประดิษฐ์ที่ใหญ่ที่สุดของภาคกลางตอนบน

ปัจจุบัน ผ้ามัดหมี่ไหมประดิษฐ์ของบ้านป่าแดง ลายเปาปูนจัน จัดเป็นสินค้า OTOP ของจังหวัดพิจิตรที่มีชื่อเสียงที่ตลาดผู้ซื้อผ้าทอพื้นเมืองได้เลือกใช้เพราะจะรักษาดูแลได้ง่ายกว่าผ้าไหม ผ้าจก และผ้าขิด

1.4 ผ้าทอพื้นเมืองจังหวัดอุดรธานี พบว่า ผ้าชิ้นตีนจกบ้านกกตอง อำเภอฟากท่า เป็นผ้าทอพื้นเมืองที่มีการทอเพื่อการจำหน่ายมากที่สุด โดยจะทอในลวดลายข้าวพันก้อน ลายพันก้อน บนผ้ามัดหมี่หรือผ้าไหมสีดำทำให้ลวดลายมีความโดดเด่น นอกจากนี้ผ้าชิ้นตีนจกทุกผืนจะมีลายขอซ้อน ลายเตยเกาะ และลายเชิงพญานาคเป็นลวดลายประกอบที่จะช่วยเพิ่มความงดงาม ถือเป็นเอกลักษณ์ของผ้าจกบ้านกกตอง

ผ้าขึ้นดินจากบ้านกกต้องเป็นผ้าทอพื้นเมืองที่มีชื่อเสียงเป็นที่นิยมอย่างแพร่หลาย รวมทั้งมียอดการสั่งทออย่างต่อเนื่องเป็นสินค้า OTOP ประเภทผ้าทอพื้นเมืองจังหวัดอุดรธานีที่มีชื่อเสียงระดับประเทศอีกแห่งหนึ่ง

อาจสรุปได้ว่า ปัจจุบันการทอผ้าพื้นบ้านของแต่ละท้องถิ่นจะทอเพื่อการจำหน่ายมากกว่าทอเพื่อใช้ในครัวเรือน ซึ่งช่างทอจะนำลวดลายดั้งเดิมมาทอใหม่หรืออาจคิดค้นประดิษฐ์ลวดลายขึ้นใหม่ โดยจะเน้นที่ความประณีตสวยงาม หากเป็นลวดลายที่มีความละเอียด มีการรวมวิธีการทอที่ยาก เช่น การจก การขีด ราคาของผ้าทอนั้นก็จะเพิ่มมากขึ้น รวมทั้งยังขึ้นอยู่กับประเภทของผ้าด้วย หากเป็นผ้าไหมก็จะมีราคาที่สูงกว่าผ้าไหมประดิษฐ์ ปัจจุบันดังกล่าวจึงส่งผลให้ผ้าทอพื้นเมืองแต่ละท้องถิ่นมีความแตกต่างกันทั้งด้านคุณภาพและราคา

และด้วยเหตุนี้เองผ้าทอพื้นบ้านบางประเภทเช่น ผ้าจก ผ้าไหมมัดหมี่ จึงเป็นที่นิยมเฉพาะบางกลุ่มและมักนิยมสวมใส่เฉพาะในงานที่สำคัญเท่านั้น ส่งผลให้ตลาดผ้าทอพื้นบ้านประเภทนี้มีผู้ใช้อย่างจำกัดและไม่เป็นที่นิยมแพร่หลายเหมือนผ้าทั่วๆ ไป

2. ภูมิปัญญาในลวดลายผ้าทอพื้นเมือง

2.1 ผ้าทอพื้นเมืองจังหวัดพิษณุโลก พบว่าลายดอกปิบในผ้าทอพื้นเมืองประเภทผ้ามัดหมี่ไหมประดิษฐ์ เป็นลวดลาย ที่ช่างทอผ้าจะนำธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัว เช่น ดอกไม้ สีสันประจำจังหวัดมาสร้างสรรค์เป็นลวดลายบนได้อย่างงดงามจนกลายเป็นสินค้าพื้นเมือง (OTOP) ประเภทผ้าทอพื้นเมืองประจำจังหวัด นับเป็นภูมิปัญญาที่แสดงออกโดยการเลียนแบบธรรมชาติ

2.2 ผ้าทอพื้นเมืองจังหวัดสุโขทัย พบว่าลวดลายในในผ้าขึ้นดึ่งกาดเสี้ยวหรือผ้ามัดหมี่ไหมประดิษฐ์โดยส่วนใหญ่เป็นลวดลายเก่าแก่โบราณทั้ง 9 ลวดลาย ได้แก่ ลายเครือหน้อย ลายเครือกลาง ลายเครือใหญ่ ลายสิบสองหน่วยตัด ลายสี่ขอ ลายแปดขอ ลายสิบหกหน่วยหรือดอกมนสิบหก ลายน้ำอ่าง และลายสองท้อง รวมทั้งลวดลายที่เป็นส่วนประกอบของลายหลัก เช่น ลายนกคุ้ม ลายนกแก้ว ลายนกคาบ ลายนกหมู่ ลายเครือขอ ลายสร้อยสา ลายพันปลา ลายโงะ เป็นลวดลายที่ช่างทอในสมัยโบราณจะนำธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัวมาสร้างสรรค์ลวดลายบนผืนผ้า นอกจากนี้ลวดลายบางลวดลายยังสื่อความหมายที่มีนัยสำคัญเพื่อเตือนสติให้แก่ผู้สวมใส่ นับเป็นภูมิปัญญาที่แสดงออกโดยการเลียนแบบธรรมชาติ ผสมผสานกับภูมิปัญญาที่แสดงออกเป็นนามธรรมและภูมิปัญญาที่แสดงออกทางสังคม

นับว่าผ้าพื้นเมืองสุโขทัยได้มีการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านลวดลายมานาน นับศตวรรษอันเป็นมรดกอันล้ำค่าทางวัฒนธรรมที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์และสืบสานต่อไป

2.3 ผ้าทอพื้นเมืองจังหวัดพิจิตร พบว่าลวดลาย เปาปูนจัน ในผ้าทอพื้นเมือง ประเภทผ้ามัดหมี่ไหมประดิษฐ์ เป็นลวดลายที่ช่างทอจะนำรูปทรงเรขาคณิตมาสร้าง สรรค์ลวดลายบนผืนผ้าได้อย่างสวยงาม และเข้ากับยุคสมัยที่มีภาพยนตร์เรื่องเปาปูนจัน กำลังโด่งดัง นับเป็นภูมิปัญญาที่แสดงออกเป็นนามธรรม

2.4 จังหวัดอุดรธานี พบว่าลวดลายข้าวพันก้อน ลายพันก้อน ที่ทอในผ้าขึ้นตีนจก บ้านกกตอง อำเภอฟากท่า เป็นลวดลายที่มีความสวยงามโดดเด่น ด้วยช่างทอจะทอ บนผ้ามัดหมี่หรือผ้าไหมสีดำ นอกจากจะมีลายหลักแล้วผ้าขึ้นตีนจกทุกผืนจะมีลายขอซ้อน ลายเตยเกาะ และลายเชิงพญานาค เป็นลายประกอบทุกผืน โดยช่างทอจะนำสิ่งแวดล้อม ที่อยู่รอบตัว เช่น ธรรมชาติ รูปทรงเรขาคณิต มาสร้างเป็นลวดลายบนผืนผ้า ซึ่งเป็นการ สร้างสรรค์ผ้าทอผ้าพื้นเมืองอันทรงคุณค่า นับเป็นภูมิปัญญาที่แสดงออกโดยการเลียนแบบ ธรรมชาติผสมผสานกับภูมิปัญญาที่แสดงออกเป็นนามธรรม

อาจสรุปได้ว่าภูมิปัญญาที่ปรากฏบนลวดลายผ้าทอพื้นเมืองในท้องถิ่นภาคกลางตอนบน ล้วนเป็นภูมิปัญญาที่แสดงออกโดยการเลียนแบบธรรมชาติผสมผสานกับภูมิปัญญาที่แสดงออก ด้านนามธรรม ทั้งนี้อาจสืบเนื่องมาจากช่างทอเป็นคนในท้องถิ่นเมื่อพบเห็นธรรมชาติที่สวยงาม ก็จะนำมาดัดแปลงให้เป็นลวดลายบนผ้าทอจนทำให้ผ้าทอพื้นเมืองแต่ละท้องถิ่นมีเอกลักษณ์ และความงดงามที่แตกต่างกัน

เอกสารอ้างอิง

กร โธนา. 16 มีนาคม 2553, สัมภาษณ์

การทอผ้าแบบพื้นบ้านพื้นเมืองในภูมิภาคต่าง ๆ [ออนไลน์]. 19 ตุลาคม 2553. เข้าถึงจาก

http://www.dei.ac.th/index/content/clothes_003.html

การทอผ้าแบบพื้นฐาน [ออนไลน์]. 4 กันยายน 2553. เข้าถึงจาก

http://www.dei.ac.th/index/content/clothes_003.html

การส่งเสริมผ้าพื้นเมืองในอดีตและปัจจุบัน [ออนไลน์]. 4 กันยายน 2552. เข้าถึงจาก

<http://www.idealanna.iqetweb.com> ชาว สีเดช. 16 มีนาคม 2553, สัมภาษณ์

คติความเชื่อเกี่ยวกับลายผ้าไทย [ออนไลน์]. 6 มกราคม 2553. เข้าถึงจาก

<http://www.culturelib.in.th/articles/949>

คติความเชื่อเกี่ยวกับลายผ้าไทย(4) ลายเกิดจากอิทธิพลของพืช [ออนไลน์]. 6 มกราคม 2553.

เข้าถึงจาก <http://www.culturelib.in.th/articles/949>

คำแพง แจ้งสว่าง. 11 มีนาคม 2553, สัมภาษณ์

คำผัน ชันทอง. 12 มีนาคม 2553, สัมภาษณ์

จันดี รัตนอาสน์. 2 พฤษภาคม 2553, สัมภาษณ์
 จำรัส ทิวัจงาม. 1 พฤษภาคม 2553, สัมภาษณ์
 ชาลี สีหามาหา. 15 มีนาคม 2553, สัมภาษณ์
 ดวงเดือน บุญยวง, แปลโดย สรณี วงศ์เบ็ญสัจจ์. 2535. “ผ้าทอพื้นเมืองลาว ศิลปะแห่งชีวิต
 ตั้งแต่เกิดจนตาย.” เอกสารวิชาการผ้าเอเชีย มรดกร่วมทางวัฒนธรรม. มกราคม-กุมภาพันธ์
 มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
 เดวี แก้วพัด. 2 พฤษภาคม 2553, สัมภาษณ์
 ต่วน พรหมชาติ. 14 มีนาคม 2553, สัมภาษณ์
 ทองจัน ตาสี. 13 มีนาคม 2553, สัมภาษณ์
 ทองคุณ ปัญญาขง. 16 มีนาคม 2553, สัมภาษณ์
 ทองลา วงศ์สาสน์. 12 มีนาคม 2553, สัมภาษณ์
 ทองศรี หล่อหลอม. 1 พฤษภาคม 2553, สัมภาษณ์
 ทองสุข วันแสน. 2537. “การพัฒนาหลักสูตรฝึกอาชีพการทอผ้าไหมมัดหมี่
 สำหรับประชาชนในชนบท.” ปรินญาณิพนธ์ศึกษาศุขฉีบัณฑิต
 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
 เทา นันทะแพทย์. 11 มีนาคม 2553, สัมภาษณ์
 เทียง สีมาอั้ง. 30 เมษายน 2553, สัมภาษณ์
 บานเย็น อุดเลิศ. 30 เมษายน 2553, สัมภาษณ์
 บุญมี หล่อหลอม. 1 พฤษภาคม 2553, สัมภาษณ์
 บุญเทียน สิงห์มา. 1 พฤษภาคม 2553, สัมภาษณ์
 บุญเรือง สารจันทร์. 11 มีนาคม 2553, สัมภาษณ์
 ปรานอม อัดโตทิ. 2541. “การศึกษาการทอผ้าพื้นบ้านบ้านป่าแดง ตำบลหนองพะยอม
 ตะพานหิน พิจิตร.” ปรินญาณิพนธ์ไทยคดีศึกษา (เน้นสังคมศาสตร์) มหาวิทยาลัยนเรศวร.
 ป้อม สุทธิ. 13 มีนาคม 2553, สัมภาษณ์
 ผ้าทอชนิดต่าง ๆ คำนิยามจากมาตรฐาน มผช. [ออนไลน์]. 6 มกราคม 2553.
 เข้าถึงจาก <http://www.thaitambon.com/Standard/Fabrics.htm>
 ผ้าไทย [ออนไลน์]. 4 กันยายน 2553. เข้าถึงจาก <http://www.th.wikipedia.org/wiki/ผ้าไทย>
 ผ้าไทย [ออนไลน์]. 24 ตุลาคม 2553. เข้าถึงจาก <http://guru.sanook.com>
 ผ้าไทยภาคเหนือตอนล่าง-ผ้าเมืองพิษณุโลก [ออนไลน์]. 4 กันยายน 2552. เข้าถึงจาก
<http://www.openbase.in.th/node/5440>

ผ้าไทยภาคเหนือ-จังหวัดพิจิตร [ออนไลน์]. 4 กันยายน 2552. เข้าถึงจาก
<http://www.openbase.in.th/node/5440>

ผ้าไทย...สนทนารู้ [ออนไลน์]. 4 กันยายน 2553. เข้าถึงจาก
<http://www.lib.ru.ac.th/journal/thaicloth.html>.

พานิตย์ เขียวกระเบื้อง. 12 มีนาคม 2553, สัมภาษณ์

เพา หอมเนียม. 12 มีนาคม 2553, สัมภาษณ์

เพี้ยน สิงรัก. 11 มีนาคม 2553, สัมภาษณ์

ภูมิแผ่นดินไทย. ชุดผ้าไทย. มปป.: มปท.

มาลัย ด่านแก้ว. 12 มีนาคม 2553, สัมภาษณ์

ยม จิตบรรเทา. 12 มีนาคม 2553, สัมภาษณ์

ลวดลายที่พัฒนาจนสื่อความหมายได้มีอะไรบ้าง [ออนไลน์]. 1 ธันวาคม 2552. เข้าถึงจาก
<http://www.wethaitrade.com>

วันดา เอื้อปุดง. 30 เมษายน 2553, สัมภาษณ์

ศิลปากร, มหาวิทยาลัย. 2544. “ผ้าทอพื้นบ้าน.” โครงการพัฒนาผ้าพื้นเมือง
ในทุกจังหวัดของประเทศไทย.

ศูนย์วิชาการและเทคโนโลยีสิ่งทอพื้นบ้าน [ออนไลน์]. 1 ตุลาคม 2552. เข้าถึงจาก
<http://www.ist.cum.ac.th/cotton/productgroupSukhothai.php>

ศูนย์วิชาการและเทคโนโลยีสิ่งทอพื้นบ้าน (ฝ้ายแกมไหม) [ออนไลน์]. 1 ตุลาคม 2552.
เข้าถึงจาก <http://www.ist.cum.ac.th/cotton/productgroupSukhothai.php>

สงวน ว่างเว้น. 16 มีนาคม 2553, สัมภาษณ์

สมภาร ชิงหอม. 1 พฤษภาคม 2553, สัมภาษณ์

สุภาพร มีสูง. 1 พฤษภาคม 2553, สัมภาษณ์

นางสมพงศ์ แก้วกำพล. 30 เมษายน 2553, สัมภาษณ์.

สุนทรี ขนาดนิต. 14 มีนาคม 2553, สัมภาษณ์

สุนิรัตน์ ก่องดาวงค์. 13 มีนาคม 2553, สัมภาษณ์

สุมาลย์ โทมัส. 2536. “ศึกษาผ้านุ่ง: ข้อสังเกตเกี่ยวกับการทอผ้าในประเทศไทย
และเพื่อนบ้าน.” ไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สลัด อ้วนสะอาด. 16 มีนาคม 2553, สัมภาษณ์

สาธร์ โสรจประสพสันติ. 14 มีนาคม 2553, สัมภาษณ์

สายชล สีเดช. 16 มีนาคม 2553, สัมภาษณ์

สาวิตรี สุวรรณสถิต. 2535. “ลวดลายบนผืนผ้า: ภูมิปัญญาหญิงไทย.” เอกสารประกอบ

การสัมมนาทางวิชาการเรื่องมรดกผ้า: ภูมิปัญญาไทย สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.

สำริด ไพฑูรย์. 30 เมษายน 2553, สัมภาษณ์

สุบรรณ ใจดี. 12 มีนาคม 2553, สัมภาษณ์

สุวิมล วัลย์เครือ และชนิด ตั้งถาวรศิริกุล. 2536. “ผ้าลาว: การอพยพเคลื่อนย้ายของวัฒนธรรมผ้าจากกลุ่มแม่น้ำโขงสู่ลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา.” เอกสารการวิจัยสำนักงาน

คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.หมวดภูมิปัญญาเรื่องการทอผ้า.

[ออนไลน์]. 4 กันยายน 2553. เข้าถึงจาก <http://student.swu.ac.th/hm471010393/culture.htm>

ไหลมา คำสือ. 13 มีนาคม 2553, สัมภาษณ์

อ้อย ทูเรียนไทสง. 13 มีนาคม 2553, สัมภาษณ์

เอกสารเผยแพร่กลุ่มสตรีสรณ์ ผ้าทอไหมประดิษฐ์. มปป: มปท.

อำนวย เชะสุวรรณ.12 มีนาคม 2553, สัมภาษณ์

แอ็ด นาคพริก. 1 พฤษภาคม 2553, สัมภาษณ์

ลูกหลานกุลาบ้านโนนใหญ่จากครอบครัวพ่อค้าเร่สู่วิถีแรงงานอีสาน พ.ศ.2500-2525
Descendents of the Kula of Non Yai Village: From Families of Travelling
Merchants to the Isan Labor Force between BE 2500-2525

สุธิดา ตันเลิศ พัทธิธานี อนันท์ธนา เมธานนท์ สุรัชดา คณึงเพียร และเมธี เมธาสิริสุขสำเร็จผู้แต่ง
เสาวณีย์ ตรีรัตน์ เอ็กขันเดอร์ ผู้แปลบทคัดย่อเป็นภาษาอังกฤษ

บทคัดย่อ

งานศึกษานี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมเรื่องการรวบรวมข้อมูลกลุ่มชาติพันธุ์กุลานิคมในจังหวัดอุบลราชธานี กับจังหวัดยโสธร ด้วยมุมมองทางประวัติศาสตร์ กุลาเป็นคำที่คนล้านนาใช้เรียกคนต่างถิ่น ชุมชนโนนใหญ่ได้ใช้คำเรียกคนต่างถิ่นว่ากุลาล เช่นเดียวกัน แต่กุลากลับเรียกตัวเองว่าต้องสู่มาจากประเทศพม่า เป็นหนึ่งในกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงดำ หรือปะโอ ที่เขามาตั้งรกราก ณ บ้านโนนใหญ่ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ มีอาชีพเป็นพ่อค้าเร่ มีฐานะเป็นชนชั้นในชุมชนไทลาว ในปีพ.ศ.2480 ได้เริ่มมีการขึ้นทะเบียนคนต่างด้าว ทางกรมสยามได้จัดกลุ่มกุลาชุมชนโนนใหญ่ในฐานะคนต่างด้าว ที่มีนามสกุลว่าต้องสู่ ต่อมาลูกหลานกุลาก็ได้เปลี่ยนไปใช้นามสกุล มารดา และสืบทอดวัฒนธรรมไทลาวเป็นหลัก เนื้อหาของงานมี 3 ส่วน ได้แก่ภูมิหลังที่มาของชุมชนโนนใหญ่ ประวัติศาสตร์กุลานิคมใหญ่ ลูกหลานกุลานิคมใหญ่ในวิถีแรงงานอีสาน ผลการศึกษาพบว่า ช่วงปีพ.ศ.2500 - 2525 มีลูกหลานกุลาบ้านโนนใหญ่ได้เลือกละทิ้งบ้านเกิดเมืองนอน เพื่อดำรงชีวิตในพื้นที่ภาคใต้ และกรุงเทพมหานคร กรณี การขายแรงงานในพื้นที่ภาคใต้ ประกอบอาชีพคนงานตัดไม้ฟันรถไฟ คนงานเหมืองแร่ ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร เป็นคนงานผ้าโกดัง คนขับรถสามล้อเครื่องรับจ้าง มูลเหตุในการขายแรงงานต่างถิ่น คือ ความยากจน และความต้องการแสวงหาโชคลาภอย่างนักผจญภัยเช่นบรรพบุรุษ วิถีแรงงานอีสานของกลุ่มศึกษานี้ได้ค้นพบถึง การนำใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งในการพลิกผันชีวิตลูกหลานกุลาเข้าสู่ระบบแรงงาน ผลการศึกษาได้ค้นพบว่า ลูกหลานกุลานิคมใหญ่คือ ตัวอย่างของชุมชนที่มีความหลากหลายทางเชื้อชาติและวัฒนธรรม แต่สามารถดำรงชีวิตได้อย่างกลมกลืน และเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับชุมชนไทลาว ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นประการหนึ่งในสังคมและวัฒนธรรมมาเซียน

คำสำคัญ กุลา โนนใหญ่ ชาติพันธุ์ แรงงานกุลานิคม

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

Abstract

This research was conducted as a part of an Art & Culture Maintenance Project entitled ‘Compilation of Historical Information on the Kula Ethnic in Ubon Ratchathani and Yasothon Provinces.’ ‘Kula’ is a term originally used by Lanna people to refer to people of other origins. This term was later adopted by native villagers of Non Yai Village. The Kula, however, call themselves ‘tong su’, an ethnic subgroup of the Black Karen or Pa-O ethnicity originally from Burma. During King Rama IV’s reign, the male Kula travelled to Non Yai Village as merchants and settled there as ‘koei sui’ (a term describing sons-in-law who are not native to the village) in this Tai-Lao community. In BE 2480 (1937 AD) foreigner registration was mandated, and the Siamese Government thus categorized the Kula in the Non Yai community as ‘foreigners’ with the last name ‘Thongsu.’ Later, younger generations of Kula started to adopt their mothers’ last names and practice Tai-Lao cultures. This research covers three sub-topics, namely, the background of the Non Yai community, the history of the Kula in Non Yai, and Kula descendents in the Isan labor force. The findings show that between BE 2500-2525 (1942-1977 AD), younger Kula abandoned their native village for life in Thailand’s South construction and Bangkok. Those who took labor jobs became lumberjacks in the railroad construction and mine workers. Those who worked in Bangkok became warehouse guards and auto rickshaw drivers. Motivating factors were poverty and the adventurous drive to seek fortune like their ancestors. Life as laborers indicated that the National Economic and Social Development Plans pushed them into the labor force. The findings also show that descendents of Kula in the Non Yai community are an exemplar of ethnic and cultural heterogeneity, and yet they live in harmony with the Tai-Lao community. This is one unique social and cultural trait in the ASEAN community.

Key words: Kula, Non Yai, ethnicity, Kula laborers

บทนำ

บทความนี้ได้รับการปรับปรุงมาจากบทนำเสนอภาคบรรยายในหัวข้อเรื่อง ลูกหลานกุลาบ้านโนนใหญ่จากครอบครัวพ่อค้าแร่สู่วิถีแรงงานอีสานพ.ศ.2500-2525 ในการประชุมวิชาการมอบ.วิจัย ครั้งที่7¹ ชุมชนโนนใหญ่เป็นตัวอย่างของหมู่บ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่ได้รับผลกระทบจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมชาติ² ในการพลิกฟื้นดินแดนที่ราบสูงให้หลุดพ้นจากความยากจน (สุรสม กฤษณะจุฑะ, 2557) จุดพิเศษของชุมชนโนนใหญ่ คือ การก่อตัวมาจากกลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลายเริ่มด้วยมอญเขมรสมัยก่อนพระนคร สมัยวัฒนธรรมพระนคร สมัยวัฒนธรรมล้านช้าง และสมัยวัฒนธรรมรัตนโกสินทร์ ในสมัยหลังมีการผสมผสานทางเชื้อชาติและวัฒนธรรมของกลุ่มไทลาว จีน และตองสู่หรือกลา ชำนาญ ศิริวารินทร์ ทายาทกุลาบ้านโนนใหญ่ได้อธิบายความหลากหลายของผู้คนบ้านโนนใหญ่ประกอบด้วย 5 กลุ่มชาติพันธุ์ที่นอกเหนือจากคนไทลาว ได้แก่ คนกลา คนตองสู่ คนยาง คนกะเหรี่ยง และคนพม่า (ชำนาญ ศิริวารินทร์, 2539:3) ทวี ไชยสัตย์ ให้ข้อมูลกลุ่มชาติพันธุ์บ้านโนนใหญ่เพิ่มเติมประกอบด้วย พม่า กุหลา ไทยใหญ่ ไทยเหนือ และภูไท

¹ณ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี เมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม 2556 ในประเด็น “การพัฒนาท้องถิ่นสู่ภูมิภาคอาเซียน: การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต.กับการเสนอโครงการวิจัย “เรียนรู้อดีตเพื่อเข้าใจปัจจุบัน กับ With the Old Boy”

²เพื่อผลักดันให้เศรษฐกิจและสังคมไทยได้ก้าวสู่ระบบใหม่ แนวทางการพัฒนาประเทศในช่วง 10 ปีแรก ของ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1-3 (พ.ศ.2504-2519) เน้นการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน กล่าวคือคมนาคมขนส่ง โทรคมนาคม เชื้อนเพื่อการเกษตร และการชลประทานและไฟฟ้า การผลิตเพื่อการส่งออก พร้อมการส่งเสริมบทบาทของภาคเอกชนในการประกอบกิจการ (นิรมล สุธรรมกิจ, 2551:120) โครงการเหล่านี้มีความต้องการแรงงานเป็นจำนวนมาก ได้สร้างผลดีให้กับกุลาบ้านโนนใหญ่ กล่าวคือ (1) การสร้างโอกาสให้กับลูกหลานกุลาดำรงชีพในสังคมไทยตามขั้นตอนการพัฒนาประเทศ (2) การเดินทางออกจากหมู่บ้าน เพื่อเรียนรู้แบบแผนการดำเนินชีวิตแบบใหม่ในฐานะแรงงานพลัดถิ่นอีสานตามข้อเสนอของ ผาสุก พงษ์ไพจิตร กับคริส เบเคอร์ (2539) ในฐานะแรงงานในเมืองกับแรงงานในการผลิตเพื่อส่งออก (ผาสุก พงษ์ไพจิตรกับคริส เบเคอร์ ,2539:299-360) ผลเสีย ของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติปรากฏต่อชุมชนบ้านโนนใหญ่ กล่าวคือ การสิ้นสุดอาชีพพ่อค้าแร่ กองคาราวานสินค้า

(ทวี ไชยศัตย์, 2545 :3-4) ราชบัณฑิตสภาไทยได้ให้นิยามต่อ่งสู่³ หมายถึง “น. ชนชาติกะเหรี่ยงหรือยางพวกหนึ่ง” (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2552: 436) กุลาดังนี้ “๒ น. ชนชาติตองสู่และไทยใหญ่, กุหล่า หรือ คูลา ก็ว่า; (ถิ่น-พายัพ) ใช้เรียกคนต่างประเทศ เช่น เรียกชนชาติฝรั่งว่า กุลาขาว, เรียกชนชาติแขกว่า กุลาดำ” (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2552:135) เจ้าทางยังแหวแห่งรัฐฉานได้กล่าวถึง the kula (Indians) (Chao Tzang Yawng hwe 1987,3)

³เอกสารทางการของสยามเรียกกลุ่มคนที่อาศัยในพื้นที่ฝั่งตะวันตก หรือฝั่งขวาแม่น้ำโขง กลุ่มหนึ่งว่า “ตองสู่” แต่กลุ่มกุลานโนใหญ่ได้ยึดหลักการสะกดนามสกุลของบรรพบุรุษและถอดความเป็นภาษาไทยว่า “ตองสู่” ตามการขึ้นทะเบียนคนต่างด้าวในปีพ.ศ.2480 ทั้งยังพบหลักฐานที่จารึกนามสกุล “ตองสู่” เอาไว้บนอัฐิธาตุของทายาทกุลาดองสู่ ณ วัดทุ่งสว่างอารมณ์ (วัดโนนกูลา) บทความนี้จะเรียกชนกลุ่มนี้ว่า กุลา, กุลาตองสู่ และตองสู่ หากอ้างอิงจากต้นฉบับ หรือเอกสารอื่นๆ จะคงคำเรียกและการเขียนตามต้นฉบับ หากพอคำเร่เหล่านี้ เรียกตนเองว่า “ตองสู่” พวกเขาคือกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงดำหรือกลุ่มชาติพันธุ์ปะโอ (Schliesinger, 2000: 214) มีข้อสังเกตว่าพอคำเร่กุลา แห่งบ้านโนนใหญ่ไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะกลุ่มกะเหรี่ยงดำ

กุลามีเป้าหมายในการเดินทางที่หลากหลาย กล่าวคือ การค้าขายปศุสัตว์, การค้าผ้าไหม, การค้าฝิ่น, และเพื่อค้นหาสิ่งของมีค่า อาทิ พลอย, ไพลินและทองคำ (พระอาจารย์สมคิด, สัมภาษณ์: 2556; บุญ พนมแก่น, สัมภาษณ์: 2556) เป็นต้น กลุ่มกุลาดองสู่ที่ต้องการค้นหาของมีค่าจึงมุ่งเดินทางไปสู่ เมืองไพลินชะแมร์ เหมืองพลอยชายแดนศรีสะเกษชะแมร์ (สงครามชัย ลีทองดี, 2553) จันทบุรี และลาวตอนใต้ ด้วยเหตุนี้ เส้นทางเดินทางของกุลามีหลายเส้นทางด้วยกัน (พุทธราช มาสงค์, 2557) “ซึ่งปรากฏครอบคลุมในบริเวณลุ่มแม่น้ำโขงและลุ่มแม่น้ำสาละวิน

⁴งานวิจัยนี้เกิดขึ้นภายหลังโครงการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมเรื่องการรวบรวมข้อมูลกลุ่มชาติพันธุ์กุลานโนในจังหวัดอุบลราชธานี กับจังหวัดยโสธร มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี จึงไม่ปรากฏในการทบทวนวรรณกรรม หรืองานศึกษาและวิจัยที่ผ่านมา

คณิงนิตย์ จันทบุตร นักปรัชญาและนักประวัติศาสตร์ประจำมหาวิทยาลัยราชภัฏ อุบลราชธานี คือนักวิชาการไทยคนแรกที่ชี้ว่ากลุ่มกุลาบ้านโนนใหญ่ คือกลุ่มชาติพันธุ์ปะโอ (คณิงนิตย์ จันทบุตร, 2542) นักวิชาการตะวันตก กล่าวคือ Joachim Schliesinger ได้ให้ข้อมูลกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงกลุ่มย่อยในชื่อ Thaungthu หรือ Pa-O ที่ตั้งถิ่นฐานทางตอนใต้ของรัฐฉานแล้วหันไปนับถือพุทธศาสนา พร้อมการประยุกต์วัฒนธรรมฉานเข้าสู่วัฒนธรรมตนเอง (Schliesinger, 2000: 214) กรณีเหล่านี้นายอานนท์ ไชยสัตย์ ได้อธิบายที่มาของบรรพบุรุษเอาไว้ที่น่าสนใจดังนี้ “ผมอยากบอกว่าพระที่นั่งเหืองรูปหนึ่ง มาตามหาร่องรอยบรรพบุรุษที่บ้านผมด้วย ท่านบอกว่า พวกเราเป็นไทยใหญ่เผ่าปะโอ กุลาไผ่ผอมยวดยาว ผู้หญิงกุลาจะผอมผอม มัดผม ผิวขานะ” (อานนท์ ไชยสัตย์, สัมภาษณ์: 2556)

เป็นที่น่าสังเกตว่า กุลาได้เดินทางมาตั้งถิ่นฐานที่บ้านโนนใหญ่ในสมัยรัชกาลที่ 4 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ส่วนใหญ่มีฐานะเป็น “เขยสู่” ประกอบอาชีพพ่อค้าเร่ระหว่างภูมิภาค ด้วยปัญหาความไม่สงบสุขในดินแดนพม่า⁵ กุลาได้ตัดสินใจดำรงชีวิตเป็นคนต่างด้าวในราชอาณาจักรไทย ส่วนลูกหลานกุลานั้นได้ดำรงชีวิตตามอย่างวัฒนธรรมไทลาวของมารดา ระหว่าง พ.ศ.2500-2525 ลูกหลานกุลาโนนใหญ่บางกลุ่มได้ละทิ้งบ้านเกิดเมืองนอนทำงานขายแรงงานในกรุงเทพมหานครและภาคใต้ราชอาณาจักรไทย จากการสำรวจข้อมูลเอกสารสามารถแบ่งงานศึกษาที่เกี่ยวข้องได้รวม 8 ประเด็น

ประเด็นแรก สถานภาพและบทบาทของกลุ่มชาติพันธุ์กุลากับรัฐบาลสยาม เอกสารร่วมสมัย หรือเอกสารชั้นต้น ได้อธิบายความสัมพันธ์ของกลุ่มชาติพันธุ์กุลากับทางการสยาม ใน 3 ลักษณะ ลักษณะแรก กุลาฟ้องร้องคดีความในฐานะผู้ที่ถูกกดขี่ (คำมับ ต่อ่งสู่, 105-106: ใบบอกเมืองอุบล) ลักษณะที่สอง กุลาในฐานะผู้ร้ายและ (เพี้ยนางวงษ์, 105-106: ใบบอกเมืองอุบล; เพี้ยละคร 106, :ใบบอกเมืองอุบล) ลักษณะที่สาม ข้อมูลจำนวนกุลาที่ทำงานในพื้นที่เหมืองแร่สยาม ในปีพ.ศ.2525 จริยวรรณ อภรณ์รัตน์ ได้เสนอวิทยานิพนธ์ “ปัญหาของรัฐบาลไทยสมัยพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่เกี่ยวกับคนเอเชียในบังคับอังกฤษและฝรั่งเศส” ในประเด็นการเสียสิทธิสภาพนอกอาณาเขต เนื่องจากบุคคลเหล่านี้ไม่ต้องขึ้นศาลไทย อย่างไรก็ตาม รัฐบาลสยามประสบความสำเร็จพอสมควรในการผลักดันให้พวกเขาต้องมาขึ้นศาลไทย ซึ่งนำมาสู่สาเหตุการปฏิรูปกฎหมายและการได้รับเอกราชทางการศาลกลับคืนมาในปี พ.ศ.2481 (จริยวรรณ อภรณ์รัตน์, 2525)

⁵ สงครามพม่า-อังกฤษจำนวน 3 ครั้ง ช่วงปีพ.ศ.2369-2428

ประเด็นที่สอง ใครคือกลุ่มชาติพันธุ์กูลาแบ่งคำอธิบายออกเป็น 5 กลุ่ม กล่าวคือ กลุ่มที่ 1 ลูกหลานกูลาบ้านโนนใหญ่ถ่ายทอดว่าบรรพบุรุษตนเองเป็น “คนต้องสู้” กลุ่มที่ 2 คนในชุมชนอีสาน ราชอาณาจักรไทยเรียกพ่อค้าเร่ต่างถิ่นมาจากพม่าว่า “กูลา” ชุมชนกูลาที่มีชื่อเสียง คือ บ้านโนนใหญ่ อำเภอน้ำขุ่น ใน กลุ่มที่ 3 วรรณกรรมสมัยสุโขทัย ที่ได้รับการวิเคราะห์ว่าอาจแต่งเติมสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นได้พรรณานำแนกชาติภาษาต่างๆ เอาไว้ดังต่อไปนี้

“ภาษาไทย๑ ลาวภาษา๑ ลาวน้ำหมึกภาษา๑ ลาวลื้อภาษา๑ ลาวเงี้ยวภาษา๑ ลาวทรงดำภาษา๑ ลาวทรงขาวภาษา๑... พม่าภาษา๑ รามัญภาษา๑ หวายเป็นภาษา๑ กระแซภาษา๑ ยะไข่ภาษา๑ ไทยใหญ่ภาษา๑ ตองซู่ภาษา๑... จีนฮ้อภาษา๑ จีนตาดภาษา๑ แกวญวนภาษา๑ มอญภาษา๑ ยางแดงภาษา๑ กะเหรี่ยงภาษา๑...” (กรมศิลปากร, 2513) กลุ่มที่ 4 ทางกรมสยาม สมัยรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ได้กล่าวถึง กลุ่มชาติพันธุ์ในชุมชนอีสาน “...คนพื้นเมือง เป็นไทยเป็นพื้น นอกจากไทยมีเขมรส่วย แลลว้า แลมีชนชาวประเทศอื่น คือ ฝรั่งเศส พม่า ตองซู่ จีน...” (กรมศิลปากร, 2545: 291) กลุ่มที่ 5 นักภาษาศาสตร์กับนักมานุษยวิทยา ได้ตั้งข้อเสนอมว่า “ไม่มีกลุ่มชาติพันธุ์กูลา”

ประเด็นที่สาม กลุ่มผู้ต่อต้านอำนาจรัฐได้จากหลักฐานใบบอก และประวัติศาสตร์อีสาน ที่ระบุการต่อต้านอำนาจรัฐ ด้วยการไม่ยอมเสียค่าหัวให้กับทางการสยาม ในพื้นที่มณฑลลาวพวน กล่าวคือ อำเภอนองสูง อำเภอกุฉินารายณ์ (บุญ พนมแก่น, สัมภาษณ์: 2556)

ประเด็นที่สี่ ตำนานทุ่งกุลาร้องไห้เป็นตำนานที่เกิดขึ้นในพื้นที่ร้อยเอ็ดและ มหาสารคาม กลุ่มคนไทลาวถ่ายทอดตำนานดังกล่าวในลักษณะบอกเล่าแบ่งได้เป็น 4 ตำนาน (สุรสม กฤษณะจุฑะ, 2557)⁶ ตำนานที่หนึ่ง การค้าขายครั้งของกูลาในครั้งน้อยและครั้งใหญ่ ไพฑูรย์ มีกุล ได้ตั้งข้อสังเกตจุดกำเนิดของทุ่งกุลาร้องไห้มาจากการเดินทางค้าขายของพ่อค้าฉาน⁷ (Paitoon Mikusol, 1984: 102-3) ตำนานที่สอง ทุ่งปะหลาน ตำนานที่สามทุ่งกุลาร้องไห้ (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2546: 328-337) ตำนานที่สี่พระนางแสนสี

⁶งานวิจัยนี้เกิดขึ้นภายหลังโครงการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมเรื่องการรวบรวมข้อมูลกลุ่มชาติพันธุ์กูลาในจังหวัดอุบลราชธานี กับจังหวัดยโสธร มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี จึงไม่ปรากฏในการทบทวนวรรณกรรม หรืองานศึกษาและวิจัยที่ผ่านมา

⁷บันทึกต่างชาติได้ให้คำอธิบาย ฉาน “เป็นชื่อที่พวกฉานแห่งลุ่มน้ำสาละวินเรียกตนเอง ส่วนพวกลาวเรียกคนพวกนี้ว่า “เงี้ยว” และข้าพเจ้าแทบจะไม่อยากกล่าวเลยว่าชื่อ “ฉาน” เป็นชื่อที่ชาวพม่าเท่านั้นเรียกชาวไทย” (มิสเตอร์ ดับบลิว.เจ.อาร์เซอร์, 2555: 114)

ประเด็นที่ห้า กลุ่มกุลาในฐานะพ่อค้าเร่ นักผจญภัย และนักเดินทางระหว่างภูมิภาค ที่เด่นมากมาจากเอกสารชิ้นต้น ที่ระบุถึงกุลา/ต้องสู่ในฐานะพ่อค้า ข้าง วัว ฆ้อง กลอง ฆ้อง กลอง (Paitoon Mikusol, 1984:102-3) ที่เอาแก้ว แหวน เงินทอง และเครื่องประดับ มาแลกเปลี่ยนกับชุมชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ Koizumi ได้ชี้ประเด็นกุลา/ต้องสู่ คือ พ่อค้าที่บุกเบิกระบบเศรษฐกิจแบบเงินตราในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในฐานะพ่อค้าเร่ นักผจญภัย และนักเดินทางระหว่างภูมิภาค ที่มีพลังการซื้อขายในตลาดท้องถิ่น เพื่อนำไปขายยังถิ่นอื่นๆ (Koizumi, 1990:131-155)

ประเด็นที่หก ขนบธรรมเนียมประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์กุลา ตั้งแต่ทศวรรษที่ 2540 เป็นต้นมาขนบธรรมเนียมประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์กุลา เป็นงานศึกษาที่ได้รับความนิยม มิ่งขวัญ ชนไพโรจน์ (2551) ในการนำเสนอแนวทางการอนุรักษ์ฟื้นฟูและพัฒนาเอกลักษณ์ และขนบธรรมเนียมประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์กุลาในภาคอีสาน

ประเด็นที่ 7 งานเขียนเชิงสารคดี กล่าวคือ ประวัติศาสตร์สามัญชนคนทุ่งกุลา ของ เดช ภูสองชั้น (2546)

ประเด็นสุดท้าย การปรับตัวและการรื้อฟื้นอัตลักษณ์ของชาวกุลา เนตรสุรางค์ สายยนต์ (2553) ได้วิจัยการปรับตัวและการรื้อฟื้นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ของชาวกุลา บ้านโนนใหญ่ ตำบลก่อเอ้ อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดอุดรธานี ภายหลังการศึกษา และวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้องข้างต้น พร้อมการเก็บข้อมูลสัมภาษณ์ในพื้นที่ บ้านโนนใหญ่ ชี้ให้เห็นถึงการขาดงานที่ศึกษาและวิจัยเกี่ยวกับลูกหลานกุลาโนนใหญ่ กับประวัติศาสตร์ร่วมสมัยในประเด็นพ่อค้าเร่วิถีแรงงานอีสาน กุลาต้องสู่กับตำนานพื้นถิ่นอีสาน กับเส้นทางการค้ากุลาต้องสู่

วัตถุประสงค์การศึกษา งานศึกษานี้เลือกศึกษาและวิเคราะห์พัฒนาการ ของครอบครัวกุลาโนนใหญ่จากพ่อค้าเร่วิถีแรงงานอีสาน ช่วงปีพ.ศ.2500-2525 เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างแรงจูงใจให้คนเมืองอุดรธานีได้เริ่มตั้งคำถามเกี่ยวกับที่มาและภูมิหลังของตนเองในการสร้างประวัติศาสตร์ประชาชน เนื้อหาแบ่งออกเป็น 6 ส่วน กล่าวคือ บทนำ วัตถุประสงค์ของการศึกษา มุมมองที่ใช้ในการศึกษา ประวัติศาสตร์ บ้านโนนใหญ่ จุดกำเนิดของพ่อค้าเร่ในชุมชนโนนใหญ่ ลูกหลานกุลาโนนใหญ่กับวิถีแรงงานอีสาน ประกอบด้วย ชีวิตของคำใบ้ เครื่องสิ่ง กับ อานนท์ ไชยสัตย์ บทสรุป

มุมมองที่ใช้ในการศึกษา

งานศึกษานี้ใช้มุมมองทางประวัติศาสตร์ ขั้นตอนการศึกษาประกอบด้วย ขั้นตอนแรก การรวบรวมข้อมูลเอกสาร ขั้นตอนที่สอง การเก็บข้อมูลภาคสนาม เน้นการเก็บข้อมูลประวัติศาสตร์บอกเล่า ขั้นตอนที่สาม การสังเคราะห์ข้อมูลเอกสาร และข้อมูลบอกเล่า ขั้นตอนที่สี่ การเขียนบรรยายงานการวิจัยและการเผยแพร่สู่สาธารณะ ระยะเวลาที่ศึกษา ตุลาคม 2555 ถึง ตุลาคม 2556 เพื่อวิเคราะห์งานศึกษานี้ให้เป็นระบบ มากยิ่งขึ้น ทีมวิจัยได้ใช้กระบวนการเก็บข้อมูลภาคสนามที่ครอบคลุมชุมชนกุลาในพื้นที่ ภาควะวันออกเฉียงเหนือ กล่าวคือ จังหวัดศรีสะเกษ จังหวัดกาฬสินธุ์ จังหวัดร้อยเอ็ด จังหวัดมุกดาหาร และจังหวัดนครพนม พื้นที่ศึกษาหลัก ได้แก่ บ้านโนนใหญ่ ตำบลก่อเอ้ อำเภอกิ่งโพธิ์ จังหวัดอุบลราชธานี กลุ่มประชากร กลุ่มผู้ใช้แรงงานในกรุงเทพมหานคร และภาคใต้ราชอาณาจักรไทย ช่วงปีพ.ศ. 2487-2525 กล่าวคือ นายคำใบ้ เครือสิงห์ บุตรชายกุลาต่อส่งสู่กับมารดาพื้นเมืองไทลาวที่คนบ้านโนนใหญ่ให้ความเคารพและยกย่อง ในเรื่องความทรงจำที่มีต่อบรรพบุรุษกุลาต่อส่งสู่ ทั้งมีประสบการณ์ในการทำงานในพื้นที่ กรุงเทพมหานคร, จันทบุรีและภูเก็ต กับนายอานนท์ ไชยสัตย์หลานพ่อค้าเร่กุลาต่อส่งสู่ กับย่าไทลาวกับบทเรียนวิถีแรงงานอีสานในเมืองหลวงราชอาณาจักรไทย

ประวัติศาสตร์บ้านโนนใหญ่ ตำบลก่อเอ้ อำเภอกิ่งโพธิ์ จังหวัดอุบลราชธานี

บ้านโนนใหญ่เป็นชุมชนที่มีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ภายใต้กระแสวัฒนธรรมหลัก 3 สาย ได้แก่ ขะแมร์ ล้านช้างและสยาม เมธี เมธาสิทธิ สุขสำราญ ได้เข้าสำรวจบริเวณด้านข้างโรงเรียนโอบาสวิทธาการซึ่งเป็นโรงเรียนประถมศึกษาประจำชุมชน พบสถานที่ตั้งของโบราณสถานแบบขะแมร์ ปัจจุบันเหลือเพียงซากปรักหักพังของศิลาแลง วีรชาติ บุญสู่ผู้ใหญ่บ้าน บ้านโนนใหญ่ให้ข้อมูล กรมศิลปากรได้ทำการสำรวจแหล่งโบราณสถานดังกล่าว พบว่ามีอายุร่วมสมัยกับกุลาสิงห์ จังหวัดร้อยเอ็ด (วีระชาติ บุญสู่, สัมภาษณ์: 2556) ชุมชนบ้านโนนใหญ่มีลักษณะที่คล้ายคลึงกับชุมชนอีสานที่มีวัฒนธรรมร่วมกับขะแมร์ หรืออาจเป็นเขตอิทธิพลของขะแมร์

ชุมชนโนนใหญ่ได้บอกเล่าปีเริ่มต้นของประวัติศาสตร์เอาไว้ในต้นทศวรรษที่ 2300 ถิ่นฐานแรกเริ่มของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลาวนั้นตั้ง ณ บริเวณ วัดบ้านโนนเก่า ต่อมาเกิดโรคราบาด (โรคห่า หรืออหิวาต์ตกโรค) ผู้คนล้มตายเป็นจำนวนมาก ต่างแตกกระสานซ่านเซ็นไปตั้งรกรากในบริเวณโดยรอบ กล่าวคือ บ้านยางน้อย อยู่มาวันหนึ่งพระธุดงค์ได้ปักกลดนั่งสมาธิในบริเวณดังกล่าว ท่านได้ชี้ชัยภูมิอันเหมาะสมในการตั้งถิ่นฐานใหม่ คือบริเวณทิศใต้ห่างจากชุมชนเดิมราว 1 กิโลเมตร อันเป็นที่มาของชุมชนโนนใหญ่ในปัจจุบัน

หลังสงครามเจ้าอนุวงศ์ ราวปี พ.ศ.2374 ชุมชนโนนใหญ่ต่างหวาดกลัวการพบปะกับชายจีนแปลกหน้าที่มาจากจำปาศักดิ์ นามว่า “เจ็กนาค” ต่อมา ชาวบ้านได้ค้นพบว่าเจ็กนาคไม่ได้น่ากลัวอย่างที่คิด ทั้งยังเรียกเจ็กนาคว่า “เจ็กซียา” เพราะเสพลีผืน เจ็กนาคเป็นช่างทองได้ตัดสินใจตั้งรกราก ณ บ้านโนนใหญ่ พร้อมการถ่ายทอดวิชาการตีทองให้กับคนในชุมชน ต่อมาบ้านโนนใหญ่เป็นที่รับรู้ของคนทั่วไปว่า “บ้านโนนช่างทอง” แหล่งผลิตเครื่องประดับทองรูปพรรณ ได้แก่ ต่างหู กำไลแขน กำไลข้อเท้า สร้อยข้อมือ ทักขะ การตีเงินของบ้านโนนใหญ่เป็นที่เลื่องลือในพื้นที่เมืองอุบลราชธานี “ด้วยการนำเงินเข้ามาหลอมเป็นเครื่องประดับ และเครื่องใช้นานาชนิด เมื่อเงินเก่าหมดลงไป การตีทอง และชุบทองได้รับการสานต่อจนเป็นรายได้หลักอันหนึ่งในชุมชน” (หลวงปู่ทอง, สัมภาษณ์: 2556) ปัจจุบันบ้านโนนใหญ่มีระบบเศรษฐกิจที่สำคัญ คือ การเป็นแหล่งเครื่องประดับชุบทองที่จำหน่ายสินค้าทั้งปลีกและส่งทั่วราชอาณาจักร เป็นที่น่าสังเกตว่า ปัจจัยที่ส่งเสริมการเติบโตของเมืองอุบลขึ้นกับการมีสภาพภูมิศาสตร์ที่เหมาะสมในการเป็นศูนย์กลางหรือสถานีแวะพักตามเส้นทางการค้าระหว่างแอ่งโคราชกับแอ่งสกลนคร และเส้นทางการค้าระหว่างภูมิภาคตามลำน้ำโขงและลำน้ำในสาขา กุลาต้องสู่บางกลุ่มจึงตัดสินใจเลือกบ้านโนนใหญ่ให้เป็นสถานีแวะพักระหว่างการเดินทางค้าขาย อานนท์ ไชยสัตย์ ได้ให้ข้อมูลว่า “ผมยังจำได้ว่า บ้านโนนใหญ่เป็นทางเกวียน ที่วัดทุ่งมีศาลา 9 ห้องเป็นที่พำนักของกองคาราวาน” (อานนท์ ไชยสัตย์, สัมภาษณ์:2556)

หลังสงครามพม่ากับอังกฤษครั้งที่ 1 (พ.ศ.2367-2369) รัฐบาลอาณานิคมอังกฤษในพม่าได้ใช้นโยบายการแบ่งแยกและปกครองกลุ่มชาติพันธุ์⁸ ต้นทศวรรษที่ 2390 พบความหลากหลายของกลุ่มคนในชุมชนโนนใหญ่

⁸ในวันที่ 24 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2369 สนธิสัญญาอันดาโบ เมื่ออังกฤษยึดครองพม่าได้ อังกฤษได้ดินแดนอาระกันกับตะนาวศรี ซึ่งพม่าตกลงไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับพื้นที่ กะจารี, ชินเตีย และมณีปุระ อังกฤษได้ใช้นโยบายการแบ่งแยกและปกครอง โดยการแยกชาวเขาออกจากชาวพม่า กลุ่มมิชชันนารีเป็นผู้รับผิดชอบหน้าที่การขัดเลากลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ที่ไม่ใช่พม่า เพราะคริสเตียนถือว่าพม่าเป็นศัตรู (หม่องทินอ่อง, 2557: 276) บรรดาผู้นำรัฐฉานพึงพอใจที่อังกฤษชนะพม่า เนื่องจากรัฐฉานติดต่อกับราชวงศ์คองบองผ่านระบบบรรณาการ, การส่งภาษีอากร กับการแต่งงาน หากพม่าอ่อนแอ ผู้นำรัฐฉานมุ่งการสร้างความสัมพันธ์กับอังกฤษทดแทนพม่า หม่องทินอ่องกล่าวถึง ราชวงศ์คองบองหวาดระแวงชาวอังกฤษ กลุ่มมิชชันนารีชาวอังกฤษจึงทำงานเผยแพร่ศาสนาอย่างอยากลำบากในหมู่คนพม่า ในขณะเดียวกัน สมัยพระเจ้า มินดง อังกฤษยังสนับสนุนให้กลุ่มกะเหรี่ยงต่อต้านอำนาจพม่า กระทั่งในปีพ.ศ.2418 พระเจ้ามินดงได้ตกลงยินยอมให้รัฐกะเหรี่ยงเป็นอิสระ (หม่องทินอ่อง, 2551:254)

ต้องสู่เดินทางมาตั้งรกรากที่บ้านโนนใหญ่มีญาติ 15 ครัวเรือน คนึงนิตย์ จันทะบุตร (2542) ได้ศึกษาอุบลกลุ่มแรก 12 ครอบครัวกล่าวคือ (1) กลุ่มที่หนีศึกฮ่อ⁹ แล้วเดินทางค้าขาย มาเรื่อย ๆ แม่ใหญ่ล้อม เฒ่าคำหลอ มีน้องสาวชื่อแม่แก้วและคณาญาติ (2) พ่อใหญ่สามเมีย กับแม่คำ (3) พ่อใหญ่คำปันมีเมียเป็นลาวชื่อแม่ใหญ่ผองคนบ้านโนนใหญ่ (4) พ่อใหญ่คำแพง เมียลาวชื่อแม่สีดา (5) พ่อใหญ่อุ๊ดบิ เมียลาวชื่อแม่พา (6) พ่อใหญ่นายฮ้อย คำตัน หรือปู่จ้องคำตัน (7) พ่อใหญ่คำซุ แม่บุญ (8) ปู่จ้องย่อง แม่พวง (เป็นมรรคาทายก และสร้างอุทกสีมาที่หนองสิม) (9) พ่อยอดแสง แม่ทุม (10) หม่องโพย แม่ใหญ่ขาวใบ (11) อุหยี แม่ไม้ (12) พ่อจันะ แม่ใหญ่สา (คนึงนิตย์ จันทะบุตร, 2542: 264-265)

หลังสงครามอังกฤษกับพม่าครั้งที่ 2 (2395)¹⁰ การแข่งขันกันหาผลกำไร ทางเศรษฐกิจของรัฐบาลอังกฤษกับฝรั่งเศสได้มุ่งการเปิดตลาดการค้ากับจีน ฝรั่งเศสวางแผน การสำรวจเส้นทางการค้าแม่น้ำแดงไปสู่จีนตอนใต้หรือแคว้นยูนาน

ระยะเวลาเดียวกันอังกฤษต้องการใช้แม่น้ำสาละวินไปยังจีนควบคู่ไปกับการสร้าง เส้นทางรถไฟจากรัฐฉานไปยังจีนตอนใต้ ปัจจัยทางเศรษฐกิจส่งผลให้รัฐบาลอาณานิคม อังกฤษได้บังคับแรงงานกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ไปใช้ในการสร้างระบบสาธารณูปโภคพื้นฐาน¹¹ ในปีพ.ศ. 2395 คนพม่า มอญและกุกลาต้องสู่แห่งบ้านโนนใหญ่¹²

⁹James M'Carthy ได้กล่าวถึง ในปีพ.ศ.2394 ฮ่อเป็นชาวมุสลิมที่ถูกฮือขึ้นต่อต้านราชวงศ์ชิง (แมนจู) รู้จักกันทั่วไปว่า “กบฏไต้เผิง” กลุ่มแมนจูทำการปราบปรามกลุ่มไต้เผิงอย่างรุนแรงจน ในปี พ.ศ.2405 -2428 กลุ่มไต้เผิงต้องหลบหนีไปยังมณฑลต่างๆ ของจีน ตั้งเกีย ลิบสองจุไท ล้านช้าง ล้านนา ดำรงชีวิตด้วยการปล้นสะดม (M'Carthy, 1888:128-9); รัฐบาลสยาม ได้ทำสงครามปราบฮ่อช่วงปี พ.ศ.2408-2433

¹⁰สงครามพม่าอังกฤษครั้งที่ 2 เกิดขึ้นระหว่างวันที่ 5 เมษายน- 20 ธันวาคม พ.ศ.2395 เมื่อสิ้นสุดสงครามพม่ายกดินแดนมณฑลพะโคให้กับอังกฤษ (ฮอดส์, 2513:577)

¹¹ช่วงเวลาเดียวกันนี้เอง รัฐบาลสยามได้ดำเนินนโยบายการพัฒนาพื้นที่ตอนเหนือในกิจการ ป่าไม้ เหมืองแร่ ที่ดึงดูดให้กลุ่มคนในรัฐฉานได้เข้ามาทำงานในพื้นที่เชิงใหม่ แพร่และน่าน (Ramsy, 1979)

¹²คนกลุ่มนี้อาจเดินทางมายังบ้านโนนใหญ่หลังการสิ้นสุดสงครามอังกฤษพม่าครั้งที่ 1 ถึงก่อนปีพ.ศ.2395

ได้เริ่มการเรียไ้เงินเพื่อก่อสร้างวัดทุ่ง (วัดทุ่งสว่างอารมณ์) ในปีพ.ศ.2405 ผู้มีจิตศรัทธาเหล่านี้ได้อัญเชิญพระภิกษุเมืองเชียงตุง¹³ รู้จักกันในนามเจ้าบุญหรือเจ้ากัตติยะ (สะหลาโง) ให้ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัด วัดแห่งนี้สร้างเสร็จสมบูรณ์ในปีพ.ศ.2415 สถาปัตยกรรมที่เด่นคือศาลาการเปรียญศิลปะไทใหญ่¹⁴ ศาลา 9 ห้องสถานที่ที่พักแรมของกองคาราวานพ่อค้าเร่กุลลาด้วยเหตุนี้ บ้านโนนใหญ่ได้ถูกเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า บ้านโนนกุลลา เนื่องจากมีกลุ่มชาติพันธุ์กุลลาเข้ามาตั้งรกรากราว 60 ครอบครัว

หลังสงครามอังกฤษกับพม่าครั้งที่ 3 (2428)¹⁵ รัฐบาลอาณานิคมอังกฤษให้พื้นที่ฉานเป็นรัฐอารักขา (2430-2465) หม่องทินอ่องได้ให้ข้อมูล ช่วงปีพ.ศ.2430-2433 เซอร์ชาร์ลส์ ครอส์ไวต์ ข้าหลวงใหญ่ประจำพม่าได้บันทึกการทำพม่าสงบ ด้วยการปราบปรามกลุ่มกองโจรพม่าที่ต่อต้านระบอบอาณานิคม เน้นการบุกทำลายหมู่บ้านต้องสงสัยว่าเป็นกลุ่มกองโจร จับแกนนำแขวนคอบนต้นไม้ริมทางพร้อมการตัดหัวประจาน นโยบายทางเศรษฐกิจและการเมืองดังกล่าวได้ส่งผลให้กลุ่มชาติพันธุ์ต้องสู่บางกลุ่มได้เดินทางออกนอกประเทศพม่า ด้วยการประกอบอาชีพแรงงานรับจ้าง และ กองคาราวานพ่อค้าเร่ มีข้อสังเกตว่า ในปีพ.ศ.2428 ทางกรมสยามได้จัดทำบัญชีกุลลาแขวงเมืองอุบลปรากฏหลักฐานร่องรอยของกุลลาที่อาศัยในพื้นที่อย่างเป็นทางการในฐานะ “เขยสู่” ซึ่งอาศัยอยู่อย่างยาวนานในแขวงเมืองอุบลราชธานีเป็นระยะเวลาถึง 20 ปี¹⁶ (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ,2428) นายวันวิวัฒน์ พาลี นายอธิกิจ ในจิต นางสาวเพ็ญพร พันตรา นายชัยณรงค์ ไทยอ่อน นางสาวชลิตา ศรีพนม นายทิวากร อินทร์เสนา นายอภิวัฒน์ บุญยอ นางสาวสุมินตรา ไชยมาตย์ ได้เก็บข้อมูล

¹³ กลุ่มชาติพันธุ์หลักในเชียงตุง คือ ชาวไทเขิน

¹⁴เมธี เมธาสิทธิ สุขสำเริงได้ตั้งข้อสังเกตศาลาการเปรียญหลังนี้ว่า เป็นสถาปัตยกรรมไทใหญ่อานนท ไชยสัตย์และลูกหลานกุลลาต้องสู่ บ้านโนนใหญ่ได้ให้ข้อมูลสิมกุลลาที่งตั้งตาม

¹⁵ช่วงวันที่ 1 มกราคม- วันที่ 20 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2428 สิ้นสุดสงคราม พม่ายึดครองดินแดนตอนบนของพม่าได้ พม่าได้ครอบครองพม่าอย่างสมบูรณ์

¹⁶หมายถึงบุคคลดังกล่าวเข้ามาในเมืองอุบลราชธานีในปีพ.ศ.2408 หลังสงครามอังกฤษกับพม่าครั้งที่ 2 ปีพ.ศ.2395 สิ้นสุดลงไปได้ 13 ปี

การตั้งถิ่นฐานของชุมชนบ้านศรีโค อ.วารินชำราบ จ.อุบลราชธานี สมัยรัชกาลที่ 5 พบกลุ่มชาติพันธุ์กูลาในพื้นที่ตำบลเมืองศรีโค อำเภอวารินชำราบ ในอดีตเป็นเขตปกครองของตำบลคูเมือง ชุมชนที่มีกูลาตั้งถิ่นฐานในแขวงเมืองอุบลนานที่สุดแห่งหนึ่ง พร้อมอธิบายว่า “กูลาคือกลุ่มพวกพ่อค้าที่เดินทางมาทำการค้าแลกเปลี่ยนสินค้า ซึ่งเดินทางผ่านมายังบ้านศรีโคแล้วได้มีการค้าขายกับผู้คนในพื้นที่ หลังจากนั้นก็จะเดินทางต่อไปยังพื้นที่อื่นๆ เพื่อทำการค้าแลกเปลี่ยนกับพื้นที่อื่นต่อไป แต่ก็มีบางกลุ่มที่เดินทางผ่านมาบ้านศรีโคและได้ตั้งถิ่นฐานอยู่ที่บ้านศรีโค ส่งผลให้ในพื้นที่บ้านศรีโคมีชาวกุลอาศัยอยู่จากการค้าขายนั้น กลุ่มคนที่เป็นพ่อค้าหาบของมาขาย หรือ ไม่ก็ทางเกวียนนั้น

ส่วนใหญ่จะเป็นคนกูลา ซึ่งบางคนก็มาค้าขายที่นี่และตัดสินใจแต่งงานกับคนที่นี่ การค้านั้นส่วนใหญ่เป็นการค้าแบบหาบเร่และทางเกวียน ชาวกุลส่วนใหญ่ นั้นจะทำอาชีพค้าขาย ซึ่งเปรียบเหมือนดังพ่อค้าคนกลาง และที่นี้ขอกกล่าวถึงพ่อมกมุจากพม่าเมืองมะละแหม่ง ซึ่งทำอาชีพค้าขายเป็นหลักและได้แต่งงานที่นี่ ทำให้ในบริเวณนี้และบริเวณบ้านแมदनนั้นส่วนใหญ่มีลูกหลานของท่านอยู่ด้วย” (รายงานการวิจัยการตั้งถิ่นฐานของชุมชนบ้านศรีโค อ.วารินชำราบ จ.อุบลราชธานี สมัยรัชกาลที่ 5, 2556: 3-4)

ในปีพ.ศ.2480 รัฐบาลไทยได้ออกพระราชบัญญัติต่างด้าว คนในบังคับอังกฤษ จำต้องเข้ามารายงานตัว และขึ้นทะเบียนคนต่างด้าวอย่างเป็นทางการ ต่อมาบุตรธิดา กูลาต้องใช้นามสกุลตามมารดา (ทวี ไชยสัตย์, 2545: 5) วีรชาติ บุญสูให้ข้อคิดเห็นที่แตกต่างออกไป “ทุกคนใช้นามสกุลต้องสู่ตามพ่อ ผมได้ยินว่ากูลาต้องสู่แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือคนดีกับคนที่เกเร ทางทรงคองยกไม่ออกว่าใครเป็นใคร จึงให้เราใช้นามสกุลตามแม่” (วีรชาติ บุญสู, สัมภาษณ์: 2556) จริยวรรณ อาภรณ์รัตน์ได้ตั้งข้อสังเกต

“คนเอเชียในบังคับต่างประเทศหรือต่างชาติ” เหล่านี้ก่อปัญหาให้รัฐบาลไทยเพิ่มขึ้น ในสมัยรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เนื่องจากอังกฤษกับฝรั่งเศสยอมอนุญาตให้ชาวอาณานิคมเป็นคนในบังคับ ดังนั้นคนในบังคับเอเชียจึงเพิ่มขึ้นนำมาสู่ปัญหาการปกครอง และเศรษฐกิจ เมื่อทำความผิด มักหลีกเลี่ยงกฎหมายไทย หรือไม่ยอมขึ้นศาลไทย โดยอ้างว่าเป็นคนในบังคับอังกฤษกับฝรั่งเศส ความทรงจำของวีรชาติ บุญสู่ จึงมีความน่าเชื่อถือ เพราะสมัยพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว กุลาต้องสู้คนในบังคับอังกฤษบางกลุ่มได้ล้มสตรัมฆ่า คนตาย แต่หลบหนีทางการ โดยอ้างว่าเป็นคนในบังคับอังกฤษ¹⁷ การเกิดสงครามโลกครั้งที่ 1¹⁸ และครั้งที่ 2 เป็นเหตุผลที่สำคัญในการกำหนดให้กุลานใหญ่ไม่ต้องการกลับไปยังดินแดนมาตุภูมิ ส่วนใหญ่มีความพึงพอใจในการดำรงชีวิต ณ บ้านโนนใหญ่ในฐานะ “เชยสู่” ในปีพ.ศ.2481 รัฐบาลไทยได้รับเอกราชทางการศาล เนื่องจากสิทธิสภาพนอกอาณาเขตได้สิ้นสุดลงไป (จริยวรรณ อารณรัตน์, 2525:117-9) ในปัจจุบัน ชุมชนโนนใหญ่ถ่ายทอดความทรงจำ เรื่องกุลาต้องสู้ของบรรพชนต่อกลุ่มนักวิชาการอย่างต่อเนื่อง ซึ่งได้กลายเป็นอัตลักษณ์ ของบ้านโนนกุลา พ่อค้าเร่ที่มาจากพม่า

¹⁷ เพื่อให้ต่างชาติยอมให้คนในบังคับปฏิบัติตามกฎหมายไทย รัฐบาลไทยต้องปฏิรูปกฎหมาย ให้ทัดเทียมสากล เริ่มด้วย การว่าจ้างผู้เชี่ยวชาญร่างประมวลกฎหมาย การก่อตั้งโรงเรียน กฎหมาย เพื่อผลิตนักกฎหมายในการรองรับระบบการศาลแบบใหม่เพื่อให้กงสุลสองประเทศ รู้สึกไว้วางใจ รัฐบาลกรุงเทพมหานครต้องยกดินแดนชะแมร์ส่วนโน กล่าวคือ เสียมราชู พระตะบอง ศรีโสภณ ให้กับฝรั่งเศส ทั้งยังยกดินแดนทางใต้ 4 รัฐ กล่าวคือ ปะลิส ไทรบุรี กลันตัน และตรังกานูให้กับอังกฤษ เพื่อให้รัฐบาลอาณานิคมอังกฤษกับรัฐบาลอาณานิคมฝรั่งเศส ได้ผ่อนผันให้คนในบังคับได้ขึ้นศาลไทย (จริยวรรณ อารณรัตน์, 2525: 117-9)

¹⁸ จริยวรรณ อารณรัตน์ได้อธิบายหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 (2461) พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้แก้ไขสนธิสัญญาที่ไม่เสมอภาคที่พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทำสัญญาไว้กับอังกฤษ และฝรั่งเศส ทั้งนี้ รัฐบาลสหรัฐอเมริกาเป็นชาติแรกที่ยอมแก้ไขสัญญา ส่งผลให้รัฐบาลอังกฤษ กับรัฐบาลฝรั่งเศสได้ผ่อนผันสิทธิพิเศษทางการศาลกับการเก็บภาษีอากรแก่รัฐบาลไทย (จริยวรรณ อารณรัตน์, 2525: 118)

จุดกำเนิดของพ่อค้าเร่ในชุมชนโนนใหญ่

ช่วงปี พ.ศ.2390-2480 กุลาได้เดินทางค้าขายในภูมิภาคเป็นตัวขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจแบบเงินตรา และการแลกเปลี่ยนสินค้าในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (Koizumi, 1990) ชุมชนพื้นเมืองอีสานได้พบพ่อค้าเร่กุลา หลังฤดูเก็บเกี่ยว เริ่มเดือนมกราคม-เดือนมิถุนายน สินค้าที่นำมาจำหน่ายได้แก่ ผืน หม้อทองแดง เครื่องเงินเครื่องประดับ ผ้าแพร สินค้าที่ถูกรับซื้อได้แก่ ข้าว วัว ครั่ง

ช่วงทศวรรษที่ 2420 หลักฐานใบบอกเมืองอุบลบันทึก คดีวิวาท คดีลักขโมย โค กระบือ บางส่วนของโจทก์และจำเลยคือกุลาต่อสู่ ความวุ่นวายในการจำแนกคนกุลาต่อสู่ ส่งผลให้ในปี พ.ศ.2428 รัฐบาลสยามได้จัดการสำรวจการขึ้นทะเบียนกุลาในแขวงเมืองอุบล ในปีพ.ศ.2430 ใบบอกเมืองอุบลได้ระบุ คำร้องของเจ้าเมืองเดชอุดมในการแต่งตั้ง ร้อยตรีกำหนดานตองชูให้ดำรงตำแหน่งนายกองเลกควบคุมกุลา (กรมศิลปากร, 2545: 382) ทางกรมสยามได้ตอบกลับว่า ไม่อนุญาตให้คนสับเยกต์เป็นนายกองและไม่อนุญาตให้ถือครองกรรมสิทธิ์ที่ดินได้ ทั้งนี้ให้หัวเมืองทำบัญชีที่ดินที่ครอบครองโดยกุลาส่งให้ทางการ (เดิม วิชาญพจนกิจ, 2546: 142) การดำรงฐานะเป็นเขยสู่คือทางแก้ไขปัญหาที่ชาญฉลาด ทั้งนี้ ชุมชนโนนใหญ่นิยมนิมนต์สาวแต่งงานกับกุลาต่อสู่ เพราะมีฐานะที่มั่นคง (คำใบ เครื่องสิ่ง และหอมหวล สอนอาจ, สัมภาษณ์: 2556)

หลวงปู่ทองถือกำเนิดในปีพ.ศ.2462 ในครอบครัวคนไทลาวบ้านโนนใหญ่ ได้ทำความหลังถึงกลุ่มพ่อค้าเร่กุลาบ้านโนนใหญ่ในกิจกรรมการค้าระหว่างภูมิภาค เอาไว้อย่างน่าสนใจความว่า “เผ่าคำปานเป็นหัวหน้ากุลา ดูแลพวกพ้องทั้งหมด มีกงสุล กุลาที่โนนใหญ่ด้วย ทางกรมสยามไม่มีสิทธิเรียกเก็บเงินค่าหัว หรือเกณฑ์มาทำงานโยธา เพราะเขาเป็นคนบังคับอังกฤษ กุลาส่วนใหญ่เป็นพ่อค้า ค้าขายเป็นกองคาราวาน 3-15 คน ลูกน้องเป็นคนลาว หรือคนมาจากลำปาง เชียงใหม่ เส้นทางการค้าขายกินระยะเวลา 2-3 ปี หมายความว่า เขาออกจากโนนใหญ่ปีนี้ แล้วอีก 2-3 ปี จึงกลับมาที่โนนใหญ่ ส่วนใหญ่แล้วกลับไปค้าขายที่บ้านเกิดเมืองนอน ลูกน้องจะหาบของ หัวหน้าถือดาบ จ้าว ปืน ชีม้า หัวหน้าไว้วางใจลูกน้องมาก คนสมัยก่อนซื้อสัตว์ ไม่ลักขโมย ลูกน้องไม่เคยขโมยสินค้า ซึ่งแตกต่างกับคนสมัยนี้” (หลวงปู่ทอง, สัมภาษณ์: 2556)

ช่วงปีพ.ศ.2480-2500 กุลาได้นำสินค้าประเภทห้อย เครื่องเงิน เครื่องประดับ ผ้าและสีย้อมผ้าเข้ามาจำหน่ายในชุมชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือพร้อมการรับซื้อครั้ง นางทองแย้ม อินทรติยะ อายุ 84 ปี อำเภอรณนคร จังหวัดนครพนม ได้อธิบายความสัมพันธ์ของครอบครัวที่มีต่อกุลาต่อสู่แห่งชุมชนบ้านโนนใหญ่เอาไว้อย่างน่าสนใจความว่า “บิดาชื่อป็น อินทรติยะเป็นคนเชียงใหมเป็นพ่อค้าเร่ มีพี่ชายอาศัยที่บ้านโนนใหญ่

อำเภอเชียงใน จังหวัดอุบลราชธานี บิดาไปค้าขายในเขตที่ห่างไกล ไปถึงโคราช หนองคาย แรกเริ่มขายแอปไปซื้อที่เชียงตุงราคาอันละ .5 สตางค์ ฉนั้นเคยเดินทางไปค้าขายกับพ่อ ตอนอายุ 12- 15 ปี (พ.ศ.2484-2487) เป็นคนทำบัญชี เราไปนอนที่วัด อาศัยข้าวกันบาตร ขายสีย้อมผ้า เราเอาผ้าจากเรณูนคร ลงไปขาย แล้วซื้อเสื้อผ้าสำเร็จรูปจากเมืองอุบลราชธานี ไปขายต่อให้ชาวบ้าน ในบางครั้งได้เดินทางไปแวะพักที่บ้านลุงอินตะด้วย” (ทองแย้ม อินทรติยะ, สัมภาษณ์: 2556)

นายพรหมมา จำปาทอง อายุ 73 ปี บ้านเมืองเตา ต.เมืองเตา อ.พยัคภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ได้อธิบายความสัมพันธ์ของชุมชนเมืองเตากับพ่อค้าเร่กุลาดองสู่เอาไว้ดังนี้ “ชุมชนของเราเกี่ยวข้องกับกุลา ใน 2 ลักษณะ หนึ่งกุลาคือพ่อค้าเร่ ผมเกิดปี พ.ศ.2481 เมื่ออายุได้ 10 ปี เจอกุลามาจากเมืองอุบลขายทองแก้งแซน สีย้อมผ้า ตอนอายุ 12-13 ปี ไม่พบกุลาก่อนเลย ลักษณะที่สองกุลามาขายของครั้งละ 5-10 คนเดินมา เพราะไม่อยากเสียเงิน...” (พรหมมา จำปาทอง, สัมภาษณ์: 2556)

นายสวัสดิ์ ภูมิ อายุ 73 ปี เขยสู่บ้านดงครั้งใหญ่ ต.เมืองเตา อ.พยัคภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ได้เล่าความประทับใจที่มีต่อพ่อค้าเร่กุลาคือ “ตอนเป็นเด็กจำได้ว่า เฒ่ากุลามาแล้ว เป็นคนอายุราว 30-40 ปี กุลามาเดือนเมษายน สะพายดาบยาวๆ มีกระบอกน้ำไม้ไผ่สะพายมาตักน้ำไปเรื่อยๆ เรียกว่าบังกระทิงน้ำ กุลามาค้าขายหลังฤดูเก็บเกี่ยว มาซื้อครั้ง เอน้ำย้อมมาขาย กุลามาจากเชียงใน กลุ่มละ 2-3 คน การแต่งกายสืม่อฮ่อม กางเกงขาก๊วย ผ้าเตี่ยว มีโจงกะเบน มีลายสัก หากไม่สักผู้สาวไม่ชอบ ตอนผมอายุ 30 กว่าปี เจอแถมมาขายผ้าในหมู่บ้าน” (สวัสดิ์ ภูมิ, สัมภาษณ์: 2556)

ช่วงปีพ.ศ.2500-2556 กุลาคือการเป็นพ่อค้าเร่ดำรงชีวิตในวัฒนธรรมไท ลาว ไสว คำภูเมือง อายุ 68 ปี อดีตผู้ใหญ่บ้านดงครั้งน้อย ต.เมืองเตา อ.พยัคภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ดำรงตำแหน่ง ปี พ.ศ. 2529-เกษียณให้ข้อมูลพ่อค้าเร่กุลาดังนี้ “ผมเกิดไม่ทันกุลาคือ แต่ได้รับฟังจากผู้เฒ่าผู้แก่ว่า เดือน 4-5 กุลามาครั้งมาขายมันแล้งมาก” (ไสว คำภูเมือง, สัมภาษณ์: 2556) ช่วงปี พ.ศ.2500-2530 กุลาคือคู่สมรสของแม่หลาน้อย แห่งชุมชนโนนใหญ่มีชื่อเสียงในอาชีพ หมอมนตร์ หมอเป่าและหมอสักยันต์ (หอมหวาน สอนอาจ, สัมภาษณ์: 2556)

ลูกหลานกุลานโนใหญ่กับวิถีแรงงานอีสานประกอบด้วย ชีวิตของคำใบ เครื่องสิ่ง
กับอานนท์ ไชยสัตย์

คำใบ เครื่องสิ่งลูกกุลากับแรงงานอีสาน

คณินนิตย์ จันทะบุตร ได้ศึกษากุลารุ่นที่ 2-3 แห่งบ้านโนนใหญ่มีด้วยกัน 27 ครอบครัว
ครอบครัวแรกคือพ่อคำมุน ต้องสู้กับแม่ใหญ่สงค์ เครื่องสิ่ง (คณินนิตย์ จันทะบุตร, 2542: 265)
คำใบ เครื่องสิ่งที่ได้ถ่ายทอดความทรงจำเกี่ยวกับบิดาและครอบครัว คำมุน ต้องสู้เป็น
ชาวเมืองมะละแหม่ง ประเทศพม่า เดินทางมาค้าขาย แวะที่บ้านโนนใหญ่เที่ยวไปเที่ยว
มา 2-3 ครั้งจึงตัดสินใจแต่งงานกับสงค์ เครื่องสิ่ง มีบุตรธิดารวมกัน 5 คน บุตรหญิงคนโต
ชื่อบุญนำ ทองคำ บุตรชายคนแรกชื่อคำใบ เต็ม (สมาน) และเฉลิม (เสียชีวิตที่จังหวัดยะลา)
ตลอดชีวิตของคำมุนมีอาชีพเป็นพ่อค้าเร่ ช่างฝีมือ และเกษตรกร

ภาพที่ 1 นายคำใบ เครื่องสิ่ง. ที่มา: นางสาวพัชรี ธานี. วันที่ 5 มกราคม 2556.

คนทั่วไปเรียกคำมุนเป็นกุลานโนใหญ่ คำมุนกลับเรียกตัวเองว่าต้องสู้ เลี้ยงชีพ
ด้วยการเป็นพ่อค้าเร่ ในแต่ละปีจะออกเดินทางไปค้าขายหลังฤดูเก็บเกี่ยว สินค้าที่ค้าขาย
ได้แก่ ข้าว โสร่ง ผ้าคลุมหัว และซองตี่ซุด 5, 7, 9, และ 11 มีฝีมือด้านจักสานและก่อสร้าง
สำหรับการทำนานั้นไม่ชำนาญมากนัก ทุกครั้งที่บิดาเดินทางไปค้าขาย คำใบมักบเร้า
ที่จะติดตามกองคาราวานพ่อค้าเร่กุลาล บิดาได้บอกว่า “เจ้ายังเด็กนัก มันลำบาก ทางมันไกล”
วงจรชีวิตของคำมุนในดินแดนภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นไปอย่างเรียบง่าย ดังนี้ ตื่นเช้าราว ตี 5
หากเป็นฤดูทำนาจำต้องดูแลเรือกวสวไร่เนา เวลา 08.00น. รับประทานอาหารเช้า

เวลา 12.00 น. รับประทานอาหารเที่ยง ระหว่างเวลา 17.00-18.00 น. รับประทานอาหารเย็น ในปีพ.ศ.2483 เมื่อ คำใบอายุได้ 12 ปี บิดาได้เสียชีวิตลงไป กุลารุ่นที่ 1.5¹⁹ เช่นคำใบ ได้กลายมาเป็นหัวหน้าครอบครัว การพลิกผันตนเองจากลูกหลานพ่อค้าเร่ต่างแดน ไปเป็นแรงงานอีสานเกิดขึ้น ระหว่างปลายทศวรรษที่ 2480- พ.ศ.2525 เช่นวิถีชีวิตของ นายคำใบ เครือสิงห์

1.1 ขยายแรงงานช่วงปี พ.ศ.2487-2490

ช่วงทศวรรษที่ 2480 ชุมชนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้เข้าสู่สงครามโลกครั้งที่ 2 เศรษฐกิจไทยตกอยู่ในภาวะตกต่ำเช่นเดียวกับเศรษฐกิจเมืองอุบลราชธานี คำใบ เครือสิงห์ (5 มกราคม 2556) ได้ระลึกถึงความหลังคราวเดินทางออกจากบ้านเกิดความรู้สึกว่า

พ่อตายไปรับจ้างทำไร่ ทำนาอาศัยบรรดาญาติพี่น้องให้ข้าวปลาอาหารพอประทังชีวิต รับจ้างตามบ้านเรือนหาเงินจุนเจือครอบครัว เมื่ออายุได้ 16 ปี หนีเข้ากรุงเทพฯ ทำงานโรงงาน ที่วงเวียน 22 ได้รับค่าจ้างเดือนละ 500 บาท รับเฝ้าโกดัง ซื้อมือหงะตันเซีย เป็นร้านขายของป่าด้วย ปอ ลูกจาก หมูหยองสุรินทร์ รังไหม ถั่ว งา ถั่วเขียว นายน้อยชื่ออาเม้ง จำได้ว่า แถ่แก่ให้เรียกว่า “อู” หากลูกค้าเข้าร้าน ตนจะไปตามอูมาตกลงกับลูกค้า อูลองใจตนหลายครั้ง เรื่อง เงินๆ ทองๆ ต่อมาอูให้ไปรับของที่หัวลำโพง นพวงศ์ นั่งไปกับรถกระบะमितซูบิ

อายุ 16-17 ปีไปชุดพลอยที่จันทบุรี ที่ไร่ส้มเดินทางไปถึงราวต้นปี ไม่ใช่ว่าจะชุดได้ง่ายๆ จุดที่ชุดส่วนใหญ่คือช่องว่างระหว่างต้นส้ม เมื่อชุดเสร็จต้องกลบดินให้กับเจ้าของไร่ด้วย เรื่องชุดพลอย²⁰ ต้องสร้างหน้า (กระต๊อบ) เป็นที่พักอาศัยคราวชุดพลอย ทั้งยังทำงานเป็นเตี๊ยกโดยสารในจังหวัดลพบุรี อายุ 18-19 ปี กลับมาพักที่โกดังในกรุงเทพฯ อีกครั้งหนึ่ง แล้วกลับไปชุดพลอย ทดลองทำงานเป็นกรรมกรทุบหินในเมืองจันทบุรีด้วย (คำใบ เครือสิงห์, สัมภาษณ์: 5 มกราคม 2556)

¹⁹ หมายถึงลูกครึ่งกุลาด่องสู่ที่มีบิดาเป็นกุลาด่องสู่กับมารดาพื้นเมือง กุลารุ่นที่ 1.5 ที่เกิดในเมืองอุบลราชธานีมีความทรงจำต่อบิดาในฐานะพ่อค้ากุลาด่อง เป็นคนต่องสู่ ทั้งยังเป็นรุ่นที่สืบสานวัฒนธรรมค่านิยมของกุลาด่องสู่กับวัฒนธรรมไทลาวไปยังรุ่นหลัง

²⁰ สำหรับการชุดพลอย เมืองจันทบุรียังเชื่อมโยงกับมูลเหตุ การเข้ามาแย่งชิงของของกลุ่มพ่อค้าเร่ กุลาด่องสู่ด้วย

ช่วงปี พ.ศ.2487-2490 คำใบ้ เครื่องสิ่งที่ได้เริ่มการเรียนรู้การขายแรงงานในเมืองหลวง อาทิ เฝ้าโกดังบริษัทหงะตันเซียที่รับซื้อของป่า ปอ ลูกจาก หมูหยองสุรินทร์ รังไหม ถั่ว งา ถั่วเขียว ซึ่งเป็นระยะการวางโครงสร้างระบบเศรษฐกิจไทยเพื่อคนไทย เพื่อทดแทน การขาดแคลนสินค้านำเข้าสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่ก่อตั้งโดยคณะราษฎรสายทหาร บางกลุ่มที่กีดกันต่างชาติ ส่งผลให้รัฐบาลเข้ามาดำเนินกิจการ ธุรกิจต่อจากชาวจีนกับชาวยุโรป มีข้อสังเกตว่า รัฐบาลได้ทดลองกิจการแรกเริ่มในอุตสาหกรรมข้าว (ผาสุก พงษ์ไพจิตร กับคริส เบอเกอร์, 2539:203-7) การเลี้ยงสุกรเป็นกิจการในเครือข่ายของอุตสาหกรรม ข้าว (โรงสี) ซึ่งเชื่อมโยงกับผลิตภัณฑ์หมูของสุรินทร์ที่ส่งขายให้แก่บริษัท หงะตันเซีย

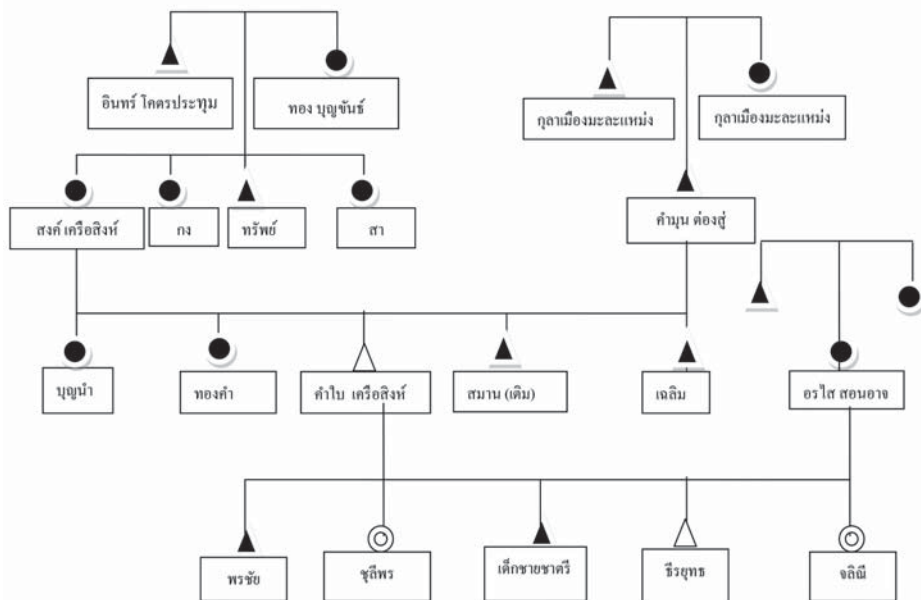
1.2 คนงานปักซีใต้ ระหว่างปีพ.ศ.2491-2503

ช่วงปีพ.ศ.2491-2503 คำใบ้ เครื่องสิ่ง ได้ทำงานขายแรงงานที่ปักซีใต้ แรงงาน พลัดถิ่นอีสานไม่ได้ปรากฏเฉพาะกลุ่มลูกหลานกุลาส่งสูง เนื่องจาก กลุ่มคนไทลาวในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี ได้ขายแรงงานในพื้นที่ภาคใต้ของไทยด้วยเช่นกัน โดยประกอบ อาชีพที่หลากหลาย อาทิ แรงงานรับจ้างในภาคเกษตรกรรม แรงงานเหมืองแร่ กับแรงงานรับจ้างทั่วไป คำใบ้ เครื่องสิ่งพบพากับประสบการณ์ที่แตกต่างจากคนงานเฝ้าโกดัง เด็กรถและคนชุดพลอย เต็มไปด้วยเรื่องราวที่น่าสนใจดังนี้

วันหนึ่งตัดสินใจเลิกการทำงานที่เมืองจันทบุรี ช่วงนั้นรอรถโดยสารคุยกับเกลอว่า แล้วแต่โชคชะตาจะนำเราไป ชั่วชีวิตใจเดียวพบคนบ้านเดียวกันที่แต่งงานกับคนเมืองจันทบุรี เขาชวนให้พอไปทำงานที่ปักซีใต้ เป็นลูกจ้างตัดไม้ทำฟืนรถไฟกับเพื่อน อัตราค่าจ้าง 1 หลา= 18 บาท ปกติแล้วคนหนึ่งจะตัดได้ 3 หลาต่อวัน ในปี พ.ศ.2498 ได้ตัดไม้ลำเขตมาเลเซีย นอนในคุก ปาดังเบซาร์ 4 คืน ทุกเช้าตำรวจมาเลยให้ตีหมกแพ ในวันที่ 4 ถ้าวแก่ เพ็ญจากหาดใหญ่ มารับตัวกลับ อยู่มาวันหนึ่ง แม่สงค์ เครื่องสิ่งได้ส่งข่าวบอกว่าป่วยหนัก ถึงคราววะ เยี่ยมผู้ให้กำเนิดยังบ้านเกิด เมื่อมาถึงโนนใหญ่ปรากฏว่าแม่สบายดี ดังนั้น จึงบอกแม่ว่า จะลงไปปักซีใต้แล้ว อยู่ไม่ได้แล้ว แม่ไม่ยอม ก็เลยท้าแม่ไปว่า ถ้าไม่ยอมให้กลับไปทำงาน ก็หาเมียให้สิ มันเข้าทางแม่พอดี ตอนอายุ 27 ปี มารดาจับแต่งงาน อย่างไรก็ตาม เมื่อภรรยาท้องลูกชายคนแรกได้เดินทางกลับไปทำงานที่ปักซีใต้ (คำใบ้ เครื่องสิ่ง, สัมภาษณ์: 5 มกราคม 2556)

น่าสังเกตว่า คำใบ เครื่องสิ่งห์ ประทับใจชีวิตช่วงรับจ้างตัดไม้ทำฟืนรถไฟ เพราะได้รับผลตอบแทนที่คุ้มค่าคิดเฉลี่ยแล้วมีรายได้ 54 บาทต่อวัน โดยเฉพาะเหตุการณ์ ในปีพ.ศ.2498 เนื่องจาก หลังการถูกปล่อยตัวจากคุกป่าดงเบขาร์แล้ว คำใบ เครื่องสิ่งห์ ได้แวะเยี่ยมบ้านเกิดและสมรส ผาสุก พงษ์ไพจิตรกับคริส เบเกอร์ ได้ตั้งข้อสังเกต ระบบเศรษฐกิจไทยสมัยสงครามเย็น ช่วงปีพ.ศ.2490 - 2510 มีจุดเด่นที่ รัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ที่มีความสัมพันธ์พิเศษกับรัฐบาลสหรัฐอเมริกาและนักธุรกิจไทย-จีน (ผาสุก พงษ์ไพจิตรกับคริส เบเกอร์, 2539: 215-224)

แผนผัง ครอบครัวคำใบ เครื่องสิ่งห์

ที่มา: คำใบ เครื่องสิ่งห์ .13 กุมภาพันธ์ 2556 .การสัมภาษณ์.

คำอธิบายสัญลักษณ์: ⊙ หมายถึงเพศหญิงยังมีชีวิต △ หมายถึงเพศชายที่ยังมีชีวิต

● หมายถึงเพศหญิงเสียชีวิตแล้ว ▲ หมายถึงเพศชายเสียชีวิตแล้ว

1.3 คนงานเหมืองปิกซีได้ ระหว่างปี พ.ศ.2503-2515

มีข้อสังเกตว่า ตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ราคาแร่อยู่ในภาวะทรงตัว เจ้าของเหมืองแร่ต้องแบกรับภาระค่าใช้จ่ายที่สูง บางส่วนได้หันไปประกอบกิจการเสริมด้านการเกษตร ในช่วงทศวรรษที่ 2510 เมื่อรัฐบาลหันมาส่งเสริมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวจึงส่งผลให้เจ้าของกิจการเหมืองแร่ถูกกดดันให้เริ่มลงทุนในธุรกิจดังกล่าว (อัปสร ณ ระนอง, 2550) คำใบ้ เครื่องสังเวย เดินทางไปปิกซีได้ในช่วงที่ขาดแคลนแรงงานสืบเนื่องจากสงครามโลกครั้งที่ 2 ช่วงปีพ.ศ.2503-2515 รับจ้างทำงานเหมืองแร่ที่ถูกกดดัน พังงา ครอบคลุมเวลาของแผนพัฒนาแห่งชาติฉบับที่ 1-2 (พ.ศ.2504-2514) แรงงานพลัดถิ่นอีสานชนคำใบ้ เครื่องสังเวย (6 มกราคม 2556) รำลึกถึงชีวิตในเหมืองทุ่งนกขมิ้น “อายุ 20-40 ปี ทำงานที่ปิกซีได้เป็นคนงานเหมืองสนุกสนานมาก เพื่อนเยอะ ไม่เคยอดอยาก เพราะในเหมืองมีร้านค้า เราก็ไปซื้ออาหารการกินทุกอย่าง ไม่คิดอยากกลับบ้าน” (คำใบ้ เครื่องสังเวย, สัมภาษณ์: 6 มกราคม 2556)

อัปสร ณ ระนอง ได้ศึกษาและวิจัยกิจการเหมืองแร่ที่ถูกกดดัน ได้ตั้งข้อเสนอบนประเด็น การฟื้นตัวของกิจการเหมืองแร่ที่ถูกกดดันในช่วงปีพ.ศ.2484 - 2530 เป็นไปอย่างเชื่องช้า อย่างไรก็ตาม เจ้าของเหมืองแร่ยังคงได้ผลกำไรจากการค้าแร่ รัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้สนับสนุนอุตสาหกรรมเหมืองแร่ ด้วยการสร้างเส้นทางคมนาคมเชื่อมจังหวัดต่างๆ กับเส้นทางหลวงฝั่งชายฝั่งทะเลตะวันออก เพื่อลดต้นทุนการประกอบกิจการให้กับเจ้าของเหมืองแร่ (อัปสร ณ ระนอง, 2550: 70) ซึ่งตรงกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 (พ.ศ.2504-2509) ที่เน้นการพัฒนาและก่อสร้างระบบสาธารณูปโภคพื้นฐานและเน้นการผลิตเพื่อส่งออก กล่าวคือ ข้าว ไม้สัก ยางพาราและดีบุก แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 2 (พ.ศ.2510-2514) รัฐบาลไทยได้สานต่อโครงการพัฒนาโครงสร้างระบบสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน กับ โดยเฉพาะการพัฒนาชนบท (อาคม เติม-พิทยาไพสิฐ และธานีรินทร์ พะเอม, 2009: 6)

1.4 ผู้ใหญ่บ้าน ช่วงปี พ.ศ.2516-2537

ในปี พ.ศ.2516 เศรษฐกิจไทยต้องเผชิญกับความไม่แน่นอน เพราะรัฐบาลสหรัฐอเมริกายุติการช่วยเหลือ เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง และการขึ้นราคาน้ำมันของกลุ่มโอเปก (นิรมล สุธรรมกิจ, 2551: 121) ภาวะดังกล่าวส่งผลให้คำใบ้ เครื่องสังเวย ในวัย 45 ปี ได้ตัดสินใจเดินทางกลับภูมิลำเนาเดิม ที่พื้นที่ที่บ้านเพื่อน ญาติมิตรสนับสนุนให้ลงสมัครผู้ใหญ่บ้าน ช่วงปี พ.ศ.2516-2537 ดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านหมู่ 3 จนเกษียณอายุราชการ (คำใบ้ เครื่องสังเวย, สัมภาษณ์: 2556)

โครงสร้างของชุมชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือให้ความสำคัญกับ “เขยลู่” ในฐานะเรียวแรงหลักของครอบครัวที่แต่งงานเข้ามาอาศัยร่วมในชุมชนของภรรยา ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 บ้านโนนใหญ่มี 90 หลังคาเรือน ซึ่ง 60 ครัวเรือน เป็นครอบครัวเขยลู่ ตระกูลเครื่องสึงกับตระกูลสอนอาจ (ภรรยาของคำใบ เครื่องสึง) เป็นตระกูลเก่าแก่สายไทลาว ในชุมชน การคัดเลือกผู้นำชุมชนของคนในพื้นที่เมืองอุบลราชธานีก่อนปี พ.ศ.2542 ยึดหลักการร่วมกัน 3 ลักษณะ กล่าวคือ ลักษณะที่ 1 สายตระกูลผู้นำชุมชนดั้งเดิม ลักษณะที่ 2 ผู้นำมีความรอบรู้ด้านสังคมภายนอก มีภาวะผู้นำสูง เป็นที่รักใคร่ของกลุ่มผู้อาวุโสและกลุ่มอื่นๆ ลักษณะที่ 3 ชุมชนลงมติเป็นเอกฉันท์ในการคัดเลือกบุคคลดังกล่าวให้เป็นผู้ใหญ่บ้าน คำใบ เครื่องสึง คือ แบบอย่างกลา รุ่นที่ 1.5 ที่ผืนตนเองไปเป็นกรรมกรรับจ้างในดินแดนที่ห่างไกลบ้านเกิด ในฐานะแรงงานอีสานพลัดถิ่นได้หล่อหลอมให้เขามีความเข้าใจต่อการเติบโตของสังคมภายนอก กลายเป็นปราชญ์ประจำชุมชนจนได้รับการคัดเลือกให้ดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน

2. อานนท์ ไชยสัตย์ เสนอกลากับวิถีแรงงานอีสาน

วันที่ 5-6 มกราคม 2556 อานนท์ ไชยสัตย์ อายุ 67 ปี อดีตผู้ใหญ่บ้านบ้านโนนใหญ่ คือบุคคลที่ปูพื้นฐานองค์ความรู้ชุมชนโนนใหญ่ให้กับทีมวิจัย พร้อมการบอกเล่าชีวิตของทวดกลากับชุมชนโนนใหญ่เอาไว้ที่น่าสนใจความว่า “กลามาจากพม่าคือต้องสู้ทวดผมเป็นกลา ทวดผมเป็นพ่อค้าเร่... ผมไม่ค้าขาย แต่งงานปี พ.ศ.2508 ในปี พ.ศ.2513-2524 ช่วงแรกทำงานโรงน้ำแข็ง ชี้อาชีพแล้วไปส่งลูกค้า ต่อมาขยับขยายไปขับแท็กซี่ (รถตุ๊กตุ๊ก) ที่กรุงเทพฯ ในปีพ.ศ.2524 เดินทางกลับเมืองอุบล ช่วงขับไล่พลเอกถนอมที่กรุงเทพฯ น่ากลัวมาก” (อานนท์ ไชยสัตย์, การสัมภาษณ์: 2556) ในช่วงปีพ.ศ.2513-2524 อานนท์ ไชยสัตย์ได้โยกย้ายครอบครัวไปใช้ชีวิตในกรุงเทพมหานคร เป็นลูกจ้างขับรถสามล้อส่งน้ำแข็งย่านสะพานปลาขับรับจ้าง เมื่อกลับบ้านเกิดในปี พ.ศ.2525 ตรงกับการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 (พ.ศ.2525-2529) เน้นการพัฒนาเชิงพื้นที่ ปรับสมดุลและสร้างความมั่นคง เพื่อพัฒนาระบบอุตสาหกรรม มีเป้าหมายที่การสร้างรากฐานให้สังคมก้าวสู่สมัยใหม่ (อาคม เติมพิทยาไพสิฐและธานินทร์ ณะอม, 2009: 8)

ภาพที่ 2 นายอานนท์ ไชยสัตย์, นายเมธี เมธาสิทธิ สุขสำเร็จ, และนางสาวพัชรี ธานี ขณะเดินทางไปยังป่าหลวงกลูา, ที่มา: นางสาวสุธิดา ตันเลิศ.วันที่ 6 มกราคม 2556.

วันที่ 24 มิถุนายน 2556 ทีมวิจัยได้กลับไปพบอานนท์ ไชยสัตย์และภรรยา เพื่อตรวจสอบข้อมูล ขณะเสร็จภารกิจให้อาหารเลี้ยงสุกรที่สวนติดกับวัดทุ่งสว่างอารมณ์ พร้อมทั้งคำถามเพราะเหตุใดจึงละทิ้งบ้านเกิดเข้าไปทำงานในเมืองใหญ่ อานนท์ ไชยสัตย์ ให้ข้อคิดเห็นดังนี้ “ชีวิตที่บ้านอดีตขัดสน ผมจำได้หากละแวกบ้านมีงานบุญ พ่อจะพาผม ไปร่วมงานบุญพร้อมกับทำงานไปด้วย เราเป็นช่างซ่อมเครื่องประดับประเภทต่างๆ อาทิ เมื่อ สร้อยคอ สร้อยข้อมือขาด เราเป็นช่างที่เชื่อมต่อได้ การทำงานเป็นชาวพันธุ์พื้นเมือง ได้ผลผลิตที่ต่ำ ไม่เหมือนชาว ก.ข.” (อานนท์ ไชยสัตย์, สัมภาษณ์: 2556) ทรรศนะของอานนท์ ไชยสัตย์แสดงให้เห็นความพึงพอใจชาวพันธุ์ ก.ข. หรือแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ปัจจัยหลักที่ส่งอิทธิพลให้อานนท์ ไชยสัตย์ ได้เดินทางกลับบ้านเกิด คือ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (2520-2524) และ 5 (2525-2529) ในการมุ่งแก้ไขช่องว่างของเมืองกับชนบท โครงการสร้างงานในชนบท การขยายพื้นที่เพาะปลูก กล่าวคือ อ้อย ข้าวและฝ้าย (นิรมล สุธรรมกิจ, 2551: 121-2, 124-5)

บทสรุป

ลูกหลานกุลาโนนใหญ่เป็นตัวอย่างของชุมชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ได้รับอิทธิพลจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเป็นส่วนหนึ่งของการอธิบายจุดกำเนิดการล่มสลายของชุมชนหมู่บ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือในทศวรรษที่ 2500 เพราะความยากจนหรือการต้องการแสวงหาโชคกลาง เมื่อทำงานต่างแดน ต่างส่งเงินกลับบ้านเพื่อเลี้ยงดูครอบครัวบ้านโนนใหญ่ กระนั้นก็ตาม พ.ศ.2520 - 2525 กลุ่มลูกหลานกุลาได้เดินทางกลับดินแดนมาตุภูมิพร้อมการดำรงสถานภาพเป็นผู้นำชุมชนในฐานะ ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน

มีข้อสังเกตว่า บิดาต้องสูญเสียถ่ายทอดวัฒนธรรมต้องสูญเสียกับลูกหลานกุลาเนื่องจากปัญหาทางการเมืองในพม่าทำให้ต้องสูญเสียจิตใจตั้งหลักแหล่งในราชอาณาจักรไทยอย่างถาวร ทายาทรุ่นต่อมามีความจำเป็นต้องเรียนรู้ชบวนการทำให้เป็นพลเมืองไทยอย่างสมบูรณ์ หลายครอบครัวได้ดำรงสถานภาพเป็นชนชั้นกลางระดับสูงด้วยระบบการศึกษาแต่บางครอบครัวได้เรียนรู้ชีวิตตามวิถีแรงงานอีสานช่วงปี พ.ศ.2500 - 2525 เมื่อได้เก็บเกี่ยวประสบการณ์ในเมืองใหญ่ อาทิกรุงเทพมหานครและภูเก็ต ตั้งแต่ทศวรรษที่ 2520 เป็นต้นมาครอบครัวทายาทกุลาได้เดินทางกลับสู่ดินแดนบ้านเกิด บางกลุ่มได้มีโอกาสเป็นผู้นำชุมชนและอุทิศชีวิตในการสร้างความก้าวหน้าให้กับดินแดนบ้านเกิด

เอกสารอ้างอิง

เอกสารภาษาไทย

กรมศิลปากร.(2545).ประชุมพงศาวดารฉบับกาญจนาภิเษก เล่มที่ 9. กรุงเทพมหานคร: กองวรรณกรรม และ ประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร.

คณินนิตย์ จันทบุตร. (2542).เรียบเรียง.กุลาบ้านโนนใหญ่ ใน สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน เล่ม 1. กรุงเทพฯ ฯ: มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์. หน้า263-271.

จริยารรณ อาภรณ์รัตน์.(2525). ปัญหาของรัฐบาลไทยสมัยพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่เกี่ยวกับคนเอเชียในบังคับอังกฤษและฝรั่งเศส.วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. ภาควิชาประวัติศาสตร์.คณะอักษรศาสตร์. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ด๊บบลิว. เจ. อาร์เซอร์. (2555). ประเทศสยาม รายงานอันดับ 2 (พ.ศ. 2431) รายงานการเดินทางสำรวจมณฑลเขมรใหม่ประเทศสยาม. ในกรมศิลปากร.รวมเรื่องแปลหนังสือ และเอกสารทางประวัติศาสตร์ ชุดที่ 2 . กรุงเทพฯ. กรมศิลปากร

เดช ภูสองชั้น.(2546). ประวัติศาสตร์สามัญชน คนทุ่งกุลา.กรุงเทพฯ ฯ : ศิลปวัฒนธรรม.

ชัยณรงค์ ไทยอ่อน,ชลิตา ศรีพนม,ทิวากร อินทร์เสนา,เพ็ญพร พันตรา,วันวิวัฒน์ พาลี,
สุมินตรา ไชยมาตย์,อริกิจ ในจิต,และอภิวัฒน์ บุญยอ.(2556).รายงานการวิจัย
การตั้งถิ่นฐานของชุมชนบ้านศรีไค อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี
สมัยรัชกาลที่ 5. สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.
เอกสารไม่ตีพิมพ์.

ชำนาญ ศิริวารินทร์รวบรวม.(2539).ประวัติบ้านโนนใหญ่. เอกสารอัดสำเนา.

กรมศิลปากร.(2513).นางนพมาศ หรือตำรับท้าวศรีจุฬาลักษณ์. พิมพ์ครั้งที่ 10.กรุงเทพมหานคร
: กรมศิลปากร.

ทวี ไชยสัตย์.(2545). หนังสือปกแดงกุลาโนนใหญ่ : เอกสารอัดสำเนา.

ทวีศักดิ์ เผือกสม.(2546).คนแปลกหน้านานาชาติของกรุงสยาม.กรุงเทพฯ : ศิลปวัฒนธรรม.

นิรมล สุธรรมกิจ.(2551).สังคมกับเศรษฐกิจกรณีศึกษาประเทศไทย(พ.ศ.2500-2545).

กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

เนตรสุรางค์ สายยนต์.(2553).วิจัยการปรับตัวและการรื้อฟื้นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม
ของชาวกุลา บ้านโนนใหญ่ ตำบลก่อเอ้ อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดอุบลราชธานี.

วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาการพัฒนาสังคม. คณะศิลปศาสตร์. มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

ผาสุก พงษ์ไพจิตรและคริส เบเกอร์.(2539).เศรษฐกิจการเมืองไทยสมัยกรุงเทพ.

กรุงเทพฯ ฯ. Silkworm Books.

พุทธราช มาสงค์.(2557).โครงการวิจัยเส้นทางการค้ากุลาต้องสู่ระหว่างปีพ.ศ.2425-2488.

เงินกองทุนส่งเสริมและการ พัฒนาการผลิตบัณฑิต คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัย
อุบลราชธานี

มิ่งขวัญ ชนไฟโรจน์.(2551).แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูและพัฒนาเอกลักษณ์
และขนบธรรมเนียมประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์กุลาในภาคอีสาน.วิทยานิพนธ์
ระดับดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

สงครามชัย ลีทองดี.2553.หนังสือที่ระลึกงานนมัสการและสมโภชพระเจดีย์วัดบ้านโนนเก่า.

อุบลราชธานี : ม.ป.ท.

สุจิตต์ วงษ์เทศ.(2546).ทุ่งกุลาอาณาจักรเกลือ 2,500 จากยุคแรกเริ่มล้ำหลัง ถึงยุคมั่งคั่ง
ข้าวหอม. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ มติชน

สุติดา ตันเลิศ.พัชรี ธาณี. เมธี เมธาสิทธิ สุขสำเร็จ.สุรัชดา คณิงเพียร.และอนันท์ธนา เมธานนท์.

(2556).โครงการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม:โครงการรวบรวมข้อมูลกลุ่มชาติพันธุ์
กุลาในจังหวัดอุบลราชธานีและจังหวัดยโสธร.มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.

สุรสม ฤกษ์จุฑะ.(2557).*กลาต่องสู่ตำนานพื้นถิ่นอีสาน*.เงินกองทุนส่งเสริมและการพัฒนา
การผลิตบัณฑิต คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.

หม่องทินอ่อง.(2551).*ประวัติศาสตร์พม่า*.พิมพ์ครั้งที่ 3. เพ็ชรี สุมิตร.แปล.กรุงเทพ ฯ
: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์.

_____. (2557).*ประวัติศาสตร์พม่า*.พิมพ์ครั้งที่ 4 เพ็ชรี สุมิตร.แปล.กรุงเทพ ฯ :
มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

หोजดหมายเหตุแห่งชาติ. (พฤษภาคม 2546).กรมราชเลขาธิการ รัชกาลที่ 5
กระทรวงมหาดไทย (รสม.-2.12 ก) เล่ม 1 ในจำนวน 3 เล่ม.ปีที่ 4 กล่อง 1.

_____. (ต.ค.105-พ.ค. 106).*คำมับ ต้องซู บังคับอังกฤษกล่าวโทษหลวงภักดีณรงค์*
ว่าชำระความกดขี่ร้ายที่นา. กรมราชเลขาธิการ รัชกาลที่ 5 กระทรวงมหาดไทย
รศ.105-106 -ปีที่ 5กล่อง 1.

_____. (2428).*ตารางบัญชีกุลแขวงเมืองอุบล*. กรมราชเลขาธิการ รัชกาลที่ 5
กระทรวงมหาดไทย. ร.5 ม.2 12ก.

_____. (26-27ก.พ.114).*บัญชีสำมะโนครัวแขวงบ่อพลอยไพลิน*. กรมราชเลขาธิการ
รัชกาลที่ 5 กระทรวงมหาดไทย-ปีที่ 2 มร.5 ม 30/2.

_____. (105-106). *เพี้ยนามวงษาหาว่านายร้อย คำตัน คำลู่ ลักเอาโคไปฆ่ากิน*.
กรมราชเลขาธิการ รัชกาลที่ 5 กระทรวงมหาดไทย รศ.105-106 -ปีที่ 5 กล่อง 1.

หोजดหมายเหตุแห่งชาติ.(พ.ย. 106). *เพี้ยหลวงละคร และนายบุตรดา ยิงต้องซูผู้ร้ายที่รักโคตาย*.
กรมราชเลขาธิการ รัชกาลที่ 5 กระทรวงมหาดไทย รศ.105-106 -ปีที่ 5กล่อง 1.

อัปสร ณ ระนอง.(2550).*การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจจากกิจการเหมืองแร่ดีบุก*
สู่อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในจังหวัดภูเก็ต พ.ศ.2484-2530.
(วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์
เอเชียตะวันออกเฉียงใต้, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร).

อาคม เติมพิทยาไพสิฐ และธานีรินทร์ ฝะเอม.*สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจ*
และสังคมแห่งชาติ:บรรยายสำหรับหลักสูตรบริหารระดับสูง กระทรวงอุตสาหกรรม
รุ่นที่ 10. (17 สิงหาคม 2552). โรงแรมรอยัลปรีนเซส หลานหลวงกรุงเทพมหานคร.
เวลา9:00-12:00น.http://www.nesdbgo.th/ewt_w3c/ewt_dl_link.php?nid=2795.
(เข้าถึงเมื่อวันที่ 17 พฤษภาคม2559).

ฮอลส์ ดี จี. (2513).*ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้: สุวรรณภูมิ-อุษาคเนย์*
ภาคพิสดาร เล่มที่ 2. ตีพิมพ์ครั้งที่ 3. ชาญวิทย์ เกษตรศิริ.บรรณาธิการ. กรุงเทพ ฯ
: โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

เอกสารภาษาอังกฤษ

- Chao Tzang Yawngnwe. (1987). THE SHAN OF BURMA: Memoirs of a Shan Exile. Singapore: INSTITUTE OF SOUTHEAST ASIAN STUDIES.
- Koizumi, Junko. (September 1990). Why the Kula Wept: A Report on the Trade Activities of the Kula in Isan at the End of the 19th Century. Southeast Asian Studies Vol 28, No.2 . (1990): 131-153.
- M'Carthy James. (Mar 1888). Siam. *Proceedings of the Royal Geographical Society and Monthly Record of Geography New Monthly Series, Vol. 10*, No.3, pp.117-134.
- Ramsy, Ansil. (Feb. 1979). "Modernization and Reactionary Rebellions in Northern Siam." *The Journal of Asian Studies*, Vol. 38, No. 2, 283-297.
- Paitoon Mikusol. (1984). *Social and Cultural History of Northern Thailand from 1868-1910: A Case Study of the Huamuang Khamen Padung (Surin, Sangkha and Khukhan)*. Phd, in Anthropology, University of Washington.
- Schliesinger, Joachim. (2000). *Ethnic Groups of Thailand Non-Thai Speaking Peoples*. Bangkok: White Lotus.
- Steinberg, Joel. Ed. (1987). *In Search of Southeast Asia A Modern History*. NSW: Allen & Anwin.

การสัมภาษณ์

- คำใบ้ เครือสิงห์. 5 มกราคม 2556. สัมภาษณ์นางสาวพัชรี ธาณี. นายเมธี เมธาสีทธิ สุขสำเร็จ. นางสาวสุธิดา ตันเลิศ.
- _____. 6 มกราคม 2556. สัมภาษณ์โดยนางสาวพัชรี ธาณี. นายเมธี เมธาสีทธิ สุขสำเร็จ. นางสาวสุธิดา ตันเลิศ.
- _____. 13 กุมภาพันธ์ 2556. สัมภาษณ์โดยนางสาวสุธิดา ตันเลิศ. นายอภิกิจ ในจิต. นายจำนงค์ ทะวีธร.
- บุญ พนมแก่น. 19 มกราคม 2556. บ้านชุมช้าง อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์. สัมภาษณ์โดยนางสาวพัชรี ธาณี. นางสาวสุธิดา คะนิงเพียร. นายเมธี เมธาสีทธิ สุขสำเร็จ. นายจำนงค์ ทะวีธร. และนายพงษ์เมต พันธุ์เมือง.
- บุญเลี้ยง พลจารย์. 13 มีนาคม 2556. อำเภอยักษ์ภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม. สัมภาษณ์โดยนางสาวสุธิดา ตันเลิศ. นางสาววราณี ขันธ์ดวง. นางสาวพิไลวรรณ ห่องขวาง.

นางสาวระพีพรรณ สมจิตร. นายวุฒิชัย นาคเขียว. นายอธิกิจ ในจิต. นายเอกสิทธิ์ บาลอ่อน
และนายชัยณรงค์ ไทยอ่อน.

- พรหมมา จำปาทอง. 19 มกราคม 2556. บ้านเมืองเตา ตำบลเมืองเตา อ.พยุหะภูมิพิสัย
จ.มหาสารคาม. สัมภาษณ์ โดยนางสาวพัชรี ธานี.นางสาวสุรัชดา คะนิงเพียร.
นายเมธี เมธาสิทธิ สุขสำเร็จ.นายจำนงค์ ทะวีธร.และ นายพงษ์เมต พันธุ์เมือง.
พระอาจารย์สมคิด. 6 มกราคม 2556. วัดโนนเก่า บ้านโนนใหญ่ ตำบลก่อเอ้ อำเภอเขื่องใน
จังหวัดอุบลราชธานี.สัมภาษณ์ โดยนางสาวพัชรี ธานี.นางสาวสุธิดา ต้นเลิศ.
และนายเมธี เมธาสิทธิ สุขสำเร็จ.
- วีระชาติ บุญสุ. 2556.ที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน บ้านโนนใหญ่ ตำบลก่อเอ้ อำเภอเขื่องใน
จังหวัดอุบลราชธานี.สัมภาษณ์โดย นางสาวสุธิดา ต้นเลิศ. นายอธิกิจ ในจิต.นายจำนงค์ ทะวีธร.
สวัสต์ ภูมิ. 20 มกราคม 2556. บ้านดงครึ่งใหญ่ ต.เมืองเตา อ. พยุหะภูมิพิสัย จ.มหาสารคาม.
สัมภาษณ์โดยนางสาวพัชรี ธานี.นางสาวสุรัชดา คะนิงเพียร.นายเมธี เมธาสิทธิ สุขสำเร็จ.
นายจำนงค์ ทะวีธร. และนายพงษ์เมต พันธุ์เมือง.
- ไสว คำภูเมือง. 20 มกราคม 2556. บ้านดงครึ่งน้อย ต.เมืองเตา อ. พยุหะภูมิพิสัย จ.มหาสารคาม.
สัมภาษณ์โดยนางสาวพัชรี ธานี.นางสาวสุรัชดา คะนิงเพียร.นายเมธี เมธาสิทธิ สุขสำเร็จ.
นายจำนงค์ ทะวีธร. และนายพงษ์เมต พันธุ์เมือง.
- หลวงปู่ทอง. 27 มกราคม 2556. วัดทุ่งสว่าง. ตำบลก่อเอ้ อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี.
สัมภาษณ์โดยนายปกรณ ปุกหุด. นางสาวสุธิดา ต้นเลิศ.นางสาวอ้อมใจ พงษ์ลม.
และนายอธิกิจ ในจิต.
- หอมหวน สอนอาจ. 27 มกราคม 2556. วัดป่าโนนเก่า ตำบลก่อเอ้ อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี.
สัมภาษณ์โดยนายปกรณ ปุกหุด.นางสาวสุธิดา ต้นเลิศ.นางสาวอ้อมใจ พงษ์ลม.
และนายอธิกิจ ในจิต.
- อานนท์ ไซส์ตย์. 5 มกราคม 2556.สัมภาษณ์โดยนางสาวพัชรี ธานี.นายเมธี เมธาสิทธิ สุขสำเร็จ.
นางสาวสุธิดา ต้นเลิศ.
- _____. 6 มกราคม 2556.สัมภาษณ์โดยนางสาวพัชรี ธานี.นายเมธี เมธาสิทธิ สุขสำเร็จ.
นางสาวสุธิดา ต้นเลิศ.
- _____. 24 มิถุนายน 2556.สัมภาษณ์โดยนางสาวสุธิดา ต้นเลิศ.นางสาวสุรัชดา คะนิงเพียร.
นายจำนงค์ ทะวีธร และนายอธิกิจ ในจิต.

บทบาทของประเทศไทยกับ COP21: การปรับตัวของภาคประชาสังคมต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

ไกรชาติ ตันตระการอาภา¹ วิริดา พัฒนอิสรานุกุล² วิษณุพงศ์ เกลี้ยงช่วย³

บทนำ

ปัจจุบันสภาพแวดล้อมที่เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งจากการแข่งขันทางเศรษฐกิจ การเพิ่มจำนวนของประชากรโลกก่อให้เกิดการแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติเพื่อตอบสนองความต้องการของประชากรของแต่ละประเทศซึ่งส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมที่มีความรุนแรงมากขึ้นตามไปด้วยและ ผลกระทบนั้นย่อมส่งผลกระทบต่อดำรงชีวิตของประชากรโลกด้วยเช่นกัน องค์การอนามัยโลก(WHO) ได้ตระหนักถึงภัยอันตรายที่จะเกิดจากมลพิษสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปและยังเน้นย้ำถึงปัญหาด้านอนามัยสิ่งแวดล้อมที่ขยายระดับของปัญหาจากระดับชุมชนหรือท้องถิ่น (เช่น มลพิษอากาศในอาคาร) ระดับเมือง (เช่น มลพิษอากาศในเขตเมือง) ระดับภูมิภาค (เช่น ฝนกรดและมลพิษข้ามพรมแดน) และในปัจจุบันระดับของปัญหามีการขยายออกไปสู่ระดับโลก นั่นก็คือ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (Climate change)

การประชุมรัฐภาคีกรอบอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศครั้งที่ 21 หรือConference of the Parties ครั้งที่ 21(COP21) เพื่อสร้างข้อตกลงร่วมกันที่จะมาแทนที่พิธีสารเกียวโต ระหว่างภาคีสมาชิก ใจความสำคัญของการประชุมคือการลดก๊าซเรือนกระจกเพื่อให้สอดคล้องกับเป้าหมายในการลดอุณหภูมิโลกลงให้ได้ 2 องศาเซลเซียส เมื่อเทียบกับยุคก่อนพัฒนาอุตสาหกรรม ประเทศไทยเป็นหนึ่งในภาคีสมาชิกที่ได้ลงนามให้ความร่วมมือดังกล่าวโดยแสดงเจตจำนงในการลดปริมาณการปล่อยก๊าซเรือนกระจกภายในประเทศลงร้อยละ 20-25 จาก ปีค.ศ.2009 ภายใน ปีค.ศ. 2030 เพราะฉะนั้นจึงเป็นภารกิจที่มีความท้าทายเป็นอย่างยิ่งของประเทศต่อการดำเนินการเพื่อให้บรรลุตามข้อตกลงดังกล่าว จากประเด็นดังกล่าวภาคประชาสังคมจึงเป็นกลไกหลักที่จะขับเคลื่อนให้ประเทศชาติสามารถบรรลุตามข้อตกลงฉบับนี้

¹ภาควิชาวิทยาศาสตร์สังคมและสิ่งแวดล้อม คณะวิทยาศาสตร์เซตารัน มหาวิทยาลัยมหิดล

²ภาควิชาวิทยาศาสตร์อนามัยสิ่งแวดล้อม คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

³คณะสาธารณสุขศาสตร์และเทคโนโลยีสุขภาพ วิทยาลัยนครราชสีมา วิทยาการกรุงเทพ

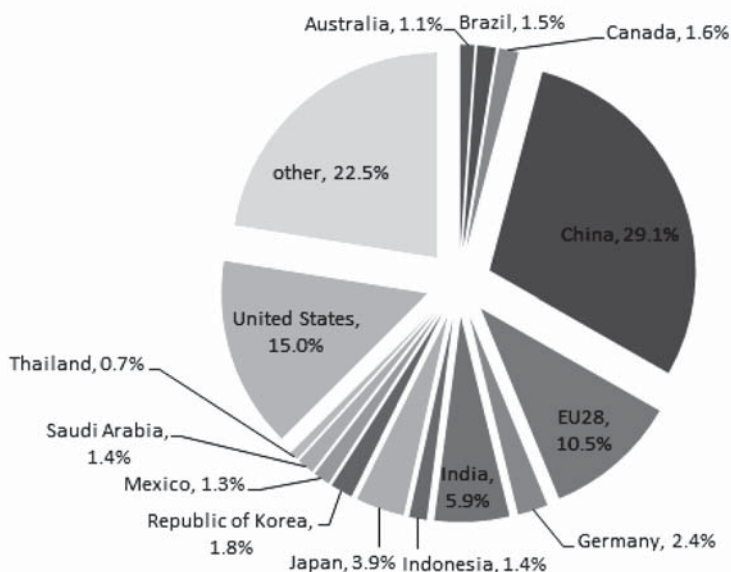
บทความฉบับนี้มุ่งเน้นการสร้างความเข้าใจของหลักการดำเนินงานและวัตถุประสงค์ของ COP21 ข้อตกลงร่วมกันของภาคีสมาชิกการดำเนินงานของประเทศไทยต่อข้อตกลงการปรับตัวของภาคประชาสังคมเพื่อสามารถสนับสนุนให้ประเทศสามารถดำเนินงานให้บรรลุตามข้อตกลง COP21 ได้สำเร็จ

1. COP 21 คืออะไร?

Conference of the Parties (COP) คือการประชุมรัฐภาคีอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ซึ่งการประชุมดังกล่าวจัดขึ้นครั้งแรกเมื่อ ปีค.ศ.1992 ภายใต้โครงสร้าง United Nations Framework Convention on Climate Change (UNFCCC) และมีการจัดประชุมเป็นประจำ โดยการประชุมที่เป็นที่รู้จักกันในอดีต คือ การประชุมครั้งที่ 11 (COP11) ในปี ค.ศ. 1997 ณ กรุงเกียวโตประเทศญี่ปุ่นซึ่งข้อตกลงจากการประชุมเรียกว่าพิธีสารเกียวโตในปี ค.ศ. 2015 ได้มีการจัดประชุมดังกล่าวครั้งล่าสุดเป็นสมัยที่ 21 หรือเรียกว่า COP21 ในระหว่างวันที่ 30 พฤศจิกายน 2015 ถึง 11 ธันวาคม 2015 ณ กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศสซึ่งข้อตกลงจากการประชุม หรือเรียกว่า Paris Agreement; COP21 มีเป้าหมายเพื่อจำกัดระดับอุณหภูมิเฉลี่ยของโลกไม่ให้เกินระดับ 2 องศาเซลเซียสจากระดับก่อนยุคพัฒนาอุตสาหกรรมโดยมี 195 ประเทศทั่วโลกได้ร่วมลงนามรับรองซึ่งนับเป็นความร่วมมือด้านสิ่งแวดล้อมระดับโลกที่มีความครอบคลุมที่สุดนับตั้งแต่การจัดทำพิธีสารเกียวโตเมื่อ ปีค.ศ.1997(UNFCCC, 2015)

ข้อตกลงร่วมกัน

ค.ศ. 2013 การปล่อยก๊าซเรือนกระจกทั่วโลกมีปริมาณ 35,274 ล้านตัน ประเทศที่เป็นผู้ปล่อยก๊าซเรือนกระจกมากที่สุดคือจีนและสหรัฐอเมริกา ซึ่งมีอัตราการปล่อย 10,281 และ 5,297 ล้านตัน คาร์บอนไดออกไซด์คิดเป็น 29% และ 15% ของปริมาณการปลดปล่อยทั้งโลกตามลำดับ ขณะที่ประเทศไทยเองมีปริมาณการปล่อย 262 ล้านตัน คาร์บอนไดออกไซด์ คิดเป็น 0.7% ของปริมาณการปลดปล่อย โดยแสดงสัดส่วนการปล่อยก๊าซเรือนกระจกของแต่ละประเทศไว้ในรูปที่ 1

รูปที่ 1 แสดงสัดส่วนการปล่อยก๊าซเรือนกระจกของแต่ละประเทศตาม ปี ค.ศ.2013 (European Commission, 2016)

ผลการประชุม COP21 เพื่อมุ่งรักษาระดับอุณหภูมิเฉลี่ยโลกให้สูงขึ้นไม่เกิน 2 องศาเซลเซียส แล้วยังมีสาระสำคัญอื่นๆ ของการประชุมที่แต่ละประเทศและประเทศไทยเองต้องดำเนินการเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย (UNFCCC, 2015) การรักษาระดับการปล่อยและป้องกันการปล่อยก๊าซเรือนกระจก (Greenhouse Gases) ไม่ให้มีปริมาณสูงขึ้น การสร้างสมดุลระหว่างการปล่อยก๊าซเรือนกระจกจากกิจกรรมของมนุษย์และการดูดซับก๊าซเรือนกระจกจากธรรมชาติจากต้นไม้และมหาสมุทรให้ได้ภายในช่วงปี ค.ศ.2050-2100 (พ.ศ.2593-2643) หรือช่วงครึ่งหลังของศตวรรษที่ 21 การแสดงเจตจำนงของแต่ละประเทศต่อการลดก๊าซเรือนกระจกและการติดตามความคืบหน้าในการดำเนินงานทุก 5 ปี ตามรายงานแสดงเจตจำนงของประเทศไทยในการลดก๊าซเรือนกระจก(Intended Nationally Determined Contributions: INDC) ที่ได้นำเสนอในการประชุม COP21 นั้น ได้มีเป้าหมายว่าจะลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกให้ได้ร้อยละ 20-25 จากระดับปริมาณก๊าซเรือนกระจกของปี ค.ศ.2009 (พ.ศ.2552) และภายในปี ค.ศ.2030 (พ.ศ.2573) มีการคาดการณ์

ว่าประเทศไทยจะปล่อยก๊าซเรือนกระจกประมาณ 555 ล้านตัน คาร์บอนไดออกไซด์ เทียบเท่า ในปี ค.ศ.2030 (พ.ศ.2573) (กพผ, 2559) ดังนั้นจากเป้าหมายดังกล่าว ไทยจะต้องพยายามลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกลงให้ได้ 111-139 ล้านตัน คาร์บอนไดออกไซด์ เทียบเท่าภายในปี ค.ศ.2030 (พ.ศ.2573)

ข้อตกลงที่บรรลຸร่วมกันในกรุงปารีสจะเริ่มมีผลบังคับใช้ในปี ค.ศ.2020 (พ.ศ.2563) โดยในระหว่างนี้ ประเทศพัฒนาแล้วได้ให้คำมั่นว่าจะให้เงินสนับสนุน Green Climate Fund จำนวน 1 แสนล้านเหรียญสหรัฐต่อปีภายในปี พ.ศ. 2563 เพื่อใช้ในการช่วยเหลือให้ประเทศกำลังพัฒนา และประเทศด้อยพัฒนาในการปรับตัวกับสภาวะอากาศที่เปลี่ยนแปลงของโลก และเปลี่ยนไปใช้พลังงานหมุนเวียน นอกจากนี้ในอนาคตจะเพิ่มการสนับสนุนทางการเงินให้เพิ่มขึ้นซึ่งจะมีการหารืออีกครั้งในปี ค.ศ. 2568 ซึ่งประเด็นนี้ได้ดำเนินการอยู่บนหลักของการรับผิดชอบร่วมในระดับที่แตกต่างหรือเรียกว่า CBDR (Common But Differentiated Responsibilities) นั่นเอง ทั้งนี้ ข้อตกลงปารีสมีผลบังคับใช้ทุกประเทศที่ร่วมลงนาม ต้องดำเนินการในขณะที่จำเป็นต้องคำนึงถึงสถานการณ์และความแตกต่างกันของแต่ละประเทศ ภายใต้ข้อตกลงฉบับนี้แต่ละประเทศจะต้องรับผิดชอบในการดำเนินการทั้งด้านการป้องกัน และการปรับตัวต่อปัญหาการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ แต่ละประเทศจะต้องทำการยื่นแผน การดำเนินการของตนและจะต้องดำเนินการตามแผนนั้น ผลที่ได้จากการนำแผนนี้ปฏิบัติ คือ การลดลงของระดับอุณหภูมิโลกที่ตั้งเป้าหมายไว้ที่ระดับไม่เกิน 2 องศาเซลเซียส เมื่อเทียบกับยุคก่อนการปฏิวัติอุตสาหกรรมข้อตกลงปารีสเป็นการยืนยันจากรัฐบาลต่างๆ ทั่วโลกว่ามีความพร้อมในการดำเนินการตามวาระ 2030 Sustainable Development Agenda โดยข้อตกลงด้านสภาพภูมิอากาศและการดำเนินการอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรมนั้นจะช่วย ในการบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goal; SDG) เพื่อนำไปสู่การกำจัดความยากจน สร้างเศรษฐกิจที่เข้มแข็ง และสังคมที่ปลอดภัย พร้อมด้วยสุขภาพและมีคุณภาพชีวิตที่ดี เป้าหมาย SDG ข้อที่13(การดูแลเรื่องสภาพภูมิอากาศ) จาก 17 เป้าหมายนั้นมีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับการดำเนินการด้านสภาพภูมิอากาศโดย เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของโลก 17 เป้าหมายดังกล่าว มีดังนี้ คือ 1) ขจัดความยากจน 2) ขจัดความอดอยาก 3) การมีสุขภาพและความเป็นอยู่ที่ดี 4) การศึกษาที่มีคุณภาพ 5) ความเท่าเทียมทางเพศ 6) สุขภาพและน้ำสะอาด 7) การมีพลังงานสะอาดใช้อย่างเพียงพอ 8) งานที่มีคุณค่าและการเติบโตทางเศรษฐกิจ 9) พัฒนาภาคอุตสาหกรรม นวัตกรรม และโครงสร้างพื้นฐานให้พร้อม 10) ลดความเหลื่อมล้ำ 11) สร้างให้เกิดชุมชนเมืองที่ยั่งยืน 12) การบริโภคและผลิตอย่างมีความรับผิดชอบ 13) การดูแลเรื่องสภาพภูมิอากาศ 14) ดูแลทรัพยากรทางน้ำ 15) ชีวิตบนพื้นดิน 16) การสร้างความสงบความยุติธรรม

และสถาบันที่เข้มแข็ง และ 17) สร้างภาคีความร่วมมือเพื่อผลักดันให้ถึงเป้าหมาย เพื่อนำไปสู่เป้าประสงค์ร่วม (รัฐบาลไทย, 2559)

นอกจากนี้ ข้อตกลงต่างๆ ตั้งแต่ปฏิญญาลงมาถึงปารีสเองก็แสดงให้เห็นว่า การจัดการปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศเหมือนกับแนวทางการดำเนินการ เพื่อ SDG นอกจากนี้การประชุมที่ปารีสได้มีการนำเสนอมาตรการด้านการเปลี่ยนแปลง สภาพภูมิอากาศใหม่ๆ ที่จะเปิดโอกาสให้ภาคประชาชนและเอกชนมีส่วนร่วมในการรับมือ กับการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ (UN, 2016)

แนวทางการลดก๊าซเรือนกระจกตามข้อตกลงของภาคประชาชน (Mitigation)

ข้อตกลง COP21 ไม่เพียงเป็นการยกระดับกระบวนการการพัฒนาแผนระดับชาติ ให้เป็นทางการแล้ว ยังสร้างพันธะผูกพันโดยให้มีการประเมินและติดตามผลการดำเนินการ ของแผนทุก 5 ปี ซึ่งกระบวนการดังกล่าวจะบังคับให้แต่ละประเทศ มีผลผูกพันตนเอง และไม่ให้มีการถอนตัวออกจากข้อตกลง ประเทศไทยมีภาคส่วนที่มีการปลดปล่อยก๊าซเรือนกระจก ในประเทศไทยแบ่งออกเป็น 5 ภาคส่วนหลักได้แก่ ภาคพลังงาน ภาคอุตสาหกรรม ภาคคมนาคมขนส่ง ภาคการจัดการของเสีย และภาคการใช้ประโยชน์ที่ดินและป่าไม้ ภาคส่วนที่ได้รับผลกระทบ ได้แก่ ภาคเกษตร ทรัพยากรธรรมชาติ สาธารณสุข การจัดการภัยพิบัติ ธรรมชาติ เป็นต้น ดังนั้นภาคส่วนที่เป็นผู้ปลดปล่อยหลักควรดำเนินการหาแนวทาง ในการลดการปล่อยให้มากที่สุด ในขณะที่ภาคที่จะได้รับผลกระทบควรเร่งแนวทาง ในการเสริมสร้างขีดความสามารถและการปรับตัวเพื่อรองรับกับปัญหาการเปลี่ยนแปลง สภาพภูมิอากาศ

หลักการพัฒนาประเทศในปัจจุบันมีการดำเนินการพัฒนาโดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง ที่มุ่งเน้นสร้างความสมดุลระหว่างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคม และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เป็นแนวทางเพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยมีการบรรจุปรัชญาดังกล่าวใน แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติตั้งแต่แผนที่ 9 จนถึงปัจจุบันมีการใช้แผนพัฒนา ฉบับที่ 11 จากข้อตกลงปารีสแสดงให้เห็นว่าการพัฒนาประเทศในอนาคตนั้นจะต้องดำเนิน ไปในทิศทางที่มุ่งลดการพึ่งพาเชื้อเพลิงฟอสซิลและหันมาใช้พลังงานหมุนเวียนและพลังงาน ทดแทนมากขึ้นเพื่อสร้างเศรษฐกิจสีเขียว เพื่อผลักดันการใช้พลังงานทดแทนในแผนพัฒนา กำลังผลิตไฟฟ้าของประเทศไทย (Thailand Power Development Plan: PDP PDP) ให้มากขึ้น การจำกัดการบุกรุกผืนป่าและการทำลายป่าไม่มีการทำแผนการบริหารจัดการน้ำ อย่างบูรณาการ พร้อมกับการสร้างสังคมที่มีภูมิคุ้มกันและความเข้มแข็งต่อการรับมือ กับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศประเทศไทยเองมีทางเลือกของพลังงานหมุนเวียน

ที่มีความหลากหลายซึ่งขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมและความแตกต่างของแต่ละพื้นที่ ซึ่งแต่ละพื้นที่ก็มีศักยภาพทางด้านพลังงานหมุนเวียนอยู่ในระดับสูง เนื่องจากเราเป็นประเทศเกษตรกรรมมีผลผลิตทางการเกษตรจำนวนมาก ขณะเดียวกันยังมีอุตสาหกรรมแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรซึ่งสามารถนำวัตถุดิบมาผลิตพลังงานต่าง เช่น ไบโอดีเซล เอทานอล ชีวมวล และก๊าซชีวภาพ เป็นต้น ภาคประชาชนสังคมเองก็เช่นกันย่อมมีบทบาทที่สามารถช่วยลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกและสามารถเพิ่มศักยภาพของประเทศในการผลิตพลังงานหมุนเวียนโดยเฉพาะอย่างยิ่งการผลิตพืชพลังงานต่างๆ ที่มีศักยภาพสูงในการผลิตไบโอดีเซล หรือ เอทานอล ทั้งจาก ปาล์มน้ำมัน และอ้อย รวมถึงการนำชีวมวลต่างๆ เช่น แกลบ ชานอ้อย กะลาปาล์ม ทะลายปาล์ม และชีวมวลอื่นๆ มาผลิตกระแสไฟฟ้า (Sajakulnukit et al., 2005) เป็นต้น เพื่อช่วยลดการพึ่งพาเชื้อเพลิงฟอสซิล ทั้งนี้กิจกรรมการผลิตพืชพลังงานต่างๆ ก็ควรลดการใช้ปุ๋ยเคมี น้ำมันดีเซล ในกิจกรรมการเพาะปลูก และควรกลับมาใช้ปุ๋ยอินทรีย์หรือน้ำมันไบโอดีเซลกับเครื่องจักรกลทางการเกษตรให้มากขึ้น เพื่อช่วยลดการปล่อยคาร์บอนจากกิจกรรมการเพาะปลูกพืชในประเทศ (Polprasert et al., 2015) ในส่วนของชุมชนหรือท้องถิ่นที่อยู่ในเขตอุตสาหกรรมควรส่งเสริมความร่วมมือกับภาคอุตสาหกรรมเพื่อเข้าสู่เมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศให้เกิดเป็นรูปธรรมและเห็นผลอย่างชัดเจน แนวทางดังกล่าวนอกจากช่วยลดการปล่อยของเสียแล้วรวมถึงการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์แล้ว ยังเป็นการส่งเสริมให้ชุมชนอยู่ร่วมกับอุตสาหกรรมได้อย่างยั่งยืน (Cohen-Rosenthal, 2003)

นอกจากนี้ประเทศไทยยังมีศักยภาพในการพัฒนาพลังงานที่ได้จากธรรมชาติ เช่น พลังงานจากแสงอาทิตย์ หรือพลังงานจากลม เป็นต้น (กรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน, 2559) ซึ่งจากรายงานของกรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงานแสดงให้เห็นว่าเรามีศักยภาพของพลังงานทดแทนประเภทต่างๆ โดยได้เสนอไว้ดังตารางที่ 1

เพราะฉะนั้นสิ่งที่จำเป็นคือการทำให้ประชาชนทุกคนมีความตระหนักในการลดการใช้เชื้อเพลิงฟอสซิลลงให้มากที่สุดและคิดว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งในการช่วยลดการปล่อยคาร์บอนไดออกไซด์ในภาพรวมของประเทศไทยของเราให้ได้ตามเจตจำนงที่ลงนามในข้อตกลง COP21

ตารางที่ 1 ศักยภาพพลังงานทดแทนในประเทศไทย

ประเภทพลังงาน	ศักยภาพในการผลิตไฟฟ้า (เมกะวัตต์)	ศักยภาพในการผลิตพลังงานความร้อน (พินตันเทียบเท่าน้ำมันดิบ)	ศักยภาพในการผลิตเชื้อเพลิงชีวภาพ (ล้านลิตร/วัน)
กลุ่มพลังงานธรรมชาติ			
- พลังงานแสงอาทิตย์	50,000	154	-
- พลังงานลม	1,600	-	-
- ไฟฟ้าพลังงานน้ำ	700	-	-
กลุ่มพลังงานชีวภาพ			
- ชีวมวล	4,400	7,400	-
- แก๊สชีวภาพ	190	600	-
พลังงานขยะ	400	78	-
กลุ่มเชื้อเพลิงชีวภาพ			
- เอทานอล	-	-	3.0
- ไบโอดีเซล	-	-	4.2

ที่มา: แผนพัฒนาพลังงานทดแทน 15 ปี (กรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน, 2559)

2. การปรับตัวของประเทศไทย (Adaptation)

ผลกระทบที่ตามจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (Climate change) ได้แก่

- 1) ภัยแล้งและน้ำท่วม เนื่องจากอุณหภูมิที่สูงขึ้นจะทำให้มีน้ำจากแหล่งน้ำต่างๆ ระเหยเร็วขึ้น จึงอาจเกิดปัญหาภัยแล้งในพื้นที่ที่มีฝนน้อย ซึ่งปริมาณน้ำฝนที่เปลี่ยนแปลงไปจะส่งผลกระทบต่อการกักเก็บน้ำในแหล่งน้ำและมีผลตามมาต่อภาคส่วนต่างๆ ที่มีการใช้
- 2) ความหลากหลายทางชีวภาพเนื่องมาจากอุณหภูมิและปริมาณน้ำฝนที่เปลี่ยนแปลงไป จะทำให้องค์ประกอบและประเภทของป่าเปลี่ยนแปลงไป ซึ่งทำให้สัตว์และพืชหลายๆ สายพันธุ์ในประเทศไทยจะลดลงและอาจสูญพันธุ์ไป
- 3) พื้นที่ชายฝั่งและระบบนิเวศทางทะเล เช่นการกัดเซาะชายฝั่งและการเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศทางทะเลและ
- 4) สุขภาพอนามัย

เนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ นำไปสู่สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการแพร่ระบาดของเชื้อโรคหลายชนิด เช่น โรคไข้สมองอักเสบ และโรคมาลาเรีย (US EPA, 2016 และ กรมพัฒนาที่ดิน, 2559) การเดินทางเพื่อรองรับกับปัญหาที่คาดว่าจะตามมาจึงไม่เพียงแต่จะเป็นบทบาทของหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องเท่านั้น จำเป็นที่จะต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ในที่นี้จึงหมายถึงประชาสังคม กล่าวคือเป็นการทำงานร่วมกันของภาคประชาชนและสังคม ซึ่งหมายถึงหน่วยงานหรือองค์กรที่เกี่ยวข้อง

ดังนั้นการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ จึงเป็นกระบวนการของการลดความเปราะบางต่อผลกระทบในปัจจุบันและผลกระทบในอนาคตของการเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวจะให้ความสำคัญกับภัยธรรมชาติที่เกิดจากสภาพอากาศ เช่น ความแห้งแล้ง น้ำท่วม และพายุไซโคลน ซึ่งคาดว่าจะเกิดบ่อยครั้งมากขึ้นและมีความรุนแรงมากขึ้นเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (ศูนย์สารสนเทศสิ่งแวดล้อม กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม, 2559 และ กรมอุตุนิยมวิทยา, 2559)

ก่อนการเข้าร่วมประชุม COP21 ของประเทศไทย ได้มีการจัดทำ แผนแม่บทรองรับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ค.ศ.2015-2050 (พ.ศ. 2558-2593) โดยสำนักเลขาธิการสำนักนายกรัฐมนตรีเป็นผู้จัดทำขึ้นเพื่อกำหนดกรอบแนวทางในการแก้ไขปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศของประเทศอย่างเป็นรูปธรรมและเกิดผลสัมฤทธิ์ และสามารถนำพาประเทศสู่การเป็นสังคมคาร์บอนต่ำภายในปี ค.ศ.2050 (พ.ศ. 2593) ซึ่งแผนแม่บทฯ กำหนดแนวทางการดำเนินงานไว้ 3 เรื่อง ได้แก่ 1) ด้านการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (Adaptation) 2) ด้านการลดก๊าซเรือนกระจกและส่งเสริมการเติบโตที่ปล่อยคาร์บอนต่ำ (Mitigation) และ 3) ด้านการสร้างขีดความสามารถด้านการบริหารจัดการการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (Capacity building) และให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำไปเป็นกรอบในการดำเนินงานและกรอบในการจัดตั้งงบประมาณรองรับต่อไป โดยหน่วยงานที่ดำเนินการหลักคือกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกำหนดแผนแม่บทนี้จะนำไปสู่การกำหนดแผนปฏิบัติการ เฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องต่อไป ทั้งนี้ได้มีการคำนึงถึงลำดับความสำคัญและความจำเป็นที่จะต้องพิจารณาประเด็นที่เร่งด่วนในระยะนี้ ซึ่งประเด็นที่หลีกเลี่ยงไม่ได้คือการเผชิญกับภาวะวิกฤตภัยแล้งในหลายๆ พื้นที่ของประเทศความจำเป็นต้องดำเนินการจัดทำแผนปฏิบัติการ การบูรณาการการบริหารจัดการน้ำอย่างเป็นระบบ ภาวะความเสี่ยงต่อข้อจำกัดของทรัพยากรน้ำที่ทุกภาคส่วนจะต้องปรับตัวเพื่อรับมือกับสถานการณ์ที่จะเกิดขึ้นโดยผู้เขียนได้นำเสนอข้อคิดเห็นไว้ดังนี้

(1) ภาคเกษตรกรรม

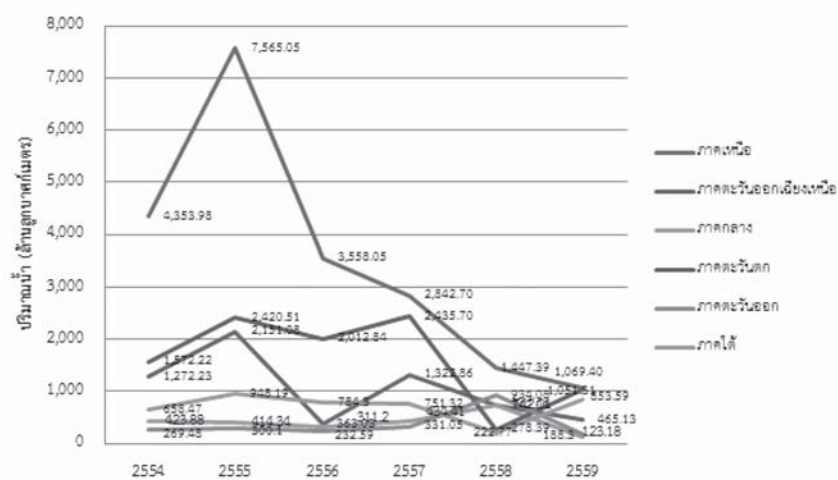
น้ำนั้นว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งสำหรับภาคการเกษตร โดยเฉพาะไทยเป็นประเทศเกษตรกรรม และรายได้หลักของประเทศก็มาจากการส่งออกสินค้าเกษตร ดังนั้นการปรับตัวของภาคเกษตรด้านน้ำจึงมีความสำคัญยิ่ง สถานการณ์ปริมาณน้ำในอ่างเก็บน้ำของเขื่อนขนาดใหญ่ทั่วประเทศในปี พ.ศ. 2558 แสดงในตารางที่ 2 โดยภาคเหนือซึ่งประกอบด้วยเขื่อนภูมิพล เขื่อนสิริกิติ์ เขื่อนแม่งัด เขื่อนกิ่วลม เขื่อนแม่งวง เขื่อนกิ่วคอหมา และ เขื่อนแควน้อย มีปริมาณน้ำเก็บกักในเขื่อนหลักรวม 13,130 ล้านลูกบาศก์เมตร คิดเป็นร้อยละ 53 ของความจุเขื่อนทั้งหมดดังกล่าว ภาคตะวันออกเฉียงเหนือประกอบด้วยเขื่อนลำปาว เขื่อนลำตะคอง เขื่อนลำพระเพลิง เขื่อนน้ำอูน เขื่อนอุบลรัตน์ เขื่อนสิรินธร เขื่อนจุฬาภรณ์ เขื่อนห้วยเหลื่อง เขื่อนลำนางรอง เขื่อนมูลบน เขื่อนน้ำพุง และ เขื่อนลำแชะ มีปริมาณน้ำเก็บกักในเขื่อนรวม 4,970 ล้านลูกบาศก์เมตรคิดเป็นร้อยละ 60 ของความจุเขื่อนทั้งหมดดังกล่าว ภาคกลางประกอบด้วยเขื่อนป่าสัก เขื่อนกระเสียว และเขื่อนทับเสลา มีปริมาณน้ำเก็บกักในเขื่อนรวม 944 ล้านลูกบาศก์เมตร คิดเป็นร้อยละ 69.4 ของความจุเขื่อนทั้งหมดดังกล่าวภาคตะวันตกประกอบด้วยเขื่อนศรีนครินทร์ และเขื่อนวชิราลงกรณ์ มีปริมาณน้ำเก็บกักในเขื่อนรวม 18,193 ล้านลูกบาศก์เมตร คิดเป็นร้อยละ 68.4 ของความจุเขื่อนทั้งหมดดังกล่าว ภาคตะวันออกประกอบด้วยเขื่อนบางพระ เขื่อนหนองปลาไหล เขื่อนคลองสียัด เขื่อนขุนด่านปราการชล และเขื่อนประแสร์มีปริมาณน้ำเก็บกักในเขื่อนรวม 850 ล้านลูกบาศก์เมตร คิดเป็นร้อยละ 72.5 ของความจุเขื่อนทั้งหมดดังกล่าว และภาคใต้ประกอบด้วยเขื่อนแก่งกระจาน เขื่อนปรามบุรี เขื่อนรัชชประภา เขื่อนบางลาง มีปริมาณน้ำเก็บกักในเขื่อนรวม 6,763 ล้านลูกบาศก์เมตร คิดเป็นร้อยละ 82.5 ของความจุเขื่อนทั้งหมดดังกล่าว (กรมชลประทาน, 2559) ในขณะที่ปริมาณน้ำไหลเข้าอ่างเก็บน้ำแต่ละแห่งมีปริมาณไม่มาก ประเทศไทยกำลังประสบกับภาวะเอลนีโญตั้งแต่กลางปีพ.ศ.2558 และเมื่อพิจารณาแนวโน้มตั้งแต่ปี พ.ศ.2554 ซึ่งในขณะนั้นประเทศไทยได้ประสบกับปัญหาอุทกภัยจนถึงปีปัจจุบันพบว่าปริมาณน้ำสะสมในเขื่อนหรืออ่างเก็บน้ำในปี พ.ศ. 2555 มีปริมาณเพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัดคือเพิ่มขึ้นจาก 8,550.26 ล้านลูกบาศก์เมตรในปี พ.ศ.2554 เป็น 13,799.27 ล้านลูกบาศก์เมตรในปี พ.ศ.2555 แต่หลังจากนั้นในทุกภาคของประเทศมีปริมาณน้ำในเขื่อนสะสมมีแนวโน้มลดลงมาตลอดดังแสดงในรูปที่ 2 และ รูปที่ 3

ตารางที่ 2 ข้อมูลปริมาณน้ำในเขื่อนแยกตามภูมิภาคในประเทศไทย ปี พ.ศ. 2558
(กรมชลประทาน, 2559)

ภาค	ความจุรวม (ล้านลบ.ม.)	ปริมาตรน้ำในอ่าง (ล้านลบ.ม.)*	ปริมาตรน้ำไหล ลงอ่างเฉลี่ยปี 2558 (ล้านลบ.ม.)	ปริมาณน้ำระบาย สะสมปี 2558 (ล้านลบ.ม.)
เหนือ	24,715	13,130	14,300	8,780.08
ตะวันออกเฉียงเหนือ	8,323	4,970	8,352	3,037.93
กลาง	1,360	944	2,952	1,003.52
ตะวันตก	26,605	18,193	10,222	6,384.15
ตะวันออก	1,173	850	1,172	760.81
ใต้	8,194	6,763	5,542	4,957.86
รวมทั้งประเทศ	70,370	44,850	42,540	24,924.35

หมายเหตุ: ปริมาตรน้ำปี 2557

ปัจจุบันรัฐบาลมีนโยบายการจัดทำแผนปฏิบัติการในภาคเกษตรกรรม และยังขอความร่วมมือเกษตรกรในการปลูกข้าวนาปรังในหลายพื้นที่ ทั้งรณรงค์และส่งเสริมให้มีการปรับเปลี่ยนการเพาะปลูกโดยเลือกปลูกพืชที่ใช้น้ำน้อยกว่าการปลูกข้าว การจัดให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับภาคเกษตรกรรมในทุกระดับตั้งแต่ระดับชาติ ภูมิภาค จังหวัดและท้องถิ่น เร่งปรับตัวเพื่อรับมือกับภาวะวิกฤติที่จะเกิดขึ้นให้มีการสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ ข้อที่ 1 ตามแผนแม่บทรองรับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศของประเทศไทย

รูปที่ 2 ปริมาณน้ำในเขื่อนในประเทศไทยรายภาคระหว่างปี พ.ศ.2554-2559(กรมชลประทาน, 2559)

รูปที่ 3 ปริมาณน้ำในเขื่อนรวมทั้งประเทศระหว่างปี พ.ศ.2554-2559 (กรมชลประทาน, 2559)

(2) ภาคประชาชน

เนื่องจากแหล่งน้ำประปาสำหรับการใช้อุปโภคและบริโภคในครัวเรือนผลิตมาจากแหล่งน้ำดิบที่เป็นน้ำผิวดินเป็นหลัก โดยใช้จากอ่างเก็บน้ำหรือเขื่อนของประเทศ ซึ่งได้ออกแบบมาสำหรับใช้งานหลายด้านซึ่งนอกจากใช้เพื่อการชลประทานแล้ว ยังต้องใช้ในภาคครัวเรือน ภาคอุตสาหกรรมและการบริการต่างๆ และเมื่อเกิดวิกฤตก็จะส่งผลกระทบต่อเนื่องกันเป็นวงกว้าง ผู้เขียนได้นำเสนอประเด็นที่จะต้องพิจารณาไว้ดังนี้

- การจัดหาแหล่งน้ำสำรองเพิ่มเติม
- การรณรงค์ให้ภาคประชาชนได้ตระหนักและมีการใช้น้ำอย่างประหยัด
- การนำน้ำเสียมาบำบัดเพื่อนำกลับมาใช้ใหม่ (Reused water)
- การนำมาตรการทางเศรษฐศาสตร์มาบังคับใช้ให้เป็นรูปธรรม ยกตัวอย่างการใช้อัตราก้าวหน้าสำหรับเก็บค่าน้ำประปา การคิดค่าบำบัดน้ำเสียตามหลักของผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย (Polluter Pay Principles) แต่ทั้งนี้มาตรการเหล่านี้จำเป็นต้องคำนึงถึงบริบทในแต่ละพื้นที่เช่นกัน และการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนเพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชน
- การสร้างฝายชะลอน้ำในพื้นที่ต้นน้ำและแหล่งน้ำสำคัญของชุมชน

(3) ภาคธุรกิจและการให้บริการ

การใช้น้ำในภาคธุรกิจและการให้บริการนับว่าเป็นภาคส่วนที่มีการใช้น้ำในปริมาณที่มากเช่นห้างสรรพสินค้า ย่านการค้า กิจกรรมที่พักอาศัย โรงแรม โรงพยาบาล กิจกรรมสันทนาการต่างๆ สนามกอล์ฟ สนามกีฬาต่างๆ หากพิจารณาแล้วปริมาณน้ำใช้จากกิจกรรมเหล่านี้มีปริมาณค่อนข้างมาก และย่อมก่อให้เกิดปริมาณน้ำเสียตามมา ซึ่งอย่างน้อยที่สุดปริมาณน้ำเสียที่เกิดขึ้นก็ไม่น้อยกว่าร้อยละ 85 ของปริมาณน้ำใช้ หากในอนาคตประเทศไทยเผชิญกับวิกฤตภัยแล้งระยะยาวนานทุกภาคส่วนจะต้องหันมาร่วมมือกันเพื่อปรับตัวในการดำเนินชีวิตประจำวัน โดยได้นำเสนอแนวคิดไว้ดังนี้

- การรณรงค์ให้ผู้ประกอบการ บุคลากร และผู้มาใช้บริการเล็งเห็นถึงความสำคัญของการใช้ทรัพยากรน้ำอย่างคุ้มค่า อาทิ กลุ่มโรงแรม มีการพิจารณานำองค์กรใช้น้ำทางโรงแรมใบไม้เขียว เป็นต้น
- การดำเนินโครงการนำน้ำเสียมาปรับปรุงและนำกลับมาใช้ประโยชน์
- การจัดหาน้ำแหล่งน้ำสำรองให้กับองค์กรตนเองในช่วงฤดูน้ำหลาก

(4) ภาคอุตสาหกรรม

น้ำนับว่าเป็นทรัพยากรที่สำคัญยิ่งในภาคอุตสาหกรรม หากประเทศมีปัญหาด้านการบริหารจัดการน้ำก็ย่อมมีโอกาส่งผลกระทบต่อการลงทุนในภาคภาคอุตสาหกรรม เนื่องจากน้ำเป็นวัตถุดิบพื้นฐานที่จำเป็นในกระบวนการผลิต ยกตัวอย่างอุตสาหกรรมที่จะต้องมีการแปรรูปผลิตผลจากภาคการเกษตร ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อการค้าและการส่งออก เช่นกันแต่ในส่วนของภาคอุตสาหกรรมอาจมีความได้เปรียบกว่าภาคอื่นๆ เนื่องจากมีเทคโนโลยีในการนำน้ำจากแหล่งต่างๆ มาใช้ประโยชน์ แต่บางครั้งก็ยังคงพึ่งพาน้ำแหล่งเดียวกับภาคส่วนอื่นๆ โดยมีข้อควรพิจารณาประเด็นดังนี้

- การจัดให้มีแหล่งน้ำสำรองที่นอกเหนือจากแหล่งน้ำปกติเพื่อเก็บกักน้ำในฤดูน้ำหลากซึ่งภาคอุตสาหกรรมที่มีเทคโนโลยีก้าวหน้าอาจมีการค้นหาแหล่งน้ำอื่นๆ อาทิ การผลิตน้ำจืดจากน้ำทะเล
- การพึ่งพาเทคโนโลยีบำบัดน้ำเสีย และเทคโนโลยีการปรับปรุงคุณภาพน้ำที่เหมาะสมและมีคุณภาพเพื่อลดการใช้แหล่งน้ำดิบ
- การนำนวัตกรรมเทคโนโลยีการผลิตที่ใช้ปริมาณน้ำน้อยมาใช้

(5) การพัฒนาเทคโนโลยีการถ่ายทอดสู่ชุมชน (Technology development and transfer)

จากประเด็นมาตรการปรับตัวในภาคส่วนต่างๆ ในช่วงต้นการคิดค้นนวัตกรรมเทคโนโลยีและวิธีการเหล่านั้นควรพิจารณาประเด็นต่างๆ ได้แก่

- การพัฒนาที่ง่ายและสามารถดัดแปลงสู่การนำไปใช้ประโยชน์ในชุมชนและในระดับต่างๆ ทั้งนี้ควรที่จะมีหน่วยงานหรือองค์กรที่เข้ามาช่วยดำเนินการเพื่อให้มีการนำใช้ได้จริงและเหมาะสมกับสภาพพื้นที่ที่แตกต่างกันอย่างเหมาะสม
- การสนับสนุนงานวิจัยท้องถิ่นเพื่อนำเทคโนโลยีพื้นบ้านหรือองค์ความรู้ของแต่ละพื้นที่มาพัฒนาต่อยอดเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและเหมาะสม

(6) การเสริมสร้างขีดความสามารถของชุมชน (Capacity-building)

สิ่งที่สำคัญอย่างยิ่งเพื่อให้เกิดความยั่งยืนในการปรับตัวคือการนำมามาตรการรองรับการเปลี่ยนแปลงมาใช้ประโยชน์โดยการนำไปสู่การใช้งานจริงนั้นจำเป็นที่จะต้องให้ท้องถิ่นมีความรู้ ความเข้าใจ และมีความสามารถในการปรับใช้เทคโนโลยีต่างๆ ให้ได้ สิ่งสำคัญยิ่งที่ต้องคำนึงถึงในกระบวนการสร้างขีดความสามารถของชุมชนนั้น ได้แก่

- การสร้างความตระหนัก ให้กับชุมชนเพื่อให้เกิดความเข้าใจในสถานการณ์ปัญหา
- การรณรงค์ในชุมชน
- การพัฒนาทีมงานที่มีความสนใจและมีความตั้งใจเข้าร่วมกิจกรรมให้กับชุมชน
- การบูรณาการร่วมกับหน่วยงานท้องถิ่น อาทิ โรงเรียน องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น สมาคม หรือชมรมที่มีความเข้าใจและร่วมกันทำงาน
- การใช้หลักการจากชุมชนสู่ระดับนโยบาย (Bottom Up Approach) นอกเหนือจากแนวการบริหารงานแบบดั้งเดิม คือจากระดับนโยบายสู่การปฏิบัติในระดับล่าง (Top Down Approach)

(7) การดำเนินการสนับสนุนและความร่วมมือ(Facilitating implementation and compliance)

หน่วยงานหลักส่วนกลาง จะต้องเป็นผู้นำในแต่ละด้านเพื่อให้เกิดการปฏิบัติจริงจากนโยบายสู่การปฏิบัติในระดับท้องถิ่น ทั้งนี้ควรแสดงบทบาทในการเป็นหน่วยงานที่ให้การสนับสนุน อำนวยความสะดวกและร่วมมือกับท้องถิ่น โดยมีท้องถิ่นเป็นผู้ดำเนินการในแต่ละด้าน ประเด็นที่ควรพิจารณาให้การสนับสนุนได้แก่

- องค์ความรู้ เทคโนโลยี ผู้เชี่ยวชาญส่วนกลางร่วมกับปราชญ์ในท้องถิ่น
- งบประมาณ
- การกำหนดกฎระเบียบ และการสนับสนุนเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ

สรุป

วัตถุประสงค์ของ COP21 คือ การลดก๊าซเรือนกระจกเพื่อให้สอดคล้องกับเป้าหมายในการลดอุณหภูมิโลกให้ได้ 2 องศาเซลเซียสเมื่อเทียบกับก่อนยุคพัฒนาอุตสาหกรรม นอกจากการลดก๊าซเรือนกระจก (Mitigation) แล้วแนวทางในการปรับตัวของภาคประชาสังคมไทยต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศเพื่อนำพาประเทศสู่สังคมคาร์บอนต่ำภายในปี ค.ศ. 2050 ของภาคส่วนต่างๆ คือ การปรับตัวต่อสภาพภัยแล้งหรือการขาดแคลนน้ำ เช่น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในภาคการเกษตรทุกระดับตั้งแต่ระดับชาติ ภูมิภาค และท้องถิ่น ต้องเร่งปรับตัวเพื่อรับมือกับวิกฤตที่จะเกิดขึ้น ในขณะที่ภาคประชาชน ภาคอุตสาหกรรม ภาคธุรกิจ และบริการควรจะต้องลดการใช้น้ำให้ได้มากที่สุด รวมถึงการรณรงค์แหล่งน้ำสำรองเพิ่มเติมและหาวิธีการนำน้ำเสียกลับมาใช้ประโยชน์ให้ได้มากที่สุด ประเด็นการพัฒนาเทคโนโลยีและการถ่ายทอดสู่ชุมชนเพื่อนำสู่การใช้ประโยชน์จริงควรมุ่งเน้นไปที่การพัฒนา

เทคโนโลยีที่ง่ายหรือเป็นเทคโนโลยีพื้นฐานเพื่อพัฒนาต่อยอดให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดนอกจากนี้การเสริมสร้างขีดความสามารถของชุมชนเป็นสิ่งสำคัญยิ่งที่จะให้ชุมชนหรือท้องถิ่นมีความรู้ ความเข้าใจและมีความสามารถในการใช้เทคโนโลยีต่างๆ อย่างไรก็ตามควรมีกองสนับสนุนจากส่วนกลางเพื่อนำไปสู่การปรับปรุงตัว และการเสริมสร้างขีดความสามารถของชุมชนในการรองรับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ดังกล่าว

เอกสารอ้างอิง

- กพผ. (การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย). 2559. โลกรับผลการประชุม COP21 คุณอุณหภูมิเพิ่มไม่เกิน 2 องศาเซลเซียส. [เข้าถึงเมื่อ 20 มกราคม 2559]. เข้าถึงได้จาก: http://www.egat.co.th/index.php?option=com_content&view=article&id=1295:egatnews-20151215-01&catid=30&Itemid=112
- กรมชลประทาน. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. ตารางสรุปสภาพน้ำในอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ทั่วประเทศวันที่ 31 ธันวาคม 2558. [เข้าถึงเมื่อ 13 พฤศจิกายน 2559]. เข้าถึงได้จาก: http://www.thaiwater.net/DATA/REPORT/php/rid_bigcm.php
- กรมพัฒนาที่ดิน. การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ. [เข้าถึงเมื่อ 13 พฤศจิกายน 2558]. เข้าถึงได้จาก: <http://irw101.idd.go.th/irw101.idd/knowledge/climatechange2.htm>
- กรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน กระทรวงพลังงาน. แผนพัฒนาพลังงานทดแทน 15 ปี (2551-2565). [เข้าถึงเมื่อ 23 มกราคม 2559]. เข้าถึงได้จาก: <http://www.dede.go.th>
- กรมอุตุนิยมวิทยา. ภัยแล้ง (Drought). [เข้าถึงเมื่อ 13 พฤศจิกายน 2559]. เข้าถึงได้จาก: <http://www.tmd.go.th/info/info.php?FileID=71>
- รัฐบาลไทย. นายกรัฐมนตรีน้อมนำหลักเศรษฐกิจพอเพียง เสนอเป็นแนวคิดในการกำหนดวาระการพัฒนาแห่งสหประชาชาติภายหลังปี 2015. [เข้าถึงเมื่อ 23 มกราคม 2559]. เข้าถึงได้จาก: <http://www.thaigov.go.th/index.php/th/government-th1/item/95635-95635>
- ศูนย์สารสนเทศสิ่งแวดล้อม กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. การปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ. [เข้าถึงเมื่อ 13 พฤศจิกายน 2559]. เข้าถึงได้จาก: http://www.environtnet.in.th/?page_id=3793
- สำนักเลขาธิการ สำนักงานนายกรัฐมนตรี. [เข้าถึงเมื่อ 20 กุมภาพันธ์ 2559]. เข้าถึงได้จาก: http://www.cabinet.soc.go.th/soc/Program2-3.jsp?top_serl=99314628

- Cohen-Rosenthal E. What is eco-industrial development? Work and Environment Initiative. Cornell University, USA: Greenleaf Publishing; 2003.
- European Commission. CO2time series 1990-2013 per region/country. Retrieved January 20, 2016 from <http://edgar.jrc.ec.europa.eu/overview.php?v=CO2ts1990-2013>
- Polprasert C, Patthanaissaranukool W, Engle AJ. A choice between RBD (refined, bleached, and deodorized) palm olein and palm methyl ester productions from carbon movement categorization. *Energy* 2015;88: 610-620.
- Sajjakulnukit B, Yingyud R, Maneekhao V, Pongnarintasut V, Bhattacharya SC, Salam PA. Assessment of sustainable energy potential of non-plantation biomass resources in Thailand. *Biomass and Bioenergy* 2005; 29(3): 214-224.
- UNFCCC. Adoption of the Paris agreement—Proposal by the President—Draft decision/CP.21” (PDF). Archived from the original on December 12, 2015. Retrieved January 16, 2016 from <http://unfccc.int/resource/docs/2015/cop21/eng/l09.pdf>
- UN (United Nation). The Paris Agreement: FAQs. Retrieved January 23, 2016 from <http://www.un.org/sustainabledevelopment/blog/2015/12/the-paris-agreement-faqs/>
- US EPA. Climate Change Impacts. Retrieved May 13, 2016 from <https://www3.epa.gov/climatechange/impacts/>

หลักเกณฑ์การเสนอบทความวิชาการหรือบทความจากงานวิจัยเพื่อพิมพ์ในวารสารศิลปศาสตร์

1. เป็นบทความด้านมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ ภาษาและภาษาศาสตร์ นิเทศศาสตร์ และการสื่อสาร และด้านการพัฒนาสุขภาพ
2. เป็นบทความภาษาไทยหรือบทความภาษาอังกฤษ ในกรณีเป็นบทความภาษาอังกฤษ ต้องผ่านการตรวจสอบความถูกต้องจากผู้เชี่ยวชาญด้านภาษา ก่อนส่งบทความมายังกองบรรณาธิการ
3. ต้องเป็นบทความที่ไม่เคยตีพิมพ์เผยแพร่ที่ไหนมาก่อน
4. หากเป็นงานแปลหรือเรียบเรียงจากภาษาต่างประเทศ ต้องมีหลักฐานการอนุญาตให้ตีพิมพ์เป็นลายลักษณ์อักษรจากเจ้าของลิขสิทธิ์
5. บทความที่ส่งมาเพื่อตีพิมพ์จะได้รับการอ่านประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review) ในสาขาที่เกี่ยวข้องกับบทความอย่างน้อยสองท่าน

ระเบียบการส่งต้นฉบับ

กองบรรณาธิการได้กำหนดระเบียบการส่งต้นฉบับไว้ให้ผู้เขียนยึดเป็นแนวทางในการส่งต้นฉบับสำหรับการตีพิมพ์ลงวารสารวิชาการคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ดังนี้

1. การเตรียมต้นฉบับ มีรายละเอียดดังนี้

1.1 ขนาดของต้นฉบับ พิมพ์หน้าเดียวบนกระดาษสันขนาดเอ 4 โดยเว้นระยะห่างระหว่างขอบกระดาษด้านบนและซ้ายมือ 3.5 เซนติเมตร ด้านล่างและขวามือ 2.5 เซนติเมตร

1.2 รูปแบบอักษรและการจัดวางตำแหน่ง ใช้รูปแบบอักษร Angsana New พิมพ์ด้วยโปรแกรมไมโครซอฟท์เวิร์ด โดยมีขนาด ชนิดของตัวอักษร และการจัดวางตำแหน่งดังนี้

1.2.1 ชื่อเรื่อง (ภาษาไทย) ขนาด 16 ขีดตัวหนา ตำแหน่งกึ่งกลางหน้ากระดาษ

1.2.2 ชื่อเรื่อง (ภาษาอังกฤษ) ขนาด 16 ขีดตัวหนา ตำแหน่งกึ่งกลางหน้ากระดาษ

1.2.3 ชื่อผู้เขียน ขนาด 14 ขีดตัวหนา ขีดขวาใต้ชื่อเรื่อง

1.2.4 ตำแหน่งทางวิชาการและที่อยู่หรือหน่วยงานสังกัด และ E-mail ของผู้เขียน ขนาด 14 ขีดตัวบาง โดยใส่เลขเชิงอรรถท้ายชื่อผู้เขียนและให้รายละเอียดในส่วนเชิงอรรถ

1.2.5 หัวข้อของบทคัดย่อไทย/อังกฤษ ขนาด 14 ชนิดตัวหนา ตำแหน่งขีดขอบกระดาษด้านซ้ายบรรทัดได้ชื่อผู้เขียน

1.2.6 เนื้อหาบทคัดย่อไทย/อังกฤษ ขนาด 14 ชนิดตัวธรรมดา จัดพิมพ์เป็น 1 คอลัมน์ บรรทัดแรกเว้น 1 Tab จากขอบกระดาษด้านซ้าย และพิมพ์ให้ขีดขอบทั้งสองด้าน ความยาวไม่ควรเกิน 250 คำ หรือ 15 บรรทัด โดยให้ลำดับบทคัดย่อภาษาไทยก่อนบทคัดย่อภาษาอังกฤษ (Abstract) บทคัดย่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษต้องมีเนื้อหาตรงกัน ใช้อักษรตัวตรง และใช้ตัวเอนเฉพาะศัพท์วิทยาศาสตร์

1.2.7 หัวข้อเรื่อง ขนาด 14 ชนิดตัวหนา ตำแหน่งขีดขอบกระดาษด้านซ้าย

1.2.8 หัวข้อย่อ ขนาด 14 ชนิดตัวธรรมดา ระบุหมายเลขหน้า หัวข้อย่อโดยเรียงตามลำดับหมายเลขตำแหน่งเว้น 1 Tab จากขอบกระดาษด้านซ้าย

1.2.9 เนื้อหา ขนาด 14 ชนิดตัวธรรมดา จัดพิมพ์เป็น 1 คอลัมน์ และพิมพ์ให้ ขีดขอบทั้งสองด้าน

1.2.10 เลขหน้า ขนาด 14 ชนิดตัวธรรมดา ตำแหน่งขีดขอบกระดาษด้านขวา

1.3 จำนวนหน้าต้นฉบับ ควรมีความยาวระหว่าง 10 -15 หน้า

2. หัวข้อและเนื้อหาของบทความ

ผู้ส่งบทความต้องกำหนดประเภทของบทความให้ชัดเจนว่าเป็นบทความวิชาการ หรือบทความวิจัย องค์ประกอบของบทความทั้ง 2 ประเภทมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.1 บทความวิชาการ

หัวข้อและเนื้อหาควรชี้ประเด็นที่ต้องการนำเสนอให้ชัดเจน และมีลำดับเนื้อหาที่เหมาะสมเพื่อให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจได้ชัดเจน รวมถึงมีการใช้ทฤษฎี วิเคราะห์และเสนอแนะประเด็นอย่างสมบูรณ์

2.2 บทความวิจัย

บทความควรให้มีการนำเสนอการวิจัยและผลที่ได้รับอย่างเป็นระบบ โดยควรมีองค์ประกอบดังต่อไปนี้ (สามารถมีหัวข้อหรือองค์ประกอบที่แตกต่างได้)

- บทนำ (Introduction) ที่ครอบคลุมความสำคัญและที่มาของปัญหาวิจัย พร้อมทั้ง เสนอภาพรวมของบทความ

- บททวนวรรณกรรม (Literature Review)

- **วิธีการวิจัย** (Research Methodology) ที่สามารถอธิบายวิธีดำเนินการวิจัยรวมถึงการเก็บข้อมูลหรือเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิจัยอย่างชัดเจน
- **ผลการศึกษา** (Research Finding)
- **อภิปรายและสรุปผลการวิจัย** (Discussion/Conclusion)

3. การอ้างอิง

ใช้รูปแบบการเขียนอ้างอิงแบบ APA, 6th Edition (2010) โดยลำดับเอกสารภาษาไทยก่อนแล้วจึงตามด้วยเอกสารภาษาต่างประเทศ รายละเอียดดังนี้

3.1 หนังสือภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

ผู้แต่ง. (ปีพิมพ์). ชื่อเรื่อง. ครั้งที่พิมพ์. สถานที่พิมพ์ : สำนักพิมพ์.

ผู้แต่ง แบ่งเป็น ผู้แต่งที่เป็นบุคคลและผู้แต่งที่เป็นสถาบัน

- (1) ผู้แต่งชาวไทยให้ตัดคำนำหน้านาม ยศตำแหน่งทางวิชาการ ยกเว้นทหารตำรวจ ใส่เฉพาะชื่อ นามสกุล เช่น ปิยะ นากสงศ์
- (2) ผู้แต่งชาวต่างประเทศ ให้ลงชื่อสกุลตามด้วยอักษรย่อของชื่อต้น โดยใช้เครื่องหมายจุลภาค(.) คั่น เช่น Hlebowwitsh, P.S.
- (3) ผู้แต่งชาวไทยมีฐานันดรศักดิ์ บรรดาศักดิ์ ให้พิมพ์ชื่อตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค(.) เช่น ชาตรี เฉลิมยุคล, ม.จ.
- (4) ผู้แต่งตั้งแต่ 1-7 คน ให้ลงรายชื่อทุกคน คั่นด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) เชื่อมต่อด้วยคำว่า และ ก่อนลงชื่อคนสุดท้าย เอกสารภาษาอังกฤษใช้ & ระหว่างผู้แต่งคนที่ 6 และ 7
- (5) ผู้แต่งตั้งแต่ 8 คนขึ้นไป ให้ลงชื่อสกุลผู้แต่งตั้งแต่คนที่ 1-6 แล้วใส่ (...) และลงชื่อสกุลผู้แต่งคนสุดท้าย
- (6) ผู้แต่งที่เป็นสถาบัน ได้แก่ หน่วยราชการ สถาบันการศึกษา (ต้องเป็นหน่วยงานระดับกรม) รัฐวิสาหกิจ สมาคม ธนาคาร องค์การระหว่างประเทศ เป็นต้น และต้องกลับคำนำหน้า เช่น ศึกษาธิการ, กระทรวง หรือ แมจิ, มหาวิทยาลัย คณะศิลปศาสตร์
- (7) หนังสือไม่มีสถานที่พิมพ์ สำนักพิมพ์ และปีพิมพ์ ให้ใช้ตัวอย่าง ดังนี้
 - เอกสารภาษาไทย ปีพิมพ์ใช้ (ม.ป.ป.) เอกสารภาษาอังกฤษใช้ (n.d.)
 - เงื่อนไขนี้หมายถึงรวมถึงข้อมูลในเว็บไซต์ด้วย
 - เอกสารภาษาไทย สถานที่พิมพ์และสำนักพิมพ์ใช้ตัวอย่างเดียวกัน คือ (ม.ป.ท.) และ (น.ป.) ในภาษาอังกฤษ

*** ตัวอย่างหนังสือที่มีผู้แต่งคนเดียว**

ประสาธ เนืองเฉลิม. (2556). การวิจัยการเรียนการสอน. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Taylor, T. (2007). 100% Information Literacy Success. New York: Thomson Delmar Learning.

*** ตัวอย่างหนังสือที่มีผู้แต่ง 2 คน**

ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ. (2536). เทคนิคการวิจัยทางการศึกษา. กรุงเทพฯ : ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ.

Deegan, M. & Tanner, S. (2002). Digital Futures : Strategies for the Information Age. London : Library Association.

*** ตัวอย่างหนังสือที่มีผู้แต่ง 3 - 7 คน**

อัญญา ธารอุไรกุล, ทัดดาว ศิลคุณ, และภคินี อุปถัมภ์. (2544). ระบบฐานข้อมูลเบื้องต้น. กรุงเทพฯ : เนติกุลการพิมพ์. พชร สันทัต, สุรชาติ ณ หอนงคาย, สมาน งามสนิท, ฐนันดรศักดิ์ บวรนนท์กุล, เชษฐรัชดา พรธนาธิกุล, กฤษฎ์ สถิตยัพัฒนานนท์, และประยงค์ เต็มชวลา. (2557). ศาสตร์และศิลป์การบริหารการ พัฒนาทรัพยากรมนุษย์. กรุงเทพฯ : สมาคมส่งเสริมคุณธรรม.

Miller, J, Engelberg, S, & Broad, W. (2001). Germs : Biological Weapons and America' Secret War. New York : Simon & Schuster. Cates, A. R., Harris, D. L., Boswell, W., James, W. L., Yee, C., & Peters, A. V. (1991). Trance and clay therapy. Chicago, IL: Chicago University Press.

*** ตัวอย่างหนังสือที่มีผู้แต่ง มากกว่า 7 คน**

ปรีดา อุ่นเรือน, สมชาย ตระกูลกิจ, ไพบุลย์ ใจดี, วัฒนา เกียรติรัตน์, สุวรรณ เปี่ยมไสว, วิไลพร คล่องการเรียนรู้, ... บังอร กนกงาม. (2553). การจัดระบบสารสนเทศ สำหรับ CEO. พิมพ์ครั้งที่3. กรุงเทพฯ : ซีอีโอเพรส.

Wolchik, S.A., West, S.G., Sandler, I. N., Tein, J.-Y., Coatsworth, D., Lengua, L., ...Griffin, W.A. (2000). An experimental evaluation of theory-base mother and mother-child programs for children of divorce. White Plains, NY : Academic Press.

* ตัวอย่างหนังสือที่ไม่มีชื่อผู้แต่งทั้งที่เป็นบุคคลและสถาบัน ให้ใช้ชื่อหนังสือลงรายการแทนผู้แต่งพระเจ้าอยู่หัวกับการแพทย์ไทย. (2534). กรุงเทพฯ : โรงพยาบาลภูมิพลอดุลยเดช.

* ตัวอย่างหนังสือที่ไม่มีปีพิมพ์

นพคุณ ดันติกุล. (ม.ป.ป.). พื้นเชียงใหม่ ประวัติเมืองเชียงใหม่. เชียงใหม่ : ล้านนาคอมพิวเตอรี่ปริ้นตัง.

3.2 บทความหรือบทในหนังสือ

ชื่อผู้เขียนบทความ. (ปีพิมพ์). ชื่อบทความหรือบท. ใน ชื่อบรรณาธิการ(ถ้ามี).

ชื่อเรื่อง. (น. เลขหน้า). สถานที่พิมพ์ : สำนักพิมพ์.

ตัวอย่าง ญัฐพล ปัญญาโสภณ. (2554). มุมมองของนักศึกษานิเทศศาสตร์ต่อกระบวนการผลิตละครเพื่อการสื่อสาร. ใน ชนัญชิ ภัคคานนท์ (บ.ก.), กระบวนทัศน์มหาวิทยาลัยไทยบนความท้าทายของเอเชียแปซิฟิก (น.23-24). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.

3.3 บทความวารสาร

(1) บทความฉบับพิมพ์

ชื่อผู้เขียนบทความ. (ปีพิมพ์) ชื่อบทความ. ชื่อวารสาร. ปีที่(ฉบับที่), เลขหน้า.

ตัวอย่าง

พรภิรมณ์ เชียงกุล. (2550). การเข้ามาของลัทธิคอมมิวนิสต์ในประเทศไทย ก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2. วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์. 33(1), 1-12.

(2) บทความจากฐานข้อมูลออนไลน์ (E-Journals)

ชื่อผู้แต่ง. (ปีพิมพ์). ชื่อบทความ. ชื่อวารสาร, ปีที่(ฉบับที่), เลขหน้า. สืบค้น วัน เดือน ปี, จาก(ระบุ url)

ตัวอย่าง

พนมพร สารสิทธิ์ยศ. (2557). ท่องเที่ยวศาสนสถานลุ่มน้ำโขง. สารวิจัยเพื่อพัฒนาชุมชน, 2(2).

สืบค้นจาก <http://journal.msu.ac.th/wp-content/uploads/2014/07/2-Tourist-Places-Religion-in-Mekong-Basin.pdf>

Nordin, M, Pauleen, D. J., & Gorman, G.E. (2009). Investigating KM antecedents:

KM in the criminal justice system. Journal of Knowledge Management, 13(2), 4-20. Retrieved February 25, 2016, from <http://www.emeraldinsight.com/doi/full/10.1108/13673270910942664>

Kachoka, N., & Hoskims. R. (2009). Measuring the Quality of Service: a Case of Chancllor, University of Malaysia. South Africa Journal of Library & Science, 75(2), 170—178.

Retrieved February 25, 2016, from <http://web.ebscohost.com/ehost>.

3.4 รายงานการประชุม / สัมมนาทางวิชาการ

(1) เอกสารการประชุม / สัมมนา

ผู้แต่ง. (ปีพิมพ์). ชื่อเรื่อง. ชื่อเอกสารรวมเรื่องการประชุมสัมมนา, วัน เดือน ปี สถานที่จัด, เมืองที่พิมพ์ : สำนักพิมพ์.

ตัวอย่าง

กรมวิชาการ. (2538). การประชุมเชิงปฏิบัติการรณรงค์เพื่อส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน, 25-29 พฤศจิกายน 2538 ณ วิทยาลัยครูมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม. กรุงเทพฯ : ศูนย์พัฒนาหนังสือ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ.

(2) เอกสารการประชุมวิชาการ/สัมมนา (จัดพิมพ์เป็นรูปเล่ม)

ผู้แต่ง. (ปีพิมพ์). ชื่อบทความหรือชื่อเรื่องของบท. ใน ชื่อบรรณาธิการ (บ.ก.). ชื่อการประชุม. (น. เลขหน้า). สถานที่พิมพ์ : สำนักพิมพ์.

ตัวอย่าง

ธมนวรรณ กัญญาหัตถ์, และศรีนงพงค์ เทียงธรรม. (2554). ความพึงพอใจของผู้บริโภค ในเขตกรุงเทพมหานคร ที่มีต่อประโยชน์ของสมาร์ตโฟน. ใน ชนัญซี ภั้งคานนท์ (บ.ก.), กระบวนทัศน์มหาวิทยาลัยไทยบนความท้าทายของเอเชียปacific (น. 119-121). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.

3.5 รายงานการวิจัย

ผู้แต่ง. (ปีพิมพ์). ชื่อเรื่อง (รายงานผลการวิจัย). สถานที่พิมพ์ : สำนักพิมพ์.

ตัวอย่าง

พินิจ ทิพย์มณี. (2553). การวิเคราะห์ปัญหาทางกฎหมายที่เกี่ยวกับการตายของประเทศไทย (รายงานผลการวิจัย). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

3.6 วิทยานิพนธ์

(1) วิทยานิพนธ์ที่เป็นตัวเล่มฉบับพิมพ์

ชื่อผู้เขียนวิทยานิพนธ์. (ปีพิมพ์). ชื่อวิทยานิพนธ์ (ระดับปริญญา). สถานที่พิมพ์ : สำนักพิมพ์.

ตัวอย่าง

ศิรินทร์ จันทโพธิ์. (2554). ความถี่ของการเพิ่มชุดโครโมโซมพื้นฐานในกล้วยไม้บางชนิด (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท). เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยแม่โจ้.

Nickels, D.W. (2005). The relationship between IT-business alignment and organization culture : An exploratory study (Doctoral dissertation). Memphis, TN : University of Memphis.

(2) วิทยานิพนธ์จากฐานข้อมูลของสถาบันการศึกษา (ใช้รูปแบบออนไลน์)

ตัวอย่าง

อรนุตรา จำกฤษ. (2558). คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของบัณฑิตมหาวิทยาลัยแม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่ ในมุมมองของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยแม่โจ้, เชียงใหม่). สืบค้นจาก <http://webpac.library.mju.ac.th/>

(3) รูปแบบการเขียนวิทยานิพนธ์จากฐานข้อมูลพาณิชย์

ผู้แต่ง. (ปีพิมพ์). ชื่อเรื่อง(ระดับวิทยานิพนธ์ Master' thesis หรือ Doctoral dissertation). สืบค้นจาก (Available form) ชื่อฐานข้อมูล. (หมายเลขลำดับ UMI)

ตัวอย่าง

Shunhy, D. E. (2004). Approaching theatrical design theory. (Doctoral dissertation). Available from Dissertation Full Text . (UMI No.3114998)

3.7 เอกสารจากเว็บเพจที่มีผู้แต่งหรือหน่วยงานรับผิดชอบ

ผู้แต่ง. (ปีพิมพ์). ชื่อบทความ. สืบค้น วันเดือน ปี, จาก <http://www.xxxx>

หมายเหตุ หากไม่สามารถระบุปีพิมพ์ได้ ให้ใส่ (ม.ป.ป.)

หากไม่มีผู้แต่งหรือผู้รับผิดชอบให้ลงรายการชื่อบทความแทนที่ตำแหน่งผู้แต่ง

ตัวอย่าง

ศิลปากร,มหาวิทยาลัย คณะเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร. (2551). การจัดการองค์ความรู้. สืบค้น 1 มีนาคม 2559, จาก <http://www.ict.su.ac.th/th/knowledge-management/Knowledge-management.html>

กรรณิการ์ สุธรรมศิริกุล. (2554). คุณเอื้อ คุณอำนวย คุณกิจ คุณลิขิต. สืบค้น 2 มีนาคม 2559, จาก http://kmlibrary.bu.ac.th/index.php?option=com_content&view=article&id=31Humanities. (2016). Retrieved May 2,2016, from <https://en.wikipedia.org/wiki/Humanities>

วิโรจน์ อารีย์กุล. (ม.ป.ป.). พัฒนาการทางด้านสังคมจิตวิทยาของวัยรุ่น. สืบค้น 20 กุมภาพันธ์ 2559, จาก http://www.teenrama.com/dad_mam/old_dad_mam24.htm

4. การส่งต้นฉบับ

ผู้เขียนส่งต้นฉบับที่พิมพ์ตามข้อกำหนดของรูปแบบวารสาร จำนวน 3 ชุด พร้อมบันทึกไฟล์ลงแผ่นซีดี ส่งด้วยตนเอง หรือทางไปรษณีย์ลงทะเบียนมาที่

กองบรรณาธิการวารสาร คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้

ต.หนองหาร อ.สันทราย จ.เชียงใหม่ 50290

5. การอ่านประเมินต้นฉบับ

บทความต้นฉบับจะได้รับการอ่านประเมิน โดยผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review) ในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องกับบทความ อย่างน้อยสองท่านต่อเรื่องและกองบรรณาธิการจะส่งผลการอ่านประเมินคืนผู้เขียนเพื่อแก้ไข ปรับปรุง หรือพิมพ์ต้นฉบับใหม่แล้วแต่กรณี

ในกรณีที่บทความไม่ผ่านการพิจารณาให้ตีพิมพ์ ทางกองบรรณาธิการจะแจ้งให้ผู้เขียนทราบ แต่จะไม่ส่งต้นฉบับคืนผู้เขียน

6. ลิขสิทธิ์

ต้นฉบับที่ได้รับการตีพิมพ์ในวารสารคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ถือเป็นกรรมสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยแม่โจ้ ห้ามนำข้อความทั้งหมดหรือบางส่วนไปพิมพ์ซ้ำเว้นเสียแต่จะได้รับอนุญาตจากมหาวิทยาลัยฯ เป็นลายลักษณ์อักษร

7. ความรับผิดชอบ

เนื้อหาต้นฉบับที่ปรากฏในวารสารเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียน ทั้งนี้ ไม่รวมความผิดพลาดอันเกิดจากเทคนิคการพิมพ์

แบบฟอร์มการส่งต้นฉบับเพื่อพิจารณานำลงวารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้
(สำหรับบุคคลทั่วไป)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

1. ข้าพเจ้า (นาย/นาง/น.ส.).....
2. วุฒิการศึกษาชั้นสูงสุด..... ตำแหน่งทางวิชาการ (ถ้ามี).....
3. สถานภาพผู้เขียน
☐ อาจารย์ในสถาบันการศึกษา (ชื่อสถาบัน).....
กลุ่มสาขา/ ภาควิชา..... คณะ.....
4. ขอส่ง
☐ นิพนธ์ต้นฉบับ(Original Article) เรื่อง.....
5. ชื่อผู้เขียนร่วม (ถ้ามี)
6. ที่อยู่ที่สามารถติดต่อได้สะดวก เลขที่ถนน.....
แขวง/ตำบล.....เขต/อำเภอ.....
จังหวัด.....รหัสไปรษณีย์.....
โทรศัพท์.....โทรศัพท์มือถือ.....โทรสาร.....
E-mail
7. สิ่งที่ส่งมาด้วย ☐ แผ่นดิสก์ข้อมูลต้นฉบับ ชื่อแฟ้มข้อมูล.....
☐ เอกสารพิมพ์ต้นฉบับ จำนวน 3 ชุด

ข้าพเจ้าขอรับรองว่าบทความนี้ยังไม่เคยลงตีพิมพ์ในวารสารใดมาก่อน และไม่
อยู่ระหว่างการพิจารณาเพื่อตีพิมพ์ของวารสารอื่น

ลงนาม.....ผู้เขียน

(.....)

วันที่...../...../.....

แบบฟอร์มการส่งต้นฉบับเพื่อพิจารณาลงวารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้
(สำหรับนักศึกษา)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

1. ข้าพเจ้า (นาย/นาง/น.ส.).....
2. วุฒิการศึกษาชั้นสูงสุด..... ตำแหน่งทางวิชาการ (ถ้ามี).....
3. สถานภาพผู้เขียน
☐ นักศึกษาในสถาบันการศึกษา(ชื่อสถาบัน).....
กลุ่มสาขา/ ภาควิชา..... คณะ.....
4. ขอส่ง
☐ นิพนธ์ต้นฉบับ(Original Article) เรื่อง.....
5. ชื่อผู้เขียนร่วม (ถ้ามี)
6. ที่อยู่ที่สามารถติดต่อได้สะดวก เลขที่ ถนน.....
แขวง/ตำบล.....เขต/อำเภอ.....
จังหวัด.....รหัสไปรษณีย์.....
โทรศัพท์.....โทรศัพท์มือถือ.....โทรสาร.....
E-mail
7. สิ่งที่ส่งมาด้วย ☐ แผ่นดิสก์ข้อมูลต้นฉบับ ชื่อแฟ้มข้อมูล.....
☐ เอกสารพิมพ์ต้นฉบับ จำนวน 3 ชุด

ข้าพเจ้าขอรับรองว่าบทความนี้ยังไม่เคยลงตีพิมพ์ในวารสารใดมาก่อน และไม่
อยู่ระหว่างการพิจารณาเพื่อตีพิมพ์ของวารสารอื่น

ลงนาม.....ผู้เขียน
(.....)

วันที่...../...../.....

ลงนาม.....อาจารย์ที่ปรึกษา
(.....)

วันที่...../...../.....

รองศาสตราจารย์ ดร.พรสุข หุ่นรินทร์

รองศาสตราจารย์ ดร.พรสุข หุ่นรินทร์ สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาเอก H.S.D. Health and Safety Education (สุขศึกษา) Indiana University Bloomington, Indiana, USA. ปัจจุบันเป็นอาจารย์ประจำภาควิชาสุขศึกษา คณะพลศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

รองศาสตราจารย์วาสนา จันทรสว่าง

รองศาสตราจารย์วาสนา จันทรสว่าง สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโท ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาชุมชน) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ปัจจุบันเป็นอาจารย์ประจำภาควิชาสุขศึกษา และพฤติกรรมศาสตร์ คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

รองศาสตราจารย์รังสรรค์ จันติ

รองศาสตราจารย์รังสรรค์ จันติ สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโท ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ภาษาและวรรณกรรมล้านนา) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ปัจจุบันเป็นข้าราชการบำนาญ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ และกรรมการประจำหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิคม มูลเมือง

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิคม มูลเมือง สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาเอก Ph.D. (Health Science & Psychology), Victoria University, Australia ปัจจุบันเป็นอาจารย์ประจำกลุ่มวิชาพัฒนาสุขภาพ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นราภรณ์ ชันธบุตร

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นราภรณ์ ชันธบุตร สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาเอก ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พลศึกษา) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปัจจุบันเป็นอาจารย์ประจำกลุ่มวิชาพัฒนาสุขภาพ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้

อาจารย์ ดร. พลวัฒน์ ประพัฒน์ทอง

อาจารย์ ดร. พลวัฒน์ ประพัฒน์ทอง สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาเอก ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง ปัจจุบันเป็นอาจารย์ประจำสำนักวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

ผู้ช่วยศาสตราจารย์เจียรชาย อักษรดิษฐ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์เจียรชาย อักษรดิษฐ์ สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโท ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ภูมิภาคศึกษา) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ปัจจุบันเป็นอาจารย์ประจำภาควิชาศิลปะไทย คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

อาจารย์ ดร.อิสระ ชูศรี

อาจารย์ ดร.อิสระ ชูศรี สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาเอก ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (ปร.ด.) (ภาษาศาสตร์) มหาวิทยาลัยมหิดล ปัจจุบันเป็นอาจารย์ประจำสถาบันวิจัยภาษา และวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล

อาจารย์ ดร.สุรสม กฤษณะจุฑะ

อาจารย์ ดร.สุรสม กฤษณะจุฑะ สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาเอก ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (ไทศึกษา) มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ปัจจุบันเป็นอาจารย์ประจำสาขาสังคมศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

- การพัฒนากิจกรรมการคิดเพื่อสร้างภาวะผู้นำโดยใช้กิจกรรมทวงกายของนิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- การศึกษาภาพตัวคำวรรณ ผ่านงานบริการวิชาการว่าด้วยการสำรวจและอนุรักษ์ซ่อมแซมมรดกทางวัฒนธรรมแห่งนครลำปาง
- กิจกรรมทวงกายของนักศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยแม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่
- จากภูมิปัญญาลวดลายผ้าทอพื้นเมืองสู่ธุรกิจ SME
- ลูกหลานกุลชาบ้านโนนใหญ่จากครอบครัวพ่อค้าแร่สู่วิถีแรมงานอีสาน พ.ศ.2500-2525
- บทบาทของประเทศไทยกับ COP21: การปรับตัวของภาคประชาสังคมต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้

63 หมู่ 4 ตำบลหนองหาร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่
โทรศัพท์ 0 5387 5200-7 โทรสาร 0 5387 5208

www.libarts.mju.ac.th

ISSN : 2286-8755